

Н. І. КОВАЛЬ, О. Д. РАДЧЕНКО

**ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ АГРАРНИХ
ПІДПРИЄМСТВ**

Монографія

ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ

Н. І. КОВАЛЬ, О. Д. РАДЧЕНКО

**ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ АГРАРНИХ
ПІДПРИЄМСТВ**

Монографія

Вінниця

2013

УДК 631.162 (04)

ББК 65.052.232

К 56

Друкується за рішенням вченої ради Вінницького національного аграрного університету (протокол № 10 від 24.04.2013 року)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Правдюк Н. Л. д.е.н., професор (Вінницький національний аграрний університет)

Денисюк О.М. д.е.н., професор (Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ)

Коваль Н. І., Радченко О.Д.

Облікове забезпечення управління фінансовою діяльністю аграрних підприємств: монографія / Н. І. Коваль, О.Д. Радченко. – Вінниця: Видавництво ПП «ТД «Едельвейс і К», 2013. – 302 с.

У монографії науково обґрунтовано теоретичні положення та розроблено практичні рекомендації щодо удосконалення методичних та організаційних засад обліку фінансової діяльності аграрних підприємств на вимоги управління.

Монографія розрахована на науковців, викладачів вищих навчальних закладів, аспірантів, магістрів та студентів економічних спеціальностей, спеціалістів агропромислового виробництва і всіх, хто цікавиться проблемами галузевого обліку.

УДК631.162 (04)

ББК 65.052.232

ISBN

© Коваль Н.І.,
Радченко О.Д., 2013
© Вінницький національний аграрний
університет, 2013
© ПП «ТД «Едельвейс і К», 2013

Наукове видання

Коваль Наталія Іванівна
Радченко Оксана Дмитрівна

**ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ АГРАРНИХ
ПІДПРИЄМСТВ**

Монографія

ПЕРЕДМОВА

Для функціонування аграрних підприємств у сучасних умовах важливою є фінансова діяльність, як одна з складових господарського механізму, що охоплює процеси формування та використання фінансових ресурсів, підтримку стратегії розвитку.

Необхідність посилення фінансової діяльності підприємств спричиняють процеси реформування вітчизняної економіки для сприяння управління підприємством, адаптацією до зовнішнього середовища СОТ та ЄС. При цьому, важливим є облікове забезпечення фінансової діяльності. Належне формування інформації, пошук нових методів її відображення дозволить підвищити якість управління фінансовими ресурсами, конкурентоспроможністю, прибутковістю, фінансовою стійкістю аграрних підприємств.

Вагомий внесок у вивчення фінансових процесів, специфіку їх розвитку зробили вітчизняні вчені: О.М. Бандурка, Я.В. Воловець, А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, В.І. Довгалюк, І.В. Зятковський, С.В. Мочерний, К.А. Пріб, А.М. Поддєрьогін, О.О. Терещенко, Г.І. Філіна та ін. Серед зарубіжних авторів: З. Боді, П. Друкер, С. Майєрс, Г. Марковіц, Д. Найт, М. Портер, Дж. Робертс, А. Ругман, М. Шоулз та ін.

Облікове забезпечення видів діяльності досліджувалось ученими М.Я. Дем'яненком, Ф.Ф. Бутинцем, В.М. Жуком, Г.Г. Кірейцевим, М.М. Коцупатрим, Н.М. Малюгою, М.Ф. Огійчуком, В.М. Пархоменком, Н.Л. Правдюк, О.М. Петруком, М.С. Пушкарем, О.Д. Радченко, П.Т. Саблуком, І.Б. Садовською, В.В. Сопком, Н.М. Ткаченко тощо.

У даній монографії розкрито вагомість проблеми, її систему та взаємозв'язки, проте, зважаючи на зміни економічного середовища та методів фінансової діяльності, питання облікового відображення завжди актуальні, оскільки необхідно враховувати сучасні тенденції розвитку фінансової та облікової науки для вирішення завдань інформаційного забезпечення управління.

Розроблено науково-прикладне обґрунтування теоретичних положень та рекомендацій щодо удосконалення методичних та організаційних засад обліку фінансової діяльності аграрних підприємств на вимоги управління. Розкрито сутність і форми фінансової діяльності аграрних підприємств у ринкових умовах. Було проведено уточнення тлумачення категорії „фінансова діяльність” та здійснено систематизацію підходів до її теоретичного обґрунтування для конкретизації об’єкта дослідження як операцій, виду діяльності та процесу фінансування.

Проаналізувано нормативні регулюючі документи видів діяльності для виявлення особливостей фінансової діяльності різних організаційних форм аграрних підприємств, дано оцінку сучасного стану та методики обліку фінансової діяльності, умови визнання фінансових доходів та витрат, систематизовано облікові методи відображення видів діяльності в межах грошових потоків фінансової діяльності, виявлено особливості здійснення контролю фінансової діяльності та використання його інформації у фінансовому менеджменті, потрібно систематизувати складові обліково-аналітичного відображення фінансової діяльності аграрних підприємств у частині процесів позичання, резервування, інвестування, визначено шляхи удосконалення системи звітності щодо фінансової діяльності.

Розкриття сутності теорії і практики ведення обліку фінансової діяльності використані загальнонаукові та спеціальні методи і форми. Крім цих інструментів, у монографії розглядаються методи економічної статистики. Оброблення інформації для визначення стану фінансової діяльності та прогнозування стратегії підприємства проведено з використанням комплексу методичних прийомів логічного, системного і структурного аналізу, інформаційного моделювання, балансової ув’язки фінансово-економічних показників, графічного зображення, а також контролю. Відповідні розрахунки та графічне представлення результатів дослідження здійснено за допомогою програми Excel.

Робота містить облікову модель фінансової діяльності аграрних

підприємств, яка охоплює класифікацію операцій доходів і витрат, ведення діяльності та складання звітності, а також заходи щодо поліпшення фінансового забезпечення операційної та інвестиційної діяльності за рахунок формування ресурсів і резервів на потреби фінансового менеджменту та інших користувачів;

Підходи щодо методики обліку фінансової діяльності аграрних підприємств, які враховують системоутворюючі чинники потреби у фінансових ресурсах і пріоритети їх залучення, що підвищує обґрунтованість управлінських рішень було детально досліджено.

У результаті дослідження даної проблеми удосконалено відображення операцій фінансової діяльності у бухгалтерському обліку шляхом формування резервів на здійснення такої діяльності із залученням рахунків резервів і фінансових результатів в частині процесів фінансової діяльності, формування в бухгалтерському обліку фінансових витрат згідно з вимогами П(С)БО 31 «Фінансові витрати» щодо капіталізації, за операціями комерційного кредитування та фінансової оренди аграрних підприємств.

Авторами дано більш точне визначення поняття „фінансова діяльність”, яке враховує роль і значення фінансових ресурсів та капіталу в розвитку аграрних підприємств, потребу в них, джерела покриття, форми прояву та цільове призначення, що розширює інформаційно-аналітичну базу управління фінансовою діяльністю за операціями, видами діяльності, процесами фінансування, складом доходів і витрат. Також у роботі удосконалено аналітичну структуру даних Звіту про рух грошових коштів в частині фінансової діяльності, відповідно до вимог МСБО (IAS) 32 «Витрати на позики» та П(С)БО 31 «Фінансові витрати» для підвищення ефективності використання фінансових ресурсів аграрних підприємств на основі управління фінансовими потоками та відображення в Наказі про облікову політику підприємств витрат на позики на потреби фінансового та податкового обліку згідно стандартів обліку та інших нормативних вимог.

Розроблено рекомендацій щодо поліпшення обліку фінансової діяльності

аграрних підприємств на основі систематизації та упорядкування теоретичної бази та вивчення практики окремих підприємств. Впровадження рекомендацій дозволить підвищити ефективність обліку фінансової діяльності, її методичне та облікове забезпечення й ефективне управління.

Дана монографія є спробою упорядкування положень теорії, методології й організації обліку фінансової діяльності аграрних підприємств України. Розрахована на наукових працівників, аспірантів, магістрів, спеціалістів аграрного сектору, підприємців та всіх, хто цікавиться проблемами галузевого обліку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Економічна суть фінансової діяльності, її структура та складові

Обґрунтування необхідності дослідження фінансової діяльності аграрних підприємств лежить в площині політики державного регулювання сільськогосподарської галузі та проблем фінансового менеджменту.

Для здійснення державного управління важливо знати фактичний та потенційний стан аграрних підприємств з метою надання державної підтримки, регулювання відтворювальних процесів, підтримки запровадження інновацій, створення рівних умов для учасників ринку тощо.

На рівні підприємства фінансова діяльність необхідна для забезпечення стійкого фінансового стану, його всебічної оцінки з метою ефективного використання фінансових ресурсів та їх раціонального розміщення.

З огляду на те, що загально визнаним, наприклад у підручнику В.В. Сопка [209] вважається те, що «підприємницька діяльність можлива або у сфері виробництва, або у сфері надання послуг (комерційна), або у сфері суто грошовій (кредитній), першим фактором побудови бухгалтерського обліку є вид підприємницької діяльності¹».

Аграрна галузь характеризується певними особливостями, що стосуються фінансування та, відповідно, фінансової діяльності. Так, стан галузі на сучасному етапі розвитку економіки характеризується наступними показниками (табл. 1.1).

¹ Види діяльності за Класифікацією видів економічної діяльності (КВЕД) затверджено наказом Держстандарту України від 22 жовтня 1996 року № 441.

Загальні результати діяльності аграрних підприємств¹

Показники	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2010 у % (п) до 2008
1	2	3	4	5
Чистий дохід (виручка) від реалізації с.-г. продукції та послуг, млн грн	52615,8	65851,6	81165,2	154,26
у т.ч. с.-г. продукції	49947,4	63282,0	78596,9	157,36
Прибуток, збиток (-) від реалізації с.-г. продукції та послуг, млн грн	6304,0	8093,0	14177,6	224,90
у т.ч. с.-г. продукції	6139,6	7986,3	13931,6	226,91
Рентабельність с.-г. діяльності, %	13,6	14,4	21,2	7,6
Рентабельність виробництва с.-г. продукції – всього, %	14,0	14,0	21,5	7,5
у т. ч.:				
зернових та зернобобових	16,7	8,0	14,2	-2,5
насіння соняшнику	18,6	41,2	62,8	44,2
цукрових буряків (фабричних)	7,1	36,5	16,5	9,4
картоплі	10,5	14,3	57,5	47,0
овочів	14,3	10,9	10,3	-4,0
плодів і ягід	10,1	13,5	15,0	4,9
винограду	57,3	89,1	90,0	32,7
худоби та птиці на м'ясо				
великої рогатої худоби	-23,7	-32,4	-35,4	-11,7
свиней	0,7	12,1	-7,7	-8,4
овець і кіз	-34,4	-42,1	-26,3	8,1
птиці	-8,9	-20,7	-3,6	5,3
молока	4,2	1,5	17,8	13,6
Отримано коштів державної підтримки, млн. грн.				
за рахунок бюджетних дотацій – всього	3343,8	738,5	1316,0	39,36
у т. ч.:				
для підтримки виробництва продукції рослинництва	1094,2	211,7	465,5	42,54
для розвитку тваринництва	1218,4	204,5	269,5	22,12
для здійснення заходів з відтворення водних живих ресурсів	0,8	0,1	0,1	12,50
за іншими видами (напрямами) державної підтримки	1030,4	322,2	580,9	56,38
за рахунок ПДВ – всього	2405,5	2539,6	3292,1	136,86
у тому числі				
для підтримки виробництва продукції рослинництва	828,1	1547,2	1790,2	216,18
для розвитку тваринництва	1577,4	992,4	1501,9	95,21

Великі та середні сільськогосподарські підприємства, а також усі фермерські господарства, незалежно від їх розміру.

Розраховано автором за даними джерела: [52].

Як бачимо, чистий дохід за аналізований період зріс на 54,6%, а прибуток – на 124,9%. Найбільш дохідним, за зростанням рівня рентабельності, було виробництво картоплі, насіння соняшнику, винограду та молока. Разом з тим скоротились обсяги бюджетного фінансування – на 60,64% у 2010 р. проти 2008 р. Позитивну тенденцію зберегла лише непряма підтримка за рахунок коштів ПДВ – ріст дорівнює 36,86%. В цих умовах управління фінансовими ресурсами набуває особливої ваги.

Більш детально результати видів діяльності наведено у таблиці 1.2. Аналіз показників розкриває стан фінансів економіки та аграрних підприємств. Так, у 2010 р. проти 2008 р. фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування загалом по економіці зріс у 6 разів, а по сільському господарству – лише у 3 рази. У галузі стабільно 70 % підприємств працювали прибутково. Чистий прибуток у 2010 р. (за 9 міс.) зменшився проти 2008 р. наполовину, а за уточненими даними 2010 р. для аграрних підприємств збільшився утричі. У 2009 р. у загальній структурі доходів аграрних підприємств на основну діяльність припадало 81,4%, на інвестиційну (інші звичайні доходи) – 3,7 %, а на фінансову (інші операційні доходи) – 14,8%.

При управлінні грошовими потоками важливою є структура реалізації (додаток А, табл. 1), тому ключовими моментами управління фінансовою діяльністю виділено регулювання за каналами збуту.

Наведені на рис. 1.1 напрями реалізації сільськогосподарської продукції за період 1990-2010 рр. свідчать, що вони зазнали значних змін. Так, якщо в 1990 р. найбільшу частку (96%) мала реалізація переробним підприємствам, то у 2010 р. на неї припало менше 1%.

Такий стан свідчить, що фінансові ресурси аграрних підприємств формуються спонтанно, залежно від ринкової кон'юнктури і майже не аналізуються, не здійснюється і управління ними. Тому на даний час пріоритетним для управління фінансовою діяльністю є завдання, пов'язані з фінансуванням підприємства, оскільки за відсутності фінансових ресурсів неможливим є виконання інших завдань, зокрема здійснення видів діяльності.

Таблиця 1.2

Фінансовий результат за видами економічної діяльності¹, млн грн

Показники	2008		2009		2010		2010 % до 2008	
	Усього	у т. ч. с.г. ²	Усього	у т. ч. с.г.	Усього	у т. ч. с.г.	Усього	у т. ч. с.г.
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	8954,2	6041,8	-42414,7	7996,6	54443,5	18123,5	608,02	299,97
Підприємства, які одержали прибуток, у % до загальної кількості	62,8	71,7	60,1	69,9	59,0	70,4	93,95	98,19
Їх фінансовий результат	193669,1	12007,3	144059,2	14261,3	210985,4	22775,3	108,94	189,68
Чистий прибуток (збиток)	-41025,1	5879,2	-37131,1	7584,8	13906,1	17276,0	-33,90	293,85
у % до загальної кількості підприємств	61,3	71,4	58,9	65,9	57,3	69,5	93,47	97,34
Їх фінансовий результат	144460,1	11822,6	108853,4	14012,2	155197,6	22162,7	107,43	187,46
Доход (виручка) від реалізації	3827189,5	76114,2	3360032,7	98369,1	4071223,7	117053,4	106,38	153,79
Непрямі податки та інші вирахування з доходу	740137,6	11943,7	667311,8	16497,1	780338,5	19990,9	105,43	167,38
Чистий доход (виручка) від реалізації продукції	3087051,9	64170,5	2692720,9	81872,0	3290885,2	97062,5	106,60	151,26
Інші операційні доходи	560891,8	17857,4	472480,2	14909,7	594858,9	22367,5	106,06	125,26
Інші звичайні доходи	346222,5	3039,2	398672,4	3704,6	477678,0	3138,9	137,97	103,28
Надзвичайні доходи	1422,3	106,3	670,1	42,8	5238,7	41,9	368,33	39,42
Результат від операційної діяльності	87232,8	9315,8	66978,3	12225,7	100799,5	22260,8	115,55	238,96
Витрати операційної діяльності	2231351,1	71995,8	2000862,1	83055,3	2494106,9	95783,3	111,78	133,04
Рівень рентабельності, %	3,9	12,9	3,3	14,7	4,0	23,2	0,1	10,3

¹ Дані наведено без бюджетних установ² Сільське господарство, мисливство, лісове господарство

Розраховано автором за даними джерела: [52].

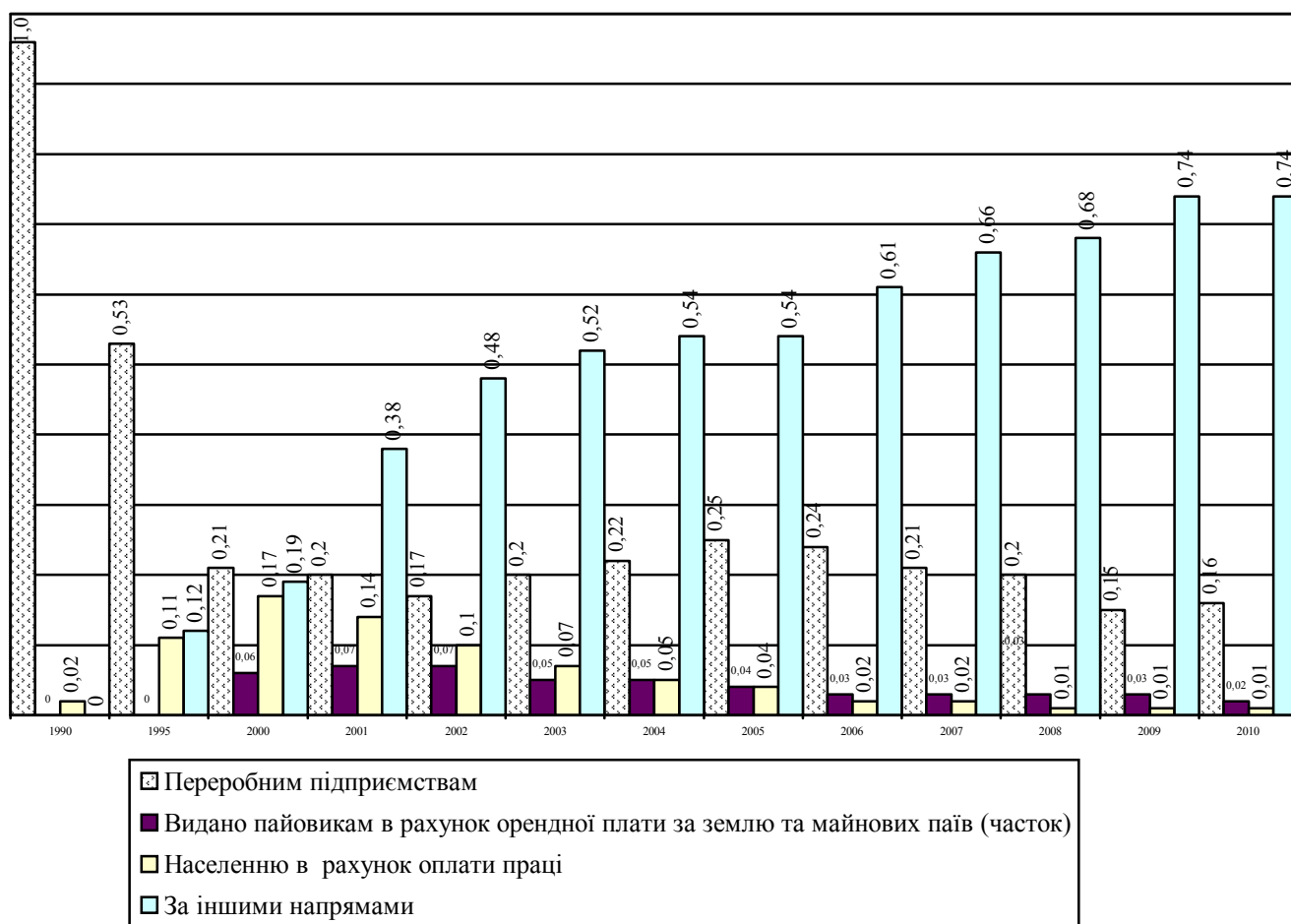

Рис. 1.1. Напрями реалізації сільськогосподарської продукції (у % до загальної вартості реалізації)

Побудовано автором за даними джерела [52].

Таким чином, необхідне детальне вивчення економічної сутності фінансової діяльності, її структури та складових. Теоретично ця проблема лежить у сфері визначення дефініцій фінансової діяльності, її економічної та облікової суті, структури і складових.

Ринкові перетворення в Україні, необхідність розвитку конкурентоздатної економіки потребують значних фінансових ресурсів. Тому важливою умовою є розробка дієвого механізму здійснення фінансової діяльності, яка у складі фінансового менеджменту формує оптимальну їх структуру.

З поглибленням процесів економічних реформ, як зазначають дослідники, зокрема Т. Беялов [9, с. 3; 187], актуалізується необхідність пошуку варіантів формування та удосконалення ринкових відносин і шляхів ефективного входження країни у систему світового господарства. Головним критерієм

ефективності при цьому є отримання максимального ефекту за мінімізації економічних і соціальних витрат суспільства. Для цього необхідне створення ефективних механізмів розподілу чинників виробництва, у тому числі фінансових, удосконалення організаційно-правових форм і взаємовідносин суб'єктів господарської діяльності, усунення внутрішніх і зовнішніх перешкод діяльності, які є причинами соціально-економічної напруженості як у державі, так і на окремих підприємствах.

Об'єктивність існування фінансів вимагає поглибленого пізнання сутності ролі та функцій цієї економічної категорії, оскільки в ринкових умовах господарювання фінанси є головним засобом та інструментом управління, саме завдяки їм відбувається розподіл і обмін продукції, товарів та послуг. Рівень розкриття категорії знаходить відображення в панівних економічних вченнях та знаходить своє відображення у законодавстві держави, що проявляється в основних параметрах управління економікою на макро- та мікрорівні. Якщо макрорівень є переважно елементом методології досліджуваної категорії, то мікрорівень виступає етапом практичного використання терміну «фінанси» та його похідних за дослідженнями інших вчених, таких як О.Я. Базилінська, О.Є. Басараб [5; 11].

Традиційним для вітчизняної практики є визначення, що функціонування підприємства супроводжується безперервним кругообігом коштів, згідно постулатів політичної економії та марксистської теорії, який здійснюється у формах витрат ресурсів і одержання доходів, їх розподілу та використання, як підкреслюють і інші дослідники, зокрема Н. М. Галазюк [32]. Об'єктом дослідження при цьому є визначення джерел коштів, їх структура, напрями і форми фінансування, структура капіталу, розрахунки з ринковими контрагентами: постачальниками матеріально-технічних ресурсів, покупцями продукції, державними органами зі сплати податків, одержанні фінансування, власниками та працівниками підприємства тощо. Саме ці грошові відносини склали зміст фінансової діяльності підприємства, якої визначалась уся фінансово-господарська діяльність.

Критерії фінансової діяльності вимагають належного методологічного обґрунтування у зв'язку з інтеграцією вітчизняної економіки у світовий економічний простір. Як показує практика, злиття капіталів, створення дочірних підприємств, вкладення іноземних інвесторів, бюджетне та інше фінансування економічного життя можливе лише за умови однозначного трактування категоріального апарату, його складових для співпраці учасників процесу фінансової діяльності, забезпечення різних рівнів управління оперативною, поточною та стратегічною достовірною інформацією .

Фінансова діяльність підприємств є одним з найбільш складних і ризикових видів бізнесу. Її результати значною мірою впливають на ефективність підприємництва в цілому. До суттєвих чинників, що уповільнюють розвиток такої діяльності в Україні, слід віднести: недостатню економічну ефективність проектів фінансової діяльності, низьке забезпечення фінансовими ресурсами аграрних підприємств, що не дає змоги здійснювати таку діяльність на високому рівні, труднощі із залученням інвестицій через низьку інвестиційну привабливість підприємств, слабкий державний захист капіталу інвесторів, відсутність ринкової інфраструктури і дієвих механізмів здійснення фінансової діяльності, інвестування та прирощення капіталу фінансовими методами й інструментами.

Найважливіша умова більш повного залучення зовнішніх і внутрішніх фінансових ресурсів – це повне розкриття інформації про фінансові процеси в оперативному та бухгалтерському обліку, фінансовій звітності. Вітчизняна облікова політика, хоч і спирається на міжнародні стандарти, поки що обмежено надає інформацію про діяльність підприємств у сфері фінансової діяльності, якщо вона не є їх основною діяльністю (матеріали офіційної звітності за видами діяльності наведено в табл. 1.2). Нерозвиненість сфери фінансової діяльності призвела до спрощеної схеми оцінки та обліку фінансових вкладень у статутний капітал та акції інших суб'єктів господарювання, фрагментарного визначення доходів і витрат за нею, звуженого трактування як частини операційної діяльності тощо.

Тому подальше запровадження в Україні передбачених міжнародною практикою принципів обліку та аналізу фінансової діяльності повинно здійснюватися з урахуванням сучасного стану економіки, специфіки й особливостей функціонування вітчизняного підприємництва в аграрній сфері. Надмірна орієнтація на іноземний досвід, невважене запозичення принципів і правил оцінки, обліку й аналізу фінансової діяльності, що склалися у зарубіжних країнах, не дають можливості враховувати національні особливості сучасної політики фінансової діяльності та нагромаджений минулий досвід. Виникає багато протиріч між нововведеною системою оцінки й обліку фінансової діяльності, самого визначення цього виду підприємництва та податковим законодавством, іншими цивільно-правовими актами.

Теоретичне осмислення проблеми фінансової діяльності узгоджується з системою категорій, що характеризують її. Для розкриття теоретико-методичних засад аналітичного забезпечення управління нею необхідно розглянути поняття «фінанси», «фінансові ресурси», «грошові потоки», «інвестиційна діяльність» тощо, складові фінансової діяльності, їх еволюцію та методи збору інформації для ефективного управління. Ключовим моментом тут є потреби фінансового менеджменту на думку дослідника Р.А. Алборова, В.К. Дорогань [1, с. 25; 55]. Отже, виникає необхідність всебічного дослідження економічної суті категорії «фінансова діяльність» й найбільш повного узгодження її з обліковою теорією і практикою.

Вітчизняною методологією обліку фінансової діяльності враховано вагомий попередній досвід організації обліково-аналітичної роботи, теоретичні та практичні розробки у цій галузі, що належать таким вітчизняним вченим, як: В.В. Бабич, М.Т. Білуха, О.С. Бородкін, Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, С.Ф. Голов, З.В. Задорожний, Г.Г. Кірейцев, М.В. Кужельний, Б.М. Литвин, Є.В. Мних, М.С. Пушкар, В.С. Рудницький, В.В. Сопко, М.Г. Чумаченко, В.Г. Швець, а також іноземними: Х. Андерсон, Дж. Блейк, В.В. Бочаров, В.В. Качалін, В.В. Ковальов, Д. Колдуелл, В.Ф. Палій, Я.В. Соколов, О.В. Соловйова, Е.С. Хендріксен, А.Д. Шеремет та ін.

Значним в економічну теорію та методологію фінансової діяльності є внесок таких дослідників, як Л.Д. Білик, Л.Д. Буряк, Г.Г. Нам, І.А. Бланк, О.Д. Василик, М.Я. Коробов, В.О. Мец, О.В. Павловська, А.М. Поддєрьогін, О.О. Терещенко.

Проблеми фінансової діяльності в сільському господарстві досліджувалися ученими: М.Я. Дем'яненком, О.Є. Гудзь, П.А. Лайком, Д.В. Полозенком, П.Т. Саблуком, П.А. Стецюком, Л.Д. Тулушем, В.П. Ярмоленком та ін.

За останні роки захищено ряд дисертацій з проблематики фінансової діяльності, фінансових ресурсів, грошових потоків, фінансових інструментів: Активізація та регулювання формування інвестиційних ресурсів в Україні (Новікова Р.О.); Аналітичне забезпечення управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств (Музиченко А.О.); Вибір напрямків інвестиційної діяльності підприємства на базі багатоваріантного підходу (Єрмошкіна О.В.); Облік і контроль формування фінансових результатів операційної діяльності підприємств: теорія, методика, організація (Труфіна Ж.С.); Управління фінансовими потоками аграрних підприємств (Петіна Л.В.); Управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств (Белов Б.О.); Методика та організація аналізу формування і використання фінансових ресурсів підприємства (Вовк В.М.); Фінансові ресурси підприємницьких структур та ефективність їх використання (Петренко Ю.В.); Фінансові ресурси: формування та ефективне використання в сільськогосподарських підприємствах (Зуєва О.І.); Формування та використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання в умовах трансформації економіки України (Марченко А.А.).

Проте, в ракурсі інформаційного забезпечення управління проблема фінансової діяльності та супутніх їй проблем досліджені недостатньо, адже сучасні умови ставлять нові завдання й вимагають комплексного підходу до розв'язання зазначених проблем.

Проте, як вказують дослідники, наприклад Н. Налукова [153], більшість публікацій висвітлюють лише окремі, хоча й фундаментальні аспекти

фінансової діяльності – здійснення фінансових операцій, формування капіталу, фінансових ресурсів, реалізації дивідендної політики, забезпечення самофінансування, практичні аспекти національного фінансового законодавства. Крім того, актуальність даної проблеми пояснюється тенденцією до зростання у складі фінансового результату підприємства частки результату від фінансової діяльності.

У радянський період, за дослідженнями О.М. Бірмана [13, с.11], як це описано у М.Д. Бедринець [8, с. 16], відбувається становлення фінансової концепції, згідно з якою фінансові відносини виникають у виробничій сфері й містять усі форми і напрями засобів, пов'язаних з дотацією планово-збитковим підприємствам, асигнуваннями на нове будівництво та безповоротне і поворотне одержання коштів із бюджету. Таким чином, відбувається процес постійного переміщення коштів із фондів підприємств до загальнодержавного фонду і навпаки. Сукупність відносин, виражених за допомогою реального обороту грошових коштів, у цей час отримують назву “фінансова сторона виробництва”. Вважалося, що “з усіх форм і видів грошових відносин у поняття “фінанси” відбирають лише ті, які стосуються утворення і використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів, утворення і використання фінансових ресурсів” [13, с.19].

Визначення фінансів наведено в багатьох працях іноземних авторів, які висвітлюють їх економічну сутність, на нашу думку, дещо спрощено. Вони трактуються як кращий спосіб збільшення прибутку, одержання доходів тощо. На думку Є. Нікбахта, А. Гроппелі “фінанси – це застосування різноманітних прийомів для досягнення максимального достатку фірми або загальної вартості капіталу, вкладеного у справу” [156, с. 4]. В останні роки, як зазначає М.Д. Бедринець [8], дослідники зарубіжних країн здійснюють пошук шляхів ефективного використання обмежених фінансових ресурсів та інвестування коштів у проекти, що приносять високі доходи за найменших ризиків. Значна увага приділяється оптимальному співвідношенню між фінансуванням бізнесу за допомогою довгострокових кредитів і позик від продажу цінних паперів.

Так, у підручнику "Фінанси" Зві Боді та лауреат Нобелівської премії і економіки 1997 р. Роберт Мертон підкреслюють, що "фінанси – це наукова дисципліна, яка вивчає питання розподілу недостатніх грошових коштів у часі та в умовах невизначеності" [224]. Професор берлінського Гумбольдт – університету Шарль Бланкарт дає визначення фінансової науки як економічного аналізу державної діяльності [14, с. 45].

Наведені визначення економічної сутності фінансів не вичерпують розмаїття концептуальних підходів і міркувань із цього питання. Про розбіжність позицій свідчить хоча б такий короткий їх перелік.

1. Фінанси – це застосування різноманітних прийомів та методів для досягнення максимального достатку фірми або загальної вартості вкладеного капіталу.

2. Фінанси – система відносин з приводу руху коштів.

3. Фінанси – система імперативних грошових відносин.

4. Фінанси – це планомірний рух фінансових фондів, що виражають відносини з приводу необхідного, обов'язкового вилучення вартості та їхнього використання в суспільних інтересах [225].

Сутність категорії "фінанси", таким чином, за дослідженнями М.Д. Бедринець [8], проявляється через сукупність різноманітних фондів фінансових ресурсів, які створюються і використовуються на підприємствах з метою фінансового забезпечення процесу розширеного відтворення і задоволення соціальних потреб працюючих. Фінанси – це економічні відносини або між людьми в суспільстві, або між державою і суспільством, що знаходять прояв через рух грошових потоків (готівкових або безготівкових). Отже, при розкритті категорії фінансів відображається лише та сукупність економічних відносин, які можна оцінити у вартісних вимірниках, або, кажучи сучасною термінологією – яка охоплює рух грошових потоків. Жодна інша економічна категорія, крім фінансів, не характеризується саме цим матеріальним носієм, що дає можливість найбільш повно розкрити суть фінансів, їх призначення і роль при здійсненні господарської діяльності.

Як зазначають дослідники [212; 222], одна із специфічних ознак фінансів полягає в тому, що фінансові відносини завжди пов'язані із формуванням грошових доходів і нагромаджень, які набувають специфічної форми фінансових ресурсів. Вони формуються у суб'єктів господарювання та держави за рахунок різних грошових доходів, відрахувань і надходжень, а використовуються на розширене відтворення виробництва, матеріальне стимулювання працівників, задоволення соціальних та інших потреб підприємства, галузі та суспільства загалом.

Разом з тим фінансові ресурси у відриві від економічної канви, на якій вони функціонують, не визначають сутності фінансів, тобто не розкривають їх внутрішнього змісту і суспільного призначення. Саме тому фінансова наука вивчає не фінансові ресурси як окреме явище, а економічні відносини, що виникають у процесі формування, розподілу і використання грошових засобів. Фінансові ресурси виступають матеріальними носіями фінансових відносин.

Основне завдання фінансів – фінансове забезпечення діяльності підприємств. Також важливим є пошук оптимального балансу між прибутковістю бізнесу і фінансовими ризиками. Для забезпечення поточних фінансових потреб бізнесу зазвичай залучають короткострокові банківські кредити. Для задоволення довгострокових потреб частіше випускаються облігації або акції без фіксованого дивіденду. Такі стратегічні рішення про кредити або випуск акцій визначають структуру капіталу. Інша сторона фінансів – це рішення про інвестиції, вкладення наявних вільних засобів.

З огляду на функції фінансів підприємств (формування фінансових ресурсів, їх розподіл і використання; контроль за формуванням і використанням фінансових ресурсів) можна уточнити основні функціональні блоки фінансової діяльності, розглянуті нами вище. Це – фінансування; оптимізація вкладення коштів в інвестиційну та операційну діяльність (управління активами); фінансовий контролінг, управління грошовими потоками.

Управління фінансовими інвестиціями як вид діяльності зумовлений потребою ефективного використання вільних фінансових ресурсів, коли

кон'юнктура фінансового ринку сприяє одержанню більшого рівня прибутку на вкладений капітал, ніж операційна діяльність. Це раціональне використання вільних фінансових ресурсів, пошук ефективних напрямків інвестування коштів, які даватимуть підприємству додатковий прибуток.

Класично прибуткове інвестування грошових коштів здійснюється на фінансовому ринку. Купуючи акції чи облігації інших підприємств, виходять з того, що інвестувати треба тільки надлишкові фінансові ресурси. При цьому в підприємства мають бути готівкові кошти на випадок надзвичайних обставин у формі залишку на банківських рахунках або у високоліквідних цінних паперах (державних облігаціях, казначейських зобов'язаннях). Підприємство має право здавати в оренду нерухоме майно (будівлі, споруди, обладнання, техніку та ін.) за відповідну плату або здійснювати фінансовий лізинг. Лізинг як форма довгострокової оренди передбачає передачу права користування майном іншому суб'єкту підприємницької діяльності на платній основі та на визначений угодою строк. Об'єктом лізингу є матеріальні цінності, які входять до складу основних засобів. У лізинговій угоді беруть участь три сторони: підприємство-постачальник, лізингова фірма (підприємство-орендодавець), орендатор, який отримав нерухоме майно і користується ним протягом визначеного часу.

Отже, за ринкової економіки результати фінансово-інвестиційної діяльності та позареалізаційних операцій є постійними джерелами грошових доходів і формування прибутку підприємств.

Незважаючи на те, що у вітчизняній економічній науці не сформувалась загальноприйнята думка щодо терміна “фінансова діяльність”, вітчизняні науковці провели ґрунтовні дослідження сутності фінансової діяльності. Зокрема, Т. Нам наводить таке визначення: “Фінансова діяльність – це система форм і методів, які використовуються для фінансового забезпечення функціонування підприємств і досягнення ними поставлених цілей, тобто це та практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємства, поліпшення її результатів” [8, с. 4].

В. М. Опарін вважає, що: “фінансова діяльність підприємств

відображається в грошових потоках, які характеризують різноманітні й різнобічні відносини” [163, с. 45].

О. Бандурка, М. Коробов, П. Орлов, К. Петрова стверджують: “Фінансова діяльність підприємств базується на підприємницькій діяльності і опосередковує підприємницьку діяльність. Підприємства, незалежно від організаційно-правової форми підприємницької діяльності та форми власності, функціонують як юридичні особи – суб’єкти цивільно-правових відносин, у тому числі фінансових відносин” [6, с. 31]. М. Коробов визначає фінансову діяльність як “ процесом формування і використання всіх грошових фондів, які утворюються для опосередкування розподільних відносин, на всіх стадіях суспільного відтворення” [55;112, с. 13].

Дослідник російської фінансової науки М. Крейніна наводить визначення: “Фінансова діяльність включає в себе всі грошові відносини, пов’язані з виробництвом та реалізацією, відтворенням основних і оборотних фондів, утворенням і використанням доходів. Уся ця діяльність практично може здійснюватися тільки через взаємовідносини з партнерами підприємства” [77; 116, с. 4]. Окремі визначення фінансової діяльності для їх узагальнення наведено в додатку Б, табл. 2.

Крім того, у західних країнах в основі фінансової діяльності лежить пошук нових можливостей виробництва товарів і послуг на основі інновацій та уміння залучення ресурсів із найрізноманітніших джерел. Американські вчені К. Макконнелл і С. Брю виділяють такі обов’язкові умови і вимоги: підприємець бере на себе ініціативу об’єднання ресурсів землі, капіталу і праці в єдиний процес виробництва товару чи послуги; завдання прийняття основних рішень у процесі виробництва товарів і надання послуг, які й визначають курс діяльності підприємства; підприємець – це новатор, особа, яка вводить на комерційній основі нові продукти, нові виробничі технології або навіть нові форми організації підприємства; підприємець – це людина, що йде на ризик, ризикуючи не тільки своїм часом, працею, діловою репутацією, але й вкладеними коштами [153; 224].

За останні роки вченими здійснюється пошук шляхів ефективного використання обмежених фінансових ресурсів та інвестування коштів у проекти, що приносять високі доходи за найменших ризиків. Значна увага приділяється оптимальному співвідношенню між фінансуванням бізнесу за допомогою довгострокових кредитів і позик від продажу цінних паперів.

Теоретичні розробки представників сучасної науки про фінанси підприємств присвячені обґрунтуванню найефективніших шляхів вирішення проблем, перед якими постають суб'єкти господарювання при здійсненні ними фінансової та інвестиційної діяльності. Про вагомості значення наукового доробку провідних учених-фінансистів свідчить й те, що багатьом з них присвоєна Нобелівська премія з економіки. За видатний внесок у розвиток теорії фінансів підприємств цю премію отримали Дж. Тобін, Ф. Модільяні, Г. Марковіц, В. Шарп, М. Міллер та ін. Зрозуміло, що без належного теоретико-методологічного забезпечення неможливе успішне функціонування ринків капіталів, фінансових посередників, окремих підприємств, а також прийняття досконалих законодавчих норм, які регулюють фінансову діяльність суб'єктів господарювання.

Предметом дослідження теорії фінансування, як вважає О.М. Райковська [198] є визначення та обґрунтування критеріїв, на основі яких можна оптимізувати рішення у сфері інвестування та фінансування, тобто йдеться про вироблення наукового підходу при прийнятті рішень щодо формування окремих позицій активів і пасивів підприємств. Пропозиції з організації управління фінансами значною мірою визначаються належністю їх авторів до того чи іншого напрямку фінансової науки, як слушно вказує О.О. Терещенко [212]. Залежно від характеру теоретичних і практичних висновків, а також методів і принципів дослідження сформувався основні теоретичні підходи щодо визначення критеріїв прийняття фінансових рішень: класичний; неокласичний; неоінституційний (рис. 1.2).

У центрі уваги представників класичної теорії фінансів стоять питання оцінки ефективності різних форм фінансування з погляду капіталодавців

(власників і кредиторів підприємства), а також фінансові аспекти заснування, ліквідації та реструктуризації підприємств. Згідно з класичним підходом процес формування фінансових ресурсів підприємства слід розглядати як «допоміжну функцію другого порядку», яка повинна забезпечити його необхідним капіталом для здійснення інвестицій з метою підвищення ефективності виробничої діяльності [212; 224]. Отже, інвестиційні рішення та пропозиції щодо фінансування можуть розглядатися ізольовано. В межах класичної теорії виокремлюють дві основні концепції: теорію інвестування і теорію фінансування.

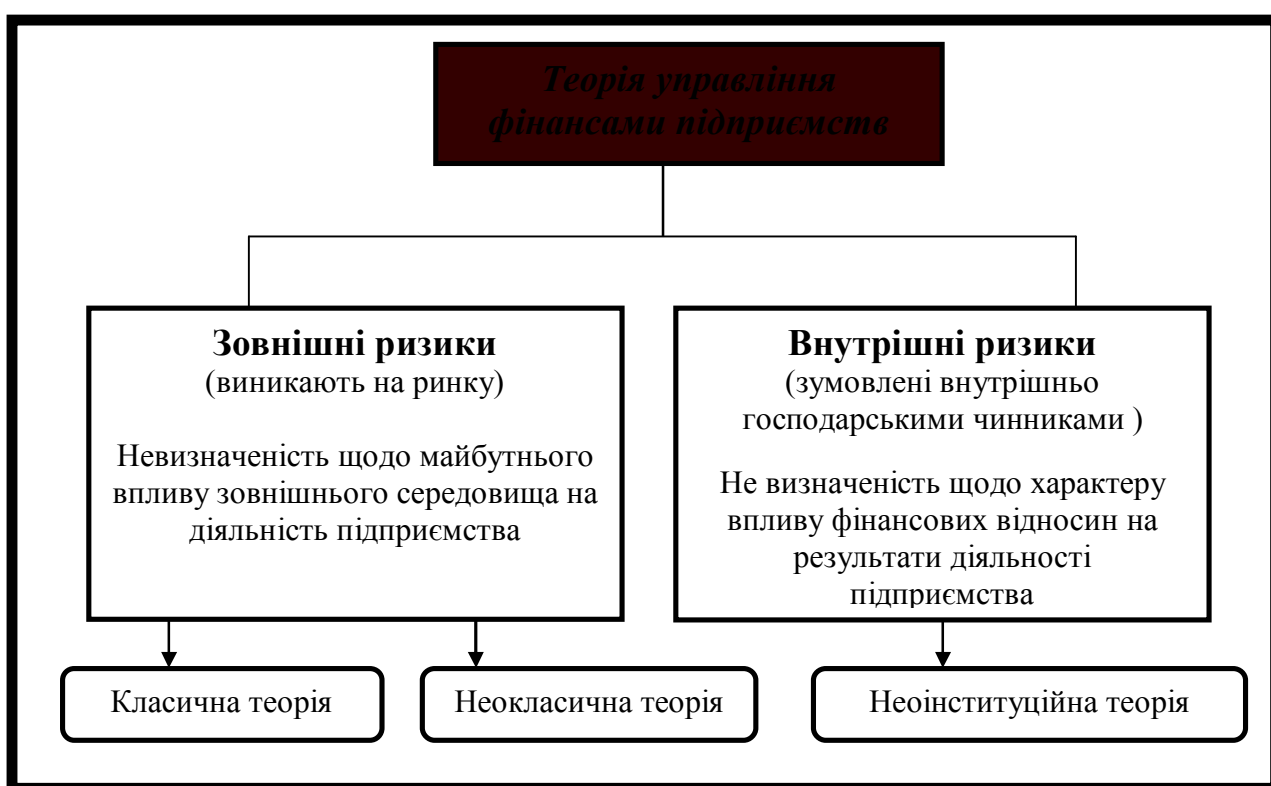

Рис.1.2. Підходи до базових положень управління фінансовою діяльністю
Джерело: [212]

Неокласична теорія управління фінансами підприємств досліджує процеси на ринку капіталів і побудована на гіпотезі досконалого ринку, який існує за виконання таких основних умов: нейтральний вплив оподаткування й інших обмежувальних чинників, зумовлених державним регулюванням економіки; на товарному ринку та ринку капіталів переважає досконала конкуренція; однаковий доступ усіх учасників ринку до інформації про економічні процеси, які відбуваються на ринку; діяльність усіх учасників ринку є раціональною і

спрямована на максимізацію власної вигоди [186; 189].

Одним із базових елементів сучасної теорії ринку капіталу є концепція оптимізації портфеля інвестицій, автором якої є американський економіст, лауреат Нобелівської премії з економіки Г. Марковіц [211]. У 1952 р. він уперше обґрунтовано довів, що вкладення заданого обсягу інвестиційного капіталу в один об'єкт інвестицій є ризикованішим, ніж інвестування цієї ж суми в різні об'єкти (диверсифікація). При цьому, саме завдяки диверсифікації передбачається зменшити сукупний ризик портфеля інвестицій підприємств, структуруючи його за різними напрямками вкладання коштів.

Модель оцінки дохідності капітальних активів (САРМ) побудована на тезі про те, що ціна окремих капітальних активів залежить від очікуваної рентабельності та ризику. Модель САРМ характеризує процес формування ринкової ціни окремих цінних паперів (інших об'єктів реальних і фінансових інвестицій) за умов досконалого ринку капіталів та з урахуванням систематичного ризику, який не підлягає диверсифікації.

Концепція максимізації вартості капіталу власників (Shareholder-Value-Konzept, SVK), оскільки при вкладенні коштів у корпоративні права підприємства, інвестори мають фінансові ризики, то компенсацією за ризиковість є доходи, які власники можуть отримати від володіння своїми правами (у вигляді підвищення курсової вартості та дивідендів). У цьому зв'язку в сучасній теорії і практиці організації фінансової діяльності підприємств при визначенні основних завдань фінансового менеджменту пріоритетною є концепція максимізації вартості (доходів) власників корпоративних прав підприємства, започаткована в США у 80-х роках минулого століття і ґрунтовно викладена у праці А. Раппапорта «Creating Shareholder Value, The New Standard for Business Performance» (Формування ринкової вартості акцій, нові стандарти ведення бізнесу) [211]. Згідно з цією концепцією діяльність менеджменту підприємства в цілому і фінансового менеджменту зокрема оцінюється за критерієм максимізації капіталу, який належить власникам.

У контексті маркетингової політики на ринку капіталів у новітніх науково-практичних розробках, присвячених фінансуванню підприємств, досить часто вживається термін «Investor Relations», який охоплює комплекс заходів щодо інформаційного та сервісного забезпечення потенційних інвесторів, у т. ч. ознайомлення зі стратегією діяльності підприємства, річною звітністю, прогнозними розрахунками фінансових результатів, показників балансу та руху грошових коштів. Очевидно, що передача інформації про підприємство потенційним інвесторам має багато каналів – оприлюднені річні звіти, презентації, веб-сайти на відповідну тематику тощо. Завдяки Investor Relations можна досягти зниження вартості капіталу, спрямованого на діяльність і одночасного зростання активів підприємства.

Мета максимізації доходів власників не завжди збігається з цілями інших груп інтересів, які перетинаються на підприємстві (великі і дрібні власники, менеджери, працівники, клієнти, партнери). Проблема полягає також у тому, що різні власники мають різні преференції щодо окремих складових доходів, які вони можуть одержати: отримати максимальний прибуток у вигляді дивідендів, або ж надати перевагу реінвестуванню доходів з тим, щоб досягти збільшення вартості корпоративних прав у майбутньому.

Нині як у теорії, так і на практиці домінує висновок про те, що пріоритетним критерієм прийняття фінансових рішень на підприємствах недержавної форми власності є орієнтація саме на інтереси власників (рис. 1.3). Отже, під кутом зору саме цього критерію і повинні прийматися рішення у фінансовій сфері. Ці рішення базуються на економіко-математичних розрахунках і виходять із стратегічних фінансових цілей, орієнтованих на максимізацію капіталу власників. У цьому зв'язку важливого значення набуває контроль з боку власників за діяльністю менеджменту на предмет реалізації стратегічних цілей та максимізації вартісних показників (Corporate Governance).

У сучасному визначенні, вживаному в обліковій та економічній нормативній термінології, фінансова діяльність підприємства є системою форм і методів, які використовуються для фінансового забезпечення функціонування

підприємств і досягнення ними поставлених цілей, що приводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства, як це відображено нами у табл. 1.3.

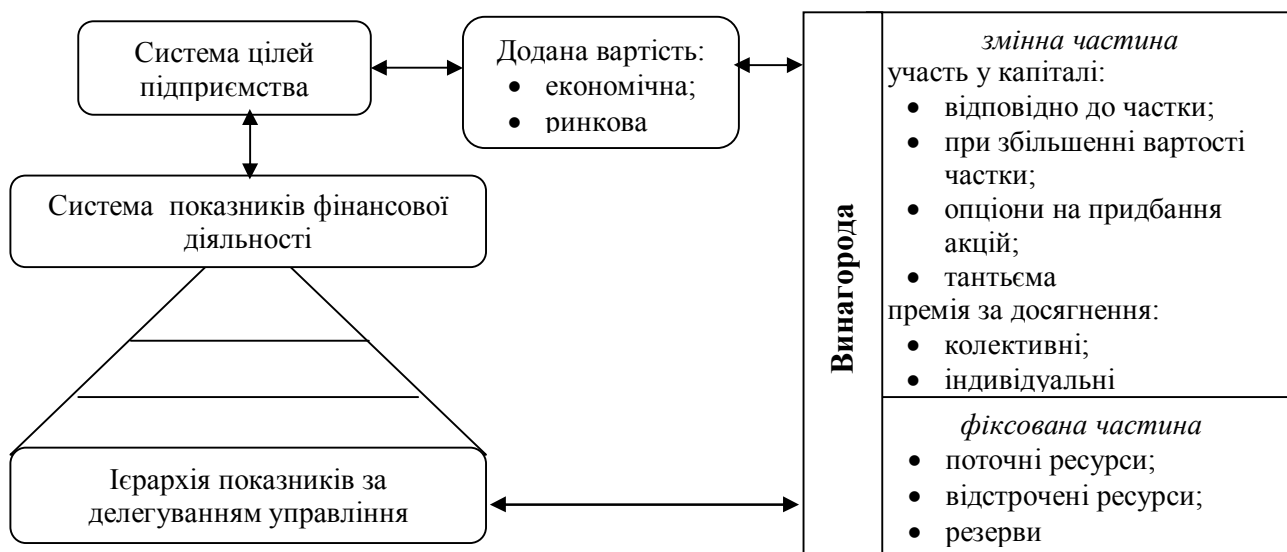

Рис. 1.3. Система фінансової діяльності, орієнтована на збільшення вартості підприємства

Джерело: [15; 87; 152; 212].

Як бачимо, щодо нормативно-правових актів, то у П(С)БО фінансова діяльність – це діяльність, яка призводить до змін розміру та складу капіталу підприємства, який не є результатом операційної діяльності [77; 184]. Згідно з положеннями Господарського кодексу України фінансова діяльність включає грошове та інше фінансове посередництво, страхування, допоміжну діяльність у сфері фінансів і страхування [129].

Таке звуження поняття про фінансову діяльність підприємств, на думку деяких авторів, зокрема О.В. Лишиленко [128], є прикладом не зовсім вдалого вживання узвичаєної термінології в державних нормативних актах: адже воно залишає за межами поняття "фінансова діяльність" такі явища, як формування фінансових ресурсів підприємств, одержання й використання прибутку (в тому числі у вигляді дивідендів), розміщення капіталу в активи, зокрема фінансування капітальних вкладень, амортизаційна політика, сплата податків та ін. Тому, використовуючи в разі потреби термін «фінансова діяльність» у вузькому розумінні слова (згідно з його законодавчим трактуванням), автори в

інших випадках використання цього словосполучення розуміють його основне, узвичайне значення.

Таблиця 1.3

Визначення фінансової діяльності за видами нормативних документів

Визначення	Нормативний документ
Фінансова діяльність – діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства	Міністерство фінансів України Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 "Звіт про рух грошових коштів" (п.4) N 87 від 31.03.99 м. Київ
Фінансова діяльність – це діяльність, яка спричиняє зміни розміру та складу власного і запозиченого капіталу підприємства	Правління Національного банку України Постанова Про затвердження Інструкції про складання річного фінансового звіту банків України (Інструкція, п.3.5) №545 від 26.12.2001 м. Київ (Інструкція про складання річного фінансового звіту банків України втратила чинність на підставі Постанови Національного банку №518 від 03.12.2003) (Постанова втратила чинність на підставі Постанови Національного банку №79 від 17.02.2009), Постанова від 27.12.2007 №480 (Інструкція, п.1.14)
Фінансова діяльність – діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу	Міністерство фінансів України Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 "Подання фінансової звітності" (Положення (стандарт), п.3) 28.12.2009 №1541
Фінансова діяльність суб'єктів господарювання включає грошове та інше фінансове посередництво, страхування, а також допоміжну діяльність у сфері фінансів і страхування. При цьому, фінансовим посередництвом є діяльність, пов'язана з отриманням і перерозподілом фінансових коштів. Допоміжною діяльністю у сфері фінансів і страхування є недержавне управління фінансовими ринками, біржові операції з фондовими цінностями, інші види діяльності (посередництво в кредитуванні, фінансові консультації, діяльність, пов'язана з іноземною валютою, страхуванням вантажів, оцінюванням страхових ризиків і збитків, інші види допоміжної діяльності)	Господарський кодекс України (ст.333) м. Київ, 16 січня 2003 року №436-IV (Господарський кодекс України чинний з 1 січня 2004 року)

Отже, основний зміст фінансової діяльності (у вузькому розумінні) полягає у фінансуванні підприємства - мобілізації підприємством фінансових ресурсів,

необхідних для виконання поставлених перед ним планових завдань. З іншого боку, система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування підприємств і досягнення ними поставлених цілей називається фінансовою діяльністю.

За дослідженнями Н. Налукової, «фінансова діяльність підприємства спрямована на пошук і мобілізацію резервів збільшення доходів і недопущення втрат, на залучення капіталу із зовнішніх джерел на вигідніших умовах, ніж середньоринкові. Тобто, є потреба прийняття оперативних фінансових рішень, що стосуються: достатніх обсягів фінансових ресурсів, необхідних підприємству для поточної діяльності і в найближчій перспективі; структури джерел фінансових ресурсів; оптимального формування фінансових ресурсів та їх раціонального використання, з метою забезпечення високих результатів фінансово-господарської діяльності; своєчасного виконання фінансових зобов'язань перед державою, банками, суб'єктами господарювання; заходів, необхідних для підтримки стабільного фінансового стану підприємства і зменшення наслідків фінансових ризиків; забезпечення інвестиційної діяльності підприємства» [153].

Цим же автором визначено основні позиції, згідно з якими вітчизняна наука трактує дане поняття, як:

1) діяльність суб'єкта господарювання, що реалізується шляхом використання відповідних форм і методів фінансового забезпечення функціонування підприємств для досягнення ними основної мети – отримання доходів;

2) діяльність, пов'язана з організацією фінансів підприємства та здійснення відповідно до цілей і завдань стратегії економічного розвитку господарюючого суб'єкта. Ця діяльність пов'язана із формуванням активів та фінансової структури капіталу;

3) особливий вид діяльності персоналу підприємства з формування та використання фінансових ресурсів;

4) фінансова діяльність, яку одночасно розглядають у вузькому та

широкому значеннях. У вузькому значенні основний зміст фінансової діяльності полягає у фінансуванні підприємства. В даному випадку прикладами руху коштів є такі: надходження власного капіталу із зовнішніх джерел, отримання позик, погашення позик, сплата дивідендів. У широкому значенні під фінансовою діяльністю розуміють усі заходи, пов'язані з мобілізацією капіталу, його використанням, примноженням (збільшенням вартості) та поверненням;

5) діяльність суб'єкта господарювання, пов'язана з мобілізацією фінансових ресурсів, необхідних для виконання завдань, які поставив перед ним його засновник.

О. Б. Дорош досліджено, що фінансова діяльність – це система форм і методів, які використовуються для фінансового забезпечення функціонування підприємств та досягнення ними поставлених цілей, тобто це та практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємств, поліпшення їх результатів [56].

Фінансова діяльність підприємства (financing activities, Finanzierungstätigkeit) у вузькому розумінні – діяльність, яка веде до змін розміру і складу власного та позичкового капіталу, тобто діяльність, пов'язана з фінансуванням підприємства. У широкому розумінні під фінансовою діяльністю розуміють усі заходи, пов'язані з мобілізацією капіталу, його використанням, примноженням (збільшенням вартості) та поверненням. Фінансова діяльність з такого погляду включає комплекс функціональних завдань, пов'язаних з фінансуванням підприємства, інвестиційною діяльністю та фінансовим забезпеченням (обслуговуванням) операційної діяльності [212].

Як вважає ряд авторів, зокрема О. Поддєрьогін [221], можна стверджувати, що фінансова діяльність (фінансування) має вирішальний вплив на процеси генерування вартості підприємства. Так, оптимізація структури капіталу (оптимізація фінансування) веде до зменшення витрат на його залучення і створює фінансову базу для успішної операційної та інвестиційної діяльності.

Зміна розміру і складу власного капіталу як об'єкт управління, а отже і як

категорія економіки, найповніше розкривається у фінансовому менеджменті, як зазначає Г.Г. Кірейцев [87]. З точки зору економічної теорії капітал є абстрактною сумою фінансових ресурсів у грошовій формі, що надані їх власником або кредитором господарюючому суб'єкту з метою інвестування, і характеризуються юридичним і часовим аспектами.

Як сума фінансових зобов'язань підприємства перед власниками і кредиторами капітал відображається в пасиві балансу підприємства і утворює фінансово-економічний сегмент господарства. Виділення цієї сфери особливо важливе, воно слугує підґрунтям нашого дослідження щодо суті фінансової діяльності.

Як показано на рис. 1.4, майно підприємства можна представити у вигляді сфери інвестицій та платежів. Перша належить до виробничо-господарського, друга – до фінансово-економічного обороту підприємства. Елементи виробничого процесу втілюються в капіталі, а капітал фінансує майно підприємства. Тому фінансово-економічна сфера відображає виробничо-господарський оборот та процеси підприємства у вартісній формі.

Рис. 1.4. Сфери капіталу, інвестицій та платежів для означення меж ФД

Джерело: [87].

На підставі аналізу наведених визначень робимо висновок, що фінансова діяльність – це процес управління формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів суб'єкта господарювання: цілеспрямоване управління грошовими потоками, генеруванням доданої вартості, її збереженням та створенням умов для використання. Крім того, вона є видом діяльності, що призводить до змін у розмірі та складі капіталу і позикових засобів для забезпечення фінансовими ресурсами операційної й інвестиційної діяльності.

Тобто фінансова діяльність (у широкому розумінні) охоплює комплекс функціональних завдань управління (фінансових служб підприємства) і пов'язана з фінансуванням, інвестиційною діяльністю та фінансовим забезпеченням операційної діяльності суб'єкта господарювання, є своєрідною сполучною ланкою між функціями залучення та використання фінансових ресурсів.

Крім того, в зарубіжній практиці обліку грошові кошти, отримані в результаті емісії облігацій, класифікуються як фінансова діяльність. У російській практиці емісія короткострокових облігацій – фінансова діяльність, а довгострокових – інвестиційна діяльність. До того ж в Росії інвестиційною визнається діяльність, пов'язана з капітальними вкладеннями у позаоборотні активи, а фінансовою – діяльність, пов'язана з короткостроковими фінансовими вкладеннями.

Прикладами фінансової діяльності для Молдавії є: (а) грошові надходження від емісії акцій або інших пайових інструментів; (б) грошові виплати власникам для придбання або погашення акцій підприємства; (з) грошові надходження від випуску боргових зобов'язань, позик, векселів, облігацій, застав і інших короткострокових або довгострокових запозичень; (д) грошові виплати по позикових засобах; (е) грошові виплати орендаря для зменшення непогашеної заборгованості по фінансовій оренді (додаток В).

Фінансова діяльність охоплює всі сфери і спрямована на цілеспрямоване генерування коштів на здійснення операційної та інвестиційної діяльності,

охоплює статті активу і пасиву балансу. На думку Г.Г Кірейцева, «сучасне трактування активу і пасиву з об'єктивних причин відрізняється від традиційного радянського, коли перший був “сукупністю речей”, а другий показував “групування коштів підприємства за джерелами утворення і призначенням в залежності від ступеня закріплення за даним підприємством» [87].

Оскільки фінансова діяльність безпосередньо є наслідком руху капіталу, то закономірно, що цей рух – основний об'єкт дослідження. Рух капіталу має дві складові: внутрішнє та зовнішнє фінансування. Зміни розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства у результаті фінансової діяльності визначається на основі змін у статтях балансу за розділами: «Власний капітал»; «Довгострокові зобов'язання»; «Поточні зобов'язання». До типових прикладів руху коштів у результаті фінансової діяльності слід віднести: надходження власного капіталу; отримання позичок; погашення позичок; сплату дивідендів.

За джерелами мобілізації фінансових ресурсів розрізняють зовнішнє та внутрішнє фінансування; за правовим статусом інвесторів – власний і позичковий капітал. Власний капітал може бути сформований за рахунок внесків власників підприємства або шляхом реінвестування прибутку.

Позичковий капітал, як і власний, може бути мобілізований із зовнішніх та внутрішніх джерел. До зовнішніх джерел формування позикового капіталу належать: кредити банків (довго- і короткострокові); кредиторська заборгованість за матеріальні цінності, виконані роботи чи надані послуги; заборгованість за розрахунками (з одержаних авансів, з бюджетом, з оплати праці тощо).

До внутрішніх джерел формування позикового капіталу можна віднести: нараховані у звітному періоді майбутні витрати та платежі (у т. ч. стійкі пасиви); доходи майбутніх періодів.

Під внутрішнім фінансуванням розуміють використання частини прибутку (самофінансування) та фінансування капіталом через амортизацію і зміну

структури майна. Воно побудоване або на обміні активами, тобто на перетворенні частини майна знову на гроші, що тим самим збільшує капітал, який є в розпорядженні підприємства, або веде до збільшення майна чи капіталу, якщо прибуток залишається на підприємстві. Найбільш важливі джерела внутрішнього фінансування наведено на рис. 1.5.

Рис 1.5. Шляхи збільшення статутного капіталу акціонерного товариства

Джерело: [212, п.3.4.3. Методи та джерела збільшення статутного капіталу акціонерного товариства].

Таким чином, фінансовою основою діяльності підприємства є сформований ним власний капітал. Статутний капітал може бути збільшений за рахунок: додаткових внесків учасників; дивідендів, які належать учасникам; нерозподіленого прибутку. Товариство за рішенням загальних зборів акціонерів може збільшити свій статутний капітал шляхом додаткового випуску акцій, обміну облігацій на акції, збільшення вартості раніше випущених акцій, а також шляхом залучення додаткових інвестицій, індексації основних засобів та з інших причин за умови повної оплати (за вартістю не нижче номінальної) всіх випущених акцій.

Як джерела фінансування можна розглядати фінансові ресурси

підприємств, що формуються в результаті реструктуризації активів, – заходи, пов'язані зі зміною складу та структури окремих позицій активів. У рамках реструктуризації активів розглядають також амортизаційні відрахування і кошти, які одержує підприємство в результаті дезінвестицій. Як досліджено О.О. Терещенком [212], для акціонерних товариств такими ресурсами можуть бути окремі напрями збільшення статутного капіталу, передбачені чинним законодавством (рис. 1.5).

Наприклад, статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю складається з вартості вкладів його учасників. Відповідно до статутного капіталу визначається мінімальний розмір майна товариства, який гарантує інтереси його кредиторів. Тому збільшення статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю допускається після внесення усіма його учасниками вкладів у повному обсязі.

При формуванні статутного капіталу майном засновники самостійно оцінюють вартість майна, що вноситься. Внески до статутного капіталу грошових коштів є неоподатковуваними. Внески в статутний капітал майнових цінностей оподатковуються ПДВ на загальних підставах.

Зменшення статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю можливе після повідомлення в порядку, встановленому законом, усіх його кредиторів. У цьому разі кредитори мають право вимагати дострокового припинення або виконання відповідних зобов'язань товариства та відшкодування їм збитків. Інші зміни у формуванні капіталу відображено на рис. 1.6.

Поряд з поділом фінансування на внутрішнє і зовнішнє слід розрізняти фінансування за рахунок власних і залучених коштів. До залучених коштів належать ті, які треба повертати, тобто боргові зобов'язання. Важливою формою фінансування є кредит – платне надання грошей або інших цінностей в борг на певний час. Як правило, залучення кредитних коштів значно розширює можливості підприємства до фінансової діяльності, але водночас виникає ризик, пов'язаний з необхідністю обов'язкового повернення боргів у і сплатою

відсотків у певні терміни.

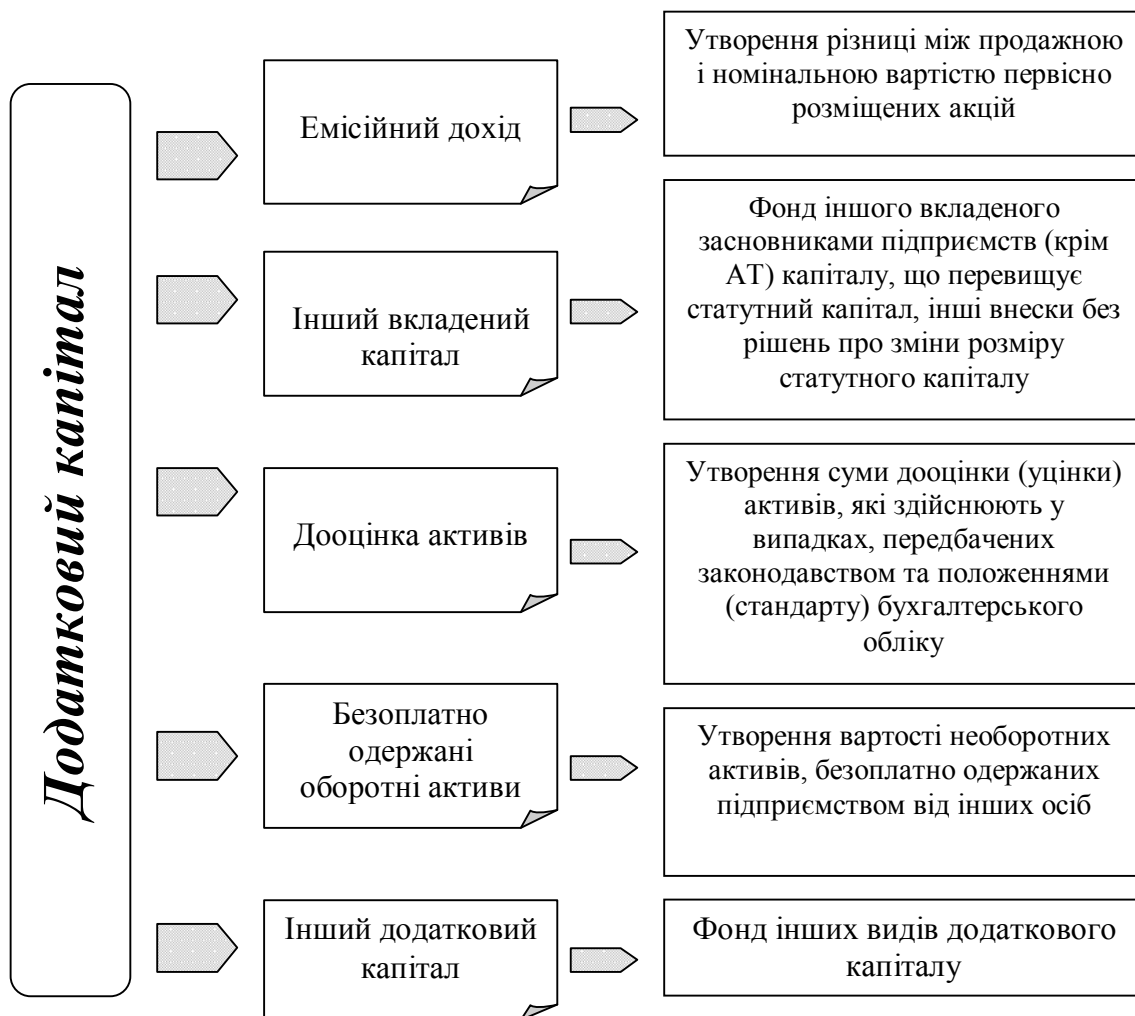

Рис. 1.6. Зміни видів капіталу та їх взаємозв'язок із фінансовою діяльністю
Джерело: [87].

Питання про використання кредитів (кредитна політика підприємства) базується на порівняльному аналізі можливого прибутку від використання кредитних ресурсів і додаткових витрат у вигляді процентів та необхідності підтримання певного співвідношення між заборгованістю і власним капіталом. З цього боку, низька частка кредиту в загальному капіталі підприємства понижує його фінансові можливості та прибутковість, а з іншого – надмірна заборгованість, що не покривається власним капіталом, підвищує ризик спроможності сплати боргів, підриває довіру інвесторів і, як наслідок, знижує ефективність діяльності. З урахуванням цих чинників вибирають оптимальне співвідношення власного і залученого капіталу в конкретних умовах.

У теорії і практиці досить часто сутність фінансової діяльності трактується ширше, ніж фінансування. У широкому значенні під фінансовою діяльністю розуміють усі заходи, пов'язані з мобілізацією капіталу, його використанням, примноженням (збільшенням вартості) та поверненням. Тобто, фінансова діяльність, за дослідженнями колективу авторів О. О. Терещенка, І.Б Садовської охоплює весь комплекс функціональних завдань, здійснюваних фінансовими службами підприємства і пов'язаних з фінансуванням, інвестиційною діяльністю та фінансовим забезпеченням (обслуговуванням) операційної діяльності суб'єкта господарювання [202; 212].

Розрізняють функціональну, дивізійну та матричну організаційні структури управління фінансами (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Типи організаційних структур управління фінансовою діяльністю

Тип структури	Характеристика
Функціональна	Концентрація на рівні окремих відділів однотипних чи споріднених функціональних завдань з метою забезпечення ефективності їх виконання за рахунок переваг спеціалізації. Недолік: низький рівень координації роботи різних функціональних підрозділів
Дивізійна	Типова для великих підприємств чи концернів. Переваги: можливість поєднання стратегічної лінії центрального керівництва та певної спеціалізації на місцях. Недоліки: збільшення адміністративно-управлінських витрат, певне дублювання окремих функцій тощо
Матрична	Виокремлення сегментів діяльності залежно від обраних критеріїв без утворення окремих функціональних одиниць. Сегментація здійснюється в розрізі окремих проектів, продуктів, цілей тощо за горизонтальним принципом

Джерело: [31].

Фінансова діяльність, таким чином, як впливає з проведеного дослідження, враховуючи напрацювання дослідників, зокрема О.О. Терещенка [212] – це цілеспрямоване управління грошовими потоками на підприємстві, тобто процес управління формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів суб'єкта господарювання з метою досягнення фінансово-економічних цілей, недопущення банкрутства, ведення безперервної виробничої і збутової та іншої діяльності.

Згідно із сучасними тенденціями в галузі фінансової науки, найвищою фінансово-економічною метою діяльності менеджменту є збільшення вартості підприємства та доходів його власників. Виходячи з цього, фінансову діяльність можна розглядати як процес управління генеруванням доданої вартості, її збереженням та створенням умов для використання (рис. 1.7).

Зміст фінансової діяльності полягає у виробленні управлінських рішень щодо найефективнішого використання фінансового механізму для досягнення тактичних і стратегічних завдань підприємства. Основні цілі такої діяльності можна розглядати в рамках класичного управлінського трикутника цілей: забезпечення стабільної ліквідності (платоспроможності); максимізація рентабельності (як власного, так і сукупного капіталу); мінімізація ризиків.

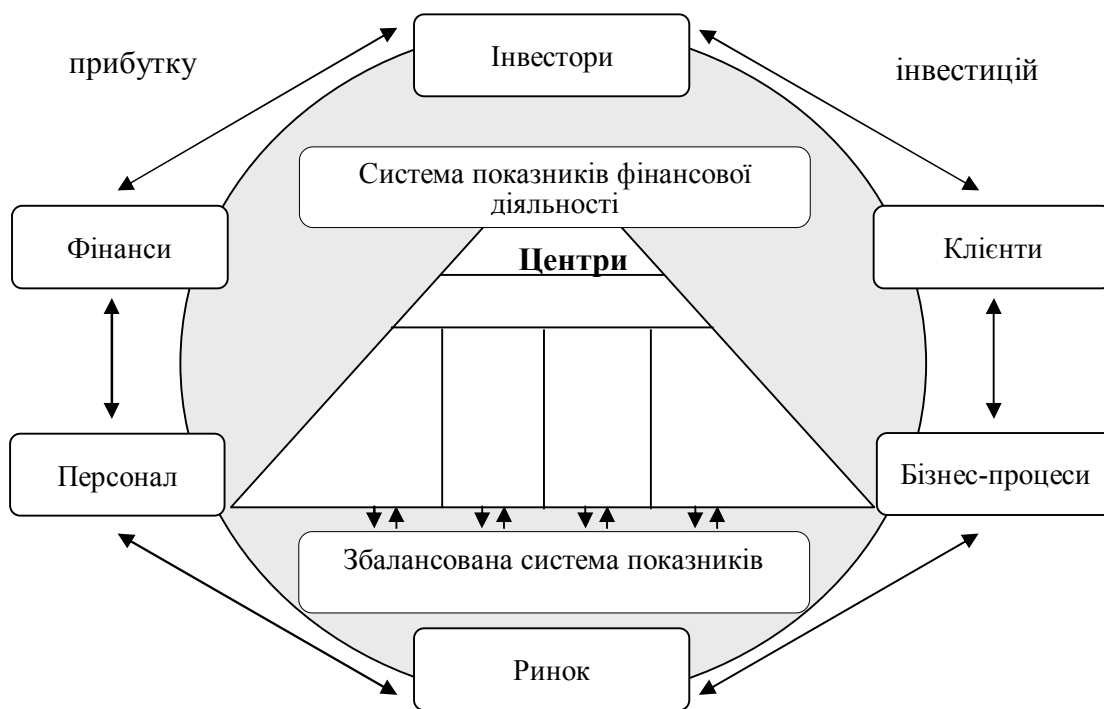

Рис. 1.7. Складові системи фінансової діяльності

Джерело: [152, с.3].

В англосаксонській фінансовій літературі у контексті функціональних завдань фінансової діяльності (фінансового менеджменту) дослідники, зокрема як описує О. І. Бланк [243], розрізняють два основні напрями: власне діяльність та управління грошовими потоками.

Фінансовий контролінг (англ. Controlling) – контролююча система, що

забезпечує концентрацію контрольних дій на найбільш пріоритетних напрямках фінансовій діяльності підприємства, своєчасне виявлення відхилень фактичних її результатів від передбачених і ухвалення оперативних управлінських рішень, що забезпечують її нормалізацію [69]. Основними функціями фінансового контролінгу, за дослідженнями Т.Г. Камінської [82] є: спостереження за ходом реалізації фінансових завдань, встановлених системою планових фінансових показників і нормативів; вимір відхилення фактичних результатів фінансової діяльності від передбачених; діагностування за розмірами відхилень серйозних погіршень у фінансовому стані підприємства й істотного зниження темпів його фінансового розвитку; розробка оперативних управлінських рішень щодо нормалізації фінансової діяльності підприємства.

Управління грошовими потоками (англ. Cash-менеджмент (Treasury Management)) включає в себе управління залученням і використанням фінансових ресурсів (відповідно фінансування та управління активами). До основних завдань Cash-менеджменту належать: планування платоспроможності та показників ліквідності; прибуткове вкладення тимчасово вільних грошових коштів; управління дебіторською та кредиторською заборгованістю; управління фінансовими вкладеннями; управління валютними ризиками.

Пріоритетним є блок завдань, пов'язаних із фінансуванням підприємства, оскільки за відсутності фінансових ресурсів неможливо виконати інші функціональні завдання, зокрема пов'язані із здійсненням операційної та інвестиційної діяльності. Узгодженню підлягають обсяги залучення та використання капіталу по окремих періодах, рентабельність інвестицій та вартість капіталу, а також інвестиційні та фінансові ризики.

Фінансова діяльність є свого роду сполучною ланкою між функціями залучення та використання фінансових ресурсів [202]. Можна виокремити три основні блоки проблем, перед якими постають фінансові служби за організації фінансової діяльності: 1) прогнозування банкрутства та оцінка санаційної спроможності підприємства; 2) проблематика фінансування; 3) вибір пріоритетних напрямків використання обмежених фінансових ресурсів.

Основне завдання фінансової діяльності підприємств, за дослідженнями О.О. Терещенка, М.М. Бендар, Я.В. Воловець, І. В. Зятковський [10; 28; 77; 212], полягає в мобілізації капіталу для фінансування їх операційної та інвестиційної діяльності. Термін «фінансування» характеризує всі заходи, спрямовані на покриття потреби підприємства в капіталі, які включають мобілізацію фінансових ресурсів (грошових коштів, їх еквівалентів та майнових активів), їх повернення, а також відносини між підприємством та капіталодавцями, які з цього випливають (платіжні відносини, контроль та забезпечення) (рис. 1.8).

Форми фінансування здебільшого класифікують за такими критеріями:

- а) залежно від цілей фінансування;
- б) за джерелами надходження капіталу;
- в) за правовим статусом капіталодавців щодо підприємства.

Залежно від цілей фінансування виокремлюють такі його форми: фінансування при заснуванні підприємства; на розширення діяльності; рефінансування; санаційне фінансування.

З переходом на ринкові засади господарювання зростає роль фінансової діяльності підприємств. Пошук фінансових джерел розвитку підприємств у напрямку найефективнішого інвестування фінансових ресурсів, операцій із цінними паперами та інші питання фінансової діяльності набувають важливого значення для фінансових служб підприємств, як зазначає А.М. Поддєрьогін [221].

Досить ґрунтовно проведені дослідження М.Д. Бедринець [8]. Нею встановлено, що у сучасних умовах розгляд концептуальних питань фінансів підприємств базується на вивченні перетворень в економічному базисі суспільства. Перетворення відносин власності приводять до розмежування загальнодержавних фінансів і фінансів підприємницьких структур. На нашу думку, це є ключовим моментом у причинах виникнення необхідності здійснення фінансової діяльності, а звідси вивчення їх основи – фінансів.

Рис. 1.8. Формування фінансових ресурсів аграрних підприємств

За планової економіки фінансова політика держави передбачала централізований збір і розподіл фінансових ресурсів, і особливої потреби в управлінні грошовими потоками на рівні підприємств не виникало, можливості розширеного самофінансування закладались у державних планах та мали відповідне забезпечення.

На думку О.В. Чайковської [230], зміст фінансової діяльності трактується українськими вченими по-різному. Пропонується вузьке та широке розуміння категорії «фінансова діяльність», підкреслюється зв'язок сутності фінансової діяльності з фінансуванням, фінансовим забезпеченням. Зміст фінансової діяльності як економічної категорії залишається «розмитим», а напрями фінансової діяльності як процесу мобілізації, розподілу, використання фінансових ресурсів підприємства недостатньо висвітленими.

Як зазначають дослідники М.Д. Бедринець та О.М. Райковська, фінанси підприємницьких структур є складовою частиною економічних відносин: вони пов'язані з формуванням, розподілом і використанням грошових доходів та фондів, тісно корелюють з державними фінансами: чим вища продуктивність праці, тим більший обсяг продукту, що виробляється, тим більшу його частину можна залучити до державної скарбниці. Таким чином, зі зростанням обсягів прибутку, більша його частина спрямовується на розширене відтворення, підвищується ефективність виробництва і величина прибутку, а значить, і відрахування від нього, що сприяє зростанню соціального добробуту [8; 198].

На думку Г.І. Філіної, фінансова діяльність суб'єкта господарювання - це його діяльність з розробки і реалізації фінансових рішень щодо володіння чотирма типами цінностей, між якими можна зробити вибір: майном, матеріальними та нематеріальними цінностями; фінансовими цінностями; грошми; боргами у формі дебіторської і кредиторської заборгованості [219].

Як зазначає О.В. Чайковська [230], визначення фінансової діяльності вказує на те, що вона завжди пов'язана з варіантними розрахунками по джерелах фінансування і сфері використання фінансових ресурсів у пошуках оптимального рішення стосовно конкретних варіантів фінансування. У теорії і

практиці досить часто зміст фінансової діяльності трактується ширше, ніж суто фінансування. У широкому розумінні під фінансовою діяльністю розуміють усі заходи, пов'язані з мобілізацією капіталу, його використанням, примноженням і поверненням.

Автором [230] досліджено, що найбільш поширеними є три підходи до розкриття змісту фінансової діяльності: той, що зазначений у нормативних документах; як система форм і методів фінансового забезпечення підприємства; зрешту (де практично представлені усі автори посібників по фінансовій діяльності) третій підхід до визначення сутності фінансової діяльності, враховує, що вона поширюється й на операційну, й на інвестиційну діяльність.

Так, О.М. Бандурка визначає фінансову діяльність як діяльність підприємства з управління фінансовими ресурсами, рух яких опосередковує всю господарську діяльність [6], а О.О. Терещенко фінансовою діяльністю називає весь комплекс функціональних завдань, пов'язаних з фінансуванням підприємства, інвестиційною діяльністю та фінансовим забезпеченням (обслуговуванням) операційної діяльності [212].

Таким чином, під фінансовою діяльністю слід розуміти комплекс фінансових заходів, здійснення яких опосередковує всю господарську діяльність, спрямованих на оптимізацію фінансового забезпечення підприємства. Дослідником О. В. Чайковською [230] встановлено, що «ураховуючи поділ господарської діяльності на операційну, інвестиційну й фінансову, згідно з П(С)БО, останню доцільно структурувати з виокремленням її підвидів: фінансове забезпечення операційної діяльності; фінансове забезпечення інвестиційної діяльності, безпосередньо фінансова діяльність».

Саме з такого підходу і можна найбільш повно розкрити економічну суть та облікове забезпечення управління даним видом діяльності. Отже, фінансове забезпечення операційної діяльності – це комплекс заходів, спрямованих на максимізацію прибутку, мінімізацію оподаткування, ефективне управління обіговим капіталом. Фінансове забезпечення інвестиційної діяльності передбачає реалізацію заходів з ефективного управління капіталовкладеннями

та фінансовими інвестиціями. Власне фінансова діяльність – це діяльність щодо залучення та погашення банківських та інших позик, збільшення і зменшення статутного капіталу через емісію чи викуп акцій, емісію та погашення власних боргових зобов'язань тощо, тобто опосередкована рухом грошових потоків від фінансової діяльності згідно з П (С)БО.

Таким чином, зміна умов господарювання, поява та розвиток функціонування підприємницьких структур, на думку ряду авторів, насамперед М. Д. Бедринець [8], визначили необхідність створення державою своєрідних «правил гри», а саме – єдиної системи фінансового впливу на збалансований рух ресурсів і капіталу, застосування нового ринкового законодавства до управління грошовим оборотом і формуванням цільових джерел фінансування, стимулювання ділової активності, економічного зростання, накопичення капіталу, ефективних відтворювальних процесів.

Попри те, що в Україні формуються ринкові правила господарювання, «практичне втілення підприємницької ініціативи потребують не лише правового забезпечення, а й економічної, матеріально-технічної та організаційної підтримки держави. Хоча фінанси підприємств фокусують певні соціально-політичні інтереси окремих верств суспільства, однак у всіх своїх аспектах вони зорієнтовані на стимулювання підприємницької активності» [8; 221; 222; 223]. Це ще раз підкреслює необхідність державного регулювання засобами фінансової політики, що проявляється як у створенні правового поля, так і у методології щодо такого виду діяльності, як фінансова.

У економічній науці у цьому зв'язку виділяється окрема галузь – фінансова діяльність держави. Як вказують автори підручників з фінансової діяльності О.М. Бандурка, В.К. Васенко, Я.В. Воловець, В.І. Довгалюк, І.В. Зятковський, Л.С. Мартюшева, К.А. Пріб, Г.І Фоміна, І.В. Аранчій, А.Ю. Харко [6; 25; 30; 55; 78; 139; 189; 219; 222; 226], на макрорівні фінанси є інструментом розподілу й перерозподілу валового внутрішнього продукту між окремими суб'єктами господарювання, учасниками ринку, господарствами населення і регіонами. Сам процес розподілу і перерозподілу вимагає наявності науково

обґрунтованого фінансового механізму, через який здійснюється вплив держави на економічні та соціальні процеси, закладаються фінансові підвалини функціонування фінансів, зокрема і аграрних підприємств.

У науковому визначенні фінансової діяльності можна виділити два підходи. Перший – традиційний для вітчизняної економіки – передбачає, що це система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування підприємств по таких основних напрямках: фінансове прогнозування і планування; аналіз і контроль виробничо-господарської діяльності; оперативна, поточна фінансово-економічна робота. Тому тут тісно переплітаються категорії фінансової діяльності та фінансових ресурсів.

З практичного погляду фінансова діяльність включає в себе: систему економічного планування, кредитно-фінансову систему, систему управління фінансовими ризиками, систему обліку і звітності, систему податкового планування. В межах фінансової діяльності здійснюється організація і координація робіт по залученню фінансових ресурсів; забезпеченню і виконанню зобов'язань по кредитах і позиках, розподілу фінансових ресурсів на підприємстві.

Таким чином, зміст і форми фінансової діяльності з врахуванням категоріальної наповненості, дає змогу розкрити поняття фінансової діяльності. Основними завданнями фінансової діяльності є: вибір оптимальних форм фінансування, структури капіталу підприємства і напрямків його використання з метою забезпечення стабільно високої прибутковості; збалансування за часом надходжень і видатків платіжних засобів; підтримання належної ліквідності та своєчасність розрахунків.

За дослідженнями учених, зокрема Т.Е. Беялова, «з поглибленням процесів економічних реформ в Україні та структурною перебудовою економіки зростає необхідність пошуку найбільш оптимальних варіантів формування ринкових відносин і шляхів ефективного входження країни у систему світового господарства. Головним критерієм ефективності при цьому є отримання максимального ефекту за мінімізації економічних та соціальних

витрат суспільства. Цього неможливо досягти без створення ефективних механізмів факторів виробництва, у тому числі фінансових, без удосконалення організаційно-правових форм і взаємовідносин господарюючих суб'єктів, усунення внутрішніх і зовнішніх перешкод діяльності, які є причинами соціально-економічної напруженості як у державі, так і на окремих підприємствах» [9].

Аналіз, проведений автором А.О. Музиченко підтверджує, що це великою мірою залежить від системи управління фінансовими ресурсами, ефективність якої визначається належним її інформаційно-аналітичним забезпеченням. Без нього неможливо об'єктивно оцінювати фінансові ситуації і своєчасно приймати обгрунтовані управлінські рішення з їх вирішення [152, с. 13].

Таким чином, розглянувши економічну суть фінансової діяльності, її структуру та складові, приходимо до висновку, що формування та удосконалення ринкових відносин і шляхів ефективного входження країни у систему світового господарства вимагає створення ефективних механізмів розвитку аграрних підприємств. Більша частина їх лежить у сфері фінансових ресурсів та здійснення фінансової діяльності. З цією метою необхідно постійно вдосконалювати методологію аналітичного забезпечення управління через категорії «фінанси», «фінансові ресурси», «фінансова діяльність». Ключовим моментом тут є потреби фінансового менеджменту [224; 225]. Отже, виникає необхідність всебічного дослідження економічної суті категорії «фінансова діяльність» й найбільш повного узгодження її з обліковою теорією і практикою. На нашу думку, подальші дослідження лежать в площині процесу збору даних для управління формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів суб'єкта господарювання: управління грошовими потоками, генеруванням доданої вартості, її збереженням та створенням умов для використання. Підставою до такого висновку є й те, що у розвинутих країнах розрізняють два основні напрями фінансової діяльності: власне діяльність та управління грошовими потоками.

Тому необхідно визначити методологічні аспекти збору інформації для

потреб управління фінансовою діяльністю, які реалізуються у сфері бухгалтерського обліку та його методології, відображеній у облікових стандартах і теоретичних розробках.

1.2. Методологічні аспекти обліку фінансової діяльності аграрних підприємств

Оскільки фінанси формують потенціал суспільства, саме їх стан, структура та зв'язки визначають рівень економіки. Як ми уже встановили, фінансова діяльність не обмежується рамками суто господарської діяльності підприємства, її зв'язок з іншими видами операційної та інвестиційної діяльності стає більш очевидним. Таким чином, актуалізується значення фінансової діяльності в економічному функціонуванні підприємства, що потребує уточнення її змісту та напрямів здійснення з точки зору методології бухгалтерського обліку.

Відповідно до видів господарської діяльності розроблено їх класифікацію. За нормами права згідно з Господарським кодексом України [129], вид господарської діяльності має місце у разі об'єднання ресурсів (устаткування, технологічних засобів, сировини та матеріалів, робочої сили) для створення виробництва певної продукції або надання послуг.

У правовому регулюванні господарської діяльності та у здійсненні державного управління економікою мають враховуватися особливості здійснення суб'єктами господарювання окремих видів цієї діяльності.

Для віднесення суб'єкта господарювання до відповідної категорії обліку визначаються основні, другорядні та допоміжні види господарської діяльності. З метою забезпечення системи державного управління економікою обліково-статистичною інформацією, яка задовольняє потреби учасників господарських відносин в об'єктивних даних про стан і тенденції соціально-економічного

розвитку, господарські та фінансові взаємозв'язки на міждержавному, державному, регіональному й галузевому рівнях, а також впровадження міжнародних стандартів у галузі обліку і звітності та переходу на міжнародну систему обліку і статистики Кабінет Міністрів України затверджує заходи щодо розвитку національної статистики України і державної системи класифікації техніко-економічної та соціальної інформації.

Складовою частиною державної системи класифікації і кодування техніко-економічної та соціальної інформації є класифікація видів економічної діяльності (КВЕД), яка затверджується центральним органом виконавчої влади з питань стандартизації та має статус державного стандарту. Об'єктами класифікації в КВЕД є усі види господарської (економічної) діяльності суб'єктів. Наприклад, формується статистична звітність про фінансові результати за видами економічної діяльності (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Фінансовий результат за видами економічної діяльності¹, млн грн

Показники	2000	2005	2007	2008	2009 ²	2010 ²	2010 у % до 2000
Прибуток, збиток (-) від звичайної діяльності до оподаткування	13933,0	64370,8	135897,9	8954,2	-42414,7	54443,5	390,75
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	1752,4	3702,4	7924,2	6041,8	7996,6	17988,5	1026,51
Промисловість	8834,6	28264,3	43700,9	20243,2	-4788,1	25191,5	285,15
Будівництво	40,3	872,2	1629,0	-6807,9	-3430,7	-3226,4	-8005,96
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	1195,1	9464,2	16816,9	-28146,0	-7165,3	15607,6	1305,97
Діяльність транспорту та зв'язку	706,7	9629,7	11342,8	4518,9	10573,8	9132,2	1292,23
Фінансова діяльність	1211,7	9334,3	22592,6	25042,5	-33600,7	15177,2	1252,55

¹ Крім бюджетних установ.

² За 2009 р. дані уточнено з урахуванням зміни підприємствами основного виду економічної діяльності, за 2010 р. дані наведено без урахування зміни підприємствами основного виду економічної діяльності.

Джерело: [36; 52].

Як бачимо, найвищий результат досягнуто галузями торгівлі – зростання

у 2010 р. проти 2000 р. у 130,5 разів, транспорту та зв'язку – зростання у 129,2, фінансова діяльність – у 125,3, сільське господарство – у 102,7 разів. Для сільського господарства таке зростання зумовлено ростом продуктивності праці (Додаток Е) та нарощуванням темпів виробництва окремих видів продукції (Додаток Ж).

Фінансова діяльність у множині фінансових корпоративних і фондових систем поки що є мало вивченим об'єктом економічного дослідження. Головна причина криється в тому, що 20 років тому в Україні не було ринкових відносин у сучасному їх наповненні, тобто, не існувало самого об'єкта дослідження. Наразі, для кожної країни розроблено свій класифікатор видів діяльності, як наприклад для Росії «Фінансова діяльність» (додаток Д). У ньому передбачено фінансове і грошове посередництво, фінансовий лізинг, надання споживчого кредиту, капіталовкладення в цінні папери, страхування, недержавне пенсійне забезпечення, діяльність фінансових ринків, консультації щодо фінансового посередництва, депозитарна діяльність тощо.

Формування ринкових відносин зумовило становлення фінансових систем як відкритих, таких, що динамічно розвиваються, суб'єктів ринку, схильних водночас до системних криз, у т.ч. світового масштабу. Виникли принципово нові можливості для розвитку, пов'язані перш за все з інтеграцією у світову систему господарства, можливістю нарощувати капіталізацію за рахунок залучення прямих і фондових інвестицій.

Дослідженню проблем формування та обліку фінансових результатів видів діяльності приділяли увагу такі вчені, як: В.Я. Соколов, Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, В.М. Жук, В.І. Іващенко, Г.Г. Кірейцев, В.М. Костюченко, А.Г. Загородній, М.Г. Чумаченко, В.Г. Лінник, В.В. Сопко та ін.

На думку В.М. Жука вітчизняна наукова та професійна бухгалтерська спільнота не може стояти осторонь ринкових процесів, а «визначальна роль аграрного сектору в забезпеченні продовольчої та енергетичної безпеки, суспільної стабільності, реалізації експортного потенціалу держави, а також специфіка, пов'язана з використанням у господарському процесі незамінних

природно-біологічних факторів виробництва, ставить специфічні вимоги до галузевого бухгалтерського обліку як інформаційної системи» [67].

Особливого значення в управлінні фінансовими ресурсами аграрних підприємств надається діяльності товарних бірж з метою купівлі і продажу не товарів, а контрактів на їхнє постачання. На біржах продаються контракти на стандартизовані види товарів, що можуть бути продані великими партіями чи за зразками технічного опису. Динаміку кількості бірж протягом 1996-2011 рр. наведено в (додатку 3. табл. 3. 2).

Всього на 1 квітня 2011 р. в Україні було зареєстровано 560 бірж (543 на 1 квітня 2010 р.). Практичну діяльність здійснювали 272 бірж (339 на 1 квітня 2010 р.), серед них універсальних, товарно-сировинних і товарних – 243 біржі, нерухомості – 13, агропромислових – 14, а також по одній валютній та спеціалізованій біржі. Динаміка обсягів укладених угод протягом 1995-2011 рр. наведена в таблиці 6 додатка 3. Як бачимо, обсяг укладених угод зріс у 94,55 разів, у тому числі на сільськогосподарську продукцію – у 198,3 разів.

У таких умовах розробка теорії, методології і методики інформаційного забезпечення про фінансову діяльність засобами бухгалтерського обліку і відповідної звітності аграрних підприємств в сукупності передбачає певні форми і методи. При цьому необхідно вирішити наступні завдання: обґрунтувати вибір теоретичної бази для оцінки фінансової діяльності та її результатів з урахуванням особливостей сільського господарства; визначити принципи, склад, основні поняття і положення фінансової діяльності, відображені в міжнародних стандартах фінансової звітності; розвиток вітчизняних традицій бухгалтерського обліку.

Виходячи з того, що фінансова діяльність є і видом діяльності і складовою процесу управління, облікова її методологія має бути спрямована на вирішення таких основних завдань, які визначено О.В. Чайковською [230]:

- фінансове забезпечення поточної виробничо-господарської діяльності;
- пошук резервів збільшення доходів, прибутку, підвищення рентабельності та платоспроможності;

- виконання фінансових зобов'язань перед суб'єктами господарювання, бюджетом, банками;

- мобілізація фінансових ресурсів в обсязі, необхідному для фінансування виробничого та соціального розвитку, збільшення власного капіталу;

- контроль за ефективним, цільовим розподілом та використанням фінансових ресурсів.

Для реалізації завдань, що вирішуються в процесі фінансової діяльності, необхідно визначити напрями фінансової роботи, які дозволять сформуванню й ефективно використовувати джерела фінансування підприємства. Чималу роль тут відіграють забезпечення ведення кваліфікованого бухгалтерського обліку; формування та реалізація ефективної податкової політики; оптимізація фінансових взаємовідносин з інвесторами.

Очевидно, що забезпечення ведення кваліфікованого бухгалтерського обліку становить основу для прийняття обґрунтованих фінансових рішень менеджерами підприємства. Формування та реалізацію ефективної податкової політики слід розглядати як інструмент фінансового забезпечення операційної діяльності підприємства, оскільки рівень, розміри та ставки податків справляють величезний вплив на доходність діяльності та підприємства загалом. Як зазначає О.В. Чайковська [230], на основі знання податкового й управлінського обліку, чинної законодавчої та нормативної бази можна зменшити обсяг податкових платежів і відповідно збільшити обсяг фінансових ресурсів, що залишається в розпорядженні підприємства та може бути використаним для його подальшого розвитку.

Податкова політика полягає в формуванні заходів, спрямованих на зменшення об'єкта оподаткування та регулювання грошового потоку податкових платежів, найбільш сприятливого для підприємства. Податкова політика також має враховувати пільги, на які може розраховувати підприємство згідно з чинним законодавством.

Реінвестування прибутку є одним з оптимальних способів фінансування,

за якого не здійснюються витрати на додаткову емісію акцій, не збільшується вартість акціонерного капіталу. Тому необхідним напрямом фінансової діяльності підприємства з розвитком фінансового ринку має стати розроблення дивідендної політики.

При оцінці фінансово-виробничої діяльності аграрних підприємств необхідно враховувати їх галузеві особливості, сезонність виробництва і реалізації основних видів продукції, що напряду пов'язане з формуванням фінансових ресурсів та веденням фінансової діяльності. Неабияку роль відіграють також планування економічних показників, аналіз використання фінансових ресурсів за структурою та джерелами. Однак ці особливості проявляються специфічно, що зумовлено особливостями досліджуваної галузі. Переважна більшість цих особливостей спричинена зовнішніми чинниками, на які не може впливати суб'єкт господарювання, а отже вони не підлягають ефективному регулюванню.

До специфічних особливостей, які відрізняють сільськогосподарське виробництво від інших галузей, належать: земля, яка є основним засобом виробництва; розташування виробництва на великій території; одночасне ведення комплексу різноманітних робіт; сезонність виробництва; залежність від ґрунтово-кліматичних умов та біологічних процесів. Згадані особливості зумовлюють специфіку методик і процедур аналізу та прогнозу фінансового забезпечення і результатів діяльності сільськогосподарських підприємств та ускладнюють управління їх діяльністю. Це потребує специфічного підходу до розробки організаційно-методичної моделі обліку.

Закономірно, що всі об'єкти, як впливає з цих визначень, повинні знайти відображення в обліку. Метою діяльності будь-якого суб'єкта господарювання є отримання і максимізація прибутку. Фінансовий результат діяльності підприємства формують його доходи і витрати. Враховуючи, що в сучасних умовах практично неможливе повне самофінансування, необхідними в діяльності підприємства стають фінансові операції. У сільському господарстві необхідно упорядкувати об'єкти обліку цієї сфери для формування

порівнянності результатів за періодами та іншими галузями.

У сучасному теоретичному апараті бухгалтерського обліку виникло багато нових напрямків, кожен з яких певною мірою впливає на визначення фінансових результатів, що безпосередньо стосується і фінансової діяльності (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Вплив нових напрямків фінансового обліку на фінансовий результат видів діяльності

Вид обліку	Цілі обліку	Особливості формування фінансового результату видів діяльності
Креативний (творчий) облік	Надання достовірної та докладної інформації про стан справ підприємства у разі відсутності загальноприйнятих методів відображення в обліку	Використання методів обліку, не передбачених стандартами ведення обліку та складання звітності
Соціальний облік	Облік витрат, яких суспільство зазнає у зв'язку з діяльністю організацій	Облік індивідуальної та суспільної собівартості готової продукції
Облік людських ресурсів	Відображення в обліку оцінки людських ресурсів	Капіталізація витрат на інвестиції в людський капітал з їх наступною амортизацією
Камеральний облік	Оцінка ліквідного майна підприємства; обчислення фінансового результату	Фінансовий результат визначається як різниця між сумами грошових надходжень і грошових
Статичний облік	Захист інтересів кредиторів	Фінансовий результат визначається як приріст чистих активів підприємства за період
Динамічний облік	Вимір ефективності підприємства	Фінансовий результат визначається як різниця між доходами й витратами від
Податковий облік	Визначення величини оподаткованого прибутку та податкових зобов'язань	Фінансовий результат визначається як отримані доходи за вирахуванням здійснених витрат за правилами податкового законодавства

Джерело: [34].

Для аграрної діяльності важливими є діагностика стану: біологічної складової економічного процесу, соціальної складової; забезпечення продовольчої, екологічної та енергетичної безпеки. Проте, для повного

розкриття фінансового потенціалу необхідно вести активну інформаційну політику, спрямовану на підвищення ефективності та конкурентоспроможності виробництва.

При цьому найважливішим науковим і народногосподарським завданням є виведення підприємств на сучасний рівень корпоративної культури, у тому числі фінансового менеджменту корпорацій та інституційних інвесторів фондового ринку. За спостереженням А. Недосекіна [154], тільки тепер на ринку праці починають з'являтися фахівці, що отримали дипломи MBA (Master Business Administration), володіють деяким досвідом роботи на фінансовому ринку.

Слід відмітити, що проблематика фінансових процесів висвітлена у наукових джерелах досить повно. Проте управління фінансовими ресурсами, механізми і моделі їх облікового відображення мають певні особливості для підприємств різних галузей, зокрема, підприємств корпоративного типу в сільському господарстві, де така діяльність тільки зароджується.

За дослідженнями М.Д. Бедринець [8], система господарювання, яка базується на товарно-грошовому обміні, зумовлює необхідність створення і використання фондів фінансових ресурсів, що обслуговують процес виробництва, розподілу і перерозподілу новоствореної вартості. Процес формування, поповнення і використання фондів фінансових ресурсів становить матеріальну основу існування фінансів.

Для системи обліку і звітності фінансової діяльності характерне здійснення організації та координації: ведення бухгалтерського і податкового обліку; підготовка фінансової та виробничої звітності; формування звітних показників підприємства, його галузей і структурних підрозділів.

Якщо фінансова діяльність не є основною, то обрання того чи іншого виду обліку, а також моделі взаємодії його різних підсистем безпосередньо впливає на методологію формування фінансового результату діяльності підприємства.

Різноманітність цілей використання показника фінансових результатів

передбачає багатоваріантність інформаційного забезпечення таких цілей, обумовлює формування різних концепцій прибутку. Окрема концепція не може водночас задовольняти всім його цілям.

Основними видами бухгалтерського обліку, які принципово по-різному визначають фінансові результати, є: камеральний облік, статична та динамічна теорії звітності, податковий облік, актуарний облік (концепція економічного прибутку). На методологію формування фінансового результату впливають і такі чинники, як використання даних бухгалтерського обліку на макроекономічному рівні в національному рахівництві, впровадження на підприємстві нових напрямків фінансового обліку (креативний облік, облік людських ресурсів, соціальний облік).

Облікова система підприємства являє собою єдину інформаційну сукупність даних, тому при формуванні звітності для різних груп користувачів з метою визначення фінансового результату необхідно застосувати відповідну концепцію та забезпечити можливість використати дані єдиної системи обліку, що є напрямом подальших досліджень.

Методологія інформаційного забезпечення фінансової діяльності методами обліку досить послідовно реалізована на прикладі іноземних облікових моделей. Так, зі схеми розрахунку фінансових результатів за планом рахунків бухгалтерського обліку Франції (табл. 1.7) можна простежити економічний взаємозв'язок між фінансовою і управлінською бухгалтеріями за допомогою спеціальних рахунків, які призначені для відображення з фінансової в управлінській бухгалтерії залишків ресурсів на початок і кінець періоду, витрат і виручки від реалізації за певний період.

На підставі нормативного регулювання бухгалтерського обліку в Молдові (НСБО 5 «Надання фінансових звітів») та досліджень Є.С. Гейера, встановлено, що визначення фінансового результату тут базується на способі його визначення розрахунковим шляхом, порівнянням сум рахунків доходів і витрат без бухгалтерських записів, оскільки протягом року суми з рахунків доходів і витрат не підлягають взаємопогашенню.

Відображення видів господарської діяльності на рахунках у Франції

Класи рахунків	Результат діяльності
Класи 1-5	± результат, що зумовлений змінами майнового стану фірми;
Класи 6-8	± результат, що визначається співвідношенням витрат і випуску
Клас 9, рахунок 90	± результат, що визначається у процесі руху витрат з фінансової до управлінської бухгалтерії
Клас 9, рахунки 92-98	± результат, визначений по певних центрах відповідальності

Джерело: [33].

Враховуючи, що податок з доходу також є видом витрат, у балансі відображається чистий прибуток (збиток). Тільки у кінці звітнього періоду фінансовий результат визначається системними записами. Однак, використовувати лише рахунки доходів і витрат неможливо, адже їх досить багато. Тому суми із зазначених рахунків зводять на спеціальному рахунку 351 «Підсумковий результат», а в кінці року переносяться на рахунок 333 «Чистий прибуток (збиток) звітнього періоду» [33].

Особливістю німецької практики, яку регламентують два основних документи: Торговий кодекс (Handelsgesetzbuch), і Цивільний кодекс (Bürgerliches Gesetzbuch), є відображення відстрочених доходів і витрат окремими розділами в балансі. Рахунки витрат і доходів є свого роду складовими рахунку «Власний капітал». У плані рахунків Німеччини для їх обліку передбачено рахунки доходів у класах 2 і 8 та рахунки витрат у класах 2 і 4.

Зміст всіх пов'язаних із витратами та доходами проводок полягає у визначенні результату діяльності (прибуток чи збиток, зміна величини власного капіталу) за звітний період. Прагнення досягти цієї мети веде до специфічного споживання вартості, яке називається витратами виробництва, та до специфічного приросту вартості, який має назву виробничий дохід.

Витрати класифікують як цільові, що виникають безпосередньо в процесі виробництва; нейтральні, які виникають та обліковуються у звітному періоді, але не впливають на виробничий прибуток, оскільки вони не пов'язані безпосередньо з виробничим процесом, і додаткові.

Доходи та виробничі доходи звітного періоду класифікуються наступним чином: цільові доходи – основні виробничі доходи, тобто та частка доходів, яка виникає в межах виробництва, є одночасно виробничими доходами; нейтральні доходи – приріст вартості, який відносять до звітного періоду, але він виникає поза процесом виробництва. Тут також розрізняють наступні групи доходів: доходи, не пов'язані з виробництвом, тобто не мають нічого спільного з процесом виробництва; нерегулярні доходи, які пов'язані з виробничим процесом, але бажана їх нейтралізація через величини, що дуже змінюються; дохід, який відносять до інших звітних періодів; додаткові виробничі доходи, тобто доходи, які ніколи не призводять до надходжень.

Для забезпечення управління фінансовою діяльністю використовують дані усіх видів обліку. Належне розкриття необхідних для управління даних можливе тільки за умови чіткої постановки завдань перед обліком для моделювання господарських процесів, що є об'єктами формування та використання фінансових ресурсів.

На думку дослідників, фінансові ресурси є найбільш суттєвою складовою фінансової політики. Разом з тим має місце недостатнє теоретичне обґрунтування системності фінансових ресурсів, а недосконала теорія утруднює створення ефективних механізмів їх формування, що негативно позначається на фінансовому стані підприємств [3, с.35; 83].

З огляду на це, необхідно розкрити сутність процесу облікового забезпечення управління фінансовими ресурсами. Особливості фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств зумовлені тим, що це особливий сектор економіки, який через специфіку виробництва має відносно ризиковий характер їх формування, йому притаманні сезонність, значні обсяги внутрішньогосподарського споживання для підтримання рівня простого відтворення виробництва тощо.

Визначення фінансової діяльності, оскільки вона є сферою відображення результативності інвестицій та області платежів, наводиться у звітності про рух грошових коштів. Результати аналізу нормативного регулювання та визначення

складових такої діяльності для деяких країн відображено в додатку В. Із наведених визначень випливає, що фінансова діяльність – це вид діяльності, який приводить до змін у розмірі та складі капіталу і позикових засобів. Як правило, така діяльність пов'язана із залученням і поверненням кредитів та позик, необхідних для фінансування операційної й інвестиційної діяльності.

По-перше, це операції з власним капіталом (емісії пайових і боргових власних цінних паперів), по-друге, це операції з власниками, пов'язані з капіталом, по-третє, довгострокові позики або позиковий капітал, виключаючи оборотний, по-четверте, фінансова оренда з позиції орендаря.

Існують відмінності і в тлумаченні таких понять, як фінансова діяльність і інвестиційна діяльність. Наприклад, згідно з міжнародними стандартами фінансова діяльність – це діяльність, яка пов'язана зі зміною величини власного капіталу, а інвестиційна – це придбання або продаж довгострокових активів.

Методологічну базу дослідження інформаційного забезпечення управління фінансовими ресурсами має формувати традиційний системний метод пізнання економічних відносин, що дає змогу розкрити їх у мікро- та макроаспектах. Такий підхід спричинений поділом системи обліку на види, кожна з яких формує відносно відособлену фінансову інформацію. З огляду на те, що фінанси – це система економічних відносин, пов'язаних із використанням фондів за дослідженням В.М. Опаріна [163] та прикладна функція адміністрування, яка полягає в управлінні грошовими потоками на думку О.М. Бандурка, О.Я. Базилінська [5; 6], кожен вид обліку має своїм завданням збір інформації про особливості формування фінансових ресурсів на цих рівнях. Тому на мікрорівні здійснюється збір інформації про виробничу, а на макрорівні – про ринкову складову формування фінансових ресурсів. Зважаючи на те, що фінансові ресурси проявляються через складний інформаційний потік даних про стан і рух майна, коштів, ресурсів, фінансових результатів, доходів і витрат, для кожного виду обліку формується окрема незамкнена система звітності для забезпечення управління процесом

формування фінансових ресурсів за дослідженням З.М. Карман [83].

Оскільки фінансові ресурси на мікрорівні – це сума коштів, спрямованих в основні та оборотні засоби підприємства, “найбільш ліквідні активи, що забезпечують неперервність руху грошових потоків” за дослідженням О.Я. Базилінської та нашим власним дослідженням [5; 90], то інформацією для управління ними є виробничі звіти підрозділів, узагальнення витратно-дохідних факторів виробництва в системі внутрішньої звітності. Основними показниками для управління фінансовими ресурсами на цьому рівні є витрати за місцями виникнення, вихід продукції, підтримання засобів виробництва у належному стані тощо. Звітна інформація управлінського обліку повинна розкривати внутрішню організацію функціонування фінансів як системи грошових відносин, що виникають у процесі виробництва та господарського кругообігу.

В сучасних умовах із процесом відтворення тісно пов'язані інноваційна діяльність, а також венчурне фінансування. Таке фінансування потребує значного накопичення капіталу. Воно ґрунтується на варіантності прийняття рішення і дисконтуванні грошових накопичень. Проблема накопичень залежить від особливостей державної фінансово-кредитної політики.

Як і більшість об'єктів господарського управління, цільове й ефективне використання фінансових ресурсів контролюється на основі складених планів, а надалі – порівнянням нормативних, середньогалузевих або запланованих показників із фактичними. Як досліджено М.Д. Бедринець, «у світовій практиці широке застосування отримали бюджети підприємств. Вони добре зарекомендували себе в американській та японській системах фінансового контролю. Основна суть складання бюджету полягає в тому, що кожний підрозділ підприємства зіставляє обсяг ресурсів із потребами обслуговування виробництва і реалізацією продукції, пропозиції з відповідними розрахунками кожного підрозділу коригують у відповідності до загальної мети та можливостей підприємства»[8, с. 5].

Авторами посібника «Фінансовий менеджмент» [87] розкрита суть цього

процесу. Зокрема те, що методологія фінансового планування включає в себе організацію планування фінансів, що будується на визначених принципах. До принципів фінансового планування відносяться: науковість; комплексність; оптимальність.

Принцип науковості планування фінансів означає, що розрахунок планових показників повинен базуватись на аналізі звітних даних, на визначенні перспектив розвитку фінансових показників.

Принцип комплексності планування фінансів передбачає, що показники фінансового плану повинні бути взаємопов'язаними між собою.

Принцип оптимальності планування фінансів потребує найбільш раціонального використання капіталу і всіх фінансових ресурсів.

Головним інструментом фінансового планування є кошторисне планування (бюджетування).

Показники, які контролюються у системі бюджетування, залежать від того, наскільки глибоко вдається розкрити суть фінансової діяльності та супутніх з нею категорій. Як правило, ефективна фінансова діяльність передбачає одержання власниками максимальної економічної вигоди, а реально це проявляється у прирості рентабельності власного капіталу, платоспроможності та ліквідності активів аграрного підприємства, забезпечення розширеного відтворення тощо.

Концептуальна модель управління фінансовою діяльністю підприємства зображена на рис. 1.9 Це система об'єктивного інформаційного забезпечення менеджменту, насамперед фінансового, яка є складовою частиною (на правах підсистеми) у системі збирання й обробки інформації. Для об'єкта управління така модель відображує та забезпечує: актуальність інформації щодо стану фінансових ресурсів, яка збирається й обробляється та характеризує реальний стан об'єкта управління на поточний момент; об'єктивність даних, які відображають достовірність стану й розвитку об'єкта управління; повноту відображення всіх процесів і явищ таким чином, що інформаційна система об'єкта управління є його інформаційною моделлю; погодженість та

інформаційну єдність показників, їх взаємозв'язок і взаємозалежність, завдяки яким первинні дані не суперечать зведеним і похідним показникам.

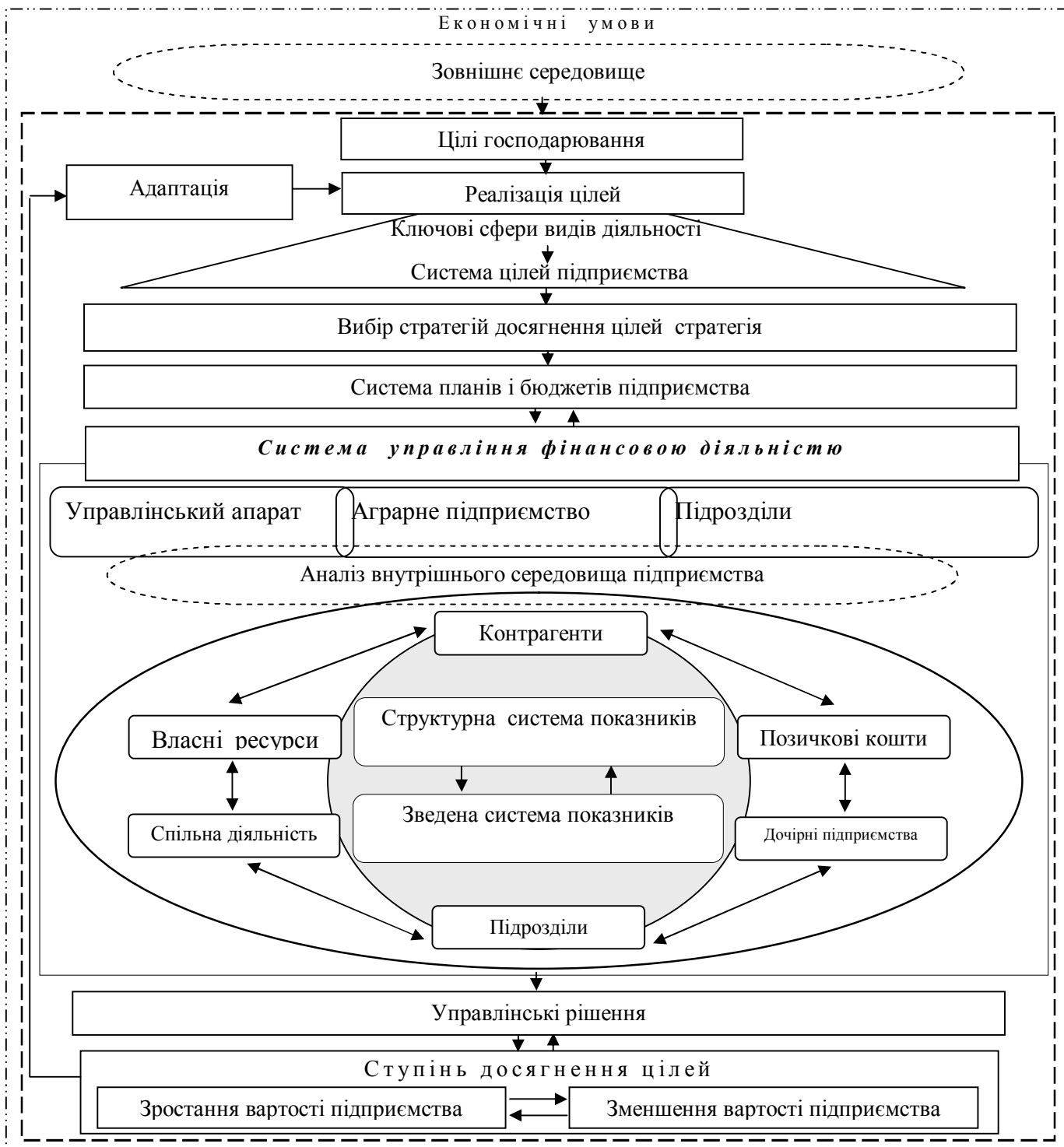

Рис. 1.9 Концептуальна модель управління фінансовою діяльністю підприємства

Джерело: [152].

З огляду на обмеженість матеріальних, фінансових і трудових ресурсів в

умовах недосконалості правового поля та політичних перетворень в Україні необхідно вишукувати та застосовувати нові підходи до управління фінансовою діяльністю, формуючи завдання політикою управління діяльністю суб'єкта господарювання.

Управління фінансовими ресурсами на макrorівні потребує розкриття інформації про формування власного капіталу, розподіл і перерозподіл доходу та прибутку, взаємовідносин із державою і контрагентами. Тут головною ланкою є дані бухгалтерського обліку та фінансової звітності й окремі аналітичні показники, що висвітлюють суть факторів зовнішньої дії на фінансові ресурси.

Таким чином, актуальним завданням для суб'єктів господарювання постало удосконалення форм і методів фінансового забезпечення функціонування підприємства, тобто пошук нових ефективних шляхів фінансової діяльності.

Відаючи належне науковим напрацюванням вітчизняних та іноземних учених: Білик Л.Д., Буряк Л.Д., Нам Г.Г., Бланк І.А., Василик О.Д., Заречнєв А.М., Коробов М.Я., Мец В.О., Павловська О.В., Поддєрьогін А.М., Терещенко О.О., слід відзначити, що проблема пошуку нових шляхів удосконалення фінансової діяльності підприємства в умовах стрімких ринкових перетворень потребує подальшого науково-практичного дослідження. Значною мірою це зумовлено трансформаційними процесами в Україні, направленими на досягнення міжнародних стандартів економічної діяльності.

Вступ України до СОТ розглядається як стимулюючий чинник нарощування іноземних інвестицій. Відповідно, надто важливим об'єктом буде облік фінансової діяльності. Разом з тим, найближчим часом перед Україною постане завдання вирішити низку питань із поєднання поглибленої участі в міжнародному ринку капіталу із завданнями забезпечення конкурентоспроможності національної економіки [89]:

- збільшення обсягів залучення довгострокового капіталу неспекулятивного характеру в національну економіку;

- регулювання потоків портфельних інвестицій з метою запобігання фінансовій дестабілізації;
- стимулювання припливу іноземного капіталу в стратегічні для України галузі;
- підвищення ефективності залучених іноземних інвестицій;
- збільшення рівня реінвестування прибутків інвесторів на території України;
- недопущення знецінення вартості робочої сили на підприємствах з іноземними інвестиціями;
- розширення національних можливостей капіталоутворення та інвестиційних можливостей українських підприємств.

Прямі іноземні інвестиції в сільське господарство складають 1,9-2,35% від їх загального підсумку (додаток И). це дуже мізерні вкладення, а тим часом, для полегшення діяльності зарубіжних партнерів на українському ринку зроблено чимало, зокрема й запроваджено майже усі стандарти міжнародної фінансової звітності у якості національних. Для розвитку фінансової діяльності у сфері сільського господарства необхідно врахувати, що Україна саме за рахунок внутрішніх реформ та реорганізації методів і видів діяльності, поєднання оптимальної їх структури зможе досягти належного рівня конкурентноздатності. За дослідженнями авторів [8; 9; 89 та ін.], основними факторами, що впливають на конкурентоспроможність української продукції, є: природні, трудові, наукові та виробничі ресурси, умови попиту на внутрішньому ринку, наявність споріднених галузей, пов'язаних із потенційно конкурентоспроможними галузями, стратегія підприємств щодо досягнення конкурентних переваг і характер конкурентної боротьби на внутрішньому ринку.

На даний час інфраструктура України не відповідає критеріям розвиненого суспільства. Для аграрної сфери найбільш суттєвим є недостатня розгалуженість, низька якість транспортних та інформаційних комунікацій. За оцінками експертів, при збиранні і транспортуванні урожаю втрачається значна

його частина. Є проблема і з трудовими ресурсами. Справа в тому, що продовжує скорочуватися чисельність населення України, у структурі якого зберігається високий рівень непрацездатного, зокрема, пенсіонерів, інвалідів, дітей. Процес відлучення вітчизняних виробників від українського ринку поглиблюється внаслідок неплатоспроможності населення і підприємств. Це створює ситуацію, коли експорт продукції стає фактором забезпечення конкурентоспроможності підприємств. Тоді як за критеріями продовольчої безпеки, це лише одна із складових.

Тобто, проблеми створення оптимальних умов для ведення фінансової діяльності аграрних підприємств лежать в площині як макро- так і макрорівня. Вирішувати їх без цілісного підходу – неможливо. Саме тому проблеми облікового забезпечення потреб фінансового менеджменту виступають як один із складових підвищення престижу держави на міжнародному ринку і посилення виробничої спрямованості галузі й забезпечення її конкурентоспроможності.

В організаційній та управлінській роботі підприємств фінансова діяльність займає особливе місце, від якої великою мірою залежить своєчасність та повнота фінансового забезпечення виробничої діяльності та розвитку підприємства, виконання фінансових зобов'язань перед державою й іншими суб'єктами господарювання.

Фінансову діяльність підприємства спрямовано на розв'язання таких основних завдань: фінансове забезпечення поточної виробничої діяльності; пошук резервів збільшення доходів, прибутку, підвищення рентабельності та платоспроможності; виконання фінансових зобов'язань перед суб'єктами господарювання, бюджетом, банками; мобілізація фінансових ресурсів у таких обсягах, що забезпечать фінансування виробничого й соціального розвитку, збільшення власного капіталу; контроль за ефективним, цільовим розподілом і використанням фінансових ресурсів.

У процесі аналізу думок та наукових розвідок щодо трактування сутності фінансової діяльності як економічної категорії нами систематизовано різні її

інтерпретації. Встановлено, що існує необхідність розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо удосконалення теорії і практики обліку фінансових доходів та витрат діяльності підприємств з урахуванням напрацювань вітчизняної і світової облікової теорії і практики.

На переконання А. О. Музиченко, «важливим є саме визначення суті фінансових ресурсів, яке охоплювало б господарські процеси в сукупності фінансово-економічних зв'язків у розрізі видів діяльності суб'єктів господарювання» [152, с.3].

Розвиваючи далі цю думку, особливість тлумачення поняття „фінансові ресурси підприємства” повинно врахувати наступне: поняття „фінансові ресурси” необхідно розглядати з точки зору виділення їх в окрему економічну категорію, теоретичне обґрунтування якої згідно з нормативними документами П(С)БО дає можливість підкреслити їхню роль і значення для розвитку ринкової економіки; фінансові ресурси слід розглядати як фінансовий потенціал суб'єктів господарювання і важливу складову комерційно-виробничого процесу, що використовується для виконання їх зобов'язань та забезпечення розширеного відтворення; необхідно враховувати, що фінансові ресурси здатні змінювати свою форму, орієнтовану в майбутньому на економічні вигоди; поняття „фінансові ресурси” має конкретизувати склад, структуру і джерела їх формування та напрямки використання.

До переліку інструментів ефективного управління бізнесом, які вже використовуються, додається ще один сучасний метод – Activity-Based Costing (метод АВС). Цей метод (у перекладі на українську мову – «облік за видами діяльності») був створений у США Міжнародним консорціумом з розвитку виробництва, до якого входять такі провідні промислові компанії як Boeing, General Electric, Kodak, Motorola, кілька урядових агентств США, включаючи міністерство оборони і практично всі великі аудиторські компанії.

В основу українського методу АВС покладено потребу розкласти ланцюжок доданої вартості організацій на сукупність взаємопов'язаних операцій, з віднесенням вартості використовуваних ресурсів на функції і

розподіленням вартості функцій між вартістю кінцевих продуктів організацій.

Традиційні системи обліку розподіляють витрати ресурсів між центрами виробничих витрат і далі між об'єктами, а метод ABC відносить витрати ресурсів до конкретних функцій (операцій) і використовує чинники витрат за видами діяльності для розподілу витрат між об'єктами.

На підставі узагальнення майже двадцятирічного досвіду використання методу ABC на Заході, спільною консалтинговою групою розроблено стандартні переліки операцій для різних сфер діяльності. Послідовність української моделі методу ABC наведена в табл. 1.8.

Таблиця 1.8

Операції ABC аналізу для фінансової діяльності

Операції аналізу	Їх зміст
Складання переліку функцій (операцій)	Функції (операції) складаються із сукупності окремих робіт чи завдань, що описані діями, пов'язаними з цими завданнями. Наприклад, закупівля матеріалів може бути ідентифікована як окремий вид діяльності, який складається з безлічі різних завдань, таких як отримання замовленого матеріалу, виявлення постачальників, підготовка замовлень на закупівлю, відправлення замовлень на закупівлю тощо
Визначення вартості операцій	Після того як види функцій виявлені, по кожній розподіляються витрати ресурсів, які були спожиті за аналізований період, для того, щоб визначити, скільки організація витрачає на кожен вид. Враховуючи, що деякі з ресурсів можуть бути безпосередньо віднесені до конкретних центрів і є непрямими, але витрачаються відразу кількома центрами, такі витрати розподіляються за видами діяльності на основі причинно-наслідкових чинників витрат чи співбесід з персоналом, що надає обґрунтовані оцінки витрат ресурсів за окремими видами діяльності
Відбір факторів (драйверів) операції	Найбільш «суб'єктивний» етап системи. Фактор (драйвер) операції – кількісний показник зв'язку між операцією і об'єктом витрат. При виборі фактора враховується кілька умов. По-перше, фактор повинен давати чітке пояснення витрат ресурсів, понесених кожним центром витрат. По-друге, він повинен дозволяти легко здійснювати вимірювання, тобто дані повинні бути легко ідентифіковані за видами продукції
Розподіл витрат ресурсів, пов'язаних із функціями (операціями)	Цей етап полягає в розподілі значення фактора витрат по об'єктах витрат ресурсів. З цього випливає, що фактор витрат вимірюється таким чином, щоб його можна було обчислювати за окремими видами продукції

Джерело: [210].

Розширення завдань, що вирішуються за допомогою методу ABC, потребує вдосконалення, на сьогодні він реалізується у тестових режимах, у

вигляді так званих «процесної» або «двомірної» системи [210]. Такий аналіз у зв'язку з фінансовою діяльністю важливий тісною пов'язаністю інноваційної діяльності, а також фінансування з процесом відтворення.

Як зазначає А.О. Музиченко [152], враховуючи вищезгадане, фінансовими ресурсами підприємства є грошові кошти та їх еквіваленти, що нагромаджені в процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту і призначені для розвитку виробництва, виконання фінансових зобов'язань, утримання об'єктів невиробничої інфраструктури, та фінансові витрати на охорону довкілля, а також створення резервів на випадок виникнення непередбачуваних ситуацій.

Дослідником М.Д. Бедринець [8] та іншими, зокрема авторами посібників з фінансової діяльності [6; 25; 30; 78; 212] визначено, що фінансові відносини з комерційними банками охоплюють відносини при здійсненні безготівкових і готівкових розрахунків, з приводу одержання й повернення кредитів, а також сплати процентів за користування ними та при наданні банками різних послуг, таких як факторинг, траст, лізинг та інші. Удосконалення безготівкових розрахунків пов'язано з розвитком кореспондентських відносин між банками.

Фінансові відносини між підприємством і державою розміщені у межах законодавства про оподаткування, соціального страхування, формування державних позабюджетних фондів, а в окремих випадках з приводу одержання бюджетних асигнувань і субсидій.

Фінансові відносини між підприємством і його засновниками (власниками) виникають з приводу формування статутного фонду (емісія акцій, надходження пайових внесків тощо).

Фінансові відносини у середині підприємства виникають між філіалами, цехами, іншими структурними підрозділами, а також з працівниками підприємства та його акціонерами. Фінансові відносини між структурними підрозділами підприємства припускають наявність певної економічної самостійності, яка повинна забезпечувати ефективність їх роботи. З цією метою їм можуть бути відкриті в банку поточні рахунки. Відносини з працівниками

підприємства нині ускладнюються обмеженістю наявних у підприємства грошових коштів, зниженням обсягу виробництва, низьким рівнем заробітної плати і несвоєчасною її виплатою, неможливістю виплати повноцінних дивідендів по акціях, неліквідністю акцій АТ.

На організацію фінансів впливають галузеві особливості (у виробничій діяльності і в організаційних формах управління), що знаходить прояв у змісті фінансових відносин, характері формування грошових фондів, напрямі їх розміщення та використання, системі розподілу прибутку.

Отже, облікове забезпечення фінансової діяльності аграрних підприємств лежить у площині відповідної структуризації фінансових доходів і витрат, гармонізації їх з міжнародними стандартами й урахування специфіки сільськогосподарської діяльності.

Інформаційне забезпечення фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств передбачає розв'язання таких завдань: фінансове забезпечення поточної виробничо-господарської діяльності; пошук резервів збільшення доходів, прибутку, підвищення рентабельності та платоспроможності; виконання фінансових зобов'язань перед суб'єктами господарювання, бюджетом, банками; мобілізація фінансових ресурсів в обсязі, необхідному для фінансування виробничого і соціального розвитку, збільшення власного капіталу; контроль за ефективним, цільовим розподілом і використанням фінансових ресурсів.

Для суб'єктів господарювання особливої актуальності набувають питання регулювання обліково-аналітичного забезпечення фінансової діяльності аграрних підприємств.

1.3. Регулювання обліково-аналітичного забезпечення фінансової діяльності аграрних підприємств

Реформування бухгалтерського обліку і звітності та впровадження МСФЗ в Україні зумовлено необхідністю входження до світової економічної спільноти; підвищенням уваги потенційних інвесторів до фінансового ринку України; потребою користувачів фінансової звітності в отриманні достовірної та чіткої інформації; необхідністю підвищення ефективності управління підприємствами; контролем за діяльністю підприємств і розробленням регулятивних інструментів; створенням передумов для організації внутрішнього і зовнішнього аудиту за міжнародними стандартами [89].

Стандарти обліку фінансових операцій є уніфікованими на міжнародному рівні. Однак, при реформуванні бухгалтерського обліку і звітності потрібно враховувати той факт, що трактування міжнародних стандартів значною мірою відрізняється у різних країнах з перехідною економікою. Пояснюється це відмінностями політичного й економічного середовища в якому здійснюється господарська діяльність, різними традиціями ведення бухгалтерського обліку, інвестиційна діяльність відбувається в умовах невизначеності. Крім того, гострими є проблеми неузгодженості або відсутності відповідної законодавчої та нормативно-правової бази; нерозвиненості активного ринку багатьох фінансових інструментів; неузгодження бухгалтерського обліку, що ґрунтується на МСФЗ, і податкової звітності, обумовленої фіскальною політикою держави.

У бухгалтерському обліку фінансова діяльність обліковуються відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та Інструкції про його застосування (затверджено наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. №291, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 21.12.99 р. за №892/4185) [174].

Суть фінансових доходів і витрат регулюється Законом України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні", Положеннями бухгалтерського обліку, безпосередньо П(С)БО 15 "Дохід", П(С)БО 16 "Витрат", П(С)БО 31 "Фінансові витрати" [176; 177; 179] і іншими нормативно-правовими актами. У навчальній літературі, зокрема підручнику за ред. Ф.Ф. Бутинця [20], зазначено, що основними видами доходів, які належать до фінансової діяльності, є: доходи від інвестицій в асоційовані, спільні та дочірні підприємства; дивіденди одержані; відсотки одержані; інші доходи від фінансових операцій.

Методика обліку фінансових результатів від фінансової діяльності, згідно цих нормативних документів, наступна. Прибуток (або збиток) від фінансової діяльності підприємства визначається на субрахунку 792 "Результат фінансових операцій". За кредитом субрахунку 792 "Результат фінансових операцій" відображається списання суми доходів від участі в капіталі та інших фінансових доходів, за дебетом - списання фінансових витрат з рахунків 95 "Фінансові витрати" та 96 "Втрати від участі в капіталі". Схему відображення у бухгалтерському обліку доходів, витрат фінансової діяльності підприємства та визначення фінансового результату, наведено на (рис.1.10).

У визначенні фінансової діяльності можна виділити два підходи. Перший – традиційний для вітчизняної економіки – передбачає, що це система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування підприємств. Вона здійснюється по таких основних напрямках: фінансове прогнозування і планування; аналіз і контроль господарської діяльності; оперативна, поточна фінансово-економічна робота.

Закономірно, що відповідно до цих визначень, всі об'єкти повинні знайти відображення в обліку. Метою діяльності будь-якого суб'єкта господарювання є отримання і максимізація прибутку.

Фінансовий результат діяльності підприємства формують його доходи і витрати. Враховуючи, що в сучасних умовах практично неможливе повне самофінансування, важливими тому стають фінансові операції в частині

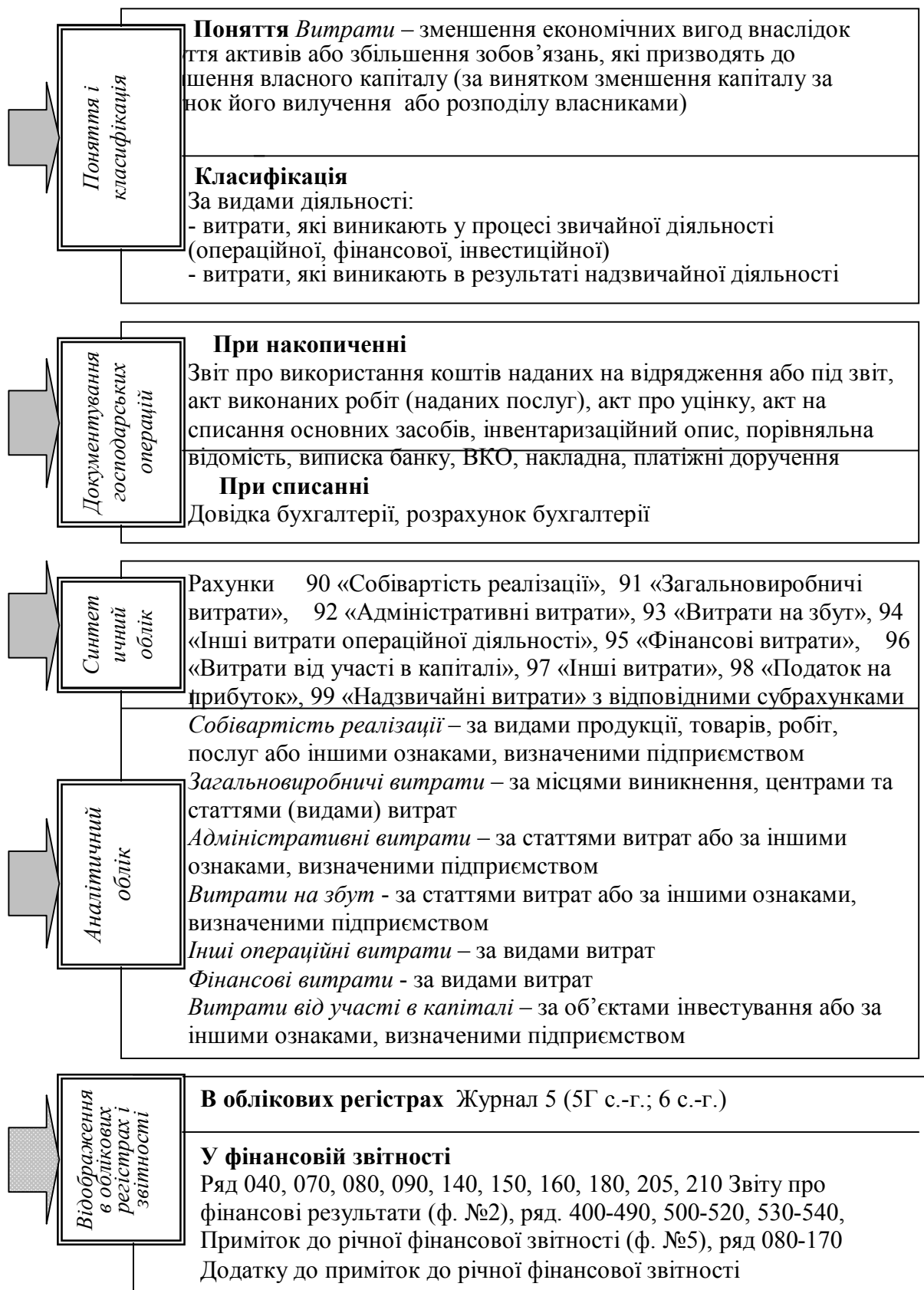

Рис. 1.10 Поняття, склад і відображення в обліку витрат діяльності
Джерело: [22, 23].

запозичень та стратегій інвестування [90]. Тому для аграрних підприємств необхідно упорядкувати об'єкти обліку цієї сфери, для формування порівнянності результатів.

До операцій фінансової діяльності відносять: 1) надходження грошових коштів в результаті фінансової діяльності – від розміщення акцій, у результаті утворення боргових зобов'язань, інші надходження, пов'язані з фінансовою діяльністю – дивіденди, відсотки, орендна плата; 2) списання витрат і засобів у результаті фінансової діяльності – погашення позик, сплата дивідендів, інші платежі [184].

Для обліку надходжень передбачено рахунки доходів, отриманих від здійснення фінансових операцій – доходи від участі в капіталі та інші фінансові доходи, які відображають відповідно на однойменних рахунках плану рахунків – 72 «Доходи від участі в капіталі», 73 «Інші фінансові доходи». Рахунок 72 "Дохід від участі в капіталі" призначено для узагальнення інформації про доходи від інвестицій, які здійснені в асоційовані, дочірні або спільні підприємства та облік яких ведеться за методом участі в капіталі. Цей рахунок має субрахунки: 721 "Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства", 722 "Дохід від спільної діяльності", 723 "Дохід від інвестицій в дочірні підприємства". За кредитом рахунку відображають збільшення (одержання) доходу, за дебетом - списання в порядку закриття на рахунок 79 "Фінансові результати".

Рахунок 73 "Інші фінансові доходи" призначено для обліку доходів, які виникають у ході фінансової діяльності підприємства, зокрема дивідендів, відсотків та інших доходів від фінансової діяльності, які не обліковуються на рахунку 72 "Дохід від участі в капіталі". Він має такі субрахунки: 731 "Дивіденди одержані", 732 "Відсотки одержані", 733 "Інші доходи від фінансових операцій". За кредитом рахунку відображають визнану суму доходу, за дебетом – списання кредитового обороту на рахунок 79 "Фінансові результати". Аналітичний облік доходів від участі в капіталі та фінансових доходів ведуть за об'єктами інвестування.

Для обліку витрат призначено рахунок 95 «Фінансові витрати», на якому обліковують витрати на проценти та інші витрати, пов'язані із запозиченнями. Рахунок має такі субрахунки: 951 "Відсотки за кредит", 952 "Інші фінансові витрати". За дебетом рахунку відображають суму визнаних витрат, за кредитом – списання на рахунок 79 "Фінансові результати", а також на рахунки обліку витрат з придбання, будівництва, створення, виготовлення, виробництва, вирощування і доведення кваліфікаційного активу до стану, у якому він придатний для використання із запланованою метою або продажу, відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 31 "Фінансові витрати". Узагальнення даних по рахунку 73 "Інші фінансові доходи" здійснюється при журнально-ордерній формі обліку в журналі-ордері № 6, а при спрощеній формі обліку – в розділі III Відомості 5-М. 14.3.3. Облік фінансових доходів [79].

Під фінансовими витратами розуміють витрати підприємства, пов'язані із запозиченнями. Ці витрати регулюються ПСБО 31 "Фінансові витрати" [177], МСБО 23 "Витрати на позики" [148]. На сьогодні існують базовий та альтернативний методи обліку фінансових витрат. За базовим методом фінансові витрати у повному обсязі списують на витрати звітного періоду, в якому вони виникли. Альтернативний метод передбачає капіталізацію фінансових витрат, тобто включення їх до собівартості кваліфікаційного активу. Кваліфікаційний актив – це актив, який потребує суттєвого часу для створення.

Визначення, що наведені у вітчизняному законодавстві, досить однобічно характеризують фінансову діяльність: «діяльність, яка спричиняє зміни розміру та складу власного і запозиченого капіталу», «діяльність, яка призводить до зміни розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства».

У зарубіжних країнах, зокрема в Росії [83], фінансова діяльність компанії включає в себе: систему економічного планування, кредитно-фінансову систему, систему управління фінансовими ризиками, систему обліку і звітності, систему податкового планування. Так, система економічного планування

передбачає розробку середньострокових, короткострокових і оперативних планів підприємства; звітів про їх виконання (додаток В).

В рамках кредитно-фінансової системи здійснюється організація і координація робіт по залученню фінансових ресурсів; забезпеченню і виконанню зобов'язань по кредитах і позиках підприємства, розподілу фінансових ресурсів.

В межах системи управління фінансовими ризиками здійснюється організація і координація робіт по прогнозуванню і кількісній оцінці несприятливих наслідків ризиків; розробці і здійсненню заходів щодо запобігання несприятливих наслідків ризиків; аналізу ефективності здійснених заходів щодо запобігання несприятливих наслідків ризиків; підготовці рекомендацій щодо зниження ризиків.

У системі обліку і звітності здійснюється організація і координація: ведення бухгалтерського і податкового обліку; підготовки звітності по МСФЗ; формування звітних показників про виконання планів підприємства.

У системі податкового планування здійснюється: контроль дотримання підприємством законодавства про податки і збори; організація і координація проведення заходів, спрямованих на формування ефективного податкового навантаження відповідно до чинного законодавства Російської Федерації.

Як зазначалося, фінансова діяльність веде до зміни розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства. До операцій фінансової діяльності належать: 1) надходження грошових коштів у результаті фінансової діяльності – грошових коштів від розміщення акцій, у результаті утворення боргових зобов'язань, інші надходження пов'язані з фінансовою діяльністю – дивіденди, проценти, орендна плата; 2) списання витрат і коштів у результаті фінансової діяльності – погашення позик, сплата дивідендів, інші платежі [184].

На думку С.Ф. Голова, критичний аналіз визначень фінансової діяльності, свідчить про те, що деякі методологічні положення документів вимагають більш повного розкриття, уточнення та удосконалення, не повною мірою відповідають вимогам МСБО, з якими національні стандарти обліку повинні

бути узгоджені. Виявлено розбіжності між національними та міжнародними стандартами. Так, згідно з МСБО, у складі фінансових доходів також відображається амортизація дисконту (премії) по інвестиціях в боргові цінні папери, фінансовий дохід, що пов'язаний з фінансовою (капітальною) орендою, а також прибуток від продажу та дооцінки фінансових інвестицій [35].

У теорії фінансового менеджменту визначено, що розвиток корпорацій безпосередньо залежить від правильно організованої фінансової діяльності і в межах кредитної та інвестиційної діяльності. Оскільки реструктуризація корпорацій і створення самокерованих структур приводить до взаємодії великої кількості юридичних осіб, вищий менеджмент корпорації повинен визначити принципи фінансової, інвестиційної та кредитної стратегії на основі досягнення таких цілей [87; 111]:

- створення додаткових виробничих потужностей в результаті злиття і поглинання господарюючих суб'єктів;
- проведення єдиної політики і здійснення єдиного контролю за дотриманням загальних інтересів корпорації;
- прискорення процесу диверсифікації;
- організація внутрішніх інвестиційних потоків;
- централізація участі в капіталі інших підприємств тощо.

Кредитна стратегія корпорації повинна бути орієнтована перш за все на оптимізацію ресурсів за рахунок залучення капіталів шляхом випуску і роботи з цінними паперами, активної взаємодії із зарубіжними фондами і організаціями, використання офшорних і вільних економічних зон, акумуляції засобів працівників корпорацій в недержавних (можливо в межах корпорації) пенсійних фондах, страхових компаніях, в депозитах банків і фінансових компаній, а також в капіталі підприємств – учасників корпорації. Таким чином, успішна фінансова діяльність корпорації обумовлена як своєчасними і правильними рішеннями вищого менеджменту в поточній роботі, так і в питаннях стратегії, яка повинна розроблятися не тільки на основі внутрішніх умов корпорації, але і з урахуванням впливу існуючої фінансової системи, що

склалася в на даному етапі за дослідженням М.Д. Корінько [111].

Наявність консолідованої звітності корпорації дозволяє підвищити фінансову і соціально-економічну керованість ними, мати об'єктивну картину діяльності об'єднання у цілому і кожного його учасника зокрема, здійснювати інвестування засобів в дійсно перспективні напрями розвитку економіки.

Як показують дослідження, інформація фінансово-економічного характеру про результати роботи корпорації в цілому необхідна для:

зовнішніх органів управління – з метою визначення ролі та місця корпорації в економічному розвитку держави і регіону зокрема; виявлення ступеня збігу інтересів федеральних, місцевих органів управління і корпорації в реалізації економічних програм розвитку, що декларуються корпорацією у момент її реєстрації, тобто чи є дана корпорація інструментом розвитку промислового виробництва в умовах структурної перебудови економіки держави або спрямованість її діяльності підлягає зміні;

всередині корпорації – з метою вироблення загальної ефективної корпоративної стратегії розвитку і діяльності, підвищення керованості її учасниками, проведення учасниками корпорації єдиної, скоординованої фінансово-економічної і соціальної політики;

інформування широкої громадськості, існуючих і потенційних інвесторів про діяльність даної корпорації, що дозволяє їм мати уяву про суми, час і ризики, пов'язані з очікуваними доходами, а також про господарські ресурси корпорації, її зобов'язання, засоби і джерела, причинах їх змін.

Приймаючи рішення про створення нового суб'єкта господарювання чи реорганізацію існуючого власники і менеджмент постають перед вибором найприйнятнішої з погляду оптимізації фінансової та інвестиційної діяльності організаційно-правової форми ведення бізнесу. Класифікація суб'єктів господарювання за правом власності та організаційно-правовою формою ведення бізнесу в Україні наведена в табл. 1.9.

За правом власності в Україні можуть діяти суб'єкти господарювання, що належать до державної та комунальної, колективної та приватної форм

власності.

Таблиця 1.9

Класифікація організаційно-правових форм ведення бізнесу

Форма	Право власності		
	Приватне	Колективне	Державне
Юридичні особи	Приватне підприємство Фермерське господарство	Колективне підприємство Спільне підприємство Кооператив Господарські товариства: АТ, ТОВ, товариство з додатковою відповідальністю Повне товариство Командитне товариство	Державне підприємство Державне комунальне підприємство
Без створення юридичної особи	Приватний підприємець Селянське господарство	Договір про спільну діяльність	Договір про спільну діяльність
Об'єднання	Асоціація	Асоціація Корпорація Консорціум Концерн	Асоціація Корпорація Консорціум Концерн

Господарська діяльність, реалізація певного інвестиційного проекту може здійснюватися зі створенням юридичної особи в результаті об'єднання ресурсів згідно з договором про спільну діяльність та на основі підприємницької діяльності без створення юридичної особи. Отже, в Україні можуть діяти підприємства таких видів:

- приватні, засновані на власності фізичної особи;
- колективні, у т. ч. господарські товариства, кооперативи;
- комунальні, засновані на власності відповідної територіальної громади;
- державні, засновані на державній власності, в т. ч. казенні;
- суб'єкти господарювання з іноземними інвестиціями.

Як свідчить статистика (додаток К, табл. 8), найбільшою групою суб'єктів господарювання в Україні є підприємства колективної форми власності. Право такої власності виникає на підставі:

а) добровільного об'єднання майна громадян та (або) юридичних осіб для створення кооперативів, акціонерних товариств, інших господарських

товариств і об'єднань;

б) передачі державних підприємств в оренду; викупу трудовими колективами державного майна; безоплатної передачі майна державного підприємства у власність трудового колективу;

в) перетворення державних підприємств на акціонерні та інші товариства; державних субсидій; пожертвувань організацій і громадян; інших цивільно-правових угод.

Існує тісний зв'язок між організаційною формою підприємництва та структурою капіталу, можливостями його фінансування та вартістю мобілізації фінансових ресурсів, формою організації менеджменту, оподаткуванням, рівнем накладних витрат, можливостями виходу на ринок капіталів тощо. Отже, правильний вибір форми організації бізнесу має для подальшої діяльності суб'єкта господарювання стратегічне значення. Нижче наведено основні критерії та чинники, які слід проаналізувати, приймаючи рішення щодо вибору форми організації бізнесу.

На думку М.Д. Бедринець [8, с.26], за соціально-економічною природою фінанси підприємств, незалежно від масштабу підприємства, єдині. Це забезпечується єдиною правовою базою, грошово-кредитною системою та єдністю форм фінансової документації. Відповідно, при характеристиці тих чи інших особливостей фінансів підприємств різних галузей, чи різних організаційно-правових форм першочергове значення має виявлення загальних рис цих фінансів. Особливості фінансової діяльності різних форм господарювання наведено в табл. 1.10. Як правило, вони залежать від особливостей формування статутного капіталу, включаючи право на управління та отримання відповідної частки прибутку у вигляді дивідендів.

Переваги форми приватного підприємства зводяться до максимального використання власником права на участь в його управлінні; спрощений порядок реалізації права на правонаступництво; власник несе обмежену відповідальність за зобов'язаннями підприємства, тобто лише в межах внесків у власний капітал (якщо інше не передбачено статутом); оплата внесків може

Особливості фінансової діяльності окремих господарювання

Суб'єкти господарювання	Фінансова діяльність
Приватні підприємства	Власний капітал приватного підприємця формується виключно за рахунок його приватного майна. Основним джерелом його збільшення є внутрішнє фінансування, зокрема невикористаний для споживання прибуток. Кредитні рамки приватного підприємця обмежуються величиною приватного майна, яке він може надати як кредитне забезпечення. Фінансування приватного підприємства здійснюється на основі внесків його власника, тезаврації прибутку, одержання комерційних чи банківських позичок. Враховуючи статус приватного підприємства, оптимальним з погляду мінімізації накладних витрат способом поповнення власного капіталу є реінвестування прибутку. На практиці типовою є ситуація, коли в приватних підприємств повністю відсутній статутний капітал, а величина власного капіталу (в результаті одержаних збитків) має від'ємне значення
Товариство з обмеженою відповідальністю	Статутний капітал повинен становити не менше суми, еквівалентної 100 мінімальним заробітним платам. Фінансування може здійснюватися на основі додаткових внесків учасників, тезаврації прибутку, залучення банківських і комерційних позичок, у т. ч. шляхом емісії облігацій (за певних обставин). Учасники ТОВ можуть надавати поручительства чи інші види кредитного забезпечення під позички, які виділяються цьому товариству. Учасники ТОВ замість фінансування товариства на основі збільшення статутного капіталу надають підприємству довгострокові позички. В цьому разі учасники розглядатимуться одночасно як власники і кредитори підприємства
Акціонерне товариство	Фінансування акціонерного товариства може здійснюватися за рахунок надходження коштів від емісії акцій (простих і привілейованих), випуску облігацій, цінних паперів, що конвертуються в акції (конвертовані облігації), опціонів на придбання акцій. Окрім цього, джерелом поповнення капіталу може бути тезаврований прибуток, банківські та комерційні позички. Організація фінансово-господарської діяльності у формі акціонерних товариств є найприйнятнішою з погляду залучення капіталу, зокрема власного. Це пояснюється такими чинниками: поділ статутного капіталу на визначену кількість акцій рівної номінальної вартості, яка може бути досить малою, що дає можливість залучення як дрібних, так і великих інвесторів; високий рівень мобільності корпоративних прав (акцій), особливо, якщо вони котируються на біржі, а отже, мінімальні затрати на передачу прав власності; спрощений порядок реалізації права на правонаступництво; можливість розміщення емісії серед величезного числа інвесторів, значна частина яких не претендує на контроль над підприємством; досить детальне нормативне регулювання діяльності АТ, що створює умови для захисту інтересів акціонерів, у т. ч. від «розмивання» капіталу; акціонери відповідають за зобов'язаннями товариства лише в межах належних їм акцій; оплата вартості акцій може здійснюватися як у грошовій, так і в майновій формі; порівняно низький рівень інформаційної асиметрії, оскільки АТ повинні публікувати свою звітність у засобах масової інформації, надавати детальну інформацію при емісії цінних паперів, що в цілому зменшує ризики, зумовлені принципал-агент-конфліктом.
Кооперативи	Статутний капітал кооперативів формується за рахунок пайових внесків. Кооператив відповідає за своїми зобов'язаннями всім належним йому майном. Фінансові ресурси кооперативу формуються за рахунок: доходу від реалізації продукції (робіт, послуг), пайових та інших внесків членів кооперативу, кредитів та інших надходжень, не заборонених законодавством. Одним з різновидів кооперативів є кредитні спілки, які можна розглядати як спрощену форму кооперативного банку. До основних видів фінансової діяльності кредитної спілки можна віднести: приймання внесків від членів спілки; надання позичок членам спілки та іншим кредитним спілкам; надання поручительств щодо виконання членами спілки зобов'язань перед третіми особами
Державні і казенні підприємства	Управління майном, що є у загальнодержавній власності, покладено на міністерства та інші підвідомчі Кабінету Міністрів України органи державної виконавчої влади. Міністерства та інші відповідні органи виконують такі функції, що прямо чи опосередковано стосуються організації фінансової діяльності державних підприємств
Спільна діяльність	Прибуток, одержаний від спільної інвестиційної діяльності за договорами (контрактами), оподатковується відповідно до законодавства України. Якщо платник податку здійснює на користь нерезидента-учасника договору про спільну діяльність виплату з доходу, отриманого таким нерезидентом від здійснення спільної діяльності на території України (у т. ч. на рахунки нерезидента, що ведуться в гривнях), то такий платник зобов'язаний утримувати під час виплати такого доходу та додатково сплачувати податок на репатріацію доходів у розмірі 15 % суми такого доходу за рахунок такої виплати

Джерело: [212].

може здійснюватися як у грошовій, так і майновій формі; практично повністю відсутні так звані агентські ризики та витрати, зумовлені принципал-агент-конфліктом між окремими власниками та власниками і менеджментом.

Недоліками, які перешкоджають ефективній фінансовій діяльності приватного підприємства, можна визначити: низький рівень мобільності прав власності на приватне підприємство; неможливість залучення власного капіталу від інших, крім власника, інвесторів; відсутність детального нормативного регулювання діяльності.

Організаційно-правова форма визначає специфіку формування статутного фонду, відповідно впливає на зміни в капіталі та приводить до фінансової діяльності, як вказує М.Д. Бедринець. Зокрема, джерелами статутного фонду державного підприємства є бюджетні асигнування, внески інших державних підприємств. Статутний фонд товариства з обмеженою відповідальністю утворюється тільки за рахунок внесків засновників. Організаційно-правова форма також визначає особливості розподілу прибутку. Акціонерні товариства відкритого типу повинні передбачити при розподілі прибутку грошові кошти для виплати дивідендів по акціях, змішані товариства – відрахування від прибутку (відповідно до внеску учасників товариств) [8].

Закономірно, що фінансова діяльність здійснюється на мікро- та макрорівнях. З розвитком суспільного виробництва вона, як реальний прояв категорії фінансів у сфері економічних відносин, стала засобом й інструментом управління економікою. Закономірно тому, що за допомогою фінансів та фінансової діяльності відбувається регулювання процесів виробництва, розподілу, обміну та споживання – всього ланцюга відтворювальних процесів. Об'єктивність існування фінансів вимагає ґрунтовного пізнання сутності ролі та функцій цієї економічної категорії. Від того, наскільки глибоко вдасться розкрити її сутність, тобто рівень пізнання, залежить досконалість економічного законодавства держави, методологічна база якого слугує підставою визначення основних параметрів ведення фінансової діяльності та використання інформації про неї.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН, ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА ОБЛІКУ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Організація обліку фінансової діяльності аграрних підприємств

Рух коштів підприємства, постійна їх зміна пов'язані з виникненням фінансових відносин між суб'єктами господарської діяльності. Саме тому фінансова діяльність займає особливе місце, від якої великою мірою залежить своєчасність та повнота фінансового забезпечення господарської діяльності, стратегії розвитку аграрних підприємств, здійснення виробничої, збутової діяльності, виконання зобов'язань перед ринковими контрагентами – іншими суб'єктами господарювання, державою, комерційними банками тощо.

Дослідження сучасного стану обліку фінансової діяльності насамперед залежить від довершеності категоріального апарату, який дає змогу побудувати аналітичну оцінку фінансової діяльності аграрних підприємств. Її суть, як вказують дослідники, зокрема А.О. Музиченко [152], полягає в тому, щоб підібрати такі критерії для пізнання об'єкта дослідження, щоб можна було своєчасно й адекватно оцінити поточні господарські ситуації, що є передумовою управлінського впливу на її вирішення. Особливим об'єктом є фінансова діяльність, в силу своєї специфічності, оскільки її ефективність залежить від своєчасного надходження і використання ресурсів. В умовах ринкової економіки саме ця діяльність визначає забезпеченість фінансовими ресурсами, тому значення якісної аналітичної оцінки стану фінансової діяльності стає визначальним чинником ефективного управління функціонуванням аграрних підприємств.

Специфічність фінансової діяльності для підприємств аграрного сектору підтверджують й інші дослідники. Зокрема, В.М. Жук вказує, що актуальність проблеми «обумовлена виділенням специфіки обліку сільськогосподарської діяльності в МСФЗ та потребою, у зв'язку з цим, розвитку теорії й методології бухгалтерського обліку з врахуванням галузевих аспектів» [67; 160]. Деякі вчені не підтримують застосування галузевого підходу у визначенні специфічних облікових об'єктів. На думку О.Г Сокола, «дискусії з приводу доцільності існування та перспектив розвитку галузевих систем фінансового обліку мають неабияку актуальність для України, де фінансова звітність та вимоги до ведення фінансового обліку є однаковими для супермаркету, промислового, сільськогосподарського чи інших підприємств. Дивно, але прихильники такого уніфікованого підходу посилаються на вимоги МСФЗ, при цьому зовсім не переймаючись проблемами» [208]. Наприклад, традиційним вважається, що «у теорії бухгалтерського обліку розглядаються питання про предмет, метод, організацію і техніку бухгалтерського обліку, вивчаються загальні його принципи, властиві обліку у всіх галузях і господарських одиницях. Галузевий облік відображає специфіку обліку у відповідних галузях, наприклад, облік в бюджетних організаціях, на промислових підприємствах, в сільському господарстві, торгівлі, постачанні, будівництві і т.д.» [К.Я. Андижан, описано по В.М. Жук, 67].

Як зазначено нами у розділі 1, до фінансової діяльності належать операції з участі в капіталі асоційованих, дочірніх підприємств і спільної діяльності (субрахунки рахунка 72 «Дохід від участі в капіталі»), залучення позикового капіталу (випуск, утримання й обіг власних цінних паперів, кредитів, позик), фінансового лізингу (субрахунки рахунка 73 «Інші фінансові доходи»), аналітичний облік по яких ведеться за об'єктами інвестування. Інші фінансові доходи (за дебетом рахунків) фінансової діяльності формуються через грошові надходження, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокову заборгованість, векселі, поточні фінансові інвестиції, позики,

розрахунки з учасниками [127].

Вже з переліку операцій фінансової діяльності та субрахунків, на яких вони обліковуються, виникає запитання про те, які з цих операцій інвестування, фінансових інвестицій, доходів від участі в капіталі, фінансових операцій належать безпосередньо до фінансової діяльності.

У теоретичному розділі 1 ми дослідили, що під інвестиціями розуміють діяльність з вкладання грошових коштів на відносно тривалій час у виробничі проекти, цінні папери, основні засоби, нерухомість, статутні капітали інших підприємств та інші об'єкти інвестування, ринкова вартість яких постійно зростає і дає власникові дохід у вигляді відсотків, дивідендів, прибутків від перепродажу тощо.

Для цілей оподаткування, згідно правового регулювання засад інвестиційної діяльності в Україні, що здійснюється Законом України «Про інвестиційну діяльність» та Податковим кодексом [129], інвестиції поділяються на фінансові, капітальні та реінвестиції. У бухгалтерському обліку інвестиції поділяються лише на фінансові та капітальні. Для складання фінансової звітності розрізняють довгострокові та поточні фінансові інвестиції. У свою чергу, довгострокові фінансові інвестиції поділяються на: інвестиції пов'язаним сторонам за методом участі в капіталі, інші інвестиції пов'язаним сторонам та інвестиції непов'язаним сторонам на думку Н.М. Клин [88, с. 21] Поточні фінансові інвестиції включають в себе еквіваленти грошових коштів, але чіткого розподілу між еквівалентами грошових коштів та іншими поточними інвестиціями не існує, дану проблему досліджували Я.Д. Крупка, А.Я. Кузнєцова [118; 119; 120; 121]. Так, згідно з П(С)БО 1 [129] еквіваленти грошових коштів - це короткотермінові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошових коштів і які характеризуються незначним ризиком зміни їх вартості.

Отже, з переліку операцій слідує, що довгострокові фінансові інвестиції належать як до фінансової, так і до інвестиційної діяльності підприємства. А у поточних інвестиціях теж немає чіткої межі розподілу, в частині еквівалентів

грошових коштів. Підприємство визначає їх розмежування, на що вказує О. Б. Дорош [56], у Наказі про облікову політику. Таким чином, значна частина об'єктів обліку фінансової діяльності аграрних підприємств залежить від креативного підходу, залишаючи на розсуд бухгалтерії віднесення їх до видів діяльності (у даному випадку інвестиційної чи фінансової). Це, у свою чергу, викликає нечіткість класифікації при визначенні сутності господарських процесів та їх відображенні в обліку і звітності.

Загалом, організація обліку фінансової діяльності на аграрних підприємствах базується на типових підходах до цього виду діяльності, як це відображено на рис. 2.1.

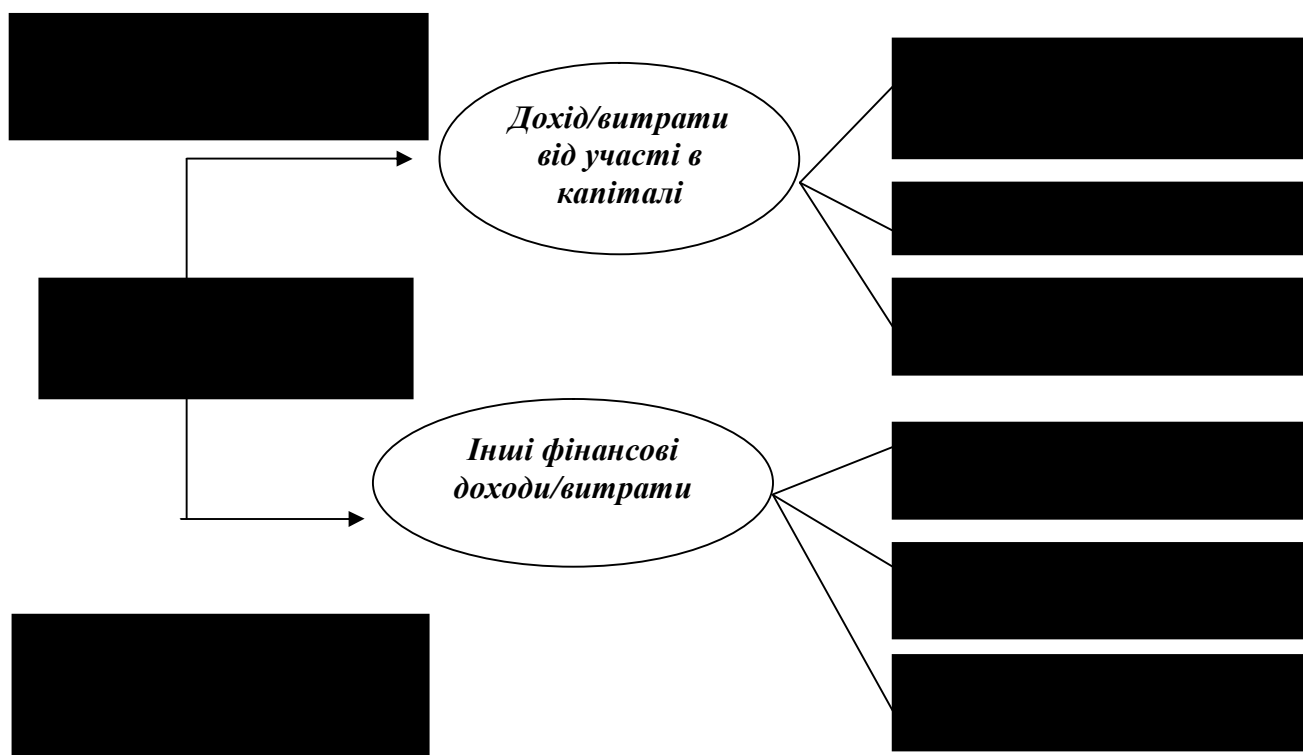

Рис. 2.1. Складові фінансової діяльності аграрних підприємств для цілей організації бухгалтерського обліку

Для виявлення тенденцій стану фінансової діяльності, відповідно до законодавчого визначення її, як діяльності, що призводить до зміни розміру власного і позикового капіталу [184; 201], розглянемо фінансову звітність вітчизняних аграрних підприємств з врахуванням динаміки змін у пасиві

балансу. Нами проаналізовано стан фінансових ресурсів аграрних підприємств, результати якого наведено в табл. 2.1.

Аналіз даних табл. 2.1 свідчить, що у структурі капіталу аграрних підприємств протягом 2010-2009 рр. власний капітал коливалася від 50,1 до 52,9%. У структурі статей пасиву балансу на забезпечення витрат і платежів припадає 0,5%, на довгострокові зобов'язання – 14,2%. Що стосується поточних зобов'язань, то рівень їх складає 31,5% структури балансу.

Таблиця 2.1

Фінансові ресурси аграрних підприємств* України, млн грн

Статті пасиву	Роки		2010 % до 2009
	2009	2010	
I. Власний капітал	70805,4	90390,9	127,7
Статутний капітал	20050,0	22372,4	111,6
Додатковий вкладений капітал	22790,8	25254,0	110,8
Резервний капітал	6211,6	8009,7	128,9
Нерозподілений прибуток	23920,6	37224,7	155,6
Неоплачений капітал	2167,6	2469,9	113,9
II. Забезпечення виплат і платежів	792,1	867,1	109,5
III. Довгострокові зобов'язання	21547,1	24347,9	113,0
IV. Поточні зобов'язання	46995,5	53799,0	114,5
Короткострокові кредити банків	8386,9	8175,2	97,5
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	1559,1	1874,7	120,2
Кредиторська заборгованість	37049,5	43749,1	118,1
V. Доходи майбутніх періодів	1117,3	1395,6	124,9
Разом	141247,4	170800,5	120,9

*Сільське господарство, мисливство та рибне господарство

Джерело: Дані Державної служби статистики України

Враховуючи те, що довгострокові зобов'язання складають лише 14,2%, а короткострокова заборгованість за кредити складає 15% у структурі поточних зобов'язань, фінансування активів аграрних підприємств відбувається переважно за рахунок власного капіталу.

Як зазначає Т. Е. Беялов «існуюча практика формування структури фінансових ресурсів не відповідає макроекономічній ситуації в Україні, яка об'єктивно вимагає інвестицій у зростаючу економіку. Зазначимо, що

основний механізм залучення їх у країнах із розвинутою ринковою економікою – це публічна пропозиція продажу акцій на біржі. Однак на вітчизняному фондовому ринку однією з проблем є відсутність власне ринкових акцій. Фактично всі емітенти, акції яких вважаються ліквідними, перебувають у стадії приватизації, тому на ринку в обігу знаходиться незначна частина їхніх акцій» [9].

Отже, збільшення величини власного капіталу підвищує кредитоспроможність аграрних підприємств, дає змогу оптимізувати структуру капіталу, насамперед через залучення банківських кредитів, за дослідженням П.Т. Саблука [201].

Динаміка фінансових ресурсів окремих аграрних підприємств Вінницької області приведена у табл. 2.2. Для цих підприємств нами проаналізовано структуру і активу і пасиву балансу, оскільки фінансові ресурси представлені в обох частинах балансу. З наведених даних видно, що для всіх господарств у структурі ресурсів переважає власний капітал. Так, для ТОВ «Дністер», цей показник у 2008 р. складав 88%, а у 2010 р. – 37%. Для СФГ «Вільне» за цей же період власний капітал з 61% зріс до 71%, для ПП «Дари садів» - з 47% зріс до 55%, для ПП «Божедар» - з 74% скоротився до 23%, для ПП «Кургани» - з 94 % скоротився до 85%, для ТОВ «Липовецьке» з 75% зріс до 87%.

У структурі ресурсів залучені кошти для ТОВ «Дністер» у 2008 р. становили 11%, у т.ч. 9% поточні зобов'язання. У 2010 р. їх частка сягнула 63%, у т.ч. 58 % припало на поточні зобов'язання. СФГ «Вільне» за цей же період залучило 38% коштів, у вигляді поточних зобов'язань у 2008 р. та 27% у 2010 р. ПП «Дари садів» скоротило залучені ресурси з 58% (з них 33% припадало на поточні зобов'язання) до 43 5 (з них 26% - поточні зобов'язання). ПП «Божедар» навпаки, наростило запозичені ресурси з 27% у 2008 р. до 76% у 2010 р. виключно за рахунок поточних зобов'язань. ПП «Кургани» має незначну структуру залучених коштів – 6% у 2008 р. і 14% у 2010 р. ТОВ «Липовецьке» знизило рівень залучених ресурсів з 23% у 2008 р. до 16% у 2010 р., переважно за рахунок довгострокових зобов'язань.

Таблиця 2.2

Динаміка структури джерел формування фінансових ресурсів аграрних підприємств Вінницької області

Господарства	Рік	Власні ресурси, всього	Власний капітал	Необоротні активи	Амортизація	Чистий прибуток	Оборотні активи	у т.ч. грошові кошти	Залучені ресурси, всього	Довгострокові зобов'язання	Поточні зобов'язання
ТОВ Дністер Агро	2008	10547,2	9340,3	3517,2	115,0	351,1	7026,7	22,6	1206,9	245,8	961,1
	2009	25660	13892	5040	1506	334	20620	23,0	11768	1510	10258
	2010	22134	8114	3673	2930	230	18461	4	14020	1244	12776
СФГ Вільне	2008	4636,2	2851,7	1212,7	625,5	575,2	3349,8	15,3	1784,5	-	1784,5
	2009	7165	4114	1495	797	1231	5564	15	3051	-	1393
	2010	7313	5251	138	33	1081	5809	5	2062	-	2062
ПП Дари садів	2008	13640,1	6468,8	2085,4	724,6	77,0	6149,7	67,4	7171,3	811,0	4528,3
	2009	17021	7791	2130	1074	1592	8046	2	9230	306	6724
	2010	18210	10328	1773	1489	1322	8364	37	7882	218	4730
ПП Божедар	2008	2386,2	1732,9	339,1	-	2,0	1814,3	61,4	653,3	-	653,3
	2009	3539	1796	407	46	101	2940	12	1743	-	1743
	2010	4769	1106	370	100	63	4151	9	3663	-	3663
ПП Кургани	2008	3244,4	3061,3	1516,6	131,9	0,2	1727,8	-	183,1	-	183,1
	2009	3743	3355	1420	365	60	2323	2	388	-	388
	2010	4100	3525	1080	705	294	3020	18	575	-	575
ТОВ Липовецьке	2008	20552	15728,4	4630	1366	2830	15922	4247	4824	3902	922
	2009	27123	22540	5597	2106	5498	21526	3020	4583	3913	670
	2010	24997	21098	4927	2446	2558	20070	2075	3899	3560	339

Такий стан у аналізованих аграрних підприємствах, як і в інших господарствах галузі, вимагає уваги й особливих підходів управління до визначення оптимальної структури капіталу підприємства. У цьому і полягає суть управління формуванням фінансових ресурсів засобами фінансової діяльності.

Як зазначають дослідники, зокрема Т.Е. Беялов [9], «сукупність активів підприємства можна розглядати як суму трьох найбільших складових: необоротні активи; запаси (виробничі запаси, незавершене виробництво, продукція); дебіторська заборгованість (рахунки дебіторів)».

Для підтримання процесу виробництва на належному рівні, ці види оборотних активів мають бути завжди у певній структурі, по відношенні по обсягів діяльності. Це вимагає їх стабільного формування, мінімізацію ризику зменшення рівня або втрати. Так, «грошовим активам в основному властивий ризик інфляційних втрат; поточним фінансовим інвестиціям – ризик втрати частини доходу через несприятливу кон'юнктуру фінансового ринку, а також ризик інфляційних втрат; дебіторській заборгованості – ризик неповернення або несвоєчасного повернення, а також ризик інфляційних втрат; запасам товарно-матеріальних цінностей – ризик втрати від обставин непереборної сили (форс-мажору) і природного убутку та ін.» [9]

Відповідно до досліджень ряду авторів [9, 116; 152; 125] іноземні компанії, а нині і більшість вітчизняних, оцінюють ефективність управління фінансової діяльністю за допомогою ряду коефіцієнтів (рис. 2.2).

На основі досвіду оцінки ефективності управління активами підприємств у західних країнах К. Уолт наводить застосовувані у міжнародній практиці показники оборотності основних засобів, запасів, дебіторської заборгованості [216]. Зокрема, оптимальною мірою змін власного капіталу, що є ознакою ведення фінансової діяльності є ефективність використання сукупних активів [201].

Облікове забезпечення фінансової діяльності аграрних підприємств лежить в площині вирішення завдання динаміки формування фінансових ресурсів, за даними балансу, зокрема пасиву, а також структуризації

фінансових доходів і витрат, гармонізації їх складу з видом здійснюваної діяльності, а саме – поточних чи довгострокових інвестицій, доходи від яких відносять на результати цієї діяльності.

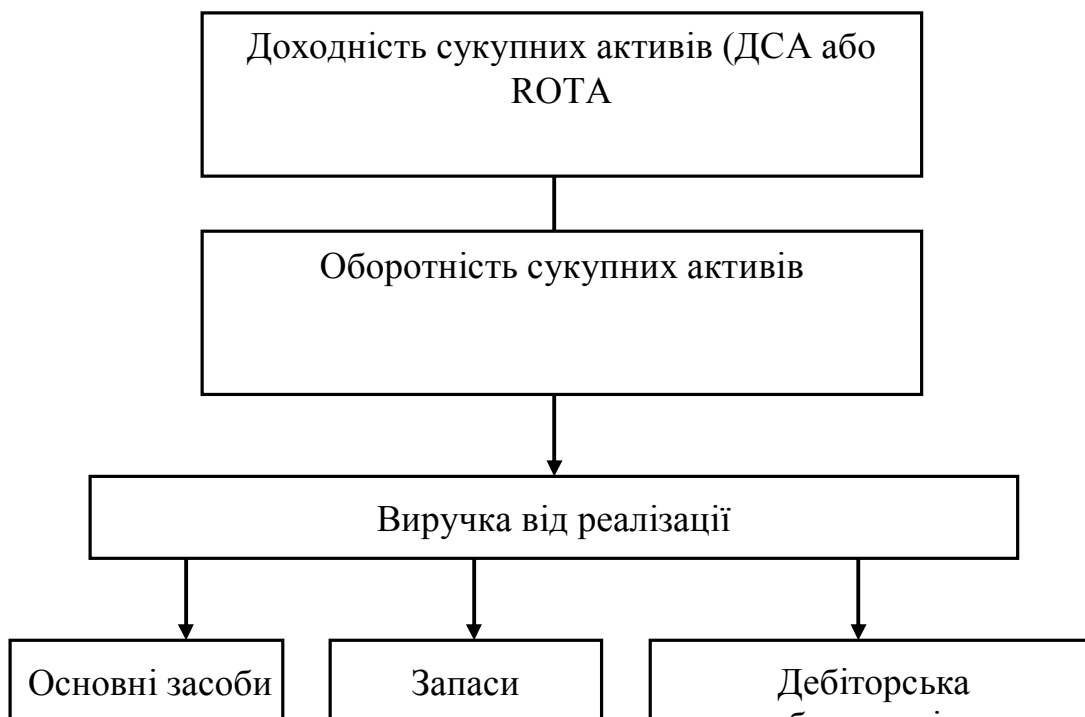

Рис. 2.2. Схема розрахунку ефективності фінансової діяльності за показниками оборотності активів

Джерело: [9].

На основі досвіду оцінки ефективності управління активами підприємств у західних країнах К. Уолт наводить застосовувані у міжнародній практиці показники оборотності основних засобів, запасів, дебіторської заборгованості [216]. Зокрема, оптимальною мірою змін власного капіталу, що є ознакою ведення фінансової діяльності є ефективність використання сукупних активів [201].

Облікове забезпечення фінансової діяльності аграрних підприємств лежить в площині вирішення завдання динаміки формування фінансових ресурсів, за даними балансу, зокрема пасиву, а також структуризації фінансових доходів і витрат, гармонізації їх складу з видом здійснюваної діяльності, а саме – поточних чи довгострокових інвестицій, доходи від яких відносять на результати цієї діяльності.

Виходячи з того, що метою фінансової діяльності є одержання максимальної економічної вигоди в результаті функціонування аграрного підприємства, сприяння одержанню приросту рентабельності власного капіталу, підтримання належного рівня платоспроможності (ліквідності), забезпечення розширеного відтворення за рахунок ефективного використання фінансових ресурсів тощо, закономірно, що облік забезпечення фінансової діяльності знаходиться у сфері інтересів управління.

Різні практичні проблеми облікового забезпечення фінансової діяльності досліджувалися останніми роками вченими М.Я. Дем'яненком, О.Є. Гудзь, П.А. Лайком, Д. В. Полозенком, П.Т. Саблуком, П.А. Стецюком та ін. Проте, у ракурсі системного інформаційного відображення фінансової діяльності вони вивчені недостатньо, що пояснюється тенденцією до зростання у складі фінансового результату підприємств частки результату від фінансової діяльності (в умовах ринкової економіки).

Як ми уже розглянули у розділі 1, питання фінансових доходів та фінансових витрат законодавчо врегульовано Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", стандартами бухгалтерського обліку, безпосередньо П(С)БО 15 "Дохід", П(С)БО 16 "Витрати", П(С)БО 31 "Фінансові витрати" [176; 177; 179], та іншими нормативно-правовими і підзаконними актами.

Проте, на думку дослідників, зокрема О.Є. Гудзь [46], «умови функціонування аграрних підприємств ускладнюються, кількість зовнішніх і внутрішніх чинників, що можуть негативно впливати на забезпечення їхньої діяльності фінансовими ресурсами, збільшується». Відбувається це насамперед тому, що у вітчизняній практиці, згідно відповідних Методичних рекомендацій з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств, в основному фінансову діяльність пов'язують з капіталом, яким є сукупні грошові ресурси, що використовуються на підприємстві [143; 201]. Тобто, питання обліку зосереджені у площині грошових ресурсів. Однак, проблеми фінансової діяльності поширюються й на фінансові операції, і на

фінансові ресурси та на всю систему фінансів підприємств. Адже, як вважається загально визнаним, про що зазначено у підручнику за ред. Г.Г. Кірейцева «Фінансовий менеджмент», «сучасна фінансова діяльність підприємства є системою форм і методів, які використовуються для фінансового забезпечення його функціонування та досягнення поставлених цілей» [87]. Враховуючи що нині діяльність підприємства практично неможлива за цілковитого фінансування власними коштами, та у переважній кількості ситуацій господарської практики економічно не вигідна, необхідною складовою діяльності підприємства стає фінансова складова, адже підприємство може бути як об'єктом, так і суб'єктом позикового, або залученого фінансування.

Підсумовуючи вище наведене, зазначимо, що складові організації обліку фінансової діяльності лежать у площині завдань фінансового менеджменту. Специфічність функціонування аграрних підприємств зумовлює необхідність забезпечення внутрішніх і зовнішніх користувачів обліковою інформацією про фінансову діяльність відповідно до їхніх потреб. Це можливо завдяки побудові облікової системи з урахуванням удосконалення складових елементів організації бухгалтерського обліку.

Формування та управління фінансовими ресурсами підприємства визначається як політикою управління діяльністю суб'єкта господарювання, так і соціально-економічними і політичними умовами розвитку економіки країни, які ми розглянемо у наступних розділах. Водночас, саме обмеженість матеріальних, фінансових і трудових ресурсів в умовах недосконалості правового поля та необхідних політичних перетворень потребують нових підходів до управління фінансовою діяльністю. Всі ці фактори в тій чи іншій мірі впливають на стан організації обліку фінансової діяльності аграрних підприємств.

На підставі досліджень економічних складових, тобто власне потреб фінансового менеджменту щодо фінансової діяльності, нами визначено, що в аграрних підприємствах необхідно упорядкувати об'єкти обліку цієї сфери,

зокрема й з метою формування порівнянності результатів з іншими видами діяльності й галузями національної економіки. Тому актуальним завданням для суб'єктів господарювання постало удосконалення форм і методів ведення обліку і надання даних для управління щодо фінансового забезпечення функціонування підприємства, тобто пошук нових ефективних шляхів організації обліку фінансової діяльності та виокремлення цих операцій з множини господарських потоків.

Закономірно, що всі об'єкти, які впливають на зміни власного капіталу, стан реалізації, формування та структуру фінансових ресурсів, повинні знайти відображення в обліку (табл. 2.3). У підходах до побудови складових організації облікового процесу, ми скористалися дослідженнями М.С. Федорець [218], яка для цілей організації обліку в кредитних спілках узагальнила та побудувала їх струнку систему.

Реалізація стратегії фінансової діяльності на підприємстві має вектор, спрямований зверху донизу, що диктується потребами фінансового менеджменту. Спочатку формується бачення вищого управлінського персоналу, яке має відображати ключові інтереси власників, а далі формуються основні фінансові цілі та орієнтири аграрного підприємства у всіх інших вимірюваннях (чи напрямках): поставники, підрядники, відтворювальні процеси, потреби інноваційного розвитку, відтворення людського капіталу, інші внутрішні бізнес-процеси тощо.

Таблиця 2.3

Складові організації бухгалтерського обліку фінансової діяльності

Назва	Сутність
1. Організація бухгалтерського обліку видів діяльності та фінансової у їх складі	Розробка та запровадження сукупності взаємопов'язаних операцій щодо створення і впорядкування складових елементів облікової системи за видами діяльності та окремо фінансовою. Необхідність досягнення для кожного блоку (виду) операцій сукупності взаємопов'язаних елементів, що створюють впорядковану систему, якій притаманні всі системні характеристики, властивості та функції, які б давали змогу її стійкої рівноваги.

2. Обліковий процес	Сукупність послідовно виконаних облікових робіт за взаємопов'язаними етапами, спрямованими на отримання, перетворення, передавання і зберігання інформації про функціонування суб'єкта господарювання, рух його матеріальних та грошових потоків, виділення у них ключових точок управління
3. Облікова операція фінансової діяльності	Цілеспрямована, керована дія облікового працівника, що полягає у виконанні певного виду робіт, пов'язаного з трансформацією (перетворенням) економічної інформації з метою отримання облікових показників, заданих системою управління
4. Етапи облікового процесу	Сукупність взаємопов'язаних облікових операцій, що виконуються послідовно з однаковою метою перетворення інформації і формування облікових показників різного формату, необхідних для управління фінансовою діяльністю
5. Документування операцій фінансової діяльності	Як складова частина документообігу є сукупністю взаємопов'язаних носіїв облікової інформації (вхідних, внутрішніх, зовнішніх), що містять дані про об'єкти обліку і передаються між робочими місцями за допомогою виконання низки облікових операцій відповідними працівниками для здійснення облікового процесу фінансової діяльності
6. Облікова політика	Відображення, практична реалізація методики ведення обліку, прийнятої конкретним господарюючим суб'єктом. Визначається на методичному рівні організації системи бухгалтерського обліку кредитної спілки, стосується вибору способів і прийомів відображення в обліку інформації про різні облікові об'єкти. Облікова політика є одночасно складовою частиною та інструментом організації обліку, її зміст визначають обрані суб'єктом діяльності варіанти практичної реалізації способів і прийомів ведення обліку, що відібрані з існуючих загальноприйнятих та альтернативних
7. Звітність фінансової діяльності	Збір та обробіток множини облікових показників, які формують Звіт про рух грошових коштів у частині операційної, інвестиційної та фінансової діяльності

Джерело: [218, с. 6].

З урахуванням сукупності цих вимог, формується перелік фінансових показників стану підприємства і визначається їх нормативне значення, що знаходить облікове відображення у зростанні вартості підприємства та внеску у її збільшення окремого працівника, центру відповідальності, галузі підприємства, сегменту тощо.

Для бухгалтерського обліку важливою є потреба забезпечити управління фінансовою діяльністю. Це реалізується шляхом добору даних, їх системного збору та узагальнення. Запропонований підхід дає змогу оцінити та стимулювати внесок у збільшення вартості підприємства.

Разом з тим, як ставить завдання економічна наука та управління, необхідно вирішити ряд питань сприяння активізації фінансової діяльності: збільшення обсягів залучення довгострокового капіталу; регулювання потоків інвестицій; стимулювання припливу іноземного капіталу; збільшення рівня реінвестування прибутку; розширення можливостей капіталовкладень та інвестиційних можливостей виробничих підприємств. Ці всі процеси є базою для організації обліку фінансової діяльності аграрних підприємств.

Схема взаємозв'язку видів діяльності на підприємстві має такий вигляд: розміщення грошових коштів (інвестиційна діяльність) – заходи із залучення грошових коштів (фінансова діяльність) для подальшого здійснення основного виробництва (операційна діяльність) – та вкладення грошових коштів (інвестиційна діяльність). У даній системі ефективного функціонування підприємства інвестиційна діяльність займає не останнє місце, тому потребує виділення й деталізації як на рахунках обліку, так і у фінансовій звітності.

Доходи і витрати фінансової діяльності в сучасному плані рахунків, затвердженому Інструкцією № 291 [174], розпорошені по субрахунках багатьох бухгалтерських рахунків. У Плані рахунків з 1999 р. витрати і доходи фінансової діяльності не мають чіткої локалізації, а саме: витрати на відсотки, пені, штрафи, що з економічної точки зору є фінансовими витратами, обліковують на рахунку 94, субрахунок 948 «Визнані штрафи, пені, неустойки», 971 «Собівартість реалізованих фінансових інвестицій», відповідно і доходи на рахунку 715 «Одержані пені, штрафи, неустойки», 741 «Дохід від реалізації фінансових інвестицій». Згідно з Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій склад доходів фінансової діяльності підприємства можна представити наступним чином (табл. 2.4).

Як видно із даних табл. 2.3, рахунки доходів і витрат поділяються на певні групи, залежно від виду діяльності підприємства. Причому, одна й та сама господарська операція для різних підприємств може бути класифікована по-

різному.

Ведення обліку завжди передбачає, що дані будь-якої господарської операції, відображені у відповідних документах, після їх належної перевірки мають бути записані в облікові реєстри. Останні й призначено для відображення, накопичення та зберігання облікових даних[127; 128].

Облікові реєстри як таблиці (бланки) встановленої форми і змісту для відображення господарських операцій на рахунках бухгалтерського обліку є носіями впорядкованої вторинної інформації, джерелом якої були бухгалтерські документи.

Оскільки в обліку відображається наявність і рух усіх засобів підприємств, джерел їх утворення та здійснюваних господарських процесів, для кожного об'єкта обліку необхідна інформація, яка б найбільш повно його характеризувала, враховуючи специфічні особливості. Саме цим пояснюється необхідність застосування різних облікових реєстрів. Використання тих чи інших реєстрів зумовлюється також технікою і технологією ведення бухгалтерського обліку, рівнем використання обчислювальної техніки .

У бухгалтерському обліку фінансової діяльності, при веденні його за журнально-ордерною формою, використовують певні облікові реєстри, послідовність застосування яких приведена на рис. 2.3.

Рахунки фінансової діяльності у структурі доходів та витрат Плану рахунків розглянемо в табл. 2.4.

Як бачимо, використовують певні види журналів-ордерів, для зведення інформації з первинних документів та бухгалтерських записів. Обороти по кредиту рахунків 95 "Фінансові витрати", 96 "Втрати від участі в капіталі" записують у Журнал-ордер 5 Г с.-г. Дебетові обороти по цих рахунках ведуть у відомості аналітичних даних про витрати по рахунках 95, 96 №5.12 с.-г.

По кредиту рахунків: 72 «Дохід від участі в капіталі» та 73 «Інші фінансові доходи» ведуть Журнал-ордер 6 с.-г. Дебетові обороти по цих же рахунках обліковують у Відомості аналітичних даних про доходи по рахунках 72, 73 №6.7 с.-г.

**Рахунки фінансової діяльності у структурі доходів та витрат Плану
рахунків**

Вид діяльності		Статті доходів	Статті витрат
звичайна діяльність	операційна	70 “Дохід від реалізації”:	90 “Собівартість реалізації”:
		701 “Дохід від реалізації готової продукції”	901 “Собівартість реалізованої готової продукції”
		702 “Дохід від реалізації товарів”	902 “Собівартість реалізованих товарів”
		703 “Дохід від реалізації робіт і послуг”	903 “Собівартість реалізованих робіт і послуг”
		704 “Вирахування з доходу”	
			92 “Адміністративні витрати”
			93 “Витрати на збут”
		71 “Інший операційний дохід”	94 “Інші витрати операційної діяльності”
		711 “Дохід від реалізації іноземної валюти”	941 “Витрати на дослідження і розробки”
		712 “Дохід від реалізації інших оборотних активів”	942 “Собівартість реалізованої іноземної валюти”
		713 “Дохід від операційної оренди активів”	943 “Собівартість реалізованих виробничих запасів”
		714 “Дохід від операційної курсової різниці”	944 “Сумнівні та безнадійні борги”
		715 “Одержані штрафи, пені, неустойки”	945 “Втрати від операційної курсової різниці”
		716 “Відшкодування раніше списаних активів”	946 “Втрати від знецінення запасів”
	717 “Дохід від списання кредиторської заборгованості”	947 “Нестачі і втрати від псування цінностей”	
	718 “Одержані гранти та субсидії”	948 “Визнані штрафи, пені, неустойки”	
	719 “Інші доходи від операційної діяльності”	949 “Інші витрати від операційної діяльності”	
		Результат фінансових операцій (792)	
		72 “Дохід від участі в капіталі”	96 “Втрати від участі в капіталі”
		721 “Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства”	961 “Втрати від інвестицій в асоційовані підприємства”
		722 “Дохід від спільної діяльності”	962 “Втрати від спільної діяльності”
		723 “Дохід від інвестицій в дочірні підприємства”	963 “Втрати від інвестицій в дочірні підприємства”
		73 “Інші фінансові доходи”	95 “Фінансові витрати”
		731 “Дивіденди одержані”	951 “Відсотки за кредит”
		732 “Відсотки одержані”	952 “Інші фінансові витрати”
		733 “Інші доходи від фінансових операцій”	
		Результат іншої звичайної діяльності (793)	
	74 “Інші доходи”	97 “Інші витрати”	
	741 “Дохід від реалізації фінансових інвестицій”	971 “Собівартість реалізованих фінансових інвестицій”	
	742 “Дохід від реалізації необоротних активів”	972 “Собівартість реалізованих необоротних активів”	
	743 “Дохід від реалізації майнових комплексів”	973 “Собівартість реалізованих майнових комплексів”	
	744 “Дохід від неопераційної курсової різниці”	974 “Втрати від неопераційних курсових різниць”	
	745 “Дохід від безоплатно одержаних активів”	975 “Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій”	
	746 “Інші доходи звичайної діяльності”	976 “Списання необоротних активів”	
		977 “Інші витрати звичайної діяльності”	
	Результат надзвичайних подій (794)		
Надзвичайна діяльність		75 “Надзвичайні доходи”	99 “Надзвичайні витрати”
		751 “Відшкодування збитків від надзвичайних подій”	991 “Втрати від стихійного лиха”
			992 “Втрати від техногенних катастроф і аварій”
	752 “Інші надзвичайні доходи”	993 “Інші надзвичайні витрати”	

Узагальнення інформації відбувається за типовими проведеннями –

формування Оборотної відомості доходів і витрат фінансової діяльності та записів у Головну Книгу з Журналів-ордерів.

Подальші дослідження з даної проблеми концентруються у сфері удосконалення облікових реєстрів, формування інформації в них на вимоги облікової політики аграрних підприємств з метою представлення реального стану фінансової діяльності.

Рис. 2.3. Відображення фінансової діяльності в облікових реєстрах
Джерело: [147].

Для того, щоб організувати облік сучасної ФД аграрних підприємств, необхідно в організаційному плані врахувати усі його складові, що впливають на збір інформації за нею, а саме: визначену за економічними категоріями систему форм і методів, які використовуються для формування фінансових ресурсів, а звідси і фінансового забезпечення інших видів діяльності та досягнення ними поставлених цілей, насамперед збільшення ринкової вартості активів та ведення прибуткової діяльності. Тому для подальшого розкриття методики обліку фінансової діяльності особливо актуальними стають питання обліку фінансових доходів та фінансових витрат.

2.2. Методика обліку фінансової діяльності

Облік фінансової діяльності є відносно новим для вітчизняного обліку. Тому при його організації орієнтуються, а часто й запозичують зарубіжний досвід [134]. Це стосується як категоріального апарату, як ми уже розглянули у розділі 1, так і методики формування показників фінансової діяльності для менеджменту та фінансової й інших видів звітності. Цей факт підтверджують й інші дослідники, зокрема Т.Е. Беялов, який вказує, що «у західних країнах накопичено значний досвід створення, розвитку, управління та обліку підприємствами. Організаційні та правові засади управління у різних країнах виявляють як схожі риси, так і помітні відмінності. Ці відмінності значною мірою пов'язані з історичним розвитком і особливостями національного менеджменту, визначаються станом розвитку виробництва та фінансових ринків окремих країн, обумовлені законодавчим регулюванням фінансової діяльності, власності та корпоративного управління. У результаті взаємодії вказаних чинників у різних країнах існують різноманітні організаційно-економічні форми й моделі управління фінансами підприємств» [9; 51; 134].

При дослідженні операцій за доходами і витратами фінансової діяльності, як органічних складових діяльності загалом, керуються рядом нормативних документів, як нами уже відмічено вище: П(С)БО 1 „Загальні вимоги до фінансової звітності“; П(С)БО 3 „Звіт про фінансові результати“; П(С)БО 15 „Дохід“; П(С)БО 16 „Витрати“; П(С)БО 31 „Фінансові витрати“; Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [79]. Нами уточнено окремі складові регулювання в табл. 2.5.

Доходами від фінансової діяльності визначають: доходи від участі в капіталі; дивіденди одержані; відсотки одержані; інші доходи від фінансових операцій.

Метод участі в капіталі застосовується для обліку інвестицій в асоційовані і до-чірні підприємства, в спільну діяльність зі створенням

юридичної особи (спільного підприємства).

Доходи від участі в капіталі обліковуються на рахунку 72 «Доходи від участі в капіталі». Рахунок призначено для узагальнення інформації про доходи від інвестицій, які здійснені в асоційовані, дочірні чи спільні підприємства і облік яких ведеться за методом участі в капіталі. За кредитом відображається збільшення (отримання) доходу, за дебетом – списання в порядку закриття на рахунок 79 «Фінансові результати». За кожним об'єктом інвестування та іншими ознаками, визначеними підприємством, організовується аналітичний облік доходів від участі в капіталі. Реєстром синтетичного обліку за рахунком 72 при журнально-ордерній формі обліку є Журнал 6.

Для узагальнення інформації про доходи, які отримані в процесі фінансової діяльності, використовується рахунок 73 «Інші фінансові доходи». Рахунок призначено для обліку доходів, що виникають в процесі фінансової діяльності підприємства, зокрема дивідендів, відсотків та інших доходів від фінансової діяльності, які не враховуються на рахунку 72 «Доходи від участі в капіталі».

Аналітичний облік доходів і витрат від фінансових операцій, від іншої звичайної діяльності та надзвичайних подій до рахунків 72 "Дохід від участі в капіталі", 73 "Інші фінансові доходи", 74 "Інші доходи", 75 "Надзвичайні доходи", 95 "Фінансові витрати", 96 "Втрати від участі в капіталі", 97 "Інші витрати" і 99 "Надзвичайні витрати" та фінансових результатів від вказаних операцій за звітний рік на субрахунках 792 "Фінансовий результат від фінансових операцій", 793 "Фінансовий результат від іншої звичайної діяльності" і 794 "Фінансовий результат від надзвичайних подій" ведеться за статтями доходів і витрат, економічний зміст яких визначено П(С)БО 3 "Звіт про фінансові результати". Найбільш важливими принципами, яких повинні дотримуватись підприємства, для обліку доходів і витрат, є: нарахування; відповідності доходів і витрат. Кожен з цих елементів потребує детальнішого розгляду.

Нормативне регулювання доходів та витрат фінансової діяльності

Джерела норм	Зміст статті
П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати» пп. 10, 29, 30, 31, 32	ст.10. Витрати слід негайно відображати у звіті про фінансові результати, якщо економічні вигоди не відповідають або перестають відповідати такому стану, за якого вони визнаються активами підприємства. ст.29. "Фінансові витрати" показуються витрати на проценти та інші витрати підприємства, пов'язані із залученням позикового капіталу. ст.30. "Втрати від участі в капіталі" відображається збиток, спричинений інвестиціями в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких провадиться методом участі в капіталі. ст.31. "Інші витрати" відображаються собівартість реалізації фінансових інвестицій; втрати від неопераційних курсових різниць; втрати від уцінки фінансових інвестицій та необоротних активів; інші витрати, які виникають у процесі звичайної діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства. ст.32. Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування визначається як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від основної діяльності, фінансових та інших доходів (прибутків), фінансових та інших витрат (збитків)
П(С)БО 4 «Звіт про рух грошових коштів» пп. 1, 20, 44-54	п.1 Еквівалент грошових коштів - короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються. Фінансова діяльність-діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства. Рух грошових коштів у результаті фінансової діяльності визначається на основі змін у статтях балансу за розділом "Власний капітал" "Забезпечення наступних витрат і платежів", "Довгострокові зобов'язання" і "Поточні зобов'язання" тощо
П(С)БО 7 «Основні засоби» п. 8	Фінансові витрати не включаються до первісної вартості основних засобів, придбаних (створених) повністю або частково за рахунок запозичень (за винятком фінансових витрат, які включаються до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до П(С)БО 31 "Фінансові витрати")
П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» п. 11	Фінансові витрати не включаються до первісної вартості нематеріальних активів, придбаних (створених) повністю або частково за рахунок запозичень (за винятком фінансових витрат, які включаються до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 31 "Фінансові витрати")
П(С)БО 9 «Запаси» п. 14	ст. 14. Не включаються до первісної вартості запасів, а належать до витрат того періоду, в якому вони були здійснені (встановлені): фінансові витрати (за винятком фінансових витрат, які включаються до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до П(С)БО 31 "Фінансові витрати")
П(С)БО 16 «Витрати» п. 27	ст.27. До фінансових витрат відносяться витрати на проценти (за користування кредитами отриманими, за облігаціями випущеними, за фінансовою орендою тощо) та інші витрати підприємства, пов'язані із запозиченнями (крім фінансових витрат, які включаються до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до П(С)БО 31 "Фінансові витрати")
П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» п. 41	ст.41. У статті "Інші звичайні витрати" відображаються: витрати на сплату процентів та інші витрати підприємства, пов'язані із запозиченнями (крім фінансових витрат, які включаються до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 31 "Фінансові витрати"); втрати від участі в капіталі; собівартість реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів, майнових комплексів; втрати від неопераційних курсових різниць; втрати від уцінки фінансових інвестицій та необоротних активів; інші витрати, які виникають у процесі звичайної діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства
П(С)БО 31 «Фінансові витрати» пп. 1-15	Це Положення (стандарт) визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про фінансові витрати та її розкриття у фінансовій звітності. Норми цього Положення (стандарту) застосовуються підприємствами, організаціями, іншими юридичними особами (далі - підприємства) незалежно від форм власності (крім бюджетних установ)

2.2.1. Облік фінансових витрат

Встановлення методики обліку, капіталізації та відображення у фінансовій звітності фінансових витрат затверджено П(С)БО 31 «Фінансові витрати».

Як досліджено О.Р. Охрамович [139], до прийняття П(С)БО 31 у науковій літературі питанню бухгалтерського обліку фінансових витрат не приділялося належної уваги. Це було зумовлено чіткою регламентацією іншими національними стандартами (П(С)БО 7 «Основні засоби», 8 «Нематеріальні активи», 9 «Запаси» та ін.) складу первісної вартості відповідних активів, до якої не включали витрати на сплату відсотків за користування кредитом (позиками).

Після затвердження П(С)БО 31 у наукових публікаціях з цього питання висвітлювалися методика обліку фінансових витрат, що застосовувалася до реформування облікової системи, і практичні рекомендації з обліку фінансових витрат [91], а також поетапний процес визнання фінансових витрат в обліку та звітності [114; 127; 128].

Для обліку витрат призначено рахунок 95 «Фінансові витрати», на якому обліковують витрати на проценти та інші витрати підприємства, пов'язані із запозиченнями. Він має такі субрахунки: 951 "Відсотки за кредит", 952 "Інші фінансові витрати" розглянуто за методичними рекомендаціями [144]. За дебетом рахунку відображають суму визнаних витрат, за кредитом - списання на рахунок 79 "Фінансові результати", а також на рахунки обліку витрат з придбання, будівництва, створення, виготовлення, виробництва, вирощування і доведення кваліфікаційного активу до стану, в якому він придатний для використання із запланованою метою або продажу, відповідно до П(С)БО 31 "Фінансові витрати".

Під фінансовими витратами розуміють витрати підприємства, пов'язані із запозиченнями. Вони регулюються П(С)БО 31 "Фінансові витрати" [177], МСБО 23 "Витрати на позики" [148]. На сьогодні існують базовий та

альтернативний метод обліку фінансових витрат. За базовим методом фінансові витрати у повному обсязі списують на витрати звітного періоду, в якому вони виникли. Альтернативний метод передбачає капіталізацію фінансових витрат, тобто включення останніх до собівартості кваліфікаційного активу, тобто такого, який потребує суттєвого часу для його створення.

Однак як вказують автори, зокрема В.П. Пархоменко [166], деякі методологічні положення стандартів вимагають більш повного розкриття, уточнення й удосконалення, вони ще не повною мірою відповідають вимогам МСБО, з якими національні стандарти обліку мають бути гармонізовані. Дослідниками виявлено розбіжності між національними та міжнародними стандартами. Так, С. Ф. Голов [31] зазначає, що згідно з МСБО у складі фінансових доходів також відображається амортизація дисконту (премії) по інвестиціях у боргові цінні папери, фінансовий дохід, що пов'язаний з фінансовою (капітальною) орендою, а також прибуток від продажу та дооцінки фінансових інвестицій.

Як зазначає В. Пархоменко [166], до реформування бухгалтерського обліку в Україні фінансові витрати планували і обліковували як відсотки за користування кредитами банків і відображували у бухгалтерському обліку та звітності у складі капітальних вкладень (у частині сплати відсотків за кредит, одержаного для будівництва і придбання основних засобів) і у складі загальногосподарських витрат (у частині плати відсотків за кредит, одержаний на інші цілі).

Відсотки за користування кредитом, одержаним для будівництва і придбання основних засобів, незалежно від строку, необхідного для цього, включалися до первісної вартості таких об'єктів основних засобів.

Відсотки за користування кредитом, одержаним на інші цілі, після розподілу загальногосподарських (загальнозаводських) витрат включали до витрат виробництва (в торгівлі – безпосередньо до витрат обігу).

Витрати виробництва у кожному звітному періоді розподілялися між готовою продукцією та незавершеним виробництвом, а собівартість готової

продукції розподіляли між реалізованою (відвантаженою покупцям) і залишком готової продукції на складі. Визначена собівартість реалізованої продукції (з частиною плати за користування кредитами) впливала на фінансові результати поточного періоду.

Згідно з вимогами П(С)БО, які містять норми щодо обліку фінансових витрат, регулювання бухгалтерського обліку фінансових витрат здійснюється на основі базового (основного) методу та альтернативного методів, запозичених з методології обліку таких витрат із МСБО 23 «Витрати на позики» (у редакції 1993 р.). Базовий метод не передбачає акумуляції відсотків, вони списуються у періоді понесення. Альтернативний – більш точно розподіляє їх за періодами залежно від створюваного активу.

Згідно з п. 3 П(С)БО 31 [177] фінансові витрати – це витрати на проценти та інші витрати підприємства, пов'язані із запозиченнями, які включають в себе позики, векселі, облігації, а також інші види короткострокових і довгострокових зобов'язань, на які нараховуються відсотки. Проте перелік фінансових витрат і запозичень не є достатньо повним.

У бухгалтерському обліку запозичення класифікують за двома основними ознаками:

1) джерелам отримання – кредити банків, позики від персоналу підприємства, позики від пов'язаних та непов'язаних сторін, позики від випуску і реалізації боргових цінних паперів;

2) строками погашення – короткострокові (строк погашення до 1 року) і довгострокові (строк погашення більше 1 року).

Відповідно до МСФЗ 23 «Витрати на позики» [148] витрати на позики можуть включати:

- відсотки на короткострокові і довгострокові позики із банківським овердрафтом;
- амортизацію знижок або премій, пов'язаних із позиками;
- амортизацію інших витрат, пов'язаних з отриманням позик;

- фінансові витрати, пов'язані з фінансовою орендою;
- курсові різниці, що виникають унаслідок отримання позик в іноземній валюті, якщо вони розглядаються як коригування витрат на сплату відсотків.

Базовий метод передбачає, що фінансові витрати визнаються повністю витратами того звітного періоду, в якому вони виникли, отже, їх не включають до виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) і до первісної вартості запасів і необоротних активів, а у повній сумі в місяці їх виникнення вони беруть участь у формуванні фінансових результатів (прибутку, збитку). Цей метод відповідає принципу обачності (ст. 4 Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [73] і п. 18 П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [129]).

Альтернативний метод обліку фінансових витрат запроваджено в практику облікової політики підприємств України з 2007 р. згідно з П(С)БО 31 «Фінансові витрати» [177]. Тут зазначено, що фінансові витрати визнаються витратами того звітного періоду, в якому вони нараховані (виникли), крім випадку, коли облікова політика підприємства передбачає включення фінансових витрат до первісної вартості активу. Запровадження методу капіталізації фінансових витрат (визнання витрат як частки собівартості створюваного за рахунок кредиту активу) у певних господарських умовах має економічні переваги. Фінансові витрати за П(С)БО 31 можуть включатися до первісної вартості не будь-якого активу, а лише кваліфікаційного – такого, який потребує суттєвого часу (понад як 3 міс.) для його створення згідно з Листом Мінфіну України від 01.06.2006 р. № 31-34000-10-5/11601).

Кореспонденцію рахунків бухгалтерського обліку операцій з фінансовими витратами приведено в таблицях 9 та 10 додатку Л. Рух фінансових витрат по рахунку 95 «Фінансові витрати» наведено на рис. 2. 4.

Капіталізація фінансових витрат здійснюється лише щодо суми тих фінансових витрат, яких можна було б уникнути, якби не здійснювалися витрати на створення кваліфікаційного активу. Витрати на створення кваліфікаційного активу для цілей капіталізації мають бути зменшені на

суму будь-яких отриманих проміжних виплат і цільового фінансування, безпосередньо пов'язаних зі створенням кваліфікаційного активу.

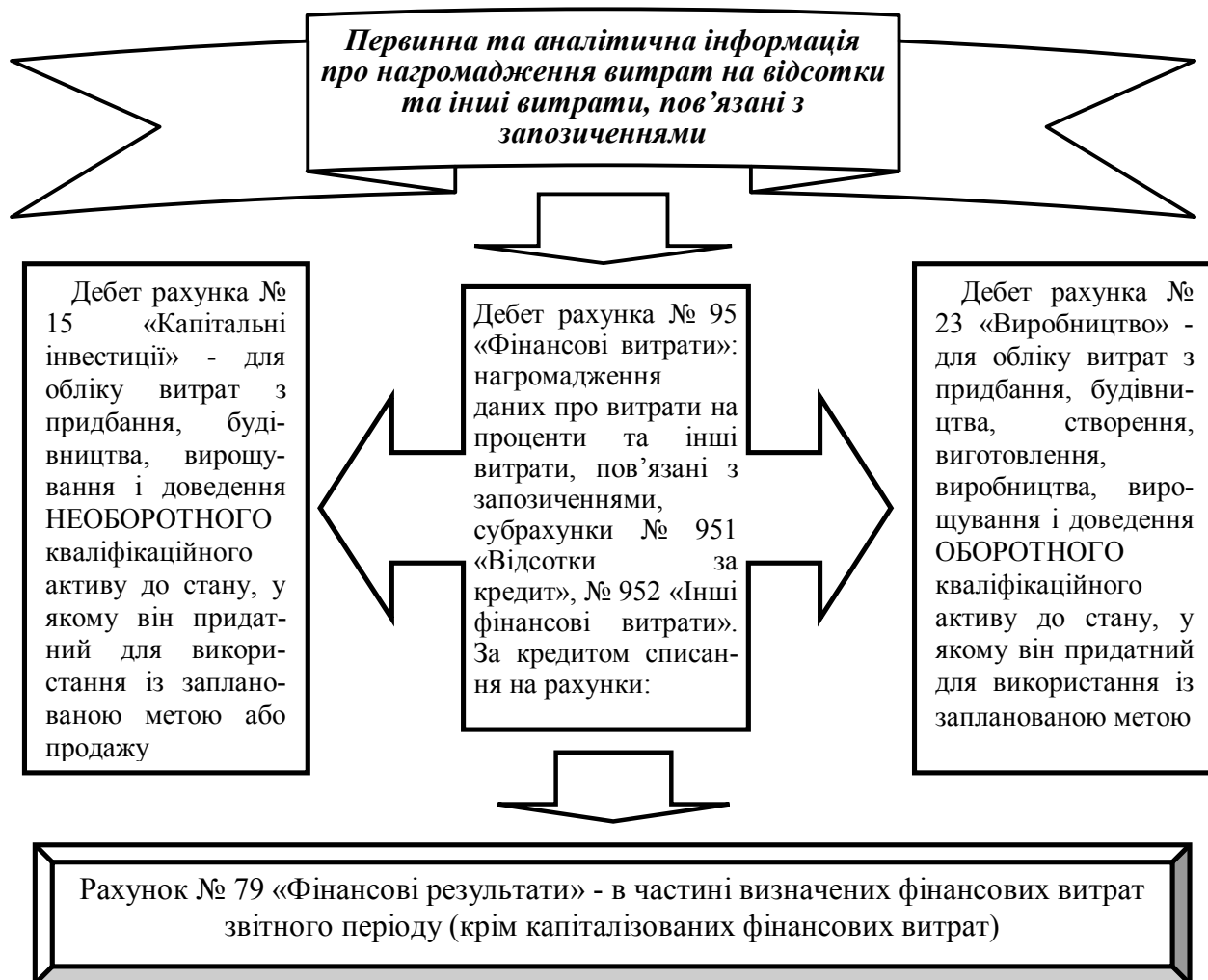

Рис. 2.4. Схема обліку на рахунку № 95 «Фінансові витрати»

Джерело: [149].

Якщо отримано кредит для придбання аграрним підприємством добрив або насіння з метою виробництва (вирощування) готової продукції, то відсотки за користування таким кредитом мають бути включені лише до фінансових витрат поточного звітного періоду, тобто вони не капіталізуються, оскільки створення (придбання) добрив, насіння потребує часу, що навіть не наближається до 3 міс., тобто ця позика прямо отримана для придбання активу, який кваліфікаційним визнати не можна. Якщо кредит отримано на 24 місяці для будівництва виробничого (або невиробничого) приміщення (будівлі), строк будівництва якого становить 7 міс., то відсотки за користування таким кредитом з початку їх нарахування до закінчення будівництва і введення в

експлуатацію можуть включатися (раніше – якщо це передбачено обліковою політикою, а з 01.04.2011 р. – обов'язково на вимоги Податкового кодексу України) повністю до капітальних інвестицій і формувати первісну вартість об'єкта.

Відображення відсотків за користування кредитом упродовж будівництва здійснюється за дебетом рахунку 95 «Фінансові витрати» і кредитом субрахунку 684 «Розрахунки за нарахованими відсотками» та одночасно за дебетом субрахунку 151 «Капітальне будівництво» і кредитом рахунку 95, як видно з Типових операцій фінансової діяльності таблицях 7, 8 додатку К. Після введення в експлуатацію збудованого приміщення відсотки за користування цим кредитом до його погашення мають відображуватися лише за дебетом рахунку 95 і кредитом субрахунку 684.

Варіанти списання відсотків за кредит згідно з вимогами П(С)БО 31 та Податкового кодексу наведено в табл. 2.6.

Після набрання чинності з 01.04.2011 р. норм Податкового кодексу України в частині податку на прибуток відповідно до пп. 138.10.5 та п. 141.1 платник податку має право відображати у складі інших витрат фінансові витрати, крім тих, які включені до собівартості кваліфікаційних активів згідно з вимогами П(С)БО 31 «Фінансові витрати».

Приклади кваліфікаційних активів наведено в П(С)БО 31, це: незавершене виробництво продукції з тривалим (суттєвим) операційним циклом – вино, коньяк, що потребує кілька років (місяців) технологічної витримки, незавершені капітальні інвестиції – будівництво приміщень, будинків, будівель, споруд, виготовлення і монтаж устаткування, розробка (створення) програмного продукту та інших нематеріальних активів, вирощування багаторічних насаджень; інвестиційна нерухомість – будівля, яка потребує добудови, реконструкції, реставрації та іншого поліпшення. Капіталізація фінансових витрат починається за наявності таких умов: визнання витрат, пов'язаних зі створенням кваліфікаційного активу; визнання фінансових витрат, пов'язаних зі створенням кваліфікаційного активу; виконання робіт зі

створення кваліфікаційного активу, включаючи технічні та адміністративні заходи, що виконуються до початку створення такого активу.

П(С)БО 31 передбачає два методи обліку фінансових витрат: базовий і альтернативний. Кожне підприємство самостійно обирає метод і відображає в обліковій політиці на звітний рік.

За базовим методом фінансові витрати відображаються як витрати в тому звітному періоді, в якому вони були здійснені підприємством, незалежно від цільового призначення і фактичного використання отриманої позики.

Згідно нормативних вимог та як уже досліджено автором А.О. Музиченко [152], альтернативний метод передбачає, що фінансові витрати можуть капіталізуватися, тобто включатися до собівартості кваліфікаційного активу. Кваліфікаційний актив потребує суттєвого періоду часу для підготовки його до використання за призначенням чи реалізації. Суттєвим часом рекомендується вважати час, що становить більше трьох місяців.

Проте витрати на створення кваліфікаційного активу для цілей капіталізації включають лише витрати, для здійснення яких сплачуються грошові кошти, передаються інші активи або приймаються зобов'язання.

На відміну від П(С)БО 3, у міжнародному стандарті МСФЗ 23 «Витрати на позики» передбачено, що капіталізація витрат на позики допускається при дотриманні таких умов:

- 1) витрати на позики безпосередньо пов'язані з придбанням, будівництвом або виробництвом кваліфікаційного активу;
- 2) існує обґрунтована впевненість в тому, що кваліфікаційний актив, до вартості якого включаються витрати на позики, принесе в майбутньому економічні вигоди підприємству;
- 3) фактично здійснені витрати на позики можуть бути достовірно визначені.

У зв'язку з тим, що міжнародні стандарти фінансової звітності мають рамковий характер, проаналізуємо Коментарі по застосуванню НСБО 23

Відображення нарахованих відсотків по кредиту відповідно до вимог П(С)БО 31 та Податкового кодексу

	<i>Господарські операції</i>	<i>Відображення в обліку</i>
1	Отримання кредиту на поповнення обігових коштів, (капітальні інвестиції, які пов'язані з будівництвом споруди)	Виходячи із умов ситуації, будівля, згідно з П(С)БО 31 «Фінансові витрати» є кваліфікаційним активом. Водночас, капіталізувати можна лише ті фінансові витрати, яких можна було б уникнути, якби кваліфікаційний актив не створювався. Виходячи з того, що метою отримання кредиту є поповнення обігових коштів, і на момент отримання кредиту будівництво триває, то отримання кредиту не пов'язано з необхідністю будувати споруду, їх важко визнати такими, що безпосередньо пов'язані зі створенням кваліфікаційного активу. В той же час поповнення обігових коштів передбачає можливість використання кредиту і на покриття поточних витрат, які можуть бути пов'язані зі створенням кваліфікаційного активу. Отже, відсотки по кредиту, який отримано на поповнення обігових коштів, також потрібно капіталізувати незалежно від наявності прямого зв'язку такого кредиту із кваліфікаційним активом. Для цього відповідно до вимог п. 7 П(С)БО 31 «Фінансові витрати» необхідно здійснювати розподіл відсотків на фінансові витрати, які капіталізуються і не капіталізуються
2	Укладення договору з різними банками на отримання овердрафту, будівництво виробничої будівлі, на придбання ОЗ	У випадку, якщо платник податку має кредити, які безпосередньо пов'язані і безпосередньо не пов'язані із створенням кваліфікаційного активу, для визначення суми відсотків, які підлягають капіталізації, слід користуватись вимогами п. 8 П(С)БО 31 «Фінансові витрати». Для цього: визначається сума фінансових витрат у порядку, передбаченому п. 6 П(С)БО 31; визначається добуток норми капіталізації фінансових витрат (яка визначається за вирахуванням непогашених запозичень, безпосередньо пов'язаних зі створенням кваліфікаційного активу) та середньозважених витрат, безпосередньо пов'язаних зі створенням кваліфікаційного активу (за вирахуванням непогашених запозичень, безпосередньо пов'язаних зі створенням кваліфікаційного активу); складанням сум фінансових витрат, визначених за розрахунками згідно з пп. 8.1 і 8.2 п. 8 П(С)БО 31, встановлюється загальна сума фінансових витрат, що включають до собівартості кваліфікаційного активу
3	Здійснення капіталізації відсотків по кредиту, отриманого для створення кваліфікаційного активу, відображеному в обліковій політиці попередніх періодів, з 01.04.2011 р.	Враховуючи, що нові правила податкового обліку діють з 01.04.2011 р. відсотки по кредиту, який отримано для створення кваліфікаційного активу, повинні капіталізуватись, незалежно від того, чи передбачено обліковою політикою. Зміна облікової політики тягне за собою відповідні коригування в бухгалтерському обліку. Відображення таких відсотків в податковому обліку наступне: фінансові витрати підприємства включають до витрат за мінусом відсотків, які відносяться до собівартості кваліфікаційного активу, що створюється. При введенні в експлуатацію кваліфікаційного активу його вартість буде відрізнятись в податковому обліку від вартості в бухгалтерському обліку на суму відсотків, які включались в бухгалтерському обліку до вартості кваліфікаційного активу станом до 01.04.2011 р.

Джерело: [70; 168].

«Витрати на позики» Республіки Молдова (додаток В), які створено також на основі МСФЗ 23 «Витрати на позики», але які докладно розкривають умови капіталізації витрат на позики.

Перша умова капіталізації передбачає, що підприємство самостійно визначає склад кваліфікаційних активів. У п. 16 Коментарів по застосуванню НСБО 23 «Витрати на позики» наведено вичерпний перелік кваліфікаційних активів, до яких відносять:

товарно-матеріальні запаси, строк виробництва і підготовки яких до використання за призначенням перевищує тривалість одного звітного періоду, наприклад: виноматеріали, що зберігаються для виробництва марочних вин, шампанського;

- основні засоби з тривалим строком виробництва або підготовки їх до експлуатації, наприклад: будинки і споруди, що будуються; обладнання, що вимагає складного монтажу тощо;

- інвестиційна власність, включаючи інвестиції в земельні ділянки, будинки та інші об'єкти, які не використовуються за прямим призначенням більше одного звітного періоду;

- капіталізовані витрати за будівельними підрядами, до яких відноситься вартість будівельно-монтажних робіт та інших робіт, що виконуються підрядним способом, і які підлягають відшкодуванню замовником;

- капіталізовані витрати на дослідно-конструкторські роботи (проектування, виробництво і експериментування нових матеріалів, машин, технологій, систем до початку їх масового виробництва), понесені підприємством протягом більше одного звітного періоду;

- нематеріальні активи, створені підприємством, що включають витрати на розробку комп'ютерних програм, різних формул, технічних рішень, промислових зразків та інших ноу-хау, які розроблялися на підприємстві більше одного звітного періоду.

Друга умова капіталізації витрат на позики передбачає, що

підприємство повинно мати обґрунтовану впевненість в отриманні в майбутньому економічних вигод від використання кваліфікаційного активу. Якщо у підприємства такої впевненості немає, то витрати на позики, пов'язані з цим активом, не капіталізуються, а визнаються як витрати періоду. Наприклад, якщо достовірно відомо, що в результаті використання нової технології буде виготовлятися продукція, яка є застарілою і не буде користуватися попитом, витрати на позики не можуть бути капіталізовані, оскільки від цієї технології не очікується отримання економічної вигоди в майбутньому.

Третя умова капіталізації означає, що підприємство може достовірно визначити величину витрат на позики в момент капіталізації. Сума витрат на позики розраховується на основі встановлених ставок відсотків за кредити банків; суми дисконтів, премій, фінансових виплат, отриманих від інших юридичних і фізичних осіб.

У П(С)БО 31 передбачено три способи визначення суми фінансових витрат, що підлягають капіталізації.

Перший спосіб. Якщо кошти позичаються спеціально з метою придбання, будівництва або виробництва кваліфікаційного активу сумою фінансових витрат, що підлягає капіталізації, є фактичні витрати, які понесені протягом звітного періоду за вирахуванням будь-якого доходу, отриманого від тимчасового використання цих позик на інші цілі до їх вкладення у кваліфікаційний актив.

Розрахунок суми фінансових витрат, що підлягає капіталізації, здійснюється наступним чином: норма капіталізації повинна бути середньозваженою величиною фінансових витрат стосовно всіх непогашених позик протягом цього періоду за вирахуванням запозичень, отриманих безпосередньо для придбання, будівництва або виробництва кваліфікаційного активу.

Слід відмітити, що при цьому способі існують відмінності у методиці визначення суми фінансових витрат, що підлягають капіталізації, відповідно

до нормативно-правових документів України та деяких пострадянських країн (Киргизька Республіка, Республіка Молдова, Російська Федерація). У цих країнах на відміну від України не визначаються середньозважені витрати. Наприклад, згідно з п. 13 НСБО 23 «Витрати на позики» Республіки Молдова сума капіталізованих витрат на позики є добутком норми капіталізації та величини капіталовкладень (тобто витрат на створення) у кваліфікаційний актив.

У п. 21 МСФЗ 23 «Витрати на позики» зазначено, що середня балансова вартість активу протягом періоду, з урахуванням попередніх капіталізованих витрат на позики, як правило, є обґрунтовано наближеною величиною витрат, до яких застосовується норма капіталізації в цьому періоді [148].

Як зазначають дослідники, зокрема В. Пасенко [169], відмінність у застосуванні цих формул полягає в тому, що сума капіталізованих фінансових витрат за другою формулою є більшою за суму, яка визначається за першою формулою. Це пов'язано з тим, що при розрахунку середньозваженої суми витрат на створення активу (додаток 2 до П(С)БО 31 «Фінансові витрати») необхідно визначити зважений коефіцієнт інвестицій, який дорівнює частки від ділення кількості днів (місяців) звітного періоду, протягом яких інвестиції були складовою вартості кваліфікаційного активу, на загальну кількість днів (місяців) у цьому звітному періоді.

Третій спосіб. Відповідно до П(С)БО 31 у разі наявності запозичень, безпосередньо пов'язаних зі створенням кваліфікаційного активу, та інших запозичень, які безпосередньо не пов'язані зі створенням кваліфікаційного активу, сума фінансових витрат, що підлягає капіталізації, визначається в такому порядку:

1) розраховується сума фінансових витрат у порядку, передбаченому для першого способу. Отже, спочатку необхідно обчислити суму фінансових витрат, що підлягає капіталізації, тільки по запозиченнях, отриманих безпосередньо з метою створення кваліфікаційного активу.

2) розраховується добуток норми капіталізації фінансових витрат

(за вирахуванням непогашених запозичень, безпосередньо пов'язаних зі створенням кваліфікаційного активу) та середньозважених витрат, безпосередньо пов'язаних зі створенням кваліфікаційного активу (за вирахуванням непогашених запозичень, безпосередньо пов'язаних зі створенням кваліфікаційного активу). Це означає, що необхідно визначити суму фінансових витрат, що підлягає капіталізації, для розрахунку якої використовуються тільки запозичення, безпосередньо не пов'язані зі створенням кваліфікаційного активу.

3) визначається загальна сума фінансових витрат, що підлягає капіталізації, шляхом складання сум фінансових витрат, розрахованих у пп.1 і 2.

В окремих випадках передбачається обмеження суми фінансових витрат, що підлягає капіталізації. Це зумовлено необхідністю дотримання принципу обачності, згідно з яким активи і доходи не повинні бути завищені, а зобов'язання і витрати – занижені. Тому сума фінансових витрат, що підлягає капіталізації у звітному періоді, не може перевищувати загальної суми фінансових витрат цього звітного періоду, тобто до собівартості кваліфікаційного активу включається тільки сума в межах фактичних фінансових витрат.

Прийняття П(С)БО 31 створило правову основу регламентації нових підходів до порядку відображення в обліку фінансових витрат, наближену до міжнародних стандартів. Це надає можливість підприємствам обирати прийнятний метод обліку фінансових витрат, пов'язаних із створенням кваліфікаційних активів: базовий або альтернативний.

Після оприлюднення затвердженого ПБ(С)О 31 стало відомо, що Рада з міжнародних стандартів фінансової звітності запропонувала для обговорення проект нової версії МСФЗ 23 «Витрати на позики». Як зазначає В. Пархоменко [167], з урахуванням Норфолкської угоди про конвергенцію передбачено, що теперішній альтернативний метод обліку фінансових витрат стане базовим, і навіть безальтернативним.

Облік операцій, пов'язаних з отриманням інших фінансових доходів і здійснення інших фінансових витрат аграрними підприємствами наведено в табл. 2.7 та 2.8.

Таблиця 2.7

**Облікове відображення комерційного кредиту
для аграрних підприємств**

Зміст бухгалтерського запису	Дебет	Кредит
у кредитора		
Нараховано виручку від реалізації продукції	361	701
Відображено ПДВ	701	641
Списано продукцію по собівартості	901	27
Нараховано та виставлено позичальнику відсотки по комерційному кредиту (15%)	373	719
Одержано на поточний рахунок відсотки по кредиту у позичальника (покупця)	311	373
у позичальника (покупця)		
Отримано продукцію від кредитора	28	684
Відображено ПДВ	643	641
Перераховано ПДВ	641	311
Нараховані відсотки за кредит	951	684
Сплачені відсотки по кредиту	684	311

Джерело: [173].

Так, аграрне підприємство реалізувало покупцю партію продукції за договірною вартістю на певну суму (у т.ч. ПДВ) з наданням 3 міс. відстрочки платежу під 15 % річних (див. табл. 2.7). Особливість даного методу фінансування (комерційного кредитування) полягає в тому, що він є складовою частиною системи короткострокового фінансування поточної діяльності. Даний спосіб фінансування простий в оформленні, порівняно недорогий і має підстави стати найпоширенішим між постійними контрагентами, за дослідженням інших авторів, таких як О.В. Годованець, Н.В. Головченко, Е. Губа, В.І Довгалюк, В.Д. Плаксієнко [37; 40; 44; 54; 173, с. 215;].

Оренду можна визначити як інвестування фінансових ресурсів у придбання майна (необоротних активів) з подальшою передачею його клієнту на умовах оренди.

Отримано в оперативну оренду від підприємства основні засоби, за

певною балансовою вартістю, встановлюється сума зносу на місячна сума амортизації за нею. Визначається орендна плата за місяць згідно з договором (у т.ч. ПДВ). Господарські операції орендаря при отриманні основних засобів наведено в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Господарські операції орендаря при отриманні основних засобів

Зміст бухгалтерського запису	Дебет	Кредит
<i>у оперативну оренду</i>		
Оприбуткування прийнятих в оренду від орендовця основних засобів	01	-
Отримано рахунок-фактуру орендовця про орендну плату, у т.ч. ПДВ	91 641	685 685
Оплачено за користування основними засобами з поточного рахунку в банку	685	311
По закінченню строку оренди основні засоби передаються його власнику-орендовцю	-	01
<i>у фінансову оренду</i>		
Оприбутковуються основні, отримані в фінансову оренду	15 644 10	531 531 15
Поквартальне нарахування платежів за фінансову оренду основних засобів	531	611
Сума ПДВ по цих платежах	641	644
Нараховані відсотки по користуванню кредитом:	951	611
Відображено ПДВ:	641	611
Оплата боргу з поточного рахунку	611	311

Джерело: [173].

У другій частині цієї таблиці відображена фінансова оренда – це підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування коштів іншому підприємству в користування на визначений строк (орендарю майна), яке є власністю орендодавця за умови сплати орендарем періодичних орендних платежів. Об'єктом оренди може бути рухоме і нерухоме майно, віднесене до групи основних засобів, щодо яких немає обмежень про передачу його в оренду. Майно, отримане орендарем у порядку фінансової оренди, зараховується на рахунок 10 (окремий аналітичний рахунок). Після закінчення розрахунків з орендодавцем цей об'єкт зараховується до групи власних основних

засобів.

До вирішення проблеми фінансування виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств необхідно підходити комплексно, враховуючи максимально можливі варіанти фінансування: як прямі, так і непрямі, з позиції економії фінансових ресурсів (при оренді майна), або їх надходження замість звичайного очікування погашення заборгованості за реалізовану продукцію, виконані роботи, надані послуги (у разі відстрочки платежу).

Отже, для орендаря операція оренди є одним із способів непрямого фінансування придбання активів, для орендодавця – це вимушений захід, засоби здаються в оренду, оскільки не знаходять повного завантаження у власника.

Таким чином, операції витрат фінансової діяльності у аграрних підприємствах мають свої особливості, а це спричиняє і особливості обліку доходів.

2.2.2. Облік фінансових доходів

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про доходи від звичайної діяльності підприємства та її розкриття у фінансовій звітності визначає П(С)БО 15 "Дохід".

Як зазначається в нормативних документах, для визначення доходу необхідно не тільки надходження активу або зменшення зобов'язання, але й фінансовий наслідок цих подій. Тобто дохід визнається в момент збільшення активу або зменшення зобов'язань, які обумовлюють збільшення власного капіталу.

Дохід, який виникає в результаті використання активів підприємства іншими сторонами, визнається у вигляді процентів, роялті та дивідендів, якщо: імовірно надходження економічних вигод, пов'язаних з такою операцією; дохід може бути достовірно оцінений.

Такий дохід має визнаватися у такому порядку: проценти визнаються у

тому звітному періоді, до якого вони належать, виходячи з бази їх нарахування та строку користування відповідними активами; роялті визнаються за принципом нарахування згідно з економічним змістом відповідної угоди; дивіденди визнаються у періоді прийняття рішення про їх виплату. Склад доходів, що належать до відповідної групи, встановлено П(С)БО 3 "Звіт про фінансові результати" [129].

Доходи у кореспонденції з витратами та фінансовими результатами згідно з цим стандартом класифікуються за видами діяльності, однією з яких є фінансова. Типова схема формування доходів видів діяльності та виділення ланки формування доходів фінансової діяльності наведено на рис. 2.5.

Згідно методології розмежування видів діяльності у нормативних актах, на рис. 2.5 зображено поділ доходів від звичайної та надзвичайної діяльності. Під звичайною діяльністю розуміють будь-яку діяльність підприємства, а також операції, які її забезпечують або виникають внаслідок здійснення такої діяльності, а їх склад та структура приведені нижче. До надзвичайної діяльності відносять такі операції або події, які відрізняються від звичайної діяльності, не відбуваються часто або регулярно (стихійне лихо, пожежа тощо) і не беруться нами до уваги.

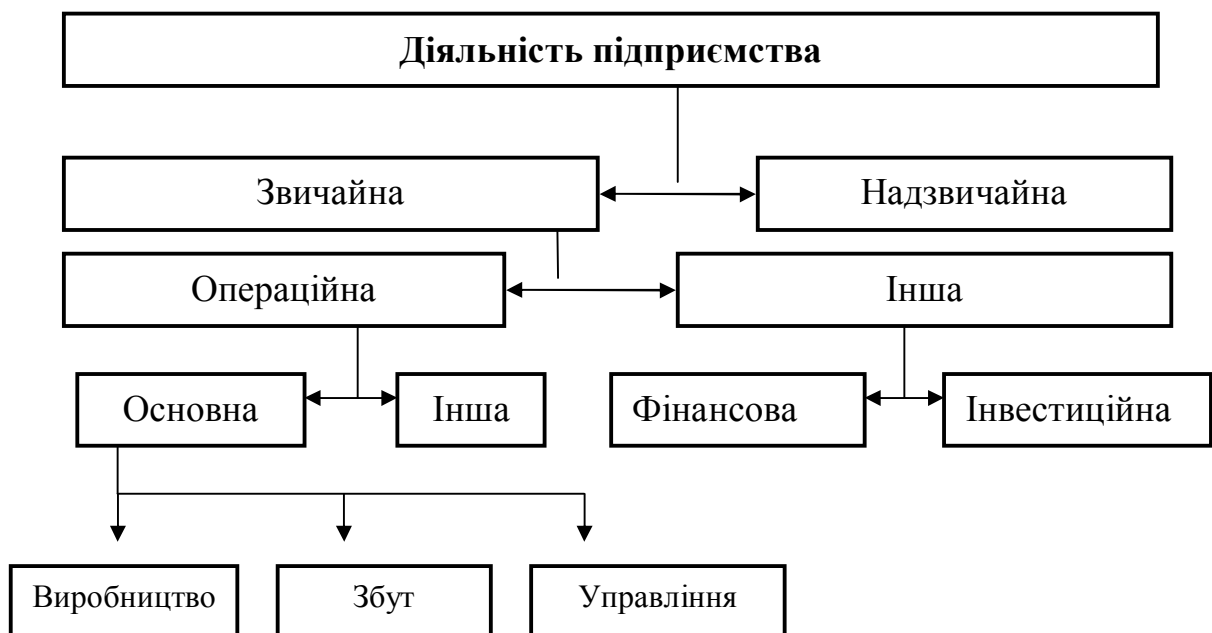

Рис. 2.5. Класифікація видів діяльності підприємства

Джерело: [79, 129].

Звичайна діяльність, у свою чергу, поділяється на операційну та іншу звичайну діяльність (фінансову й інвестиційну). Операційна – це основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, що не є інвестиційною або фінансовою діяльністю. Відповідно за цими видами діяльності формуються і однойменні доходи.

Зокрема, якщо до основної діяльності відносять операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу, то ці доходи теж називаються доходами від основної діяльності. Інша операційна діяльність включає реалізацію іноземної валюти, інших оборотних активів, операційну оренду активів, отримання доходів або понесених витрат від операційної курсової різниці і відповідними видами доходів.

Залежно від вищевикладеного відповідним чином класифікують і доходи, деталізація яких за структурою та видами приведена на рис. 2.6.

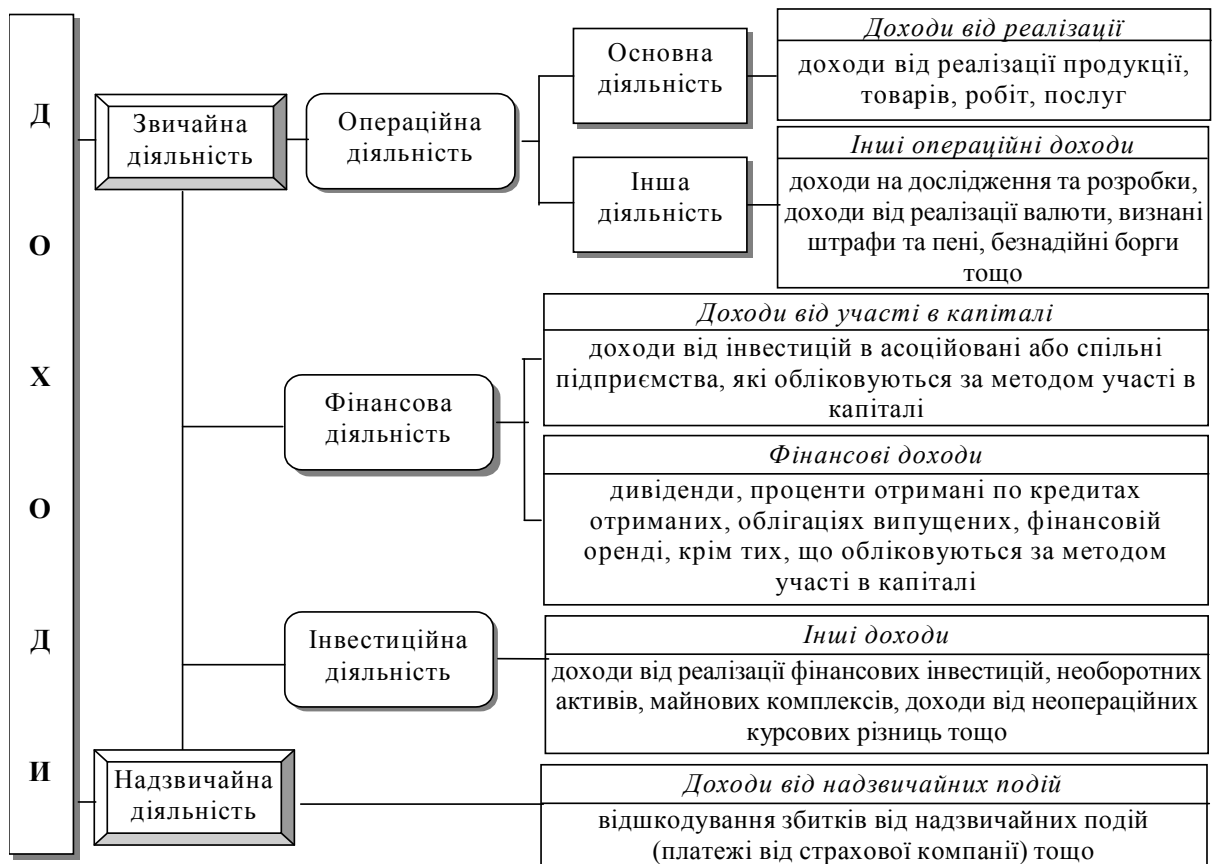

Рис. 2.6. Класифікація доходів за видами діяльності

Джерело: [30, 79, 129].

Облік формування доходу і витрат фінансової діяльності визначає методику формування доходу і витрат фінансової діяльності на бухгалтерських рахунках, які сприяють зміні капіталу. Планом рахунків для обліку доходів і витрат фінансової діяльності передбачені рахунки: 72 "Дохід від участі в капіталі", 73 "Інші фінансові доходи", 95 "Фінансові витрати", 96 "Втрати від участі в капіталі". Порівняння доходів і витрат фінансової діяльності наведено в табл. 2.9.

Наведений склад доходів і витрат (втрат) від фінансової діяльності насамперед характерний для акціонерних підприємств, а для переважної більшості аграрних підприємств перелік доходів і витрат (втрат) від фінансової діяльності досить обмежений.

Таблиця 2.9

Склад і порівняння доходів та витрат фінансової діяльності

№	Склад доходів	Склад витрат
Від участі в капіталі		
1	Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства	Витрати від інвестицій в асоційовані підприємства
2	Дохід від спільної діяльності	Витрати від спільної діяльності
3	Дохід від інвестицій у дочірні підприємства	Витрати від інвестицій у дочірні підприємства
Від іншої фінансової діяльності		
4	Дивіденди одержані	—
5	Відсотки одержані	Відсотки за кредит
6	Інші доходи від фінансових операцій	Інші фінансові витрати

Джерело: [79, 129].

Як визначено в Інструкції про застосування плану рахунків [79] та розглянуто рядом авторів, насамперед О.В. Гаращенко [30], для обліку доходів фінансової діяльності в частині доходів від участі в капіталі призначено пасивні рахунки: 72 «Дохід від участі в капіталі», 73 "Інші фінансові доходи". За кредитом рахунка відображується збільшення (одержання) доходу, за

дебетом – списання в порядку закриття на рахунок 79 "Фінансові результати".
Архітектуру рахунків доходів від фінансової діяльності приведено на рис. 2.7.

Рахунок 72 «Дохід від участі в капіталі»		Рахунок 73 "Інші фінансові доходи»
Субрахунки		
721 «Дохід від інвестиційної діяльності в асоційовані підприємства»		731 "Дивіденди одержані"
722 «Дохід від спільної діяльності»		732 "Відсотки одержані"
723 «Дохід від інвестицій в дочірні підприємства»		733 "Інші доходи від фінансових операцій"
Призначення		
Рахунок призначено для узагальнення інформації про доходи від інвестицій, які здійснені в асоційовані, дочірні чи спільні підприємства і облік яких ведеться за методом участі в капіталі		Рахунок призначено для обліку доходів, які виникають у ході фінансової діяльності підприємства, зокрема дивідендів, відсотків та інших доходів від фінансової діяльності, які не обліковуються на рахунку 72
Первинні і зведені документи		
Первинні документи для обліку доходів від участі в капіталі: рахунки, платіжні доручення, довідки бухгалтерії тощо. Регістром синтетичного обліку за рахунком 72 «Дохід від участі в капіталі» при журнально-ордерній формі обліку є Журнал 6. При спрощеній формі обліку в розділі III Відомості 5-М		Первинні документи для обліку інших фінансових доходів: "Прибутковий касовий ордер, виписка банку, "Товарно-транспортна накладна", " Накладна-Вимога на відпустку (внутрішнє переміщення) матеріалів", "Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів, контракти й договору про передачу необоротних активів у фінансову оренду та ін. Регістром синтетичного обліку за рахунком 73 «Інші фінансові доходи» при журнально-ордерній формі обліку є Журнал 6. При спрощеній формі обліку в розділі III Відомості 5-М
Бухгалтерські проводки		
кореспондує за дебетом з кредитом рахунків: 79 "Фінансові результати"; за кредитом з дебетом рахунків: 141 «Інвестиції пов'язаним сторонам за методом участі в капіталі»		кореспондує за дебетом з кредитом рахунків: 79 "Фінансові результати"; за кредитом з дебетом рахунків: 10 "Основні засоби"; 11 "Інші необоротні матеріальні активи"; 12 "Нематеріальні активи"; 14 «Довгострокові фінансові інвестиції»; 15 "Капітальні інвестиції"; 16 "Довгострокова дебіторська заборгованість"; 20 "Виробничі запаси"; 37 "Розрахунки з різними дебіторами"; 22 "Малоцінні та швидкозношувані предмети"; 28 "Товари"; 30 "Каса"

Рис. 2.7. Архітектура рахунків доходів фінансової діяльності

Джерело: [70; 79; 129].

Результати операцій фінансової діяльності у структурі загальних доходів окремих аграрних підприємств Вінницької області наведено в додатку М, табл. М.1. За даними таблиці простежується, що фінансові інвестиції здійснюють тільки ТОВ «Липовецьке». Інші фінансові доходи за період 2008-2010 рр. одержали уже згадане господарство, для якого ці доходи у структурі валового прибутку складають 7%, та ТОВ «Дністер-Агро», де їх питома вага у валовому прибутку 13%. Фінансові витрати (сплачені відсотки) за аналізований період сформували ТОВ «Липовецьке», ТОВ «Дністер-Агро», СФГ «Вільне», ПП «Дари садів». У структурі витрат на них припадає до 3%.

Після висвітлення проблем витрат і доходів необхідно дослідити стан формування результатів фінансової діяльності.

2.2.3. Облік результатів фінансової діяльності

Фінансовим результатом господарської діяльності аграрних підприємств є прибуток або збиток. На його формування впливають фінансові результати, отримані внаслідок здійснення операційної, інвестиційної, фінансової діяльності, та фінансові результати, одержані внаслідок настання надзвичайних подій, відповідно до нормативного регулювання ведення обліку [129]. Поняття фінансових результатів діяльності трактується в П(С)БО 3 "Звіт про фінансові результати". Загально визнано, що прибуток – сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати, збитки – перевищення суми витрат над сумою доходів, для отримання яких здійснено ці витрати.

Чинна класифікація фінансових результатів діяльності підприємства відіграє важливу роль у гармонізації звітності вітчизняних підприємств з міжнародною, сприяє проведенню розрахунку множини показників його дохідності та рентабельності за видами діяльності й іншими критеріями.

Як ми уже розглянули вище, у аграрних підприємствах виникають доходи, втрати, які не пов'язані напряму з реалізацією продукції, але

збільшують або зменшують суму прибутку або збитку, – це фінансові результати, отримані від інвестиційної та фінансової діяльності, а також результати, пов'язані з надзвичайними подіями.

Визначення фінансового результату полягає в обчисленні чистого прибутку (збитку) звітного періоду. З цією метою в бухгалтерському обліку передбачається послідовне зіставлення доходів і витрат, для нашого дослідження – фінансової діяльності.

У бухгалтерському обліку чистий прибуток (збиток) загалом, та за видами діяльності, утому числі й від фінансової, формується поступово протягом фінансово-господарського року від усіх видів фінансової діяльності та включає в себе: фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, який розраховується як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, фінансових та інших доходів, фінансових та інших витрат.

У Плані рахунків [79] результати фінансової діяльності визначаються на субрахунку 792 "Результат фінансових операцій" як прибуток (збиток) від фінансових операцій підприємства. За кредитом субрахунку відображається списання суми в порядку закриття рахунків обліку доходів від участі в капіталі та інших фінансових доходів, за дебетом - списання фінансових витрат з рахунків 95 "Фінансові витрати" та 96 "Втрати від участі в капіталі";

Первинними документами для здійснення бухгалтерських проведення при відображенні накопичення фінансових результатів фінансового виду діяльності та віднесення до складу нерозподіленого прибутку (збитку) є довідки та розрахунки бухгалтерії. Дані по рахунку 79 відображаються в журналі-ордері 5Г с.-г., 6 с.-г. та у Звіті про фінансові результати [79, 114].

Основні бухгалтерські проводки по рахунку 79 "Фінансові результати" наведені в додатку Л, табл. Л.2, які згруповані нами за видами витрат і доходів. На кредит субрахунка 792 «Результат фінансових операцій» наприкінці звітного періоду списують:

- а) у кореспонденції з дебетом рахунка 72 «Дохід від участі в

капіталі»; – дохід від участі в капіталі (дохід від інвестицій в асоційовані підприємства, в дочірні підприємства, від спільної діяльності);

б) у кореспонденції з дебетом рахунка 73 «Інші фінансові доходи» – інші фінансові доходи (дивіденди, одержані від інших підприємств; відсотки, одержані за облігаціями чи іншими цінними паперами, інші доходи від фінансових операцій).

На дебет субрахунка 792 «Результат фінансових операцій» наприкінці звітнього періоду списують:

а) у кореспонденції з кредитом рахунка 95 «Фінансові витрати» – фінансові витрати (нараховані відсотки за користування кредитами банків, за договорами кредитування, фінансового лізингу; витрати, пов'язані з випуском, утриманням і обігом власних цінних паперів та ін.);

б) у кореспонденції з кредитом рахунка 96 «Втрати від участі в капіталі» – втрати від інвестицій в асоційовані підприємства, від спільної діяльності, від інвестицій в дочірні підприємства тощо.

Фінансовий результат (прибуток, збиток), визначений за даними субрахунку 792 «Результат фінансових операцій» шляхом порівнянням кредитового і дебетового обороту, списується відповідними записами на рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)».

Отже, інформація про вид доходу формується на рахунку 79, а знаходить відображення на рахунку 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)», де формуються фінансові результати від усіх видів діяльності підприємства за звітний період – основної, інвестиційної, фінансової діяльності.

Як ми уже відмітили у теоретичному розділі, нині ще існує певна невідповідність між ознаками видів діяльності, доходів і формуванням фінансових результатів. Спричинено це тим, що як і будь-яка дефініція, визначення фінансових результатів діяльності не може дати повної характеристики безлічі господарських ситуацій, пов'язаних із визначенням фінансових результатів процесу господарської діяльності. Фактично їх усі передбачити неможливо.

Проте, розглядаючи питання формування фінансових показників діяльності, слід зазначити, що в нормативних документах є певна невідповідність у визначенні класифікаційних ознак видів діяльності. Так, згідно з П(С)БО 3 і Планом рахунків [79, 129], формування показників здійснюється за такими видами діяльності: звичайна, основна, операційна, фінансова, інвестиційна, від надзвичайних подій, інша діяльність. Це можна побачити і у приведених вище табл. 2.10 та рис. 2.5, 2.6, 2.7.

Вдаючись у деталі, як уже відмічено іншими авторами, зокрема М. А. Проданчук [195], у П(С)БО 4 відсутні поняття "інша діяльність" і "звичайна діяльність". Проведеним цим автором дослідженням визначено, що у понятті "інша діяльність" передбачаються операції, які віднесено до інвестиційної та фінансової діяльності. Така невідповідність є й у визначенні окремих операцій. Так, одержані дивіденди, відсотки, фінансові результати від інвестицій згідно з П(С)БО 3 і Планом рахунків віднесено до фінансової діяльності, а відповідно до П(С)БО 4 - до інвестиційної діяльності. Така невідповідність вносить плутанину у формування фінансових показників діяльності підприємств, утруднює формування вірних управлінських рішень.

Крім того, Я. В. Лебедзевич [126] зазначає, що залежно від виду діяльності підприємства склад фінансових результатів у межах вказаних вище груп інвестиційної, фінансової, операційної діяльності та окремих їх складових може не співпадати. Необхідно уточнення послідовності формування фінансових результатів залежно від виду діяльності, для якого обчислюється фінансовий результат, особливо фінансової. Потрібно, щоб уже сама структура рахунків доходів, витрат і результатів давала змогу порівнювати загальну суму отриманого доходу з сумою понесених витрат від іншої операційної діяльності в частині інвестиційної і фінансової.

На думку Г.А. Ямборко [236], простежується невідповідність між фінансовою та інвестиційною діяльністю й отриманими від неї доходами. Тому за результатами дослідження автором запропоновано внести деякі зміни до Плану рахунків. Так, рахунок 73 "Інші фінансові доходи"

перейменувати у "Доходи від фінансової діяльності" з відповідними субрахунками:

- дохід від безоплатно одержаних активів (731);
- дохід від неопераційної курсової різниці (пов'язаний з фінансовою діяльністю) (732);
- дивіденди одержані (733);
- відсотки одержані (734);
- інші доходи від фінансових операцій (735).

Облік фінансових витрат пропонується вести на рахунку 95 "Витрати від фінансової діяльності" з відповідними субрахунками:

- відсотки за кредит (951);
- втрати від неопераційних курсових різниць (пов'язані з фінансовою діяльністю) (952);
- інші фінансові витрати (953).

Результат від фінансової діяльності буде узагальнюватися на рахунку 792 "Результат фінансової діяльності".

Автор Г.А. Ямборко [236] пропонує наступне: якщо рахунок 72 "Дохід від участі в капіталі" призначено для узагальнення інформації про доходи від інвестицій, які здійснено в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких ведеться за методом участі в капіталі. Тобто, рахунок призначено для обліку доходів, одержаних від фінансових інвестицій. Тому цей рахунок пропонується перейменувати у "Доходи від інвестиційної діяльності" з відповідними субрахунками:

- Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства (721);
- Дохід від спільної діяльності (722);
- Дохід від інвестицій в дочірні підприємства (723).

Також для обліку інших витрат інвестиційної діяльності призначити рахунок 74 "Інші доходи" з відповідними субрахунками:

- Дохід від реалізації фінансових інвестицій (741);

- Дохід від реалізації необоротних активів (742);
- Дохід від реалізації майнових комплексів(743);
- Дохід від неопераційної курсової різниці (пов'язаний з інвестиційною діяльністю) (744);
- Інші доходи від інвестиційної діяльності (745).

Облік фінансових витрат пропонується вести на рахунках:

- 96 "Втрати від інвестиційної діяльності" з субрахунками: втрати від інвестицій в асоційовані підприємства (961); втрати від спільної діяльності (962); втрати від інвестицій в дочірні підприємства (963);

- 97 "Інші витрати" з субрахунками: собівартість реалізованих фінансових інвестицій (971); собівартість реалізованих необоротних активів (972); собівартість реалізованих майнових комплексів (973); втрати від неопераційних курсових різниць (пов'язані з інвестиційною діяльністю) (974); уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій (975); списання необоротних активів (976); інші витрати інвестиційної діяльності (977).

Результат від здійснення інвестиційної діяльності буде відображатися на рахунку 793 "Результат інвестиційної діяльності".

Деякі автори [198] зазначають, що оскільки рахунок 72 «Дохід від участі в капіталі», який призначено для відображення прибутку, одержаного від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких здійснюється за методом участі в капіталі. Метод участі в капіталі передбачає збільшення або зменшення балансової вартості фінансових інвестицій на суму відповідно збільшення або зменшення частки інвестора у власному капіталі об'єкта інвестування. У цьому випадку рахунок 72 «Дохід від участі в капіталі» буде кореспондувати безпосередньо з дебетом рахунка 14 «Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі».

Тому, на нашу думку, беручи до уваги дослідження О.М. Райковської [198], рахунок 74 потрібно назвати „Інші інвестиційні доходи", а субрахунки 971 і 972 перейменувати на „Інші інвестиційні витрати" та „Інші витрати звичайної діяльності". В такому разі інвестиційні надходження та видатки,

безпосередньо пов'язані з придбанням підприємством фінансових інвестицій, необоротних активів і майнових комплексів та інших, будуть обліковуватися на субрахунках 741 і 971, у структурі рахунків фінансових доходів та витрат (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Оптимізація структури рахунків класів 7 «Доходи і результати діяльності» і 9 «Витрати діяльності» для відображення фінансової діяльності

Рахунки	
Згідно з Планом рахунків	Згідно з пропозиціями
Клас 7 рахунків «Доходи і результати діяльності»	Клас 7 рахунків «Доходи і результати діяльності»
72 «Дохід від участі в капіталі» 721 "Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства" 722 "Дохід від спільної діяльності" 723 "Дохід від інвестицій в дочірні	724 «Резерв доходів від участі в капіталі»
73 «Інші фінансові доходи» 731 "Дивіденди одержані" 732 "Відсотки одержані" 733 "Інші доходи від фінансових операцій"	734 «Резерв фінансових доходів»
74 Інші доходи 741 Дохід від реалізації фінансових інвестицій 742 Дохід від реалізації необоротних активів 743 Дохід від реалізації майнових комплексів 744 Дохід від неопераційної курсової різниці 745 Дохід від безоплатно одержаних	741 "Інші інвестиційні доходи" 742 „ Інші доходи від звичайної діяльності"
Клас 9 «Витрати діяльності»	
95 «Фінансові витрати» 951 «Відсотки за кредит» 952 «Інші фінансові витрати»	953 «Резерв фінансових витрат»
96 «Втрати від участі в капіталі» 961 «Втрати від інвестицій в асоційовані підприємства» 962 «Втрати від спільної діяльності» 963 «Втрати від інвестицій в дочірні підприємства»	964 «Резерв витрат/боргів від участі в капіталі»
97 Інші витрати 971 Собівартість реалізованих фінансових інвестицій 972 Собівартість реалізованих необоротних активів 973 Собівартість реалізованих майнових комплексів 974 Втрати від неопераційних курсових різниць 975 Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій 976 Списання необоротних активів 977 Інші витрати звичайної діяльності	971 „Інші інвестиційні витрати" 972 „Інші витрати звичайної діяльності"

Джерело: [158].

Спiрне питання виникає з субрахунками 744 „Дохiд вiд неоперацiйної курсової рiзницi” i 974 „Втрати вiд неоперацiйних курсових рiзниць”, адже вони призначенi для облiку курсових рiзниць за активами та зобов'язаннями в iноземнiй валютi, якi пов'язанi з фiнансовою та iнвестицiйною дiяльнiстю пiдприємства. Проте, на думку згаданих авторiв О.В. Гаращенко, М.І. Бондар [18; 158], на цих субрахунках потрiбно облiковувати вiдповiдно доходи i витрати вiд неоперацiйних курсових рiзниць, пов'язаних лише з iнвестицiйною дiяльнiстю, а до рахункiв 73 „iншi фiнансовi доходи” та 95 „iншi фiнансовi витрати” вiдкрити субрахунки 733 „Дохiд вiд неоперацiйної курсової рiзницi” i 952 „Втрати вiд неоперацiйних курсових рiзниць”, на яких вестимуть облiк доходiв i витрат вiд неоперацiйних курсових рiзниць, пов'язаних лише з фiнансовою дiяльнiстю (iншi доходи вiд фiнансових операцiй та iншi фiнансовi витрати будуть перенесенi на субрахунки 734 i 953 вiдповiдно.

Таким чином, рахунок 74 „iншi доходи” матиме два субрахунки: 741 „iншi iнвестицiйнi доходи” i 742 „iншi доходи вiд звичайної дiяльностi”, а рахунок 97 „iншi витрати” - 971 „iншi iнвестицiйнi витрати” та 972 „iншi витрати звичайної дiяльностi”.

Оскiльки за загальною класифiкацiєю видiв дiяльностi iнша звичайна дiяльнiсть подiляється на фiнансову та iнвестицiйну, неправомiрно видiляти в облiку окремо результат вiд фiнансових операцiй i результат вiд iншої звичайної дiяльностi, не згадуючи iнвестицiйної дiяльностi, тодi субрахунок 792 необхідно перейменувати на „Результат вiд iншої звичайної дiяльностi”, вiдкривши субрахунки 792.1 „Результат фiнансових операцiй”, 792.2 „Результат вiд iнвестицiйної дiяльностi” та 792.3 „Результат вiд iнших звичайних операцiй”, адже iнвестицiйна дiяльнiсть в аграрних пiдприємствах має здiйснюватись на рiвнi з операцiйною та фiнансовою, тому й облiковувати її слiд окремо. I, як наслiдок, доходи i витрати вiд участi в капiталi мають списуватись вiдповiдно по кредиту та по дебету рахунку 792.2 „Результат вiд iнвестицiйної дiяльностi”. По дебету субрахунку

792.3 будуть списуватися витрати з субрахунку 972, а по кредиту — доходи з субрахунку 742.

Отже, перейменування вищезгаданих рахунків дозволить виділити облік фінансової діяльності поряд із операціями інших видів діяльності підприємства, оскільки стабілізація та удосконалення процесу управління фінансами як фінансового менеджменту аграрних підприємств – це основа їх економічного розвитку.

Пропозиції щодо зміни рахунків обліку фінансових інвестицій дозволять знизити трудомісткість і складність облікових процесів в аграрних підприємствах та покращити якість представленої інформації про фінансові інвестиції у фінансовій звітності, але основним позитивом даних змін слід вважати виділення фінансової діяльності як окремого виду господарської діяльності, як процесу розвитку підприємства, однак глибоко взаємопов'язаної з іншими видами діяльності підприємства, насамперед фінансовим менеджментом [82; 88].

Отже, особливість формування результатів полягає у наявності доходів і витрат за видами діяльності та функціями. Фінансові результати за видами діяльності, в результаті яких вони виникають, поділяються на прибуток (збиток) від звичайної діяльності та від надзвичайних подій. Відображення інформації про фінансову діяльність у регістрах бухгалтерського обліку приведено у рис. 2.8.

Таким чином, стан обліку фінансової діяльності можна визначити як задовільний. Погоджуючись з висновками професора С.Г. Діордіца [53], констатуємо, що існує проблема недостатнього теоретичного обґрунтування витрат підприємства, а також відсутня єдність класифікації витрат, яка б задовольняла потреби управління витратами для кожного виду діяльності і фінансової зокрема.

В умовах застосування міжнародної практики обліку витрат і добре володіючи ще вітчизняною практикою, що склалась за часів планової економіки, можна зробити висновок, що «походження системи витрат

передбачена міжнародними стандартами й складається з необхідності визнання суті витрат як установленого розрахункового шляху зменшення прибутків підприємства за звітний період у результаті здійснення діяльності, не пов'язаної з розподілом капіталу між учасниками» [53].

Номери		Назва і призначення реєстрів
Журналів	Відомостей	
1	2	3
Облік запасів та витрат діяльності		
5 Г с.-г.		Журнал-ордер 5 Г с.-г. по кредиту рахунків: 90 «Собівартість реалізації» 94 «Інші витрати операційної діяльності» 95 «Фінансові витрати» 96 «Втрати від участі в капіталі» 97 «Інші витрати»
	5.12 с.-г.	Відомість аналітичних даних про витрати по рахунках: 94, 95, 96, 97, 98, 99
6 с.-г.		Журнал-ордер 6 с.-г. по кредиту рахунків: 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» 70 «Доходи від реалізації» 71 «Інший операційний дохід» 72 «Дохід від участі в капіталі» 73 «Інші фінансові доходи» 74 «Інші доходи» 75 «Надзвичайні доходи» 79 «Фінансові результати»
	6.7 с.-г.	Відомість аналітичних даних про доходи по рахунках: 71, 72, 73, 74, 75, 79

Рис 2.8. Відображення інформації про фінансову діяльність у реєстрах бухгалтерського обліку

Джерело: [147].

Традиційні системи обліку витрат і доходів для визначення результату зосереджують увагу на порівнянні фактичних результатів із наперед встановленими нормативами (плановими калькуляціями), на виявленні та аналізі відхилень, а також на здійсненні коректувальних дій, які забезпечують відповідність майбутніх результатів тим, які заплановані в бюджеті.

Не дивлячись на те, що питанням класифікації витрат і відповідних їм доходів приділяється значна увага з боку вчених-економістів, слід зазначити, що в нормативних документах ці питання висвітлені недостатньо. Так, у П(С)БО 16 «Витрати», крім класифікації по видах діяльності пропонується класифікувати

витрати за способом перенесення вартості на собівартість продукції: прямі і непрямі, але немає визначення непрямих витрат. Такого ж довільного трактування притримуються і щодо визначення витрат та доходів фінансової діяльності. Як вказує С.Г. Діордіца [53], ще Ж. Курсель-Сенель у роботі «Теорія й практика підприємництва в землеробстві, ремеслі та торгівлі» запропонував розділити витрати на спеціальні і загальні, причому до спеціальних витрат були віднесені витрати, які змінюються в тому ж співвідношенні, що й обсяг вироблених або реалізованих товарів. Таке визначення не можна віднести безпосередньо до фінансових витрат, отже й загальні ознаки ефективності тут теж не застосовувані. Тому для витрат, доходів і результаті фінансової діяльності важливими є потреби здійснення контролю, у системі якого вони отримують завершальне трактування та одержують оцінку, на потреби фінансового менеджменту.

2.3. Особливості контролю за забезпеченням та управлінням фінансовою діяльністю

Проблеми фінансової діяльності тісно пов'язані із фінансовою стратегією. При розробці фінансової стратегії потрібно враховувати динаміку макроекономічних процесів, тенденцій розвитку вітчизняних фінансових ринків, можливостей диверсифікації діяльності підприємства. Для того, щоб перевірити ефективність ведення обліку та повноту надання даних на потреби управління, необхідною ланкою виступає контроль фінансової діяльності.

Традиційні системи контролю бухгалтерського обліку фінансової діяльності і механізми, які можуть використовуватися для управління фінансовими витратами і доходами, основну увагу зосереджують на порівнянні фактичних результатів із наперед встановленими нормативами (через систему бюджетів), на виявленні та аналізі відхилень, а також на здійсненні

коректувальних дій, які забезпечують відповідність майбутніх результатів запланованим.

Дослідники, зокрема Д.М. Коркуна [110], сходяться на тому, що «охоплюючи всі форми фінансової діяльності підприємства, а саме: оптимізацію основних і оборотних засобів, формування і розподіл прибутку, грошові розрахунки і інвестиційну політику, фінансова стратегія досліджує об'єктивні економічні закономірності ринкових відносин». При цьому передбачається, що фінансова стратегія включає методи і практику формування фінансових ресурсів, їх планування і забезпечення фінансової стійкості підприємства, а отже напряду стосується фінансової діяльності. Практика переконливо доводить, що успішна діяльність підприємства можлива за умови чіткого управління фінансовими ресурсами. Тому фінансові потоки мають бути одними з головних об'єктів обліку фінансової діяльності. Однак йдеться не тільки про облікові процедури, а про застосування методів економічного аналізу, які дають змогу прогнозно оцінювати рішення менеджерів щодо управління грошовими потоками. Актуальність дослідження також підтверджується підвищенням рівня необхідності фінансування.

Проблемами фінансування діяльності підприємств займалися Г. Зуб, Д. Слинько, О. Гудзь, А. Поддєрьогін, О. Данілова та ін. Незважаючи на значимість проведених досліджень, слід вказати на те, що власне процес фінансування майже не узгоджують з процесом фінансової діяльності.

На даний час дослідниками встановлено, що «враховуючи фінансові можливості підприємств, об'єктивно оцінюючи характер впливу зовнішніх і внутрішніх чинників, фінансова стратегія забезпечує відповідність фінансово-економічних можливостей підприємства умовам, що склалися на ринку. Фінансова стратегія передбачає визначення довгострокової мети фінансової діяльності і вибір найефективніших способів її досягнення» [110].

Але оскільки економічне життя постійно видозмінюється, то мета фінансової стратегії має бути адекватною йому, тобто підпорядковуватися

загальній стратегії економічного розвитку, обслуговувати максимізації прибутку і зростання ринкової вартості підприємства. Тому, виходячи з передумов того, що на підставі фінансової стратегії визначається фінансова політика підприємства за такими напрямками фінансової діяльності, зокрема: податкова, цінова, амортизаційна, дивідендна та інвестиційна політика, можна стверджувати, що у системі основних функцій фінансової стратегії важлива роль належить здійсненню на підприємстві внутрішнього контролю за фінансовою діяльністю [109].

Для того, щоб проаналізувати його сучасний стан на аграрних підприємствах, необхідно поглиблене вивчення складових контролю фінансової діяльності.

Загальновизнано, що внутрішній контроль загалом – це процес перевірки підприємством виконання і забезпечення реалізації всіх ухвалених рішень у сфері управління фінансовою діяльністю з метою реалізації фінансової стратегії підприємства і попередження кризових ситуацій. У сучасних ринкових умовах підприємства набувають більшої самостійності, а це, у свою чергу, передбачає принципове переосмислення таких функцій управління, як планування, облік, контроль та аналіз. Останнім часом для успішного вирішення проблем, що виникають перед менеджерами вищого та середнього рівнів управління, недостатньо лише інформації бухгалтерського обліку.

Як вважають дослідники, «концепція внутрішнього контролю була розроблена у 80-ті роки минулого століття як засіб активного запобігання кризовим ситуаціям фінансової діяльності. Принципом цієї концепції, що одержала назву «управління за відхиленнями», є оперативне порівняння основних планових (нормативних) і фактичних показників з метою виявлення відхилень між ними і визначення взаємозв'язку та взаємозалежності цих відхилень на підприємстві з метою дії на вузлові чинники нормалізації діяльності» [215].

Виходячи з цих передумов, контроль фінансової діяльності є

системою, що управляє і координує взаємозв'язки між формуванням інформаційної бази, фінансовим аналізом, фінансовим плануванням і внутрішнім контролем, що забезпечує концентрацію контрольних дій на найбільш пріоритетних напрямках управління фінансовою діяльністю підприємства, своєчасне виявлення відхилень фактичних його результатів від передбачених і ухвалення оперативних управлінських рішень, направлених на її нормалізацію.

Разом з тим, необхідно вирішити ряд питань, які повинні сприяти активізації фінансової діяльності, управління нею та інформаційного забезпечення. Серед них: збільшення обсягів залучення довгострокового капіталу; регулювання потоків інвестицій; стимулювання припливу залученого капіталу; збільшення рівня реінвестування прибутку; розширення можливостей капіталовкладень та інвестиційних можливостей аграрних підприємств.

Отже, до напрямів контролю фінансової діяльності підприємства відносяться: планування фінансово-господарської діяльності підприємства з метою формування необхідної фінансово-ресурсної бази; оцінки ефективності капіталовкладень і забезпечення їх фінансування; управління грошовими потоками підприємства (Додаток У).

Однією з причин виникнення кризової ситуації на багатьох аграрних підприємствах є низький рівень менеджменту. Саме через некваліфіковані та помилкові дії керівництва велика кількість суб'єктів господарювання опинилася на межі банкрутства. Суттєвим фактором, який зумовлює прийняття ефективних управлінських рішень, є наявність системи контролю.

Як уже досліджено науковцями [230], контроль як система підтримки управлінських рішень щодо фінансування був уперше запроваджений на підприємствах США наприкінці XIX початку XX століття. Він був сконцентрований переважно на фінансових питаннях (фінансовий контролінг) і розглядався виключно як функціональний блок фінансового менеджменту. З часом сфера компетенцій поступово поширювалася на маркетинг, постачання,

виробництво. У континентальній Європі контроль активно почав впроваджуватися з 70-х років ХХ ст. Сьогодні служби контролю за фінансовою діяльністю функціонують практично на всіх великих та і більшості середніх підприємств.

На даний час, під ним розуміють функціональну систему планування, контролю, аналізу відхилень, координації, внутрішнього консалтингу та загального інформаційного забезпечення керівництва підприємством. Це саморегулююча система методів та інструментів, яка спрямована на функціональну підтримку менеджменту підприємства та охоплює інформаційне забезпечення, планування, координацію, контроль і внутрішній консалтинг.

Очевидно, що контроль та його інформація забезпечують підготовку рішень, функціональну та інформаційну підтримку і контроль за реалізацією. Інформаційне забезпечення менеджменту повинно здійснюватись у зрозумілій для користувачів формі. З цією метою відповідна облікова інформація спочатку обробляється, узагальнюється, аналізується і подається користувачам у формі рапортів, звітів, доповідних записок, резюме, рекомендацій, прогнозів тощо.

На практиці розрізняють різні напрями (сектори) контролю: фінансовий контроль, контроль збуту, дивізіональний контроль, контроль виробництва та закупівель тощо.

Існує кілька підходів до визначення місця контролю в організаційній структурі підприємства. Головна різниця між ними полягає в характері підпорядкованості служби: безпосередньо директору підприємства чи фінансовому директору. Враховуючи коло функцій і завдань, які виконує контроль, на нашу думку, відділ повинен бути включений у структуру фінансово-економічних служб підприємства, які підпорядковуються фінансовому директору. В Європі досить часто керівник фінансово-економічного відділу, в компетенції якого перебувають фінанси, бухгалтерія, виробничий облік і калькулювання, виконує одночасно функції

контролера і фінансиста. На американських фірмах ці функції, як правило, розмежовані.

Фінансовий контроль зорієнтований на функціональну підтримку фінансового менеджменту, що визначає його зміст та основні завдання. Метою його є орієнтація управлінського процесу на максимізацію прибутку та вартості капіталу власників при мінімізації ризику і збереженні ліквідності та платоспроможності підприємства. Для досягнення цієї мети контролер вирішує цілий ряд функціональних завдань (рис. 2.9).

Система контролінгу підсилює вартісні орієнтири керівництва підприємством через:

- чітку сегментацію сфер діяльності підприємства (центрів прибутковості та витрат);
- систематичний аналіз конкурентоспроможності та ринкової інформації;
- завершений цикл планування, який включає річне бюджетування, інвестиційне, середньострокове та стратегічне планування;
- стандартизовану систему звітності, у т. ч. по окремих структурних підрозділах;
- розрахунок та аналіз вартісних показників.

Найважливішими цільовими показниками концепції контролінгу є рентабельність капіталу (ROI) та Cash-flow. У межах системи контролінгу, починаючи з 1995 р., на підприємстві по окремих сферах діяльності розраховується вартість капіталу (власного та позикового). Порівняння вартості капіталу з рентабельністю окремих сфер бізнесу показує, які з них отримали додаткову вартість, а які зменшили її. Центри прибутковості, що є санаційно неспроможними, недоцільно підтримувати.

Реалізація покладених на фінансовий контролінг завдань досягається в ході виконання службами контролінгу своїх функцій та застосування специфічних методів. Залежно від виконуваних функцій і методологічної підтримки фінансовий контролінг поділяють на стратегічний та оперативний.

До сфери функціональних компетенцій контролінгу, як правило, належить внутрішній аудит (ревізія) – сукупність процедур щодо перевірки відповідності фактичного стану об'єкта аудиту нормативному (тому, що повинен бути).

До основних завдань внутрішнього контролю належать:

- встановлення ефективності виконання цільових установок керівництва підприємства;
- виявлення недоліків у системі інформаційного забезпечення менеджменту;
- своєчасне виявлення порушень і недоліків у діяльності структурних підрозділів (стратегічних бізнес-одиниць), опрацювання оптимальних рішень щодо ліквідації та усунення причин виникнення цих недоліків;
- перевірка якості виконання функціональних обов'язків персоналу, дотримання внутрішніх і зовнішніх інструкцій при здійсненні фінансово-господарської діяльності;
- перевірка відповідності фактичного стану майна (в натуральному та вартісному виразі) даним бухгалтерського обліку;
- встановлення відповідності фактичних витрат їх нормативним значенням,
- перевірка виконання вимог з ефективного управління ризиками;
- налагодження і підтримка взаємодії із зовнішніми аудиторами та контролюючими органами;
- вироблення рекомендацій щодо усунення виявлених у ході контролю недоліків та мобілізації наявних резервів.

Отже, внутрішній контроль покладається перевірка не лише рівня дотримання фінансового та податкового обліку нормативним вимогам, але і якість виконання планів і рекомендацій контролера відповідними службами.

Типовими об'єктами фінансового контролю є: річна фінансова звітність; фінансове планування (бюджетування); фінансування, вартість капіталу; грошові розрахунки; калькулювання затрат і цін; інвентаризація.

Функції	Завдання
1. Координація (виділення ФД у складі іншої діяльності)	Регулювання інформаційних потоків видів діяльності та ФД у їх складі. Координація процесу планування ФД у загальному плануванні
2. Фінансова стратегія щодо ФД	Розробка фінансової стратегії підприємства та координація роботи з планування фінансово-господарської діяльності. Узгодження планів загальної та ФД підприємства. Адаптація організаційної структури підприємства до обраної стратегії розвитку (в т.ч. ФД)
3. Планування та бюджетування ФД	Розробка та вдосконалення внутрішньої методики прогнозування та бюджетування. Забезпечення процесу бюджетування. Участь у розробці інвестиційних та інших бюджетів
4. Бюджетний контроль	Внутрішній (управлінський) облік ФД Складання річних, квартальних і щомісячних звітів Аналіз відхилень фактичних показників діяльності від запланованих. Забезпечення постійного аналізу та контролю ризиків у фінансово-господарській діяльності, а також розробка заходів щодо їх нейтралізації. Своєчасне реагування на появу нових можливостей (виявлення та розвиток сильних сторін) Підготовка звіту про виконання бюджетів і розробка пропозицій щодо коригування планів і діяльності
5. Внутрішнє методичне забезпечення	Розробка методичного забезпечення діяльності окремих структурних підрозділів щодо ФД. Розробка фінансової стратегії, планування, впровадження нових продуктів, процесів, систем ФД підприємства та структурних підрозділів
6. Внутрішній аудит	Забезпечення постійного контролю за дотриманням встановленого документообороту, процедур проведення операцій, функцій і повноважень згідно з покладеними на них обов'язками Проведення внутрішнього аудиту фінансової діяльності підприємства. Забезпечення збереження майна підприємства та зростання вартості активів і бізнесу в цілому

Рис. 2.9. Методичні складові контролю окремих операцій фінансової діяльності

Джерело: [214].

Для належного виконання покладених на службу внутрішнього контролю завдань і функцій керуються такими принципами:

- незалежність: служба внутрішнього контролю має бути незалежною від діяльності підрозділів, які вона перевіряє;

- професійна майстерність: перевірки мають бути виконані на високому професійному рівні;

- доказовість: висновки повинні базуватися на основі документальних підтверджень здійснення того чи іншого господарського

факту;

- чіткий вираз думки: висновок має бути максимально точним і стислим.

Результати внутрішнього контролю мають знайти відображення у висновку, де викладаються виявлені недоліки, порушення та зловживання, а також невикористані резерви. Увага акцентується на позитивному досвіді роботи підрозділу (центру затрат), який можливо використати іншими стратегічними одиницями. Необхідно також викласти причини, що зумовили порушення і зловживання, та надати свої пропозиції щодо вжиття заходів за їх усунення.

По суті, висновки фінансового контролю є своєрідною внутрішньою звітністю. Внутрішня бухгалтерська звітність - це звітність, яка складається бухгалтером-аналітиком і подається як адміністрації підприємства, так і менеджерам усіх рівнів управління. Основною метою складання звітності є надання оперативної релевантної інформації відповідно до вимог управлінського персоналу.

Система внутрішньої звітності повинна будуватися таким чином, щоб дані, які в ній містяться, дозволяли отримати відповідь на потреби управління. Сформуванню системи внутрішньої звітності можна лише за наявності: масиву основних даних; узгодженості змісту та форми звітів; функціонального підходу до накопичення та підсумовування інформації.

Інформаційною базою для складання внутрішньої звітності є нормативно-довідкова та фактична інформація аналітичного обліку. Основними реєстрами для формування звітних показників, а іноді безпосередньо формами звітності для управління слугують виробничі документи господарських операцій, спеціалізовані форми звітності про діяльність окремих структурних підрозділів.

Одним із способів визначення складу та строків надання даних управлінської звітності є метод інтерв'ю, при якому спочатку слід опитати кожного менеджера, яка інформація йому необхідна для роботи і до якого строку її бажано отримати. Частина облікової інформації для управління

може та повинна надходити користувачам у режимі реального часу при кожній її зміні. Наприклад, для вищого управлінського персоналу, відповідального за фінансовий стан підприємства, потрібна оперативна інформація про різкі зміни курсу валют і тарифів на енергоносії, індексів фондового ринку та котирування цінних паперів. Такою є інформація і про неочікувані простой, невиробничі витрати та втрати, які суттєво впливають на економіку підприємства, яка потребує негайної реакції керівників середньої та низької ланки управління.

Форма внутрішньої звітності повинна максимально розкривати зміст її показників та бути зрозумілою для конкретного користувача інформації. Зміст кожного звіту також розглядається в деякій мінімальній формі з урахуванням того, що дана звітність має бути адаптована до конкретного виду економічної діяльності та конкретного підприємства, враховуючи, зокрема, його можливості щодо збору тієї чи іншої інформації.

Внутрішній звіт повинен бути адресним і конкретним. На думку Т.Г. Маренич [139], основними факторами, які впливають на вибір способу надання, формату та структури управлінського звіту, слід вважати зміст наданої інформації, потреби та побажання користувачів звітів, розуміння економічності їх отримання та передачі. Немає і не може бути стандартного набору бланків управлінської звітності з єдиним форматом та загальною структурою. Вони індивідуальні та різноманітні за суттю, формою і строками надання. Зміст кожного розділу повинен відповідати інформаційним потребам передбачуваного споживача звітності. Він не дасть бажаних результатів, якщо:

- інформація збирається для обліку обсягу продажу або визначення витрат і не пов'язана з інформаційними запитами конкретних керівників, які очолюють центри доходів або центри витрат;

- буде адресований не конкретному менеджеру, а його керівникові вищого рівня;

- буде містити інформацію щодо загальних питань. Ефективний управлінський контроль передбачає наявність конкретної звітної інформації.

Ступінь деталізації великою мірою залежить від рівня менеджменту. Начальникам виробництв, керівникам відділів і служб необхідні більш частіші та детальніші звіти, ніж для вищого керівництва організації. Проте, занадто детальна інформація робить її збитковою, але не дозволяє зосередити увагу на головному, а у деяких випадках ускладнює розуміння та сприйняття звітних даних і показників.

Системи формування управлінської звітності про фактичні витрати та результати фінансової діяльності слід розробляти таким чином, щоб забезпечити управління менеджерам відповідного рівня необхідної їм звітності у найкоротший строк після закінчення звітного періоду.

Як бачимо, потреби контролю за інформаційним забезпеченням фінансової діяльності контролюються проблемами власне контролю, внутрішньої звітності, контролінгу та аудиту. На думку О. Дорош, метою аудиту витрат є складання аудитором висновку про те, чи відповідає інформація, відображена у звітності та бухгалтерському обліку, в усіх суттєвих аспектах нормативним документам, які регламентують порядок бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, оскільки гарантом достовірності цієї інформації є аудиторський висновок [56].

При контролі витрат фінансової діяльності підприємства доцільно перевіряти:

- дотримання встановленого переліку фінансових витрат при їх обліку. До фінансових витрат належать витрати на відсотки (за користування одержаними кредитами, за випущеними облігаціями, за фінансовою орендою тощо) та інші витрати підприємства, пов'язані із залученням позикового капіталу;

- правильність ведення обліку витрат, пов'язаних з нарахуванням і сплатою відсотків за користування кредитами банків. З цією метою аудиторю необхідно ознайомитися з умовами кредитних договорів;

- достовірність обліку витрат, пов'язаних із залученням позикового капіталу;

- правильність визначення та ведення обліку витрат, пов'язаних зі зменшенням частки інвестора в чистих активах об'єкта інвестування, зокрема внаслідок одержання асоційованими (дочірніми, спільними) підприємствами збитків від зменшення власного капіталу підприємств внаслідок інших подій. При цьому слід перевірити документи, що підтверджують одержання збитку або зменшення власного капіталу.

У примітках до фінансової звітності наводиться інформація про:

- склад і суму витрат, відображених у статтях "Інші операційні витрати" та "Інші витрати" Звіту про фінансові результати;
- склад і суму доходів і втрат за кожною надзвичайною подією;
- склад і суму витрат, які не включені до статей витрат Звіту про фінансові результати, а відображені безпосередньо у складі власного капіталу (крім вилучення капіталу та розподілу між власниками).

Види звітності	Суть звітних показників	Інформація для контролю
Внутрішня звітність про операційну діяльність	Постачання	Звіт про запаси сировини; Звіт про розмір та якість сировини; Звіт про кредиторську заборгованість; Звіт про закупівлю
	Виробництво	Звіт про виробничі потужності; Звіт про рівень резервних запасів; Звіт про витрати виробництва; Звіт про незавершене виробництво
	Збут	Звіт про запаси готової продукції; Звіт про продаж; Звіт про дебіторську заборгованість; Звіт про бартерні операції
Внутрішня звітність підприємств за видами діяльності	Інвестиційна діяльність	Звіт про рух основних засобів; Звіт про рух нематеріальних активів; Звіт про довгострокові фінансові інвестиції; Звіт про заплановані капітальні інвестиції
	Фінансова діяльність	Звіт про нараховані та сплачені дивіденди; Звіт про залучений капітал; Звіт про стан розрахунків за позиками; Звіт про управління грошовими коштами

Рис 2.10. Інформація для контролю фінансової діяльності за видами внутрішньої звітності

Головними вимогами до формату та змісту управлінської звітності є доступність для сприйняття, ступінь деталізації інформації, порядок оформлення звітів, необхідність їх стандартизації. Порядок складання

внутрішньої звітності прямо пов'язаний зі структурою цехів, відділів і служб підприємства. Зазвичай, внутрішні звіти розроблюють та складають у відповідності зі стандартним для даного підприємства форматом. Усі функції, що виконуються певними підрозділами підприємства, формуються змістом інформації, що включаються до внутрішньої бухгалтерської звітності.

Проте для вирішення завдань конкретного підприємства вище перерахованих форм звітності може бути недостатньо. Типові додаткові звіти, які можуть знадобитися, – це узагальнені, представлені в табличній або графічній формі дані, наприклад, по групах товарів, які реалізуються, за видами виробництв (рис. 2.10). Форми звітів залежать від їх змісту, призначення та напрямів використання інформації.

Важливим засобом створення ефективної системи внутрішнього контролю на підприємстві є підтримка взаємовідносин та обмін інформацією між зовнішніми і внутрішніми аудиторами. Встановлення тісних контактів між службою внутрішнього аудиту та зовнішніми аудиторами створюють сприятливі умови для обміну між ними практичним досвідом проведення аудиту за взаємопогодженими процедурами.

Найважливішою вимогою для ефективного функціонування системи управлінського обліку в організації є її регламентне забезпечення. В процесі запровадження управлінського обліку має бути розроблено Положення з управлінського обліку і звітності або виділено розділ в наказі про облікову політику.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Удосконалення обліку фінансової діяльності з використанням досвіду розвинутих країн

Проблеми удосконалення облікового забезпечення фінансової діяльності лежать в площині переплетення її функцій та економічної інтерпретації. Спричинено це тим, що фінансова діяльність відрізняється від операційної і інвестиційної – до неї відносяться операції із засобами, зовнішніми по відношенню до діяльності, тоді як іншим видам діяльності притаманне формування засобів у ході діяльності, тобто генерування.

Узагальнюючи приведені вище дослідження, можна констатувати наступне. Засоби, зовнішні по відношенню до діяльності, операції з якими враховуються у фінансовій діяльності, включають:

- власні засоби аграрних підприємств. Їх вкладення дає право інвесторам користуватися частиною доходів від проекту і частиною майна підприємства при його ліквідації;
- залучені засоби (засоби інших учасників і кредитних установ). Вони не дають прав на доходи від проекту і майно підприємства і надаються на умовах поворотності і платності.

Прикладом надходження засобів від фінансової діяльності є: надходження засобів на збільшення статутного капіталу аграрного підприємства; отримання позик і кредитів; надходження платежів по наданих позиках тощо. Прикладом витрачання засобів від фінансової діяльності є: виплата доходів засновникам; погашення кредитів і позик тощо.

До засобів, що генеруються видами діяльності, відносяться прибуток і амортизаційні відрахування, а також доходи від фінансових операцій з ними (від вкладення тимчасово вільних засобів на депозитні рахунки, в цінні папери або інші проекти). Отримання і використання цих засобів враховуються в потоках від операційної і інвестиційної діяльності. Основні види надходження і витрачання засобів від цих видів діяльності приведені в таблиці Т 3, додатка Т.

Необхідно більш детально висвітлити проблеми забезпечення інформацією фінансового менеджменту, з висвітленням зарубіжної практики, зокрема, питання обліку фінансової діяльності. Як дослідив Т.Е. Беялов [9], з розвитком ринкових відносин в Україні виникло багато нових способів фінансування, наприклад, емісія акцій, прискорена амортизація, розширились можливості нових форм залучення коштів. Вітчизняні підприємства втратили колишні джерела фінансування (державна підтримка). Водночас джерела, які широко використовуються компаніями у країнах із розвинутою ринковою економікою, в Україні, майже недоступні для вітчизняних підприємств через високу вартість залучення коштів.

За умов перманентного реформування вітчизняної системи обліку питання відображення фінансової діяльності належать до пріоритетних. Як зазначає В.М. Жук [67, с. 6], у сучасному інформаційному світі бухгалтерський облік, як найдавніша інформаційна система, переживає період «перезавантаження», пошуку нових ідей та затребуваності. В розвинутих країнах упереджується концепція сприйняття бухгалтерської системи як важливого елемента національної безпеки та дієвого фактора економічної експансії на ринки країн третього світу. Інші дослідники, серед яких – В. Г. Андреева [2, с. 7], розкривають значення синтезу системи діагностики управління фінансовою системою.

У бухгалтерському обліку головним аспектом має бути та і достовірний облік відображення діяльності будь-якого підприємства для отримання інформації про фінансовий результат за визначений період роботи. Отже,

фінансова діяльність теж потребує досконалого та суттєвого обліку цього напрямку отримання прибутку. З цією метою необхідно розробити комплексну систему, яка б враховувала економічний стан підприємств. Особливості економічного розвитку, підходи до роздержавлення і приватизації, недосконалість ринкових механізмів та податкового законодавства, наявність тіньової економіки мають бути враховані при побудові національної моделі обліку фінансової діяльності та інвестицій. Найбільше проблем при цьому виникає при оцінці та обліку об'єктів фінансової діяльності, що далі перетікає в облік витрат, доходів і результатів.

З практичного досвіду, інвестиційна діяльність у країнах з ринковою економікою створює підприємству суттєвий фінансовий результат [161]. Дохід підприємства від участі в капіталі асоційованих, дочірніх підприємств, а також від операцій з цінними паперами, іншими фінансовими інструментами в багатьох з них перевищує доходи від основної, операційної діяльності.

Тому, важливим є найбільш повне висвітлення в обліку і звітності інвестиційних процесів на підприємстві, одержання достовірної інформації про фінансові доходи і витрати, чітке розмежування результатів кожного виду його діяльності .

Як доводять результати, дослідження досвіду, моделей та форм організації фінансового управління підприємствами в західних країнах, структури фінансових ресурсів та питань оптимізації структури капіталу підприємств сприятиме визначенню напрямків подальшого розвитку фінансового управління, формування ефективних моделей управління в аграрних підприємствах України.

На переконання дослідників, зокрема І. О. Артем'євої [3], глобалізація великою мірою впливає на фінансову систему підприємств на думку вітчизняних дослідників [109].

Важливою складовою управління фінансовою діяльністю підприємств є організація та ведення бухгалтерського обліку [160]. У світовій практиці фінансовий результат визначають за певним видом діяльності та

розглядають його з позиції, чи отриманий він у результаті звичайної чи надзвичайної діяльності. У західних країнах ці питання безпосередньо належать до компетенції аграрних підприємств. Регулювання цих питань зумовлене в основному необхідністю подання об'єктивної й змістовної інформації, придатної для прийняття обґрунтованих рішень різними користувачами. З цією метою, як зазначає Л.В. Гуцаленко у різних країнах розробляються стандарти обліку, наприклад, у США - Загальноприйняті принципи обліку (Generally Accepted Accounting Principles - GAAP), у Великій Британії - Положення про стандарти ведення обліку (Statements of Standard Accounting Practice - SSAP) [49]. Національні правила, які регулюють форми ведення обліку, істотно різні. Однак можна виділити групи країн, які дотримуються схожих підходів до побудови систем обліку. Однією із найпоширеніших є трьохмодельна класифікація облікових систем господарських операцій, яка включає в себе:

- англо-американську модель, яка використовується у Великій Британії, США, Нідерландах, Канаді, Австралії та інших країнах;
- континентальну модель, що застосовується в Австрії, Франції, Італії, Швейцарії, Німеччині, деяких інших країнах;
- південноамериканську модель, яка використовується у Болівії, Бразилії, Аргентині й інших країнах.

Англо-американська модель орієнтована на облік і задоволення запитів інвесторів, що обумовлено високорозвиненим ринком цінних паперів і відсутністю законодавчого регулювання обліку за стандартами. Модель має високий рівень гнучкості облікової системи й розрахована на високий освітній рівень як бухгалтерів, так і користувачів фінансової інформації.

Континентальна модель відрізняється законодавчим регулюванням обліку, тісними зв'язками підприємств із банками, які є основними джерелами капіталу, орієнтацією обліку на задоволення запитів системи державного оподаткування й макроекономічного регулювання та консерватизмом облікової політики. Особливістю південноамериканської

моделі, на думку авторів посібника бухгалтерського обліку у зарубіжних країнах за ред.. Ф.Ф. Бутинця [20], вважається орієнтація методики обліку на високий рівень інфляції.

В основу оцінки фінансової вартості акціонерного капіталу покладено два принципи. Перший стосується необхідності врахування до суми очікуваного прибутку величини ризику грошових потоків, другий – долучення до кожного з джерел грошових потоків, що оцінюється, норми дисконтної ставки. У класичному варіанті визначення фінансової вартості капіталу здійснюють двома методами:

1. Методом капітального бюджетування, коли визначають середньозважену вартість очікуваного доходу на інвестиції (WARR- weighted average required eturn);

2. Шляхом визначення скоригованої поточної вартості, тобто суми очікуваного доходу мінус відсоток на капітал як «компенсація за очікування» (APV – adjusted present value).

Із використанням цих підходів, на думку Я. Голубка [41], в бухгалтерському обліку слід розрізняти як окремі об'єкти фінансової діяльності, що утримуються для одержання прибутку, контролю та інших вигод, і фінансові активи, що придбані з метою подальшого продажу. Тому норми і правила, визначені П(С)БО 12, стосуються всіх підприємств, крім бюджетних установ і професійних торговців цінними паперами.

Фінансові активи, що придбані й утримуються для подальшого продажу, хоч й віднесені за П(С)БО до інвестицій, доцільно відображати в обліку як товар. Дохід від таких інвестицій формується від різниці в ціні (продажу і купівельної), а не за рахунок ринкових механізмів інвестування (дивідендів, відсотків, приросту капіталу) [38; 64; 65; 66].

Інвестиції у пов'язані сторони (асоційовані, дочірні, спільні підприємства) згідно з П(С)БО 12 обліковуються за методом участі в капіталі на субрахунку 141 «Інвестиції пов'язаним сторонам за методом участі в капіталі». Винятком можуть бути лише інвестиції у пов'язані сторони, які

утримуються для продажу протягом 12 місяців, що на практиці зустрічається нечасто.

Не зважаючи на обов'язковість, більшість інвесторів, які мають суттєвий вплив на об'єкти інвестування (контролюють понад 25% їх капіталу), не застосовують в обліку метод участі в капіталі.

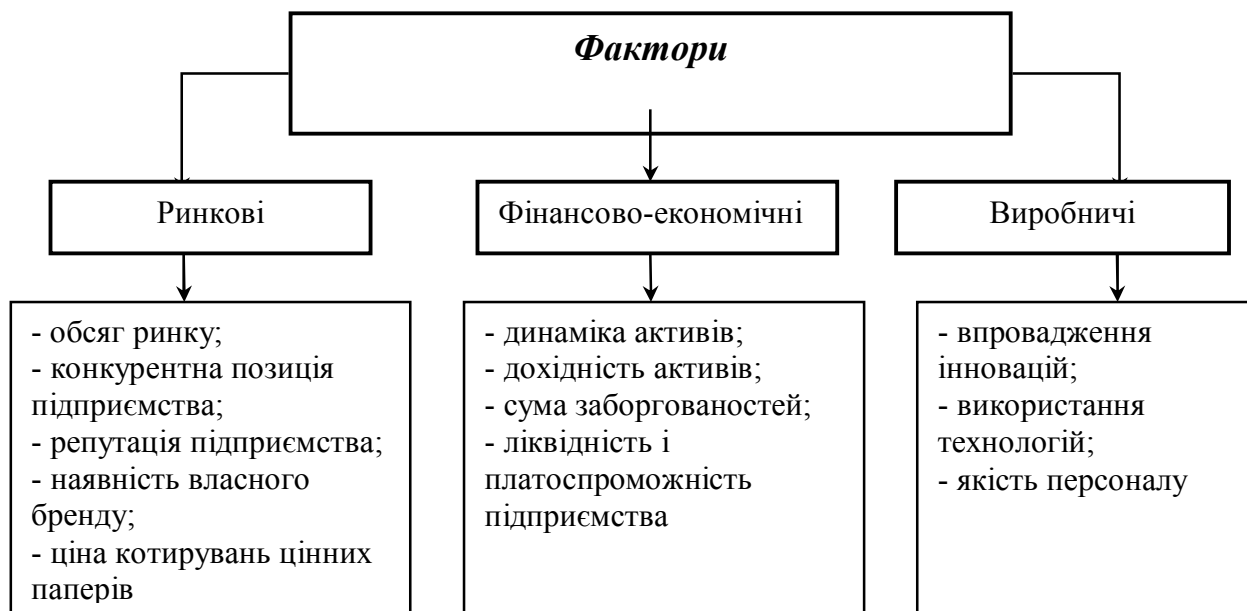

Рис. 3.1. Фактори формування фінансової вартості власного капіталу
Джерело: [49].

Це можна пояснити кількома причинами: облік за методом участі в капіталі є новим і досить складним для сприйняття; у даний час відсутні дієві способи контролю достовірності інформації про результати діяльності асоційованих, дочірніх підприємств, які повинні враховуватися у балансі інвестора; цей метод не узгоджений з вітчизняним податковим законодавством щодо оподаткування прибутку.

За міжнародними стандартами (МСФЗ 27 «Консолідовані фінансові звіти та облік інвестицій у дочірні підприємства») у випадку повного контролю, окрім обліку за методом участі в капіталі, може застосовуватися альтернативний підхід – облік за методом собівартості або переоціненої вартості.

На нашу думку, як про це вказують і інші дослідники Я.Д. Крупка, О.І. Міронова, П.П. Микитюк, В.П. Пантелєєв, О.М. Райковська [118; 149; 150;

165; 198]. у вітчизняній практиці доцільно передбачити кілька варіантів обліку інвестицій у пов'язані сторони: базовий підхід – облік інвестицій у дочірні підприємства здійснюється за методом участі в капіталі; альтернативний – облік інвестицій проводиться за фактичною собівартістю вкладеного капіталу або переоціненою вартістю, яка б відповідала справедливій вартості об'єктів на ринку.

Потребує більш чіткого розмежування в обліку і звітності інформація щодо визначення результатів за окремими видами діяльності, зокрема, доходів, видатків і результатів видів діяльності. В обліку на рахунках 7 і 9 класів достатньо чітко представлені доходи, витрати операційної і фінансової діяльності. Облік цих видів діяльності передбачено вести на відповідних рахунках і відображати у звітності у складі таких же видів доходів і витрат.

Наприклад, для обліку інвестиційної діяльності вченими визначено ряд проблем, зокрема, в обліку витрат. Відомо, що для них передбачено рахунки: 96 «Втрати від участі в капіталі» збитки від інвестицій в асоційовані, дочірні підприємства, від спільної діяльності; 97 «Інші витрати», де відображається собівартість реалізованих фінансових інвестицій, необоротних активів, майнових комплексів, а також уцінка, списання необоротних активів, втрати від неопераційних курсових різниць. При цьому рахунок 97 за економічним змістом, структурою субрахунків після виключення з нього страхової діяльності призначений тільки для обліку витрат і втрат, пов'язаних з інвестиційною діяльністю. Зважаючи на це, як вказують дослідники С.М. Буханцов, Е.С. Гейер, О.М. Райковська [21; 33; 74; 176; 198], його доцільно назвати «Витрати інвестиційної діяльності», а субрахунок 977 – «Інші витрати інвестиційної діяльності».

Вимагає відповідного уточнення й рахунок для обліку кінцевих фінансових результатів. У зв'язку з цим субрахунок 793, на якому формуються кінцеві фінансові результати від інвестицій, пропонується назвати «Результат інвестиційної діяльності».

О.М. Райковська [198] на основі такого підходу обґрунтовує потребу

внесення змін у фінансову звітність, зокрема, у форму №2 «Звіт про фінансові результати», замінивши статті «Інші доходи» та «Інші витрати» відповідно на статті «Доходи інвестиційної діяльності» та «Витрати інвестиційної діяльності», що нами підтримується.

На нашу думку аналогічні проблеми стосуються і вдосконалення обліку фінансової діяльності. Загально визнано [6; 28; 54; 77; 115; 153; 189; 212; 219; 222], що основною метою ефективної діяльності є одержання максимальної економічної вигоди в результаті функціонування підприємства, а фінансова діяльність сприяє цьому найоптимальніше. Реалізації цієї мети сприяють одержання приросту рентабельності власного капіталу, підтримання належного рівня платоспроможності (ліквідності), забезпечення розширеного відтворення в результаті ефективного використання фінансових ресурсів тощо. Тому закономірно, що облікове забезпечення фінансової діяльності завжди знаходиться у сфері інтересів управлінців.

Визначення, що наведені у вітчизняних нормативних актах, зокрема в методиці аналізу фінансово-господарської діяльності, досить односторонньо характеризують поняття фінансової діяльності: «діяльність, яка спричиняє зміни розміру та складу власного і запозиченого капіталу» [191], та П(С)БО 4 «Звіт про рух грошових коштів» «діяльність, яка призводить до зміни розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства» [184].

У зарубіжних країнах, зокрема в Російській Федерації (табл. 4, додаток Д), фінансова діяльність компанії охоплює: систему економічного планування, кредитно-фінансову систему, систему управління фінансовими ризиками, систему обліку і звітності, систему податкового планування. Так, система економічного планування передбачає створення середньострокових, короткострокових і оперативних планів підприємства; звітів про їх виконання.

У межах кредитно-фінансової системи здійснюється організація і координація робіт по залученню фінансових ресурсів; забезпеченню і виконанню зобов'язань по кредитах і позиках підприємства, розподілу

фінансових ресурсів.

У системі управління фінансовими ризиками здійснюється організація і координація робіт по: прогнозуванню і кількісній оцінці несприятливих наслідків ризиків; розробці та здійсненню заходів щодо запобігання несприятливих наслідків ризиків; аналізу ефективності заходів щодо запобігання несприятливих наслідків ризиків; підготовці рекомендацій щодо зниження ризиків.

У системі обліку і звітності здійснюється організація і координація: ведення бухгалтерського і податкового обліку; підготовки звітності по МСФЗ; формування звітних показників про виконання планів підприємства.

В системі податкового планування здійснюється: контроль дотримання підприємством законодавства про податки і збори; організація і координація проведення заходів, спрямованих на формування ефективного податкового навантаження відповідно до чинного законодавства Російської Федерації, законодавства країн інкорпорації підприємств Групи, міжнародного законодавства; організація і координація проведення заходів, спрямованих на запобігання правопорушень у сфері законодавства про податки і збори; організація і координація захисту підприємства в питаннях оподаткування перед органами державної влади.

Щодо вітчизняної практики, то в основному фінансову діяльність пов'язують з капіталом, яким є «сукупні грошові ресурси, що використовуються на підприємстві» [129]. Тобто питання обліку зосереджені у площині грошових ресурсів. Алгоритмічна модель фінансового регулювання виконання стратегічних і бізнес-планів, що складається з двох блоків: формування фінансового плану і фінансове оцінювання плану. Реалізація алгоритмів задач цих блоків дає можливість визначити фінансові кошти, які забезпечують виконання планів в умовах дестабілізуючих чинників і можливих відхилень цих коштів. Критерієм вибору варіанта фінансового плану є фінансова рівновага коштів для його реалізації.

Визначення фінансових результатів діяльності не дає комплексної

характеристики багатьом ситуаціям, пов'язаних з господарською діяльністю підприємства. Існує відмінність між основними характеристиками видів діяльності, при веденні доходів та формування фінансових результатів. Для уникнення даних відмінностей у віднесенні операцій до того чи іншого виду діяльності, потрібно конкретно розділити як види діяльності, так і операції відносяться до них.

Основними питаннями оптимізації структури фінансових ресурсів підприємств у агропромисловому комплексі є такі, що пов'язані з діяльністю підприємств по збільшенню залучених коштів для фінансування господарської діяльності із зовнішніх джерел.

Для ведення фінансової діяльності дуже важливим є вчасне обслуговування процесу відтворення фінансовими ресурсами. У цьому зв'язку заслуговує на увагу резервування. За дослідженнями І.М. Вигівської [26], резервування є економічною операцією забезпечення майбутніх витрат і платежів як фонду спеціального призначення у вигляді високоліквідних активів, що створюються суб'єктом господарювання за рахунок власних джерел фінансування для покриття зобов'язань з невизначеними часом або сумою погашення.

У переліку запропонованих цим автором резервів (фонд ризику, резерв сумнівних боргів, гарантійні резерви, фіскальні (податкові) резерви, резерви відшкодування комерційних ризиків, резерви соціального спрямування, резерв майбутніх витрат і платежів тощо), на увагу заслуговує резерв комерційних ризиків, який формується за рахунок віднесення витрат на його створення на собівартість виробництва та може мати будь-яке цільове спрямування. Виходячи з цього, нами запропоновано субрахунки резервування витрат фінансової діяльності (табл. 3.1).

О.О. Пархомчук [172] вважає, що всі резерви, які формуються в бухгалтерському обліку та відображаються у фінансовій звітності підприємств є фінансовими, виражені лише у грошовому вимірнику та використовуються за цільовим призначенням їх створення.

Пропоновані субрахунки створення резерву витрат фінансової діяльності

479	Резерв відшкодування комерційних ризиків	Створюється для покриття втрат від виробничих, майнових ризиків, ризиків продажу, недостатнього та несвоєчасного розвитку
4710	Резерв майбутніх витрат і платежів	Формується за рахунок включення витрат на його створення до собівартості виробництва, може мати будь-яке цільове спрямування
953	<i>Резерв фінансових витрат</i>	<i>Створюється для покриття ймовірних фінансових втрат</i>
964	<i>Резерв витрат/боргів від участі в капіталі</i>	<i>Створюється для покриття втрат від участі в капіталі</i>
724	<i>Резерв доходів від участі в капіталі</i>	<i>Створюється для гарантування доходу від участі в капіталі</i>
734	<i>Резерв фінансових доходів</i>	<i>Створюється для гарантування доходу від фінансової діяльності</i>

Джерело: [26].

•виділене курсивом - розробка автора

Фінансові резерви підприємств М.М. Орищенко [описано по 172] називає резервами капіталу і до складу яких, крім вище зазначеного переліку резервів, включає також позабалансовий резерв. Проте І.В. Капля [там само] вважає, що резерви капіталу охоплюють поняття резервів (резерв з переоцінки та резерв з прискореної амортизації, що базується на перерахуванні історичної собівартості активів і зобов'язань у фактичну вартість, з метою підтримки величини капіталу в умовах інфляції і яка дає змогу поряд з акумулюванням засобів з прискореної амортизації підтримувати власний капітал, приводячи його у відповідність із реальною оцінкою) та резервний капітал.

Також, дослідники пропонують при формуванні облікової політики підприємства враховувати всі альтернативні варіанти відображення фактів господарського життя в обліку, що характеризують резерви як об'єкт бухгалтерського обліку. Зокрема, О. Пахомчук [172] наголошує, що облікова політика з питань резервів і фондів повинна охоплювати : види, джерела, обсяг резервів і фондів, що формуються; перелік регламентних документів для формування та використання; основні види операцій щодо

динаміки резервів і фондів тощо.

Кореспонденцію рахунків за субрахунками резервування фінансової діяльності наведено в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Кореспонденція рахунків по обліку резервів фінансової діяльності

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
З прибутку створено резерв ФД	44 «Нерозподілені прибутки»(непокриті збитки)	79 «Фінансові результати»
	47 «Забезпечення наступних витрат і платежів»	44 «Нерозподілені прибутки»(непокриті збитки)
Створено резерв фінансових витрат (відсотки за відсотки)	479 «Резерв відшкодування комерційних ризиків»	953 «Резерв фінансових витрат»
Створено резерв витрат на участь у капіталі (асоційованих, спільних, дочірніх підприємств)	4710 «Резерв майбутніх витрат і платежів»	964 «Сумнівні та безнадійні витрати/борги від участі в капіталі»
Здійснено відрахування для забезпечення проведення витрат майбутніх періодів	39 "Витрати майбутніх періодів"	4710 «Резерв майбутніх витрат і платежів» 479 «Резерв відшкодування комерційних ризиків»
Нарахування відсотків за рахунок створених забезпечень	4710 «Резерв майбутніх витрат і платежів»	68 "Розрахунки за нарахованими відсотками"
Здійснено відрахування для забезпечення гарантійних фінансових зобов'язань	953 «Резерв фінансових витрат»	4710 «Резерв майбутніх витрат і платежів»
Списано забезпечення, створені для розрахунків за іншими нарахованими відсотками	68 "Розрахунки за нарахованими відсотками"	479, 4710
Здійснено відрахування для забезпечення сумнівних та безнадійних боргів по фінансових операціях	953 «Резерв фінансових витрат»	479 «Резерв відшкодування комерційних ризиків»
Здійснено відрахування для забезпечення сумнівних та безнадійних боргів по операціях з власним капіталом	964 «Сумнівні та безнадійні витрати/борги від участі в капіталі»	4710 «Резерв майбутніх витрат і платежів»
Зарахування створених і не використаних забезпечень до інших фінансових доходів	479 «Резерв відшкодування комерційних ризиків»	734 «Резерви фінансових доходів»

Зарахування створених і не використаних забезпечень до доходів від участі в капіталі	4710 «Резерв майбутніх витрат і платежів»	723 «Дохід від участі в капіталі»
--	---	-----------------------------------

Джерело: [79].

Дослідники О.О. Пархомчук [172], а також М.О. Козлова та С.М. Дячек розглядають як актуальну проблему необхідності покриття сформованих резервів реальними активами. М.О. Козлова запропонувала методику покриття облікових резервів високоліквідними активами без вилучення їх з обороту підприємства. В її основі – спрямування однієї зі складових вільних фінансових ресурсів на покриття облікових резервів шляхом використання інформації аналітичних розрізів до рахунку обліку руху грошових коштів підприємства. С.М. Дячек вважає, що в якості забезпечення грошовими активами резервів сумнівних боргів мають бути кошти, розміщені в короткострокових цінних паперах або на депозитних рахунках у банку, що становитиме в середньому 5 % від суми дебіторської заборгованості [172; 242].

Для здійснення господарської діяльності аграрні підприємства формують активи, які, згідно Інструкції по використанню Плану рахунків [79], та П(С)БО [129], мають принести очікувану економічну вигоду в майбутньому. Така вигода, що пов'язується з використанням активу – це потенціал, який прямо чи опосередковано входить у потік грошових коштів чи їхніх еквівалентів. Активи підприємства, відображені в балансі, за змістом є основними й оборотними засобами і реальним капіталом, який використовується для забезпечення господарської діяльності. Пасив, з даної точки зору, як зазначає Т.Е. Белялов [9], відображає джерела фінансування цього капіталу, тобто боргові зобов'язання за реальний капітал, яким підприємство розпоряджається на даний момент. Ці зобов'язання забезпечуються:

- корпоративними цінними паперами (акціями та облігаціями);
- кредиторською заборгованістю (у т. ч. забезпечену векселями);

- зобов'язаннями перед банками (у вигляді кредитних угод);
- зобов'язаннями за розрахунками з бюджетом (податкові декларації);
- зобов'язаннями за розрахунками з оплати праці (трудові угоди).

Оскільки джерела фінансового забезпечення досить різноманітні, підприємства через систему фінансового менеджменту мають проаналізувати усі їх складові для прийняття рішення щодо доцільності застосування конкретних джерел при фінансуванні господарської діяльності [63; 82]. При цьому важливим є аналіз обмежень при використанні обраного способу фінансування, своєрідні точки контролю та індикатори ризику. З теоретичної точки зору, на думку дослідників, зокрема Т.Е. Беялова, І.Й. Яремка, Н.М. Вдовенка, С.М. Мацера[9; 25; 220; 237] концепція структури капіталу підприємства є основою для вибору стратегічного напрямку розвитку фінансів і фінансового управління у підприємстві, саме на нього покладається завдання забезпечити зростання ринкової вартості.

Аналіз джерел, насамперед дослідників С.М. Моцера, І. Й. Яремко [220; 237], свідчить, що поняття «структура капіталу» має дискусійний характер. У загальному вигляді воно визначається зарубіжними та вітчизняними економістами як співвідношення власного і позикового капіталу. Однак, при розгляді як власного, так і позикового капіталу, в них вкладається різний зміст. Зокрема І. Бланк дає таке визначення: «Структура капіталу являє собою співвідношення усіх форм власних і позикових фінансових коштів, які використовуються підприємством у процесі господарської діяльності для фінансування активів» [242].

Уточнення змісту та структури фінансових ресурсів підприємства має важливе практичне значення. В.М. Опарін зазначає, що існуючі підходи до визначення сутності та складу фінансових ресурсів ґрунтуються на розширеному трактуванні їх, в результаті чого створюється ілюзія наявності досить великого фінансового потенціалу, хоча, як вказує Т.Е. Беялов, насправді це може не відповідати дійсності та призводити до серйозних помилок і прорахунків, зокрема у сфері прогнозу соціально-економічного

розвитку [9, 163].

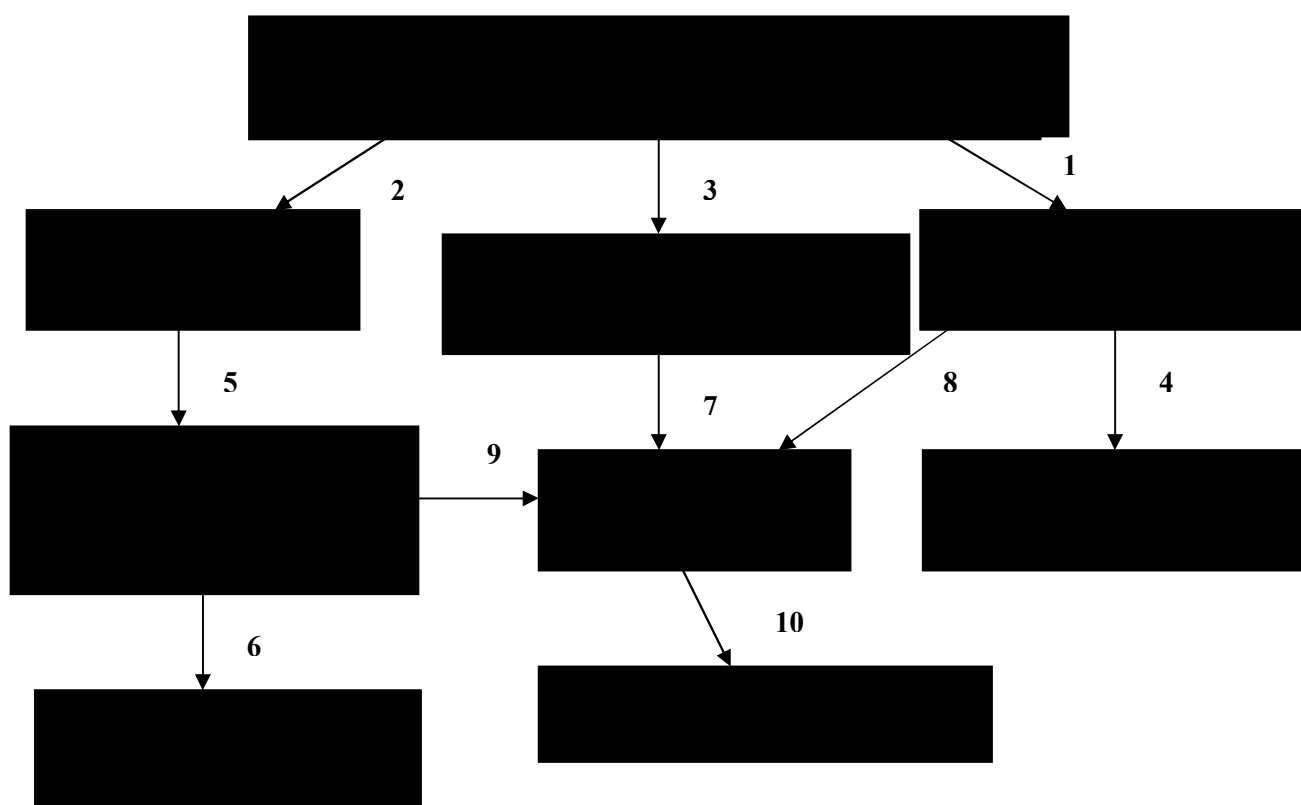
О. І. Олійничуком визначено, об'єктом обліку видів діяльності є витрати, адже їх розмір впливає на фінансовий результат діяльності підприємств [161, с. 114]. Національні стандарти бухгалтерського обліку не дають ґрунтовного пояснення деяких аспектів організації обліку витрат саме в інших видах діяльності, зокрема й фінансової. Так, відсутня єдина система бухгалтерських рахунків та облікових реєстрів для відображення витрат на фінансові процеси. Існуючі облікові моделі не охоплюють всю різноманітність та зміст інноваційних і фінансових процесів і не надають достатньої кількості достовірних даних для їх аналізу.

Основна проблема полягає у відсутності стрункої наукової методології у законодавчо затвердженому порядку відображення фінансової діяльності на рахунках обліку та методики їх економічного аналізу. Тому облік об'єктів видів діяльності характеризується недостатнім методичним забезпеченням, зокрема не розроблено методичних рекомендацій з відображення на рахунках обліку і в облікових реєстрах витрат, доходів і фінансових результатів такої діяльності. Інформація про витрати розпорошена на різних рахунках бухгалтерського обліку (класу 1 та 9), що ускладнює визначення вартості кожного етапу робіт, зокрема за капіталізацією фінансових відсотків і формування загальної суми цих витрат.

Відсутня внутрішня звітність, яка б у систематизованому вигляді надавала інформацію для оперативного управління витратами процесів фінансової діяльності. Таким чином, раціональна організація бухгалтерського обліку та економічного аналізу витрат діяльності, включаючи вибір облікової методики, що відповідає особливостям підприємства, мають створити необхідні умови для розширення, прискорення й підвищення ефективності процесів фінансової діяльності за дослідженням авторів, Н.М. Вдовенко, В.М. Вовк [25, с. 6; 27, с. 3]

Удосконалення обліку лежить в площині ефективного управління. При прийнятті управлінських рішень користувачів облікової інформації цікавлять

показники результативності фінансової діяльності, які характеризують потенційну та фактичну можливість підприємства розраховуватись по поточних зобов'язаннях, його фінансову стійкість і результативність роботи підприємств з позиції ефективності використання окремих видів фінансових ресурсів.

- 1 – відображення фінансових доходів звітного періоду;
- 2 - відображення фінансових витрат звітного періоду;
- 3 - формування резерву на види фінансової діяльності;
- 4 - нарахування доходів фінансової діяльності;
- 5 - перегруповання витрат за центрами;
- 6 - сума витрат за об'єктами фінансової діяльності;
- 7 - списання нарахованого за звітний період резерву;
- 8 - списання доходів;
- 9 - списання витрат;
- 10 – визначення прибутку від фінансової діяльності.

Рис. 3.2. Структура облікового формування фінансової діяльності

Джерело: [77].

Слід підкреслити, що всі показники фінансового стану підприємства перебувають у взаємозв'язку та взаємозумовленості. Таким чином оцінка реального фінансового стану аграрного підприємства можлива лише за умови використання певної системи показників з урахуванням впливу різних факторів

в залежності від видів діяльності.

У наукових публікаціях обґрунтовано методичний підхід до розробки ієрархічної збалансованої системи показників щодо ефективного управління фінансовою діяльністю аграрних підприємств, який передбачає послідовне взаємоузгоджене визначення ключових показників системи цілей та результативних показників, як зазначає Крейніна М.Н. [116]. Визначено, що основою для формування системи показників є здатність логічно визначити та взаємно ув'язати, надалі – достовірно і повно відобразити сутність завдань на таких ієрархічних рівнях фінансового менеджменту як аграрне підприємство загалом, за його бізнес-сегментами окремих підрозділів та служб, і для великих підприємств – центрів відповідальності (прибутку, доходів, витрат, інвестицій). На рис. 3.2 представлено перелік показників для формування логічної системи показників на потреби менеджменту фінансової діяльності.

Для формування фінансової стратегії пропонується модель, цільовою функцією якої розглядається функція корисності на думку автора С. М. Буханцова [21]. Максимізація запропонованої функції корисності при заданих обмеженнях на змінні стану загальних економічних показників і цілей управління дає можливість визначити оптимальну фінансову стратегію. Гнучкість системи фінансового оцінювання і регулювання дозволяє за допомогою визначеної фінансової стратегії формувати й реалізовувати скориговані плани, в тому числі й формувати стратегію фінансової діяльності на перспективу.

Фінансова модель, розроблена за обліковими показниками, спрямована на вирішення завдань діяльності аграрного підприємства. Цим завданням підпорядковуються й організація фінансових відносин і процеси руху та розміщення фінансових ресурсів, порядок формування розподілу та перерозподілу доходів і спрямованість окремих фінансових витрат. При цьому, за аналогом до фінансової політики розрізняють фінансову стратегію та тактику досліджуваного виду діяльності. Стратегія розрахована на тривалу

перспективу і вирішення загальних завдань розвитку аграрного підприємства, вона орієнтована на певну модель фінансових відносин у суспільстві. Тактика вирішує поточні питання, що впливають із фінансової стратегії, це спрямування фінансових ресурсів для оптимізації змін фінансової діяльності.

3.2. Розвиток обліково – аналітичного відображення фінансової діяльності аграрних підприємств

Удосконалення обліку фінансово-господарської діяльності зумовлено потребами ефективного управління. Для прийняття ефективних управлінських рішень користувачів облікової інформації цікавлять показники результативності фінансово-господарської діяльності підприємства, які характеризують потенційну та фактичну його можливість розраховуватись по поточних зобов'язаннях, фінансову стійкість та результативність роботи з позиції раціонального використання окремих видів фінансових ресурсів на думку В.В. Коваленка [89].

Розглядаючи питання формування фінансових показників діяльності, слід зазначити, що в нормативних документах є певна невідповідність у визначенні класифікаційних ознак видів діяльності, як вказує Я.В. Лебедзевич [126], згідно з П(С)БО 3 і Планом рахунків формування показників здійснюється за такими видами діяльності: звичайна, основна, операційна, фінансова, інвестиційна, від надзвичайних подій, інша.

Рядом авторів, зокрема Я.В. Лебедзевич, М.А. Проданчук, [126; 195], вказано, що у П(С)БО 4 відсутні поняття "інша діяльність" і "звичайна діяльність". При цьому визначено, що у понятті "інша діяльність" передбачаються операції, які віднесено сукупно до інвестиційної та фінансової діяльності. Така невідповідність є й у визначенні окремих операцій. Так, одержані дивіденди, відсотки, фінансові результати від інвестицій згідно з

П(С)БО 3 і Планом рахунків віднесено до фінансової діяльності, а П(С)БО 4 - до інвестиційної діяльності. Ми згодні з цими авторами, що для того, щоб уникнути недоречностей у віднесенні операцій до того чи іншого виду діяльності, необхідно чітко розмежовувати види діяльності та операції, які відносяться до зазначених видів діяльності. Це продиктовано тим, що невідповідність доходів, витрат та результатів видів діяльності, насамперед фінансової, негативно впливає на формування та використання системи показників діяльності при прийнятті управлінських рішень у сфері фінансового менеджменту [82].

Отже, залежно від спрямування діяльності, та виду обраної діяльності і навіть операції за нею, у агарному підприємстві склад фінансових результатів у межах вказаних груп операційної, інвестиційної та фінансової діяльності може суттєво відрізнятись. Таким чином, виникає потреба уточнення складу фінансових результатів залежно від предмета діяльності підприємства, на що вказують і інші автори, зокрема і Я.В. Лебедзевич [126].

Так, відповідно до П(С)БО 15 "Дохід" [176] і Плану рахунків [174], доходи отримані від основної діяльності, називають "Дохід від реалізації продукції (робіт, послуг)". Як зазначалося вище, основна діяльність - це операції, що пов'язані з виробництвом та реалізацією продукції (робіт, послуг). Вони є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу. Так, дохід, отриманий від основної діяльності, доцільно називати "Дохід від основної діяльності", а рахунок 70 «Доходи від реалізації» замінити назвою "Доходи від основної діяльності", оскільки реалізація здійснюється за різними напрямками і для потреб управління виділяється в тому числі сільськогосподарська.

Як нами розглянуто у розділі 2, інформація про інші доходи від операційної діяльності узагальнюється на рахунку 71 "Інший операційний дохід", а витрат – на відповідних рахунках 90 "Собівартість реалізації", 92 "Адміністративні витрати", 93 "Витрати на збут". Інші операційні витрати обліковуються на рахунку 94 "Інші витрати операційної діяльності". Структура

результативного рахунку 791 "Результат операційної діяльності" дозволяє порівнювати загальну суму отриманого доходу з сумою понесених витрат від основної та іншої операційної діяльності.

Оскільки існує невідповідність між фінансовою та інвестиційною діяльністю й отриманими від них доходами, ми пропонуємо внести певні зміни до Плану рахунків.

Рахунок 72 "Дохід від участі в капіталі" призначено для узагальнення інформації про доходи від інвестицій, які здійснено в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких ведеться за методом участі в капіталі. Тобто, рахунок призначено для обліку доходів, одержаних від фінансових інвестицій. Тому цей рахунок може бути перейменований у "Доходи від інвестиційної діяльності" з відповідними субрахунками, чинними і нині:

- Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства (721);
- Дохід від спільної діяльності (722);
- Дохід від інвестицій в дочірні підприємства (723).

Так, рахунок 73 "Інші фінансові доходи" перейменувати у "Доходи від фінансової діяльності" з привнесенням відповідного субрахунка, наприклад 734 «Дохід від безоплатно одержаних активів» (пов'язаного з фінансовою діяльністю), розвиваючи дослідження М.А. Продачука, Г.А. Ямборко [195; 236]. Таким чином рахунок «Доходи від фінансової діяльності» матиме структуру:

- Дивіденди одержані (731);
- Відсотки одержані (732);
- Інші доходи від фінансових операцій (733);
- Дохід від безоплатно одержаних активів (734).

Для обліку інших витрат інвестиційної діяльності використовувати рахунок 74 "Інші доходи" з відповідними субрахунками:

- Дохід від реалізації фінансових інвестицій (741);
- Дохід від реалізації необоротних активів (742);
- Дохід від реалізації майнових комплексів (743);

- Дохід від неопераційної курсової різниці (пов'язаний з інвестиційною діяльністю) (744);

- Інші доходи від інвестиційної діяльності (745).

Облік фінансових витрат, що ведеться на рахунок 95 «Фінансові витрати», в свою чергу, доповнити, наприклад, субрахунком 953 «Витрати на безоплатно одержані активи» (пов'язані з фінансовою діяльністю). Таким чином рахунок 95 «Фінансові витрати» матиме структуру за відповідними субрахунками:

- Відсотки за кредит (951);

- Інші фінансові витрати (952);

- Витрати на безоплатно одержані активи (953).

Облік фінансових витрат пропонується вести на рахунках;

- 96 "Втрати від інвестиційної діяльності" з субрахунками: втрати від інвестицій в асоційовані підприємства (961); втрати від спільної діяльності (962); втрати від інвестицій в дочірні підприємства (963);

- 97 "Інші витрати" з субрахунками: собівартість реалізованих фінансових інвестицій (971); собівартість реалізованих необоротних активів (972); собівартість реалізованих майнових комплексів (973); втрати від неопераційних курсових різниць (пов'язані з інвестиційною діяльністю) (974); уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій (975); списання необоротних активів (976); інші витрати інвестиційної діяльності (977).

Результат від фінансової діяльності за вказаними субрахунками, як і типовими з Плану рахунків, буде узагальнюватися на рахунку 792 "Результат фінансової діяльності". Результат від здійснення інвестиційної діяльності буде відображатися на рахунку 793 "Результат інвестиційної діяльності".

На основі цих пропозицій формується єдиний підхід до складання і подання всіх форм звітності щодо використання понять "операційної", "інвестиційної", "фінансової" діяльності підприємства і "надзвичайних подій", з безпосередньою відповідністю їх рекомендаціям щодо структури рахунків обліку фінансових результатів діяльності, про що зазначає і Я.В. Лебедзевич [126].

Проведені дослідження з удосконалення обліку і відображення у звітності інформації про результати діяльності підтверджують необхідність запровадження єдиних класифікаційних ознак і більшої конкретизації обліку фінансових доходів, витрат та результатів, що потребує зміни у формі Звіту про фінансові результати і методичних засад формування інформації за показниками цього Звіту в системі рахунків бухгалтерського обліку. Такий підхід виправданий з економічної точки зору, оскільки співставлення показників доходів і витрат за джерелами та напрямками їх утворення дає можливість виявити найбільш прибуткові господарські операції.

На думку М.О. Євдокимової, Г.А. Ямборко [61; 236], існуюча система ведення сільського господарства базується на надмірному використанні агроресурсного потенціалу, пріоритеті економічних переваг, що призвело до значного зниження продуктивності земельних ресурсів, врожайності багатьох культур і, як наслідок - до недобору важливих видів продукції, наростання негативних екологічних явищ. У практиці господарювання кожне аграрне підприємство є складною виробничо-економічною системою, здійснює багато видів діяльності, які слід розглядати як відкриту систему.

Очевидно, що найбільш складним за обсягом і вирішенням організаційно-технічних завдань напрямом є виробнича діяльність підприємства. Тому виробничу діяльність аграрних підприємств необхідно розглядати не тільки з погляду економічної теорії і бухгалтерського обліку, а й через призму сталого розвитку. Ряд авторів, наприклад Г.А. Ямборко [236], вважають за необхідне вдосконалити визначення виробничо-фінансової діяльності аграрних підприємств з посиленням саме концепції сталого розвитку як комплексу постійно здійснюваних, екологічно врівноважених заходів із забезпечення процесу виробництва продукції і економічно ефективних заходів, пов'язаних із фінансуванням підприємства та фінансовим забезпеченням операційної діяльності, спрямованих на досягнення основної мети підприємства без завдання незворотної шкоди довкіллю.

Потребує також удосконалення управлінський облік при здійсненні

фінансової діяльності суб'єктом господарської діяльності. У цьому разі підприємству необхідно чітко визначитися з факторами, які впливають на її масштаби в умовах ринку, а саме: стадії життєвого циклу підприємства; політика держави та контрагентів на ринку; наявність достатньої кількості фінансових ресурсів для здійснення інвестування; готовність здійснювати значні інвестиційні витрати, що приносять прибуток лише у перспективі.

Відповідно до П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» [178] всі вкладення підприємства реалізуються у двох формах: вкладення капіталу в дохідні види грошових інструментів; вкладення капіталу в дохідні види фондових інструментів. Використання таких форм фінансового інвестування пов'язане з широким вибором альтернативних інвестиційних рішень. Вони відрізняються за своїм значенням і впливом на розвиток підприємства. Рішення можуть мати поточний або стратегічний характер, а також визначати потребу в інвестуванні в цілому. В основі процесу прийняття рішень лежить визначення їх необхідності та доцільності. Прийняття інвестиційних рішень ускладнюється такими факторами як: велика кількість доступних варіантів вкладення капіталу; обмеженість фінансових ресурсів для інвестування; ризик, пов'язаний з прийняттям того чи іншого рішення стосовно вкладення фінансових інвестицій.

Важливим також є питання обсягу інвестицій. Ці фактори впливають на глибину аналізу економічної сторони стратегій фінансового менеджменту щодо фінансової діяльності, що передбачають вкладення коштів та інших фінансових ресурсів. Раціоналізуючи досить складний процес дослідження інвестиційних проектів засобами фінансової діяльності та фінансового менеджменту і формування на цій основі інвестиційних рішень, можна організувати його через етапи прийняття ряду рішень.

Перший етап цього процесу об'єднує інвестиційні рішення, при яких не виникає потреби в поглибленому і детальному аналізі. Із множини варіантів обираються ті, які відповідають прийнятим підприємством нормативам ведення видів діяльності. Завершенням цього етапу є створення сукупності прийнятних інвестиційних варіантів, реалізація яких обслуговуватиметься грошовими

потоками, створеними у результаті фінансової діяльності.

На другому етапі досліджується сукупність визначених першим етапом інвестиційних варіантів. з урахуванням внутрішніх можливостей аграрного підприємства та очікуваного впливу зовнішнього середовища. Цей етап потребує застосування складніших методів дослідження, об'ємної інформаційної бази, що суттєво підвищує складність проведення процесу формування інвестиційних рішень у сфері фінансового менеджменту.

У деяких випадках для визначення доцільності здійснення фінансової діяльності можуть бути застосовані такі методичні прийоми системного аналізу, як імітаційне моделювання та економіко-математичні моделі.

Імітаційне моделювання – дослідження, що використовує комп'ютерні технології, їх взаємозв'язок, явища і процеси в умовах невизначеності. В програмах створюється певна модель процесу чи явища, що вивчаються, на вхід подаються імпульси, а на виході досліджуються результати. Шляхом зміни вхідних сигналів і вивчення вихідних визначають залежності, що характеризують процеси та явища, як зазначає К.М. Базь, Н.Д. Богоніколос, Лю Лі, Н.Г. Рогальська [4, с. 3; 17, с. 5; 135, с. 8; 200].

Економіко-математичні моделі – вибір найкращих альтернатив, виходячи із заданого критерію і ситуації, в якій приймається рішення. Крім того, використання методик розрахунків вищої математики дозволяє уникнути невизначеності, що пов'язана з фінансовою діяльністю підприємства.

Практична реалізація обраної стратегії, із зазначених етапів, базується на прийнятому інвестиційному рішенні та розробленні моделі управління нею. Це вимагає розгляду інвестиційного проекту в часовому аспекті, причому період, що аналізується, розподіляють на кілька проміжків – інтервалів стратегічного планування у системі фінансового менеджменту аграрного підприємства.

Якщо розглядати об'єкт інвестування в плануванні та для цілей управлінської стратегії більш детально, то одним із головних джерел інформації є фінансова звітність підприємства. Складання звітності відповідно до законодавства дає можливість отримувати таку інформацію з попередніх звітних

періодів, що загалом створює якісну інформаційну базу даних та дає можливість визначити можливості ризику і варіативність проектів інвестування при наявному рівні фінансових ресурсів та стану фінансової діяльності.

Зазвичай проект вкладення коштів, що розроблюється засобами фінансового менеджменту в системі фінансової діяльності складається зі стадій: формування цілей, оцінка привабливості інвестиційного проекту; вибір схем його фінансування. Проте, як вказують більшість дослідників [4; 17; 110; 135], такий підхід дещо обмежений і не завжди може забезпечити максимальну ефективність від вкладених коштів. Тому, як радить А. Недосекін [154;], його варто доповнити етапом моделювання – створенням прагматичних моделей: ідейний етап (етап планування та розробки) плюс моделювання; етап реалізації плюс моделювання. Таке доповнення дасть можливість виявити способи і засоби для змін реальності так, щоб наблизити реальність до моделі. Прагматичні моделі є деяким стандартом чи зразком, під які підбудовуються як власне діяльність, так і її результат. Таким чином, створюється додатковий стимул до підвищення якості роботи щодо вкладення коштів. Поєднання такого підходу з економіко-математичним моделюванням забезпечить найякісніший результат від фінансових інвестицій.

Комплексне використання математико-економічних методів передбачає найбільш повне розкриття сутності, закономірностей та тенденцій розвитку конкретних явищ і процесів з метою найбільш адекватного відображення їх властивостей.

Деякі автори, наприклад А.О. Музиченко [152], вважають, що в основі обґрунтування напрямів поліпшення інформаційно-аналітичного забезпечення управління фінансовими ресурсами покладено результати аналітичної оцінки, яка адекватно відображає сучасний стан забезпечення фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств, обґрунтовує основні напрями підвищення ефективності управління фінансовим забезпеченням, зокрема, за рахунок удосконаленого інформаційно-аналітичного підходу; доповнює методику визначення фінансового потенціалу підприємств обслуговувати залучені кошти;

використання економіко-аналітичної моделі дає можливість оперативно визначати потребу в залученні кредитного капіталу сільськогосподарськими підприємствами та прогнозувати фінансові результати з урахуванням цього залучення.

Враховуючи фінансові можливості підприємств та об'єктивно оцінюючи характер впливу внутрішніх і зовнішніх чинників, є можливість сформувати таку фінансову стратегію, яка забезпечує найповніше використання фінансово-економічних можливостей підприємств узгодивши їх з умовами, що склалися на ринках товарів і фінансових послуг. Така фінансова стратегія передбачає визначення довгострокових цілей фінансової діяльності та вибір найефективніших способів їх досягнення, оптимізацію структури джерел формування фінансових ресурсів, акумуляцію фінансових ресурсів (створення необхідної кількості запасів; розміщення фінансових можливостей у високоліквідні активи), поліпшення якості сільськогосподарської продукції (реалізація національної політики шляхом застосування норм і правил світового ринку, впровадження міжнародного досвіду у сфері виробництва продукції та послуг), удосконалення системи норм і нормативів (оптимізація обсягу, складу і структури джерел фінансових ресурсів за окремими складовими), поліпшення управління інноваційним оновленням аграрного виробництва (пошук джерел фінансування інноваційних проектів, контроль за їх впровадженням і реалізація на рівні підприємства за критеріями самоокупності, соціальної доцільності та екологічної безпеки).

Більшість сільськогосподарських підприємств відчувають гостру потребу у фінансових ресурсах. У ринковій економіці існує кілька поширених шляхів їх залучення, найчастіше за рахунок випуску акцій та кредитів. Через нерозвиненість фондового ринку в Україні найдоступнішим шляхом залучення капіталу є кредитні ресурси. Особливість кредиту – платність та обмеженість терміну користування, який, у свою чергу, впливає на розмір платежу за тіло кредиту. Отже, при визначенні ефективності залучення кредитних ресурсів необхідно врахувати такі вимоги: ціну та ефективність

використання кредиту; цільове призначення та його величину ; термін залучення і суму платежу за тіло кредиту. Дослідження показало, що недостатньо уваги приділяють таким чинникам, як цільове призначення та ефективність використання кредитних ресурсів.

Найпоширенішою методикою управління ефективністю залученого капіталу є ефект фінансового важеля. Однак, при її використанні виявлено ряд недоліків: не враховується величина залученого капіталу, цільове призначення, термін кредитування та ефективність використання залученого капіталу. Тому нами запропоновано методику, яка деякою мірою усуває ці недоліки. Формалізовано її можна описати моделлю, яка має вигляд формули (3.1):

$$A = (D * K_f + CF) - (I * D + D/Y), \quad (3.1)$$

де А - фінансова спроможність обслуговувати позичкові кошти (грн.); D – сума кредитних коштів,(грн.); K_f – коефіцієнт рентабельності використання залученого капіталу; CF – чистий грошовий потік підприємства перед залученням кредитів (грн.); I – річна відсоткова ставка за користування кредитом (%); Y – кількість років користування кредитом.

Запропонована модель зорієнтована в основному на оцінку ефективності цільового кредиту з урахуванням періоду використання. Встановлено, що сільськогосподарські підприємства, як правило, залучають декілька кредитів для різного цільового спрямування і на різні періоди.

З використанням імітаційного моделювання, А. О. Музиченко [152], розроблена універсальна економіко-аналітична модель оцінки та прогнозування діяльності підприємств, яка синтезує основні системоутворюючі чинники, що впливають на їх діяльність і формують фінансову результативність. Схожу проблему розглядали й інші автори, зокрема К.М. Базь у математичному моделюванні в управлінні фінансовою діяльністю підприємства [4].

Запропонована модель умовно охоплює три блоки: виробничий, продукційно-комерційний та фінансовий. Блоки розміщені в такій ієрархічній послідовності тому, що тільки її дотримання забезпечує логічний і найоптимальніший прогноз діяльності підприємства.

У першому блоці розглядається виробнича діяльність підприємства, яка включає в себе посівні площі, ресурсне забезпечення, технології виробництва, урожайність культур і продуктивність тварин, витрати на виробництво. Для реалізації аналітичних процедур цього виробничого блоку широко використовуються прийом екстраполяції та різні виробничі функції багатофакторного регресійного аналізу, функція Кобба-Дугласа та ін.

У продукційно-комерційному блоці розраховується комерційна собівартість, обсяг продаж і ціна реалізованої продукції, оцінюються ринки збуту й вибираються пріоритетні, визначається маркетингова стратегія підприємства. Основними методами для аналізу формування фінансової складової є індексний аналіз, ланцюгових підстановок, прийоми абсолютних і відносних різниць та інші. Ці методи дозволяють вивчати жорстко детерміновані зв'язки між функціонально пов'язаними показниками і створювати передумови для формування наступного блоку - фінансове забезпечення діяльності підприємства. Блок об'єднує всю фінансову діяльність підприємства, а саме: фінансування формування і використання засобів виробництва; підтримку фінансового стану підприємства на рівні, достатньому для виконання фінансових зобов'язань; забезпечення соціально й екологічно орієнтованих проектів; оптимізацію співвідношення власного і залученого капіталу, розв'язання інших фінансово залежних ситуацій.

Аналітично-прогнозні процедури заключного блоку ґрунтуються на матричних методах, що дає змогу оперативно розробляти різні сценарії діяльності підприємств, здійснювати результативне управління досягненням поставлених цілей, у тому числі за рахунок залучення кредитних ресурсів.

Крім того, апробація запропонованої автором А.О. Музиченко [152] економіко-аналітичної моделі показала, що її використання дає можливість розробляти з урахуванням динаміки господарських ситуацій багатоваріантні оптимальні управлінські рішення щодо фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств [130].

Важливим є впровадження управлінського обліку для оцінки фінансових

результатів підприємства. Стійкість фінансового стану підприємства значною мірою залежить від ефективності та правильності вкладання фінансових ресурсів в активи. Активи рухливі та нестійкі за своїй природою. У процесі функціонування підприємства величина активів і їх структура постійно змінюються. Найбільш загальне уявлення про якісні зміни в структурі коштів та їх джерел, а також динаміку цих змін можна отримати за допомогою комплексного аналізу звітності.

Вертикальний аналіз балансу показує структуру коштів підприємства та їх джерел, коли суми по окремих статтях або розділах беруться в процентному співвідношенні до валюти балансу. Можна виділити дві основні риси, які зумовлюють необхідність і доцільність проведення вертикального аналізу:

- перехід до відносних показників дозволяє проводити міжгосподарські порівняння економічного потенціалу і результатів діяльності підприємств, які відрізняються розмірами використовуваних ресурсів та іншими об'ємними показниками;

- відносні показники певною мірою згладжують негативний вплив інфляційних процесів, які можуть суттєво викривити абсолютні показники фінансової звітності, тому вони не будуть порівнюваними в динаміці.

Цей вид аналізу корисний також при розгляді структури доходів і витрат.

Сутність горизонтального аналізу полягає в побудові кількох аналітичних таблиць, в яких абсолютні показники доповнюються відносними темпами росту. Як правило, беруть базисні темпи росту за ряд років (суміжних періодів), що дозволяє аналізувати не тільки зміни окремих показників, а й прогнозувати їх значення. Цінність результатів горизонтального аналізу суттєво знижується в умовах інфляції.

Горизонтальний і вертикальний аналізи взаємодоповнюють один одного. Тому на практиці будують аналітичні таблиці, які характеризують як структуру звітності, так і динаміку окремих її показників. Обидва аналізи є цінними при міжгосподарських порівняннях, оскільки дають змогу порівнювати звітність різних за видами діяльності та обсягах виробництва підприємств.

Інформаційно-аналітичну основу програми аналізу результативності господарської діяльності становить певна система показників. Існують різні класифікації системи аналітичних коефіцієнтів, які дозволяють отримати детальну характеристику фінансово-господарської діяльності підприємства [59]. Наприклад, В.М. Вовк [28] розглядає методику та організацію аналізу формування і використання фінансових ресурсів підприємства [158].

На його думку, показники оцінки фінансового стану підприємства мають бути такими, щоб усі ті, хто пов'язаний із підприємством економічними відносинами, могли одержати відповідь на запитання, наскільки надійне підприємство як партнер у фінансовому відношенні, а отже, прийняти рішення про економічну доцільність продовження або встановлення таких відносин з підприємством. Показники оцінки фінансового стану мають бути такими, щоб кожний партнер зміг зробити вибір, виходячи з власних інтересів.

У табл. 3.3 відображено показники, призначені для детальної та всебічної оцінки фінансового стану підприємства. Однак це не означає, що систематичний аналіз фінансового стану підприємства завжди має здійснюватися за всіма цими показниками [20].

Показники оцінки фінансової діяльності аграрних підприємств мають бути такими, щоб партнери, пов'язані з підприємством економічними відносинами, могли побачити, що підприємство як партнер у фінансовому відношенні є надійним та прийняти рішення про економічну вигоду відносин з підприємством. Показники оцінки фінансового стану мають бути такими, щоб кожний партнер зміг зробити вибір, виходячи з власних інтересів.

Таким чином, таблиця 3.3 включає показники, призначені для детальної та всебічної оцінки фінансового стану підприємства.

У загальному вигляді модель кількісного аналізу з позиції кількісної оцінки можна розглядати як типові процедури для проведення аналізу даних, створюваних кожною з підсистем обліку, як уже досліджено Т. Ю. Дюдюн, О.В. Гаращенко:

- вертикальний аналіз;

- горизонтальний аналіз;
- побудова системи показників і аналітичних коефіцієнтів [32, 58].

Стійкість фінансового стану підприємства значною мірою залежить від доцільності та правильності вкладання фінансових ресурсів в активи, які є динамічні за своєю природою [89]. В процесі функціонування підприємства і величина активів і їх структура постійно підлягають змінам. І найбільш загальне уявлення про якісні зміни в структурі коштів та їх джерел, а також динаміку цих змін можна отримати за допомогою вертикального і горизонтального аналізу звітності. Вертикальний аналіз балансу показує структуру коштів підприємства і їх джерел, коли суми по окремих статтях або розділах беруться в процентному співвідношенні до валюти балансу. Можна виділити основні риси, які обумовлюють необхідність і доцільність проведення вертикального аналізу:

- перехід до відносних показників дозволяє проводити міжгосподарські порівняння економічного потенціалу і результатів діяльності підприємств, які відрізняються розмірами використовуваних ресурсів та іншими об'ємними показниками;

- відносні показники в певній мірі згладжують негативний вплив інфляційних процесів, які можуть суттєво викривити абсолютні показники фінансової звітності і тим самим заважати їх співставленню в динаміці.

Сутність горизонтального аналізу полягає в побудові декількох аналітичних таблиць, в яких абсолютні показники доповнюються відносними темпами росту. Як правило, беруться базисні темпи росту за ряд років (суміжних періодів), що дозволяє аналізувати не тільки зміни окремих показників, а й прогнозувати їх значення. Цінність результатів горизонтального аналізу суттєво знижується в умовах інфляції, як зазначає О.В. Гаращенко [158].

Цей вид аналізу корисний також при розгляді структури доходів і витрат. Далі розглянемо класифікацію та порядок розрахунку основних показників оцінки фінансового стану підприємства таблиця 3.3.

За дослідженнями Р.В. Скалюк [207, с. 227], фінансова результативність визначається рядом показників, а саме: для фінансової діяльності.

Класифікація та порядок розрахунку основних показників оцінки фінансового стану підприємства

Показники	Порядок розрахунку або джерело одержання вихідних даних
1	2
Показники оцінки майнового стану підприємства	
Питома вага активної частини основних засобів	$\frac{\text{ВАРТІСТЬ АКТИВНОЇ ЧАСТИНИ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ}}{\text{ВАРТІСТЬ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ}} \times 100$
Коефіцієнт вибуття основних засобів	$\frac{\text{БАЛАНСОВА ВАРТІСТЬ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ, ЯКІ ВИБУЛИ ЗА АНАЛІЗОВАНИЙ ПЕРІОД}}{\text{БАЛАНСОВА ВАРТІСТЬ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПОЧАТОК ПЕРІОДУ}}$
Показники прибутковості	
Прибутковість інвестицій	$\frac{\text{ПРИБУТОК ПІСЛЯ СПЛАТИ ПОДАТКІВ}}{\text{ІНВЕСТИЦІЇ}} \times 100$
Прибутковість активів	$\frac{\text{ПРИБУТОК ПІСЛЯ СПЛАТИ ПОДАТКІВ ТА ДИВІДЕНДІВ}}{(\text{УСЬОГО АКТИВІВ}) - (\text{НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ})} \times 100$
Обертання необоротних активів	$\frac{\text{ОБСЯГ РЕАЛІЗАЦІЇ}}{\text{НЕОБОРОТНІ АКТИВИ}}$
Прибутковість операційної діяльності	$\frac{\text{ФІНАНСОВИЙ РЕЗУЛЬТАТ ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ}}{\text{ОБСЯГ ВИПУСКУ ПРОДУКЦІЇ}} \times 100$
Показники ліквідності та платоспроможності	
Величина власного капіталу	<i>ПІДСУМОК ЗВІТУ ПРО ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ</i>
Маневреність грошових коштів	$\frac{\text{ГРОШОВІ КОШТИ}}{\text{ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ}}$
Коефіцієнт покриття загальний	$\frac{\text{ОБОРОТНІ АКТИВИ}}{\text{ПОТОЧНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ}}$
Коефіцієнт поточної ліквідності	$\frac{\text{ГРОШОВІ КОШТИ ТА ЇХ ЕКВІВАЛЕНТИ}}{\text{КОРОТКОСТРОКОВІ ПОЗИКОВІ КОШТИ}}$
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможність)	$\frac{\text{ГРОШОВІ КОШТИ}}{\text{ПОТОЧНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ}}$
Частка оборотних коштів у активах	$\frac{\text{ОБОРОТНІ АКТИВИ}}{\text{УСЬОГО АКТИВІВ}}$
Показники фінансової стійкості та стабільності підприємства	
Коефіцієнт автономії	$\frac{\text{ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ}}{\text{МАЙНО ПІДПРИЄМСТВА}}$
Коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів	$\frac{\text{ПОЗИКОВІ КОШТИ}}{\text{ВЛАСНІ КОШТИ}}$
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	$\frac{\text{ЗАЛУЧЕНИЙ КАПІТАЛ}}{\text{УСЬОГО КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА}}$
Коефіцієнт структури залученого капіталу	$\frac{\text{ДОВГОСТРОКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ}}{\text{ЗАЛУЧЕНИЙ КАПІТАЛ}}$
Показники ділової активності	
Загальне обертання капіталу	$\frac{\text{ЧИСТА ВИРУЧКА ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ}}{\text{ПІДСУМОК БАЛАНСУ}}$
Обертання матеріальних оборотних коштів	$\frac{\text{ЧИСТА ВИРУЧКА ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ}}{\text{II РОЗДІЛ АКТИВУ БАЛАНСУ}}$

Середній строк обертання дебіторської заборгованості	$\frac{360 \times \text{ДЕБИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ}}{\text{ВИРУЧКА ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ}}$
Обертання кредиторської заборгованості	$\frac{\text{ВИРУЧКА ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ}}{\text{КРЕДИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ}}$
Показники рентабельності підприємства	
Рентабельність продажу	$\frac{\text{ПРИБУТОК ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ}}{\text{ВИРУЧКА ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ}}$
Рентабельність основної діяльності	$\frac{\text{ПРИБУТОК ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ}}{\text{ВИТРАТИ НА ВИРОБНИЦТВО ПРОДУКЦІЇ ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЮ}}$
Рентабельність власного капіталу	$\frac{\text{ЧИСТИЙ ПРИБУТОК}}{\text{СЕРЕДНЯ ВЕЛИЧИНА ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ}}$
Рентабельність усього капіталу підприємства	$\frac{\text{ЧИСТИЙ ПРИБУТОК}}{\text{ПІДСУМОК БАЛАНСУ}}$
Рентабельність змінного капіталу	$\frac{\text{ЧИСТИЙ ПРИБУТОК}}{\text{ПІДСУМОК І РОЗДІЛУ ПАСИВУ БАЛАНСУ}}$

Джерело: [32; 87; 129; 152].

Система управління фінансовою діяльністю підприємства характеризується паралельністю виконання таких етапів управління, як стратегічне, тактичне й оперативне, органічним їх з'єднанням у єдиний комплекс процесів формування фінансової стратегії та її коригування під впливом зовнішнього середовища і внутрішніх умов. Фінансова стратегія підприємства є частиною загальної стратегії економічного розвитку формування достатнього обсягу власних фінансових ресурсів і високорентабельне використання власного капіталу; оптимізацію структури активів і використовуюваного капіталу; прийнятність рівня фінансових ресурсів тощо.

На сьогоднішній момент конвергенція стандартів фінансової звітності, за основу для якої обрано Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), триває, проте, нез'ясованою залишається її якість. Існують побоювання, що конвергенція перетворилася на приєднання. Так, В.Б. Моссаковський зазначає що, "як це не дивно, але замість наближення US GAAP до IFRS, що повсякчас пропагується, на практиці відбувається все з точністю до навпаки: МСФЗ все частіше наближаються до US GAAP" [151, с.25].

Сучасні економічні відносини зумовили появу інтересу, вигоди як невід'ємної складової роботи підприємств, які постійно конкурують за отримання прибутків. Однак отримати останній можливо лише за умови

найбільш ефективного використання виробничих ресурсів, раціонального господарювання, досконалого ведення обліку і фінансово – господарського контролю прибутків і витрат. При цьому суб'єкт господарювання повинен здійснювати ефективні заходи щодо виробництва і реалізації продукції за даними обліку і контролю.

Мірою успішності здійснення господарської діяльності, залежно від цілей, що стоять перед підприємством, є рівень досягнення певного соціального ефекту, ступінь задоволення широкого кола потреб [90, с.64]. Однак, реалізація цієї віддаленої перспективи можлива лише за умови досягнення підприємством у запланований термін реального економічного ефекту – отримання ним фінансового результату (прибутку).

Прибуток або збиток є кінцевим результатом господарських процесів, а отже, є одним із об'єктів дослідження у бухгалтерському обліку [91, с. 64]. Динамічно мінливі ринкові умови потребують вдосконалення інструментів і технологій управління підприємствами з метою підвищення ефективності господарської діяльності та максимізації прибутку. Тому потрібно створити систему обліку і контролю фінансових результатів, спроможну задовольняти запити всіх користувачів облікової інформації, особливо потреби менеджменту. Потреба в якісній економічній інформації, що достовірно характеризує фінансові результати, стала невідкладною, особливо для сільськогосподарських підприємств. Проте, як свідчить практика, економічна інформація не завжди відповідає вимогам менеджменту. Отже, вдосконалення методики обліку і визначення фінансових результатів є актуальною проблемою для економіки сільського господарства, як вважає М.А. Проданчук [195].

Однією з найскладніших ділянок бухгалтерського обліку, в сільському господарстві є визначення фінансового результату (прибутку, збитку) діяльності підприємств за звітний період. Фінансовий результат (прибуток або збиток) є основним фактором господарської діяльності підприємства, використання інвестованого капіталу [169].

В сучасних умовах розвитку АПК сільськогосподарські підприємства

мають велику потребу в залученні інвестицій та кредитуванні. Саме фінансовий стан підприємства та показники результативності його діяльності є вирішальними чинниками при прийнятті рішень потенційними інвесторами і кредиторами. Необхідну для прийняття виважених економічних рішень інформацію про фінансові результати та фінансовий стан отримують із даних фінансової звітності, яка формується на підставі даних бухгалтерського обліку.

Реформування бухгалтерського обліку, зміни відносин власності, невизначеність законодавства зумовлюють дедалі більший інтерес до місця та ролі фінансового результату в обліку. Щоб отримати належне уявлення про досліджувану проблему, логічно з'ясувати історичні етапи та передумови розвитку наукових знань із бухгалтерського обліку фінансових результатів діяльності підприємств як однієї з найдавніших ділянок обліку.

Неоднозначність трактування порядку та правил ведення бухгалтерського обліку, недосконалість системи обліку можуть призвести до значного зниження ефективності роботи. Вагомим чинником при цьому може бути нехтування історичним досвідом і світовими традиціями розвитку прикладної бухгалтерської науки.

В процесі діяльності одержують кілька видів прибутку залежно від певних ознак. За характером використання в складі прибутку, що залишається після сплати податків та інших обов'язкових платежів (чистого прибутку) виділяють;

1) капіталізований прибуток (використовують також термін "нерозподілений прибуток"). Він характеризує ту суму, яка спрямована на фінансування приросту активів підприємства, тобто це та частина прибутку, що повертається у виробництво чи торгівлю (оборот) для подальшого розширення, а не йде на споживання;

2) спожитий прибуток (або розподілений) - характеризує ту частину прибутку, яка витрачається на виплати власникам (акціонерам), персоналу чи на соціальні програми підприємства, за дослідженням О.В. Цветкової, Л.В. Гуцаленко, І.В. Кузь та законодавчими матеріалами [49; 71; 122; 229].

Частина бухгалтерської інформації, яка використовується управлінською

ланкою для прийняття рішень, надається відокремленою системою бухгалтерського обліку, що носить назву управлінський облік.

Нині управлінський облік, використовуючи зовнішню та внутрішню інформацію, забезпечує потреби не тільки виробництва, а й маркетингу, управління та інших функцій бізнесу. Він здійснює аналіз діяльності з урахуванням як поточних, так і довгострокових цілей, розробляє методи отримання, та збору інформації про вирішальні фактори успіху: якість, інновації, час тощо.

Отже, управлінський облік, який обслуговує потреби фінансової діяльності – це підсистема бухгалтерського обліку, яка в межах одного підприємства забезпечує управлінський апарат, насамперед фінансовий менеджмент, інформацією, що використовується для планування, управління і контролю за цим видом діяльності. Цей процес охоплює виявлення, вимір, збір, аналіз, підготовку, інтерпретацію, передачу і приймання інформації, необхідної управлінському апарату для виконання його функцій у регулюванні грошових потоків, вибору інвестиційних проектів, залучення кредитних ресурсів, операцій фінансового лізингу.

Цей облік покликаний задовольняти інформаційні потреби керівництва підприємства на різних рівнях. Основним чинником при цьому є своєчасність одержання докладної і правдивої інформації про доходи і витрати, як на підприємстві в цілому, так і на окремих його ділянках, щодо ведення фінансової діяльності. У межах управлінського обліку аграрних підприємств здійснюється детальний облік доходів і фінансових результатів діяльності.

Основна вимога, що висувається до даного виду обліку, - оперативність складання і подання внутрішньої звітності, що дозволяє щоденно здійснювати контроль за використанням ресурсів, виконанням договорів і рухом грошових коштів, на думку Я. В. Лебедзевич [126].

Велика роль в управлінні фінансовою діяльністю на основі управлінського обліку відводиться операційному аналізу або системі "взаємозв'язок витрат, обсягу реалізації і прибутку", як загалом діяльності так і конкретно фінансової

Ефективність операційного аналізу для розробки управлінських рішень, щодо фінансової діяльності визначається тим, що маркетингові дослідження, облік витрат, фінансовий аналіз і виробниче планування стають єдиним інструментом управління фінансами, що дозволяє здійснювати просте й ефективне моделювання впливу різних факторів на розмір прибутку, який отримує підприємство, а саме: обсяг і структура виробництва та реалізації продукції; склад і величина витрат (як змінних, так і постійних); ціни на продукцію; структурні зрушення в асортименті продукції та інші види доходів витрат і результатів [110].

Дослідивши механізм обліку фінансової діяльності в системі планування можна відзначити наступне: впровадження управлінського обліку та проведення аналізу оцінки фінансових результатів аграрного підприємства, зв'язок цього показника з іншими елементами в системі "витрати-обсяг- прибуток" дозволяє ефективно управляти нею в ситуаціях, пов'язаних зі зміною обсягів виробництва продукції, вибору каналів реалізації, залучення кредитних ресурсів тощо.

У вирішенні проблем удосконалення обліку фінансової діяльності в ринкових умовах важливе місце належить обліковій політиці суб'єктів господарської діяльності. Працівники облікових служб аграрних підприємств не мають навичок творчої роботи та не усвідомлюють важливу роль облікової політики, що зумовлює необхідність подальших досліджень, спрямованих на вивчення стану формування облікової політики в сільському господарстві та визначення напрямів його удосконалення.

Питання формування та реалізації облікової політики підприємств знайшли відображення в працях українських вчених: М.Т. Білухи, Ф.Ф. Бутинця, Л.М. Кіндрацької, Ю.А. Кузьмінського, М.В. Кужельного, В.Г. Лінника, М.С. Пушкаря, В.В. Сопка, В.Г. Швеця та ін. Проблематика формування облікової політики у сільському господарстві висвітлюється у працях Г.Г. Кірейцева, В.Б. Моссаковського, В.М. Жука., В.М. Савченко. Незважаючи на значні наукові напрацювання, необхідним визнати наявність суттєвої невідповідності рівня теоретичних напрацювань та практичної їх

реалізації стосовно облікової політики.

Вибір варіанта облікової політики щодо фінансової діяльності в частині витрат по позиках передбачає, що підприємство повинно орієнтуватися на ті економічні наслідки, до яких може привести застосування обраної облікової політики. Тому слід чітко і ясно ідентифікувати кваліфікаційні активи, у формуванні вартості яких братимуть участь і витрати по позиках. Для приміток у фінансову звітність необхідна інформація про: 1) облікову політику, прийняту для відображення позик і витрат по них; 2) структуру витрат по позиках, капіталізованих протягом періоду; 3) ставку капіталізації, використану для визначення величини витрат по позиках, прийнятних для капіталізації (зразок наведено у додатку Н).

Вимога достовірності та сумлінного накопичення інформації, що є предметом бухгалтерського обліку, історично зумовила виникнення облікової політики та дає можливість усвідомити її зміст. Об'єктивним підґрунтям появи облікової політики як елементу інформаційного забезпечення системи управління є те, що облікова інформація має суб'єктивний характер.

Сучасному етапу розвитку економіки характерний високий рівень інтернаціоналізації, що зумовлює зміну суб'єкта облікової політики та ідеології нормативної регламентації: від централізованої регламентації технології та процедур до централізованої регламентації принципів і децентралізованої регламентації облікової політики суб'єктів господарювання.

Подальше становлення економіки, пов'язане з розвитком методології формування інформаційного забезпечення господарського життя, зумовило необхідність відпрацювання і прийняття певних правил саме для забезпечення можливостей адекватного сприйняття інформації.

Облікову політику слід розглядати не лише як сукупність способів ведення обліку, обраних відповідно до умов господарювання, але і як вибір такої методики обліку, яка дає можливість використовувати різні варіанти відображення фактів господарського життя [165, 166].

В широкому розумінні облікову політику варто визначити як управління

обліковим процесом, а у вузькому – як сукупність етапів ведення обліку (вибір підприємством конкретних методик обліку).

У фаховій літературі нами виявлено неоднозначність підходів до оцінки стану та наслідків формування облікової політики на рівні суб'єктів підприємницької діяльності, що передусім стосується проблем її застосування в аграрній сфері. Оскільки облікова політика безпосередньо впливає на формування фінансової звітності, заходи вдосконалення обліку фінансової діяльності лежать у її площині.

О.Г Сокіл зазначає, що «в Росії нещодавно розроблена оновлена версія законопроекту «Про офіційний бухгалтерський облік» [208], частина 14 статті 19 якого дає право економічному суб'єкту, що має дочірні підприємства, розробляти і затверджувати свої стандарти, обов'язкові до застосування такими підприємствами. Це право може бути корисне для уніфікації облікової політики в рамках груп компаній, що консолідуються. Частина 1 статті 19 законопроекту передбачає систему нормативних актів у сфері регулювання галузевого бухгалтерського обліку».

Ускладнення умов господарювання породжує ситуацію, коли гроші та фінанси стають самостійним і вирішальним ресурсом виробництва, що потребує їх ретельного вивчення, дослідження та облікового відображення. Особливої уваги вимагають підходи до формування аналітичної структури організації обліку у малих підприємствах.

Як і загалом для аграрних підприємств, крім операційної (основної) діяльності, яка включає виробництво продукції, проведення робіт і надання послуг, передбачених статутом підприємства, у них здійснюється і фінансова діяльність. Вона є системою форм і методів, які використовуються для фінансового забезпечення функціонування підприємств та досягнення ними поставлених цілей [28; 129; 184], призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства.

Дослідженню фінансів малих аграрних підприємств присвячені праці В.М.Алексійчука, П.І.Гайдуцького, О.Є.Гудзь, М.Я.Дем'яненка, Д.І.Деми,

Г.Г.Кірейцева, П.А.Лайка, П.Т.Саблука, П.А.Стецюка та інших. Ними напрацьовано категоріальний апарат, визначено структуру та взаємозв'язки і основні компоненти механізму. Але необхідне формування критеріїв інституційного середовища фінансових ресурсів для малого бізнесу в сільському господарстві. При цьому - фінансові ресурси мають джерела створення і певне цільове призначення, є сукупністю коштів, виражають відносини власності, їх формування й використання має правову основу й регламентування. А інституційне середовище – це “середовище підприємницької діяльності” як сукупності формальних і неформальних інститутів, що формують умови для підприємницької діяльності, структурують її і є фундаментальною передумовою ринкових перетворень на думку авторів О.І. Зуєва та за власними дослідженнями [75; 96, 93]. Інституціоналізм - напрям, що зародився в західній економічній науці. Це масив концепцій, загальною метою яких є вивчення економічних явищ і процесів в тісному зв'язку з соціальними, правовими, політичними й іншими явищами.

Постановка задачі. Відповідно до Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні (ст. 1), основними чинниками, які перешкоджають розвитку малого підприємництва, є: відсутність чітко сформульованої через систему правових актів державної політики у сфері підтримки малого підприємництва; відсутність реальних та дієвих механізмів фінансово-кредитної підтримки тощо.

Тому завданнями створення інституційного середовища є формування державної системи забезпечення розвитку та підтримки малого підприємництва; створення належних умов його розвитку в регіонах; підтримка ділової та інвестиційної активності, розвиток конкуренції на ринку товарів та послуг; активізація фінансово-кредитних та інвестиційних механізмів, пошук нових форм фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва; формування регіональної інфраструктури розвитку та підтримки малого підприємництва;

На нашу думку, основним напрямом має стати активізація фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки малого підприємництва; сприяння

створенню інфраструктури розвитку малого підприємництва; впровадження регіональної політики сприяння розвитку малого підприємництва, як про це зазначено в Законі Про державну підтримку малого підприємництва [129].

Мета державної підтримки малого підприємництва полягає підтримці вітчизняних виробників; формування умов для забезпечення зайнятості населення України, запобігання безробіттю, створення нових робочих місць. Це проявляється за такими основними напрями державної підтримки малого підприємництва: організація державної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого підприємництва; встановлення системи пільг для суб'єктів малого підприємництва; запровадження спрощеної системи оподаткування, бухгалтерського обліку та звітності; фінансово-кредитна підтримка малого підприємництва; залучення суб'єктів малого підприємництва до виконання науково-технічних і соціально-економічних програм, здійснення поставки продукції (робіт, послуг) для державних та інших потреб.

Поелементний склад розглянемо більш детально у табл. 3.4, а загалом він включає ряд підсистем: стратегічного управління, управління трудовими ресурсами, ризиками, забезпеченням якості, бізнес-процесами, маркетинговою діяльністю.

Для кожного проекту формується інформаційна карта, в якій пояснюється суть проекту, приводяться оцінки витрат і ефекту і зведення (рейтинг) про учасників. Кожний проект супроводжується індикаторами реалізації, тобто показниками, за якими можна аналізувати виконання проекту, і його результативність. З урахуванням стратегічного плану формується перспективна інвестиційна програма і бюджет. Фінансування реалізації окремих проектів плану відбувається в рамках індивідуальних схем. При цьому проекти, що увійшли до плану, користуються пріоритетом при виділенні коштів.

Для кожного проекту формується інформаційна карта, в якій пояснюється суть проекту, приводяться оцінки витрат і ефекту і зведення (рейтинг) про учасників. Кожний проект супроводжується індикаторами реалізації, тобто

показниками, за якими можна аналізувати виконання проекту, і його результативність. З урахуванням стратегічного плану формується перспективна інвестиційна програма і бюджет. Фінансування реалізації окремих проектів плану відбувається в рамках індивідуальних схем. При цьому проекти, що увійшли до плану, користуються пріоритетом при виділенні коштів.

Таблиця 3.4

Інституційне середовище фінансової діяльності малого підприємництва

Напрями	Складові	Реалізація
Стратегічне планування	Процес аналізу, постановки мети, вибору проектів і заходів	Стратегічний план є засобом досягнення згоди з приводу пріоритетів розвитку
Створення організаційних структур	Напрями спостереження за процесом реалізації	.На державному рівні це органи стратегічного планування, на робочому рівні - це система їх реалізації
Механізм фінансування реалізації стратегічного плану	Формування перспективної інвестиційної програми і бюджету	Фінансування реалізації окремих проектів плану в рамках індивідуальних схем
Моніторинг стратегічного плану	Моніторинг проводиться з метою забезпечення реалізації і підтримки постійної актуальності стратегічного плану	З урахуванням результатів моніторингу ухвалюються рішення про розподіл ресурсів і коректування мети і заходів стратегічного плану

Для кожного проекту формується інформаційна карта, в якій пояснюється суть проекту, приводяться оцінки витрат і ефекту і зведення (рейтинг) про учасників. Кожний проект супроводжується індикаторами реалізації, тобто показниками, за якими можна аналізувати виконання проекту, і його результативність. З урахуванням стратегічного плану формується перспективна інвестиційна програма і бюджет. Фінансування реалізації окремих проектів плану відбувається в рамках індивідуальних схем. При цьому проекти, що увійшли до плану, користуються пріоритетом при виділенні коштів.

Контроль і оцінка результатів інституційного середовища повинні бути суспільним для того, щоб не тільки оцінити успіхи, але і прискорити необхідні рішення, а також вносити корективи.

Основною метою моніторингу є забезпечення реалізації і постійна

підтримка актуальності стратегічного плану. Він включає складові: моніторинг зовнішнього середовища, що базується на вивченні ситуації в галузях і регіонах, моніторинг загальних результатів реалізації стратегічного плану, досліджує ступені просування по вибраних стратегічних напрямках до головної мети, базується на аналізі статистики і інтегральних показників; моніторинг процесу реалізації проектів, базується на інформації, блоку показників (формування сприятливого господарського клімату, зареєстрованих підприємств, обсягу виробництва, зайнятості, інвестицій в основний капітал, джерела засобів фінансових ресурсів) [30].

Традиційно вважається, що основна мета фінансових вкладень підприємства – отримання доходу, збереження і зростання капіталу. Аналізуючи структуру фінансових вкладень, можна зробити висновок про те, що фінансові вкладення використовуються головним чином на фінансовому ринку. Придбання фінансових вкладень не означає їх відхід з сфери обігу на відміну від кругообігу реального капіталу. При цьому фінансовий капітал здатний до самозростання в процесі обороту на фінансовому ринку.

Рух фінансового капіталу відбувається по формулі товарного капіталу, будучи фінансовим товаром (для ринку цінних паперів – це облігації, акції, векселі; для валютного ринку – це іноземна валюта). У власника капіталу сам капітал відсутній, але є права на нього, які зафіксовані у формі цінного паперу. Тому процес фінансового інвестування складається з:

- 1) вкладення грошових коштів;
- 2) повернення раніше вкладених грошових коштів разом з доходом.

Найважливішими складовими фінансового ринку признаються ринок цінних паперів і ринок похідних фінансових інструментів. Його розвиток, що почався в кінці 80-х рр. минулого століття, не може бути разовим процесом, у зв'язку з тим, що напряду пов'язаний з перетворенням відносин власності, і зі зміною фінансової політики держави.

Найважливішими складовими фінансового ринку признаються ринок цінних паперів і ринок похідних фінансових інструментів. Його розвиток, що

почався в кінці 80-х рр. минулого століття, не може бути разовим процесом, у зв'язку з тим, що напряду пов'язаний з перетворенням відносин власності, і зі зміною фінансової політики держави.

Таким чином, інституціональне забезпечення оптимального формування фінансових ресурсів малих підприємств повинно відбуватися відповідно до певної стратегії, яка враховує інтереси держави і самих підприємців. Подальшими напрямками дослідження є уточнення методики визначення розміру фінансових ресурсів та фінансового потенціалу малого підприємництва.

Розвиток обліково-аналітичного відображення фінансової діяльності аграрних підприємств вимагає також розгляду побудови аналітичної системи управління фінансовою діяльністю у ракурсі аналітичного представлення та компетентного підходу. На прикладі, який вирішено Г.В. Омельченком для управління фінансовою діяльністю банку [162, с. 249-254], розглянемо побудову архітектурного представлення структуризації системи управління фінансовою діяльністю з точки зору її аналітичного забезпечення.

Загалом блок управління має включати: цілі й завдання, які загалом об'єднують цю систему, важелі управління, об'єкти управління, забезпечення системи управління фінансовою діяльністю, суб'єкти управління, по елементний склад управління, модельний базис, методи управління.

Цілі поділяються на стратегічні і тактичні та визначаються загальною стратегією аграрного підприємства.

До важелів управління відносять набір показників для реалізації впливу керуючої системи на параметри фінансової діяльності (прибуток, собівартість, дохід, вартість інвестицій).

Об'єктами управління є процеси формування й використання фінансових ресурсів підприємства, параметри здійснення позикових розрахунків та інших операцій по залученню капіталу, участь у фінансову ринку та ринку цінних паперів, фінансові відносини з державою з приводу оподаткування та регуляторна дія фінансової політики держави.

Забезпечення управління фінансовою діяльністю здійснюється на рівнях

обліково-аналітичному та інформаційному, техніко-технологічному, організаційно-структурному, фінансово-економічному та соціальному.

Підтримка фінансових рішень відбувається на рівні методів обґрунтування цілей та задач, фінансового аналізу та прогнозування, планування рішень щодо фінансової діяльності, облік та контроль виконання рішень, мотивація і стимулювання, нами описано в додатку У. 1.

Модельним базисом є модель присутності в зонах ресурсів, стратегічних цілей та ініціатив.

Методами управління є інструментальний рівень реалізації технологій управлінського впливу: кредитування, моделювання, планування, управління оборотним капіталом.

Для реалізації множини цих рішень необхідно вирішити проблеми удосконалення системи управління фінансовою діяльністю методами гармонізації фінансової звітності.

3.3. Гармонізація бухгалтерської звітності до потреб управління фінансовою діяльністю

Система управління фінансами будь-якого господарюючого суб'єкта має забезпечувати ефективний менеджмент фінансових і товарно-матеріальних потоків, під яким розуміють таке управління, яке максимізує або задовольняє допустимі значення таких критеріїв, як: норма прибутку, мінімізація втраченої вигоди, мінімізація витрат, обсяг продажу (зростання), частка ринку (лідерство), ліквідність, фінансова стійкість, гнучкість (адаптивність) тощо [82; 89; 91; 114].

Одним із першочергових завдань при плануванні фінансових потоків аграрних підприємств є оцінка їх ефективності, отже господарюючий суб'єкт має за мету досягнення максимально можливого позитивного ефекту у

вигляді фінансових та не фінансових результатів. Оскільки головним мірилом фінансових результатів підприємства є насамперед його прибутковість, важливим завданням управління розглядається оптимізація прибутків і факторів, що на них впливають на думку Л.А. Костирко [114].

Питання теорії і методології бухгалтерського обліку та звітності про фінансові результати в агроформуваннях досліджували у своїх працях вітчизняні науковці: Ф.Ф. Бутинець, Л.В. Гуцаленко, М.Я. Дем'яненко, В.М. Жук, Ю.Я. Литвин, В.Г. Лінник, В.Б. Моссаковський, М.Ф. Огійчук, П.Т. Саблук, Л.К. Сук, П.Я. Хомин, Л.С. Шатковська та інших. Однак ряд проблем, пов'язаних із накопиченням та відображенням у фінансовій звітності інформації про прибутки (збитки), залишаються недостатньо розробленими та вимагають свого розв'язання з урахуванням галузевих особливостей бухгалтерського обліку. Щодо доходів та прибутків фінансової діяльності, то питання залишається маловивченим.

Фінансова інформація являє собою набір даних (у систематизованій певним чином формі) про стан: господарських ресурсів, зобов'язань і фінансових джерел підприємства; рівень прибутку і витрат, що дають змогу аналізувати очікувані доходи і пов'язані з ними витрати та ризики втрат; обігу коштів аграрних підприємств та їх активів; обсягу і якості потоків грошових коштів. Як зазначає А.П. Бобяк [16, с. 214], вдосконалення звітності (із власного капіталу, а відтак його змін і отже фінансової діяльності) є основою інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень. Всі відносини, в які підприємство вступає із суб'єктами зовнішнього середовища, базується на фінансовій інформації, що дозволяє оцінити можливість практичної реалізації економічних інтересів усіх контрагентів цих відносин.

Як правило, будь-яке підприємство, а отже і аграрне, розпоряджається трьома потоками фінансової інформації: нормативною, плановою і фактичною. Але, зовнішньому користувачеві доступні лише дані фінансового стану підприємства, зосереджені у фінансовій звітності. Якщо на підприємстві не розгалужена облікова служба, тобто немає системи

фінансового менеджменту, то часто таке підприємство теж використовує для аналізу фінансової діяльності лише дані фінансової звітності. Проте за даними лише фінансової звітності значно ускладнюється завдання користувачів у оцінці та розрахунку рівня ризиків, оскільки найбільш надійний спосіб оцінки – розбіжності між плановими і фактичними даними, що формуються у системі управлінського обліку за дослідженням Т.Г. Каменської [82].

В умовах ринкової економіки попит на фінансову інформацію дуже високий. Щоб задовольнити такі різноманітні інформаційні потреби всіх заінтересованих сторін, аграрні підприємства повинні конструювати упорядковані потоки фінансової інформації, її систематизоване подання залежно від змісту запиту відповідної групи споживачів з точки зору її корисності. Так, Н.Д. Богоніколос [17, с. 5] вказує на важливе значення моделі управління у фінансовій діяльності підприємств.

З іншого боку, фінансова інформація, яка є продуктом праці вищого менеджменту підприємства, формується на ґрунті ідеї раціонального управління фінансами. Це об'єктивне за своєю природою переважне право вищого менеджменту підприємства формувати фінансову інформацію безперечно нехтує інтересами інших користувачів, що є головною причиною появи асиметрії фінансової інформації, на думку Т.Г. Камінської [82, с. 14].

У процесі аналізу показників фінансової звітності щодо здійснення грошових потоків від фінансової діяльності слід обґрунтувати, що збільшення виручки від доходів за цим видом діяльності прямо, а за іншими видами діяльності опосередковано перевищить приріст витрат. Зусилля обліку для забезпечення потреб фінансового менеджменту значною мірою спрямовані на те, щоб виявити зайві з погляду їх вартості та корисності для споживачів параметри діяльності. Стосовно організації системи фінансової діяльності це означає, що вона повинна забезпечувати менеджмент такою потрібною інформацією, яка порівняно з вартістю її отримання приносить значний управлінський ефект. Порядок проведення такого аналізу за даними

бухгалтерського обліку та фінансової й іншої звітності приведено на рис. 3.3.

Такий аналіз розглядається як один з найдієвіших інструментів скорочення втрат, оптимізації фінансових ресурсів за складом та структурою. В процесі аналізу досліджуються всі без винятку складові фінансової діяльності.

Зазначимо, що аналіз може проводитися не лише стосовно підприємства, а також у розрізі окремих структурних підрозділів, тоді використовують аналітичні дані чи дані управлінського обліку. На практиці аналіз, як правило, комбінується з іншими методами контролю, як ми уже розглянули у розділі 2.

Рис. 3.3. Етапи проведення аналізу показників фінансової діяльності за системою обліку та звітності

Джерело: [163].

Місце бухгалтерської звітності в системі прийняття рішень є предметом

розгляду О.Є. Шмигель [233, с. 193] та інших дослідників. Вимоги щодо потреб різних користувачів спричиняють побудову фінансової інформації на певних принципах, які встановлюються на об'єктивних аргументах для максимального задоволення інтересів всіх користувачів.

Складання Звіту про фінансові результати визначається важливістю ефективного управління підприємством, що потребує повної, правдивої та неупередженої інформації про доходи, витрати, прибутки (збитки) за звітний період. З введенням у дію П(С)БО 3 „Звіт про фінансові результати” [181] форма звітності про прибутки й збитки суттєво змінилася в напрямі орієнтації на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку, що розширило можливості не тільки аналізу, а й прогнозування результатів діяльності аграрного підприємства, в тому числі й щодо фінансової діяльності.

Так, у Звіті про фінансові результати за П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати» інформація про податок на прибуток наводиться лише в статтях звітності, тоді як до 2000 р. існували окремі розділи: платежі до бюджету; затрати і витрати, що враховуються при обчисленні пільг з податку на прибуток; пільговий прибуток, як зазначає Н.В. Прохар [197]. А саме за такими показниками, як нами розглянуто вище, і аналізують ефективність фінансової діяльності та забезпечення її потреб обліковими показниками.

У зарубіжних країнах формат Звіту про прибутки та збитки не встановлений на законодавчому рівні, що передбачає його варіативність та гнучкість при прийнятті рішень. Разом з тим, на практиці використовують дві форми звітності: багато- та одноступеневі на думку дослідника М.Р. Лучко [134]. Багатоступенева форма передбачає послідовне визначення фінансового результату, а одноступенева дозволяє визначити чистий прибуток, вираховуючи із загальної суми доходів суму понесених витрат, за дослідженнями Н.В. Прохара [197, с. 99]. Залежно від варіанту подання інформації про витрати Звіт про прибутки та збитки може бути складений за характером або функціями витрат. Звітність за характером витрат передбачає групування витрат за елементами, а звітність за функціями витрат

– за видами діяльності, що передбачає визначення проміжних фінансових результатів. Для фінансової діяльності другий варіант є особливо результативним.

В Україні більшість підприємств, і аграрні в тому числі, заповнюють багатоступеневий формат Звіту про фінансові результати, в якому витрати згруповано за функціями, малі підприємства складають одноступеневий формат вказаного звіту за характером витрат на думку О.Л. Кривоног. [117]. Зауважимо, що законодавчо встановлена форма звітності серед науковців викликає як критику, так і підтримку. На нашу думку, інформативність звітності про прибутки та збитки не зменшується при уніфікації її форми, однак перегляду потребує саме склад статей звітності. Навпаки, менталітет вітчизняних економістів, що формувався десятиріччями під впливом адміністративно-планової системи, набагато легше сприймає макет звітності з інструкцією щодо її заповнення, ніж власними силами розроблений варіант звіту. До того ж стандартизація звітності на державному рівні полегшує узагальнення результатів за регіонами країни, галузями господарства тощо, що узагальнено за дослідженням Н.В. Прохар [197].

Як зауважує В.Б. Моссаковський, порівняння показників Звіту про фінансові результати підприємств України свідчить, що: важко порівнювати фінансові результати діяльності підприємств, зокрема малих; використання методики визначення фінансових результатів підприємств передбачає уособлене існування податкового обліку, де застосовується схема визначення прибутку, характерна для малих підприємств. Отже більш доцільною, на думку науковця, є методика складання звітності для малих підприємств [151, с. 10].

Таку пропозицію вважаємо дещо дискусійною, оскільки більшість аграрних підприємств, в т.ч. й у сфері фінансової діяльності, інформацію про витрати накопичує за видами діяльності, а не елементами витрат, до того ж удосконалення фінансової звітності не повинно слугувати суто податковим інтересам, які майже в усьому світі формують власну методику визначення

доходу до оподаткування, але не завжди ідентичну обліковій.

У цілому, як обґрунтовує С.Ф. Голов, звітність про фінансові результати підприємств України відповідає Четвертій Директиві ЄС. Деякі відмінності пов'язані з більшою деталізацією статей звітності, що не суперечить цій Директиві [34]. Однак звітність для малих підприємств України містить дещо узагальнену інформацію про неопераційні доходи та витрати, що пояснюється, на нашу думку, слабким розвитком фондового ринку, а тому й недостатньою поширеністю фінансових та інвестиційних операцій. Крім того, межа віднесення підприємств до малих в Україні, порівняно з іншими країнами, значно занижена, тому більшість підприємств складають звітність за звичайною формою, що дає змогу і на рівні невеликого за штатом фінансового менеджменту здійснювати логічне управління вилами діяльності, й фінансовою зокрема [82; 114].

Розділ I Звіту про фінансові результати передбачає послідовне визначення прибутку (збитку) за видами діяльності шляхом порівняння доходів і витрат. Алгоритм його формування наведено в додатку Т. Однак, у ньому заходять відображення валовий прибуток (збиток), тобто результат основної діяльності, прибуток (збиток) від операційної діяльності, прибуток (збиток) від звичайної діяльності та надзвичайні доходи і витрати, що дають змогу визначити результат надзвичайної діяльності. Звідси, на переконання С.Ф. Голова [34; 35], порушується логіка визначення фінансового результату, адже інформація про результати фінансової та інвестиційної діяльності розкривається неповністю. Погоджуємося з тим, що фінансова та інвестиційна діяльність здійснюється невеликою часткою підприємств, у тому числі й аграрних, надзвичайні доходи і витрати становлять також несуттєву питому вагу в загальній величині фінансових результатів. До того ж, порівняння статей звітності про прибутки (збитки) України та визначених Четвертою Директивою ЄС дає змогу зробити висновок, що оскільки до доходу не включають непрямі податки та інші вирахування з доходу, то їх не доцільно наводити у звітності шляхом наступного віднімання. Така позиція

врахована при наведенні доходів від неопераційної діяльності.

З введенням у дію П(С)БО 30 „Біологічні активи" [183], фінансовий результат від іншої операційної діяльності повинен враховуватися при прийнятті управлінських рішень, оскільки доходи (витрати) від первісного визнання та від зміни вартості біологічних активів значно перевищуватимуть фінансовий результат від основної діяльності, а тому потребують окремого розшифрування. До того ж, як вказують В. М. Пархоменко, Н.В. Гончаренко [38; 166; 167], МСФЗ (IAS) 23 не вимагає капіталізувати витрати по позиках, що відносяться до активів, оцінюваних по справедливій вартості (наприклад, біологічних активах), і товарно-матеріальних запасах, виготовлених у плановому порядку або у великій кількості.

Беручи до уваги особливий підхід в управлінні фінансовими результатами аграрних підприємств, вважаємо за доцільне запропонувати порядок визначення фінансового результату з врахуванням впливу інших об'єктивних факторів. Виходячи з цього, у Звіті про фінансові результати доцільно наводити інформацію про фінансові результати від реалізації фінансових продуктів, від зміни цін, від володіння активами й від впливу інших факторів. Це, у свою чергу, забезпечить послідовне визначення фінансового результату, який відповідно залежить та не залежить від здійснених підприємством операцій щодо реалізації. Крім того, фінансовий результат звітного періоду доцільно відкоригувати, врахувавши помилки минулих періодів, оскільки вони призвели до випадкової зміни розміру фінансових результатів.

Запропонована форма Звіту про фінансові результати спростить порядок розрахунку прибутку й збитку в аграрних підприємств та є більш інформативною для зовнішніх та внутрішніх користувачів бухгалтерської інформації. Зазначені пропозиції автора мають практичне значення й забезпечать подальше удосконалення методології обліку фінансових результатів.

Отже, як вказують і ряд інших авторів, можна переконатися у відсутності

узгоджених рекомендацій щодо назв показників та їх розрахунку у фінансовій звітності загалом і за видами діяльності зокрема, які б мали координуватися керівними органами: Міністерством економіки України, Національним банком України та Державною службою статистики України [240; 241; 243; 244; 245]. Така неузгодженість може привести до невірних висновків щодо фінансового ризику та платоспроможності підприємств в Україні, їх інвестиційної привабливості, на думку більшості дослідників [16; 197; 198; 204; 229].

Фінансове забезпечення підприємства створює умови стабільності його економіки і є основою для розвитку, збільшення прибутку, підтримання платоспроможності, ліквідності, кредитоспроможності та рентабельності при мінімальному рівні ризику.

Більшість науковців поділяють користувачів бухгалтерської фінансової звітності на зовнішніх та внутрішніх; інші пропонують підготовку її для чотирьох груп користувачів: всі рівні керівництва підприємства; податкові органи (загальнодержавні, місцеві); інвестори, власники, потенційні інвестори, кредитори, замовники; відомства, фондові біржі тощо.

Користувачі бухгалтерської фінансової інформації різні, цілі їх досить часто конкурентні, а іноді й протилежні. Нами виявлено різні підходи до класифікації користувачів бухгалтерської фінансової звітності. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" вказує, що "користувачі фінансової звітності – фізичні та юридичні особи, які потребують інформації про діяльність підприємства для прийняття відповідних рішень" [73; 197].

У міжнародному середовищі цю проблему регулює ряд законодавчих актів (додаток П). Dodatok розкриває особливості формування звітності за фінансовою діяльністю у складі доходів, а саме безпосередньо у Звіті слід розкривати інформацію про розподіл прибутку або збитку за період такими статтями (МСБО 1): прибуток або збиток, що відноситься до частки меншості; прибуток або збиток, що відноситься до акціонерів

(власників) материнського підприємства.

В окремих випадках МСБО передбачають взаємну компенсацію (згортання) прибутків та збитків, тобто відображення у Звіті чистої суми (різниці). Це стосується таких статей: прибутки та збитки від реалізації поточних інвестицій; зміни в оцінці поточних інвестицій, визнані як дохід; позитивні та негативні курсові різниці; частка у прибутках та збитках асоційованих підприємств, коли облік ведеться за методом участі в капіталі. Більшість із цих вимог уже знайшли відображення у вітчизняному законодавстві.

Проте суттєві статті не можна об'єднувати (компенсувати) з іншими статтями без їх окремої ідентифікації. МСБО 23 передбачає два підходи до обліку витрат на позики: базовий. До складу фінансових витрат згідно з МСБО 23 звичайно включають:

- відсотки за банківським овердрафтом, короткостроковими та довгостроковими позиками;
- амортизацію дисконту або премії, пов'язану з борговими зобов'язаннями;
- витрати, пов'язані з фінансовою орендою;
- курсові різниці, які виникають унаслідок отримання позик в іноземній валюті, якщо вони розглядаються як коригування витрат на відсотки.

Розмежування статей доходу і витрат та об'єднання їх різними способами дає також можливість продемонструвати кілька оцінок результатів діяльності суб'єкта господарювання. Наприклад, на підставі інформації Звіту можна визначити валовий прибуток, прибуток або збиток від звичайної діяльності до оподаткування, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), чистий результат (прибуток або збиток) діяльності підприємства за звітний період тощо.

Фінансова інформація регулятивно-інструктивного характеру включає систему показників, що визначають особливості державного регулювання фінансової діяльності як підприємств так і галузі в цілому. Така інформація

формується на основі законодавчо-нормативних актів, затверджених державними органами управління різних рівнів (рис. 3.4).

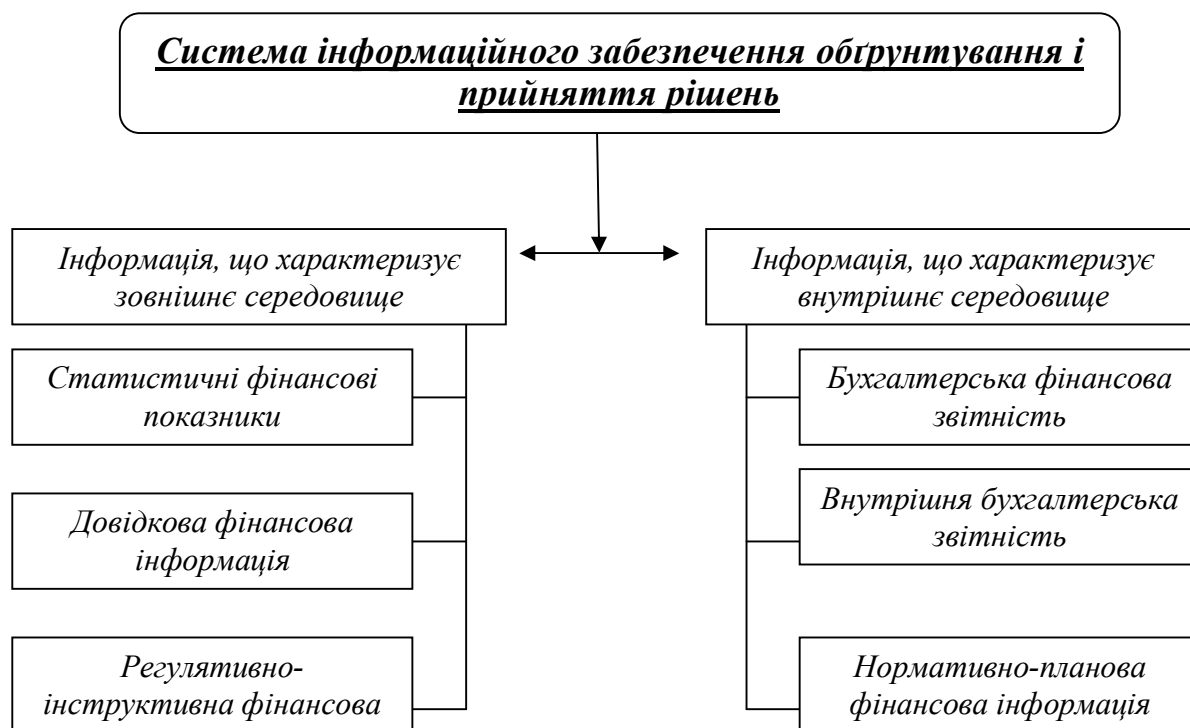

Рис. 3.4. Місце бухгалтерської фінансової звітності в системі інформаційного забезпечення обґрунтування і прийняття рішень

У процесі поточного та оперативного управління фінансовою діяльністю підприємства використовується внутрішня бухгалтерська звітність, показники якої характеризують склад і величину витрат, доходів і фінансових результатів окремих підрозділів підприємства на думку Н.В. Прохар [197]. Формування системи показників внутрішньої бухгалтерської звітності здійснюється за даними бухгалтерського обліку.

Фінансова інформація нормативно-планового характеру - це система, показники якої дозволяють вести поточний та оперативний контроль за фінансовою діяльністю. До цього блоку входять дані фінансових планів, внутрішні нормативи, що регулюють фінансовий розвиток підприємства, за дослідженням В. І. Головка [39; 114].

Центральне місце в системі інформаційного забезпечення належить бухгалтерській фінансовій звітності, показники якої характеризують фінансово-господарську діяльність підприємства. Інформація бухгалтерської фінансової

звітності використовується заінтересованими користувачами при проведенні фінансового аналізу, плануванні та розробці фінансової стратегії та тактики по основних напрямках господарської діяльності.

Тобто, бухгалтерська фінансова звітність, ґрунтуючись на узагальнених даних бухгалтерського обліку, розглядається як об'єднувальна складова між підприємством і зовнішнім середовищем. З одного боку вона покликана розкривати ті процеси, що відбуваються на підприємстві, а з іншого – задовольняти вимоги щодо необхідного обсягу інформації, можливостей її засвоєння зовнішніми і внутрішніми користувачами. З уведенням в дію Закону "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" склад і структура бухгалтерської фінансової звітності суттєво змінилися, в результаті чого широке коло користувачів має більше можливостей приймати обґрунтовані рішення.

Останнім часом роль бухгалтерського обліку та звітності значно підвищилась, що пов'язано зі зміною адресності бухгалтерської фінансової звітності, розширенням кола суб'єктів, які приймають інвестиційні та інші господарські рішення і спираються при цьому на бухгалтерські дані.

Система інформаційного забезпечення обґрунтування та прийняття рішень являє собою безперервний та цілеспрямований добір необхідних інформаційних показників, що використовуються для здійснення оцінки, аналізу, планування, а також підготовки відповідних управлінських рішень за всіма напрямками фінансово-господарської діяльності підприємства.

Бухгалтерська фінансова звітність, ґрунтуючись на узагальнених даних бухгалтерського обліку, виступає ланкою зв'язку між підприємством із зовнішнім середовищем. Вона задовольняє вимоги щодо необхідного обсягу інформації, можливостей її засвоєння зовнішніми і внутрішніми користувачами.

Таким чином, враховуючи принципи організації фінансів в умовах ринкової економіки та трансформаційних процесів, доцільним є удосконалення

методології формування та реалізації фінансового механізму стійкого розвитку підприємств. Пропонуємо розширити концептуальний підхід до визначення механізму за рахунок включення комплексного, програмно-цільового та критеріального підходів. Якщо системний підхід дозволяє визначити структуру фінансового механізму, виявити роль кожного елемента в загальній системі, взаємозв'язок, вплив системи на елементи і навпаки; процесний – розробити дії щодо реалізації функцій управління фінансовою діяльністю, то програмно-цільовий підхід відображає формування механізму відповідно цільовим програмам розвитку підприємств для досягнення оперативних, тактичних, стратегічних цілей із врахуванням впливу внутрішніх та зовнішніх чинників; комплексний – поєднує різні підходи в загальну систему управління фінансами підприємств; критеріальний – забезпечує розробку індивідуальних оціночних критеріїв ефективності функціонування фінансового механізму по окремих підрозділах, підприємству в цілому з метою реалізації стимулюючої функції цього механізму.

Таким чином, можна узагальнити, що механізм збалансування фінансів підприємств – це сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених (система) форм, методів, інструментів, важелів дотримання правильних пропорцій у русі фінансових потоків підприємства по всіх фазах циклу кругообігу фінансових ресурсів (формування, розподілу, використання) відповідно до законодавчого, нормативного, інформаційного, кадрового, технічного забезпечення з метою реалізації стратегії стійкого зростання в поточному та перспективному періодах. Якщо визначити фінанси як об'єкт управління, то реалізація механізму здійснюється через сукупність управлінських функцій, зокрема прогнозування, планування, стимулювання, координування, організацію, регулювання, контроль. Відповідно організаційним забезпеченням дії механізму є планування, прийняття та реалізація фінансових рішень, контроль, аналіз відхилень на думку вчених В.І. Головка, Ж.С. Труфіна та нормативних джерел [39; 214, с. 8; 190].

Розмежування цих визначень має на меті розрізнити напрями дії важелів.

Стимули матеріалізують фінансове заохочення, а санкції – покарання. На практиці в ролі стимулів виступають різні пільги (в оподаткуванні, кредитуванні, інвестуванні тощо), а санкції – це штрафи, пені, додаткові тарифи (рис. 3.5).

Зовнішні чинники	Міжнародні	- Циклічність економічного розвитку; рівень інтегрованості в міжнародну економіку; рівень міжнародної конкуренції; стабільність міжнародної політики.	
	Національні	Політичні	- Відношення до власності, умови господарювання, економічна, фінансово-кредитна політика держави; стан фінансово-кредитної системи та грошового обігу; система оподаткування; обмеження монополій та рівень захисту конкуренції; державні методи регулювання
		Економіко-демографічні	- Циклічність економічного розвитку; структура національної економіки; демографічні процеси; структура та динаміка попиту; здатність до покупки (рівень цін, можливості отримання кредиту); рівень доходів і нагромадження населення; підприємницька активність
	Ринкові	Психологічні	- Звички, норми споживання; професійна структура; національні традиції
		Науковотехнічні	- Рівень НТП і розвитку технологій; рівень конкурентоспроможності
		Форми конкуренції	- Рівень виробничих витрат; рівень рентабельності; рівень впровадження технологій; рівень якості; рівень маркетингу
Внутрішні чинники	Конкурентна позиція підприємства	- Мета діяльності; галузь діяльності; організаційно-правова форма діяльності; традиції, репутація, імідж; доля ринку; стадія життєвого циклу підприємства, продукту; структура та кваліфікація персоналу	
	Принципи діяльності	- Форма власності; організаційна та управлінська структура; інноваційна діяльність; організація виробництва; диверсифікація діяльності; рівень концентрації виробництва	
	Ресурси та їх використання	- Рівень технічного оздоблення; тривалість виробничого циклу; рівень запасів; рівень диверсифікації	
	Маркетингова стратегія	- Рівень розвитку технологій реалізації; тривалість циклу реалізації; збутова політика	
	Фінансова політика	- Рівень, структура витрат; склад і структура активів і пасивів; політика формування запасів; кредитна політика (управління дебіторською і кредиторською заборгованістю); вартість, умови, ризик залучення фінансових ресурсів; рівень власного капіталу; фінансова, інвестиційна, дивідендна політика; наявні цільові фонди	

Рис. 3.5. Чинники механізму збалансування фінансової діяльності підприємств

Відповідно визначення механізму збалансування фінансів підприємства повинно враховувати такі принципи, як система взаємозв'язку і взаємодії його елементів на основі встановлення причинно-наслідкових зв'язків;

функціонування елементів механізму здійснюється в межах нормативно-правової регламентації; система повинна мати параметри, вплив на які змінює протікання процесу; мета спрямування дієвості фінансового механізму – стійкий розвиток підприємства; структура механізму визначається впливом сукупності як внутрішніх, так і зовнішніх чинників діяльності підприємства; система повинна бути динамічною; наявність системи індикаторів оцінки ефективності механізму; система взаємозв'язку і взаємодії елементів повинна бути узгоджена у часі.

В результаті аналізу виявлено, що багатьма науковцями концептуальні підходи до визначення механізму управління фінансами трактуються, виходячи з положень процесного або системного підходу. Проте неможливість цих концепцій повною мірою описати сучасні умови господарювання зумовлюють необхідність застосування концептуального підходу на основі синтезу системного, процесного, програмно-цільового, комплексного, критеріального підходів за дослідженням А. А. Марченко [140, с. 10].

При аналізі механізму збалансування фінансів підприємств визначено його структуру та систематизовано елементи. Встановлено, що механізм збалансування фінансів підприємств є найбільш динамічним елементом управління фінансами підприємств.

Водночас недостатньо висвітленими залишаються питання внутрішньої реалізації механізму в умовах посилення впливу чинників зовнішнього середовища підприємств. Саме це повинно стати об'єктом подальших досліджень з питань підвищення ефективності управління фінансами підприємств в умовах трансформації економіки.

Система управління фінансовою діяльністю підприємства характеризується паралельністю виконання таких етапів управління, як стратегічне, тактичне й оперативне, органічним їх поєднанням у комплекс процесів формування фінансової стратегії та її коригування під впливом зовнішнього середовища і внутрішніх умов. Фінансова стратегія підприємства на думку А.І. Гулей [48], є частиною загальної стратегії

економічного розвитку підприємства і тому узгоджується з її цілями і напрямками, як показано на концептуальній схемі регулювання фінансової діяльності (рис. 3.5)

Концепція реалізується за допомогою відповідних методів, вибір яких залежить від низки факторів: завдань на відповідному етапі фінансової діяльності; мети використання коштів; співвідношення обсягу фінансових ресурсів, що є в розпорядженні, та потреб у коштах; стану економіки; пріоритетності заходів та інших факторів. Розмаїття методів визначається суб'єктами з якими підприємство має відносини у процесі своєї діяльності, а також конкретними умовами формування й розподілу грошових коштів.

Методи фінансової діяльності – це сукупність прийомів і засобів, за допомогою яких управлінці формують, розпоряджаються та використовують фонди грошових коштів.

При розподілі грошових коштів застосовують два основних методи: метод фінансування (безповоротний) підрозділів і метод кредитування (виділення коштів на засадах відплатності та зворотності).

До методів використання грошових коштів належать метод встановлення цільового призначення фондів грошових коштів; метод визначення порядку використання коштів; метод встановлення фінансових нормативів і лімітів використання грошових коштів; метод планування; метод фінансового контролю.

Характерною особливістю концептуальної схеми регулювання системи є наявність в ній фінансово-планових актів, що приймаються в процесі фінансової діяльності й містять планові показники щодо утворення, розподілу та використанню фінансів на певний період. Існування цієї ланки в системі зумовлено дією принципу плановості в процесі утворення, розподілу й використанню фінансових ресурсів.

Для Звіту про рух грошових коштів (додаток Т) нами запропоновано формувати інформацію про резерви по гр. 360 чинної форми для об'єктивного відображення інформації про рух грошових коштів від фінансової діяльності.

Як система стратегічних цілей, фінансова діяльність підприємства повинна забезпечувати формування достатнього обсягу власних фінансових ресурсів і високорентабельне використання власного капіталу; оптимізацію структури активів і використовуваного капіталу; прийнятність рівня фінансових ресурсів тощо.

Для формування фінансової стратегії пропонується модель, цільовою функцією якої розглядається функція корисності. Максимізація запропонованої функції корисності при заданих обмеженнях на змінні стану й управління дає можливість визначити оптимальну фінансову стратегію. Гнучкість системи фінансового оцінювання і регулювання дозволяє в межах визначеної фінансової стратегії формувати й реалізовувати скориговані плани. Алгоритмічна модель фінансового регулювання виконання стратегічних і бізнес-планів, складається з двох блоків: формування фінансового плану і фінансове його оцінювання. Реалізація алгоритмів задач цих блоків дає можливість визначити фінансові кошти, які забезпечують виконання планів в умовах дестабілізуючих чинників і можливих відхилень цих коштів. Критерієм вибору варіанта фінансового плану є фінансова рівновага коштів для його реалізації.

Оскільки фінансовий менеджмент розглядається як комплексна управлінська система, що забезпечує розробку взаємопов'язаних управлінських рішень, усі рішення в сфері формування, використання і розподілу фінансових ресурсів споріднені і впливають на результативність діяльності за дослідженням Г.І. Левицької [125, с. 7]. В цих рамках існують два типи вимог до інформації щодо фінансової діяльності, а саме: функції об'єкту та суб'єкту управління. Функція об'єкту управління передбачає відтворення авансованого капіталу на розширеній основі, забезпечення кругообігу капіталу, контрольна функція управління капіталом підприємства [190]. Функції суб'єкта управління враховують: прогноз фінансових ситуацій, регулювання, координація діяльності різних внутрішніх служб підприємства, функція стимулювання і контролю за грошовим оборотом. Саме тому в моделі фінансової діяльності

(рис. 3.6.) нами передбачено декілька концепцій – грошового потоку, ув'язаної з часом цінності грошей, компромісу між ризиком і дохідністю та ціною капіталу.

Концепція грошового потоку передбачає ідентифікацію грошового потоку, його тривалість і вид, оцінку факторів, що визначають величину елементів грошового потоку, вибір коефіцієнту дисконтування грошового потоку, що дозволяє зіставити елементи потоку, які генеруються у різні моменти часу, оцінка ризику і пов'язані з нею методи обліку.

Концепція ув'язаної з часом цінності грошей це об'єктивна характеристика грошових ресурсів, яка визначається причинами інфляцією, ризиком недоотримання грошей і оборотністю.

Компроміс між ризиком і дохідністю наявний тому, що у бізнесі майже завжди наявний ризик, а ціна капіталу показує мінімальний рівень доходу для покриття витрат та рівня беззбитковості.

Підводячи підсумки концептуальної системи регулювання фінансової діяльності, можна зробити висновки, що вкладаючи кошти в цю діяльність, аграрні підприємства мають значні фінансові ризики. Компенсацією за ризиковість є доходи, які вони можуть отримати від володіння своїми правами (у вигляді усіх складових витрат і доходів фінансової діяльності). У цьому зв'язку в сучасній теорії і практиці організації фінансової діяльності підприємств, як це описано більшістю дослідників фінансової діяльності В.М. Опарін, К. А. Пріб, О.О. Терещенко, Г.І. Філіна [163; 189; 212; 219], при визначенні основних завдань фінансового менеджменту пріоритетною є концепція максимізації вартості (доходів) власників корпоративних прав підприємства (Shareholder-Value-Konzept = SVK), започаткована в США у 80-х роках минулого сторіччя. Згідно з цією концепцією діяльність менеджменту підприємства в цілому і фінансового менеджменту зокрема оцінюється за критерієм максимізації капіталу, який належить власникам за дослідженням Л.В. Малиновської [81].

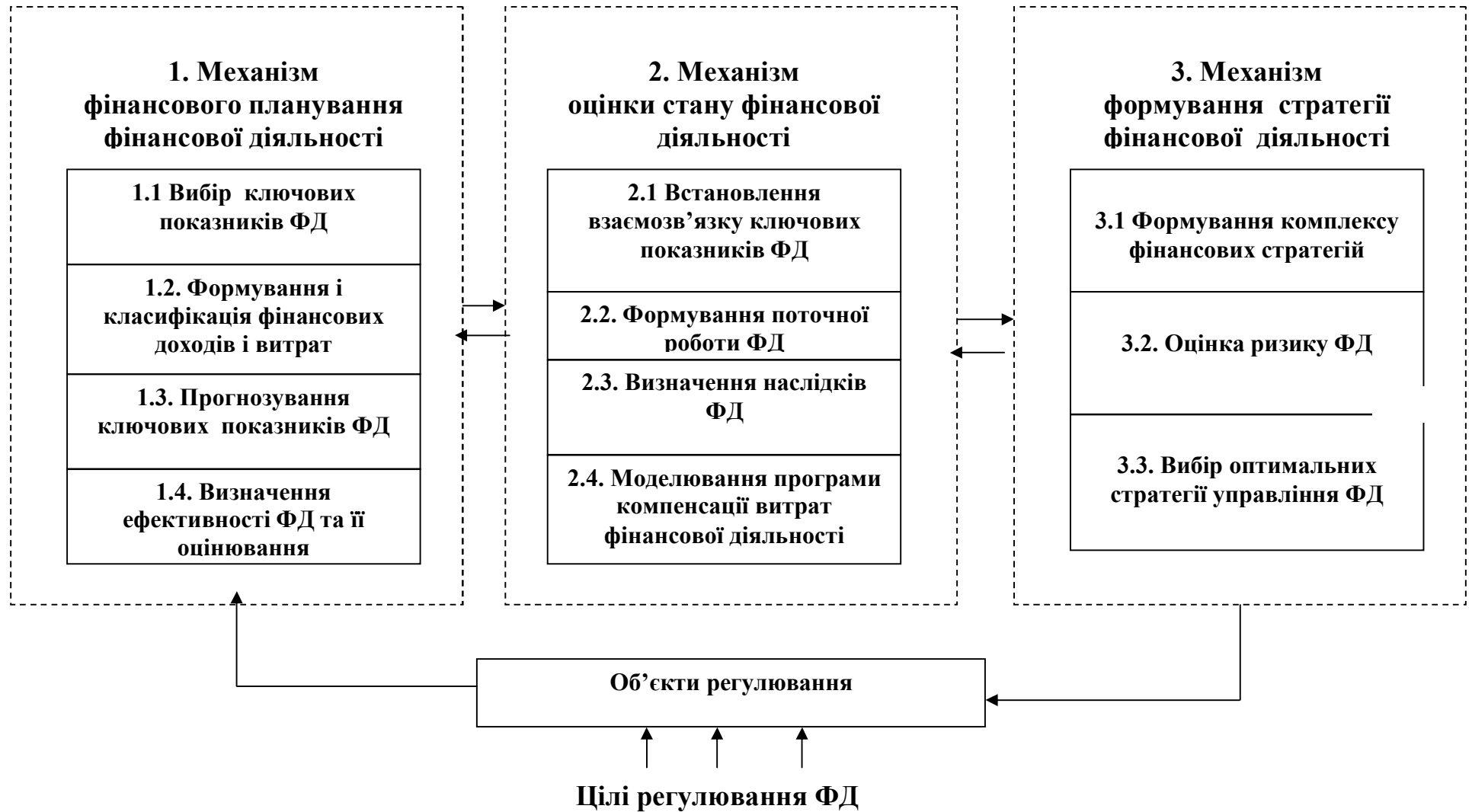

Рис. 3.6 Концептуальна схема системи регулювання фінансової діяльності (ФД)

Характерною особливістю концепції SVK є те, що вона передбачає конкуренцію підприємства як на ринках збуту готової продукції, так і на ринку капіталів.

У контексті фінансової політики у науково-практичних розробках, присвячених фінансуванню підприємств, пропонується комплекс заходів щодо інформаційного та сервісного забезпечення потенційних інвесторів, у т. ч. ознайомлення зі стратегією діяльності підприємства, річною звітністю, прогнозними розрахунками фінансових результатів, показників балансу та руху грошових коштів.

Саме тому фінансові менеджери повинні забезпечити баланс інтересів різних сторін. Нині як у теорії, так і на практиці домінує висновок про те, що пріоритетним критерієм прийняття фінансових рішень на підприємствах недержавної форми власності є орієнтація саме на інтереси власників. Отже, під кутом зору саме цього критерію і повинні прийматися рішення у фінансовій сфері.

Таким чином, ми узагальнили інформацію щодо фінансової звітності. Встановлено, що ефективність управління фінансовою діяльністю залежить передусім від якості одержаної інформації, цінність якої визначається придатністю комплексно характеризувати діяльність складних за структурою об'єктів, зокрема фінансових доходів та витрат. Показники, що кількісно характеризують зміни на аграрному підприємстві, формуються в управлінській звітності, яка узагальнює масив даних про їх господарську діяльність.

Управлінська звітність щодо фінансової діяльності є основним джерелом інформації і відображає результати виробничої та фінансово-господарської діяльності аграрних підприємств. Тому вона має відповідати завданням управління сучасним підприємством і, відповідно, задовольняти певні вимоги.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» ст. 1 передбачено поділ обліку на бухгалтерський та внутрішньогосподарський (управлінський) [73].

Виходячи з концепції поділу обліку, впливає необхідність поділу

інформації, яка ними забезпечується, звідки і поділ звітності щодо видів діяльності на зовнішню і внутрішню. Внутрішня звітність використовується тільки на підприємстві ієрархічними ланками фінансового менеджменту. Зовнішня звітність є засобом інформування зовнішніх користувачів про характер діяльності за видами, в тому числі і фінансової, дохідність і майновий стан аграрного підприємства. Складання внутрішньої звітності викликано потребою внутрішньогосподарського управління. Така звітність призначена для внутрішнього використання, прийняття управлінських рішень, контролю за їх виконанням, прогнозування, планування діяльності структурних підрозділів підприємства та для оцінки виконаних рішень. На відміну від бухгалтерської звітності, яка розробляється на основі даних фінансового обліку й орієнтується на зовнішніх користувачів, управлінська звітність формується для внутрішніх користувачів — керівників різних рівнів управління підприємством.

Управлінська звітність щодо фінансової діяльності – це комплекс взаємопов'язаних даних і розрахункових показників, що відображають функціонування аграрного підприємства як суб'єкта господарської діяльності, згрупованих у цілому по підприємству й у розрізі структурних підрозділів відповідно за доходами і витратами фінансової діяльності. Основна мета такої звітності – задоволення інформаційної потреби фінансового менеджменту різних рівнів [82].

Управлінська звітність містить інформацію про всі підрозділах, відділах, які є на аграрному підприємстві. Так, безсумнівно, фінансовий менеджмент може оцінити економічний стан виходячи з бухгалтерського обліку, але він не розкриває всі тонкощі системи, тоді як оперативне управління грошовими та фінансовими потоками вимагає оперативної інформації. Наприклад, управлінський облік дасть відповідь на такі питання: яка структура фінансових ресурсів найбільш оптимальна на даний поточний момент; що вигідно: залучати ресурси чи формувати їх самостійно за рахунок внутрішніх джерел тощо.

Також управлінська звітність дає інформацію про ефективність кожного

виду діяльності, аналізуючи її у форматі, оптимальному для прийняття управлінських рішень. Як правило, її складання не є обов'язковим, але якщо планується підвищувати обсяги реалізації за рахунок зменшення будь-яких ресурсів, то така інформація просто необхідна для аналізу ефективності рішень та структури залучених ресурсів[63].

В результаті обробки інформації управлінського обліку бухгалтером-аналітиком складаються внутрішні (сегментарні) звіти, які представляються як адміністрації підприємства, так і менеджерам всіх рівнів управління. Основна мета їх складання – забезпечення необхідною інформацією лише внутрішніх користувачів. Сегментарна звітність допомагає розібратися в ефективності різноманітних напрямів бізнесу аграрного підприємства, яку неможливо визначити із її сукупних даних.

Узагальнюючи вищевикладений матеріал та дослідження інших авторів [16], можна сказати, що внутрішньо- та зовнішньоорганізаційна сторони складання звітності мають кардинально різні цілі. Зокрема, головним завданням зовнішньоорганізаційної інтерпретації є надання повної та неупередженої інформації стосовно видів діяльності аграрного підприємства зовнішнім користувачам. Внутрішньоорганізаційний аспект ґрунтується на важливості та необхідності забезпечення відповідною інформацією лише внутрішніх користувачів. Це означає, що підприємство при складанні звітності повинно наводити в ній показники лише тих видів діяльності, котрі визнані звітними у певний період. Процедура визнання щодо сегментів проводиться згідно норм П(С)БО 29 [129] і потребує попереднього проведення складного економічного аналізу. Проте сегмент може бути визнаний звітним і на основі того, має він важливе значення для підприємства в цілому чи ні, тобто подання інформації зовнішнім користувачам хоча й надає значно більший обсяг інформації про підприємство в цілому, однак все ж не розкриває всіх позитивних та негативних сторін його діяльності.

Для обліку фінансової діяльності в управлінській звітності використовують різні форми, - текстові або табличні. Як правило, інформація,

що міститься в документах, повинна бути достовірною і ясною. Дані беруться з облікових програм, документів, планів, нормативів.

Виходячи з цього, по відношенню до управлінської звітності не можуть бути встановлені загальні правила формування та представлення, застосовані єдині звітні форми. Складання управлінської звітності — це внутрішня справа аграрного підприємства.

На наш погляд, як і інших дослідників фінансової звітності [197; 198; 204], доцільно виділити такі принципи формування внутрішньої управлінської звітності: адресності – звітність складається на запити відповідних її користувачів; достовірності – інформація, представлена у звітності, повинна бути підтвердженою відповідними первинними і внутрішніми документами та викликати довіру у її користувача; повного відображення – повинна містити всю необхідну інформацію, але не бути перенавантажена зайвою інформацією; періодичності – використання різних періодів часу (декада, місяць, квартал, рік); оперативності – складається в міру її необхідності, інформація, відображена в звітності, повинна випереджати будь-які рішення; конкретності – містить лише ту інформацію, яка визначена метою її складання; варіативності – містить кілька варіантів подій, які можуть впливати на рішення, що приймається на її основі, та сприяти вибору найкращого; аналітичності – містить детальну аналітичну інформацію по відповідних її об'єктах; корисності – витрати на складання, звітності не повинні перевищувати ефекту (вигоди), від її використання; ступеня сприйняття - повинна враховувати особливості й рівень підготовки її користувачів.

Управління формує певні вимоги до якості інформації, наведеної у звітності. На сучасному етапі актуальною є проблема переходу до типу господарювання сталого розвитку, що має особливе значення у сільському господарстві, де природне середовище невідтворювальне.

Нами визначено складові управлінської звітності за показниками фінансової діяльності, які мають достовірно відображувати поточний стан і потенціал розвитку сільськогосподарської галузі за параметрами економічних

показників досліджуваного виду діяльності, що відображено в додатку Т, рис. Т.1.

Це дає можливість характеризувати діяльність аграрних підприємств за аспектами видів діяльності та комплексно відбивати найсуттєвіші її параметри згідно з концепцією фінансових стратегій розвитку.

Для кожного з видів діяльності доцільно використовувати окремі форми управлінської звітності, склад якої повинен включати:

накопичувальні звіти (оперативні) - складаються окремо по видах виробництва, біологічних активах, продукції (групах і видах), структурних підрозділах, центрах відповідальності, сегментах підприємства за короткі проміжки часу (тиждень, місяць тощо);

зведені звіти (поточні) - складаються на основі накопичувальних форм звітності та містять систематизовані дані по видах виробництва, об'єктах обліку, про діяльність підрозділів (показники сегмента) на певну дату (місяць, квартал);

підсумкові звіти - відображають результати діяльності структурних підрозділів, центрів відповідальності (сегментів) та підприємства в цілому за певний період (квартал, рік).

Отже, можна зробити висновок, що для ефективного управління аграрним підприємством недостатньо лише тієї інформації, що надає фінансовий облік, тобто фінансова звітність, так як кожне підприємство повинно передбачити можливі недоліки управління за видами діяльності. Для ефективного функціонування підприємства слід звертати увагу на майбутні результати діяльності, щоб за можливості уникнути ризиків і втрат, а фінансова звітність дає уявлення про фінансовий стан і результати діяльності лише минулих і звітного періоду, тому кожне підприємство повинно самостійно розробляти ще й управлінську звітність, яка надаватиме таку інформацію.

ВИСНОВКИ

Вирішення наукової проблеми обліку фінансової діяльності аграрних підприємств полягає у гармонізації відповідності існуючих теоретико-методологічних основ бухгалтерського обліку сучасним економічним реаліям. Основні висновки, що підтверджують результати проведеного дослідження, наступні.

1. Теоретичною основою обліку фінансової діяльності є економічна теорія, а методологію визначає найбільш впливова група користувачів – фінансові менеджери та інвестори. Вплив глобальних процесів на розвиток бухгалтерського обліку в Україні проявляється у стандартизації обліку, наближеній до міжнародної. Наслідки цього процесу вимагають постійного згладжування негативних впливів міжнародних облікових моделей, втрачання вітчизняним бухгалтерським обліком таких рис як достовірність, об'єктивність і соціальна спрямованість, системність на практичному рівні.

У свою чергу, управління фінансовою діяльністю залежить від сучасного стану та методики обліку, умов визнання доходів і витрат, механізмів та методів фінансування й планування, визначення потреби у фінансових ресурсах. Визначено, що фінансова діяльність – це процес управління формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів підприємства: цілеспрямоване управління грошовими потоками, генерування доданої вартості, її збереження та створення умов для використання. Крім того, це вид діяльності, що зумовлює зміни в обсягах та складі капіталу і позикових засобів.

2. Бухгалтерський облік фінансової діяльності, як форма забезпечення загальних потреб суспільства, має обслуговувати управління. У роботі запропоновано врахування складових фінансової діяльності для різних організаційно-правових форм господарювання, в залежності від особливостей формування власного і залученого капіталу від приватного підприємства до кооперативної форми господарювання.

Методологія обліку фінансової діяльності у її визначеннях для макро- та

мікро рівнів надає розв'язання внутрішнього протиріччя цієї категорії.

Завданням методології обліку фінансової діяльності на макроекономічному рівні є однозначність і прозорість методик формування облікових показників. На мікро рівні обліку механізм регулювання фінансової діяльності має мету запобігання фінансовим кризам на підприємстві та сприяння стратегії розвитку.

3. Розроблена облікова модель фінансової діяльності аграрних підприємств, яка охоплює класифікацію операцій доходів і витрат, ведення поточної діяльності та складання звітності, а також управлінські рішення щодо поліпшення фінансового забезпечення операційної та інвестиційної діяльності за рахунок формування ресурсів. У цій моделі важливими є підходи щодо методики обліку фінансової діяльності аграрних підприємств в частині фінансових витрат, доходів та результатів. Для реалізації ефективної фінансової діяльності необхідно проведення цілої низки заходів планування, аналізу, обліку та контролю для надання достовірної інформації для управління.

4. За результатами проведеного дослідження проаналізовано та узагальнено відображення в обліку фінансових витрат згідно з вимогами П(С)БО 31 «Фінансові витрати» щодо капіталізації та відображення операцій комерційного кредитування й фінансової оренди. Відображення фінансових витрат згідно П(С)БО 31 щодо капіталізації відбувається з врахуванням вимог щодо прирівнювання балансової вартості основних засобів в податковому обліку до бухгалтерського – з віднесенням на збільшення вартості об'єктів основних засобів.

Для аграрних підприємств операції фінансової діяльності мають певні особливості: нараховані відсотки за комерційний кредит відображаються на дебеті рахунка № 951 та кредиті рахунка № 684, відсотки за користування кредитом при фінансовій оренді – за дебетом рахунка № 951 та кредитом рахунка № 611.

5. Удосконалено методичні засади відображення операцій фінансової

діяльності шляхом поглиблення аналітичного обліку процесу формування резервів на її здійснення із залученням рахунків капіталу, резервів і фінансових результатів. Формування резерву необхідне тому, що навіть незначна затримка з фінансовими виплатами тягне за собою штрафні санкції та втрату частини грошового потоку. Для цієї мети нами запропоновано відображення операцій резервування процесів фінансової діяльності на рахунку 47, з відкриттям субрахунків № 479 «Резерв відшкодування комерційних ризиків», – для покриття втрат від виробничих, майнових ризиків, ризиків продажу, недостатнього та несвоєчасного розвитку та № 4710 «Резерв майбутніх витрат і платежів», що має цільове спрямування.

6. У дисертаційній роботі уточнено поетапність формування звітності в частині фінансової діяльності. Встановлено умови її відповідності до вимог МСФЗ (IAS) 32 «Витрати на позики» та П(С)БО 31 «Фінансові витрати» для підвищення ефективності управління фінансовими потоками.

Безпосередньо у Звіті слід розкрити інформацію за вимогами МСФЗ 1 про розподіл прибутку або збитку за період наступними статтями : прибуток або збиток, що відноситься до частки всіх вкладників; прибуток або збиток, що відноситься до частки акціонерів підприємства.

7. Облікова політика в частині капіталізації фінансових витрат опирається на визнання доходу, включаючи спосіб визначення ступеня завершеності робіт, послуг, дохід від виконання і надання яких визнається за ступенем завершеності. Вибір варіанта облікової політики щодо фінансової діяльності в частині витрат на позики передбачає, що підприємство повинно орієнтуватися на ті економічні наслідки, до яких може привести застосування обраної облікової політики. Отже, для Приміток у фінансовій звітності необхідна інформація про: облікову політику, прийняту для відображення позик і витрат по них; структуру витрат на позики, капіталізованих протягом періоду; ставку капіталізації, використану для визначення величини витрат по позиках.

У Наказі про облікову політику підприємств витрати на позики на

потреби фінансового та податкового обліку потрібно відображати згідно стандартів бухгалтерського обліку та інших нормативних вимог, враховувати, що метод капіталізації витрат буде безальтернативним.

8. Для аналізу окремих операцій господарсько-фінансової діяльності підприємств необхідно посилення методичних складових контролю. Це поліпшить оцінку видів (потенціалу) фінансової діяльності підприємств різних організаційно-правових форм, підвищить ефективність управління; посилить методичні складові контролю операцій фінансової діяльності в частині складу витрат, доходів, результатів.

Досліджено, що схема обліку формування показників фінансової діяльності як модель вимагає контролю, та передбачає відображення інформації у послідовності: фінансові доходи та витрати звітного періоду; формування резерву; нарахування доходів; списання нарахованого резерву, списання доходів і витрат; визначення прибутку від фінансової діяльності. Методи фінансової діяльності поділяються на групи: формування, розподілу і використання грошових фондів.

9. Встановлено чинники, які впливають на збалансування фінансів підприємств безпосередньо засобами фінансової діяльності. Серед внутрішніх це: мета діяльності, галузь, організаційно-правова форма, частка ринку, життєвий цикл; ресурси; маркетинг; фінансова політика. До зовнішніх чинників відносяться циклічність економічного розвитку, рівень інтегрованості країни в міжнародну економіку, розвиток конкуренції, стабільність міжнародної політики, політичні, соціальні, науково технічні чинники тощо.

ДОДАТКИ

Структура реалізації основних видів сільськогосподарської продукції за напрямками реалізації (у % до загального обсягу)

Показники	1990	1995	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2010 в %до 1990
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Переробним підприємствам									
Зернові та зернобобові культури	80,4	37,5	4,0	5,2	5,1	4,4	3,9	3,4	4,2
Олійні культури	98,9	5,1	2,4	4,0	3,9	4,5	4,5	4,2	4,2
Цукрові буряки	100,0	99,6	93,0	90,4	92,4	93,4	91,4	93,3	99,3
Картопля	85,1	15,2	16,9	11,3	12,5	10,9	6,9	7,4	8,9
Овочі	89,4	39,6	13,3	13,5	8,8	22,6	36,9	37,2	41,6
Плоди та ягоди	86,8	40,4	16,1	13,4	26,7	30,6	32,2	25,0	28,8
Худоба та птиця (у живій вазі)	94,8	46,1	21,6	30,9	34,6	30,5	25,6	25,5	26,9
Молоко та молочні продукти	99,1	87,2	66,3	85,0	90,4	92,7	92,6	92,7	93,5
Яйця	98,1	56,8	20,0	0,4	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2
Вовна	100,0	60,3	28,7	35,6	52,3	63,5	54,8	46,9	0,5
Видано пайовикам в рахунок орендної плати за землю та майнових паїв (часток)									
Зернові та зернобобові культури	–	–	14,1	10,5	10,9	9,2	7,4	9,6	–
Олійні культури	–	–	4,6	2,0	0,9	1,0	0,8	0,7	–
Цукрові буряки	–	–	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	–
Картопля	–	–	1,6	0,4	0,3	0,4	0,2	0,1	–
Овочі	–	–	2,9	0,9	0,5	0,4	0,2	0,2	–
Плоди та ягоди	–	–	0,7	0,4	0,3	0,1	0,1	0,1	–
Худоба та птиця (у живій вазі)	–	–	0,5	0,4	0,3	0,1	0,1	0,1	–
Молоко та молочні продукти	–	–	0,2	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	–
Яйця	–	–	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	–
Вовна	–	–	–	0,0	–	0,0	0,2	0,0	–
Населенню в рахунок оплати праці									
Зернові та зернобобові культури	13,2	30,3	20,6	4,7	2,7	1,5	1,0	0,9	6,8
Олійні культури	0,8	11,9	10,1	1,4	0,4	0,3	0,3	0,1	12,5
Цукрові буряки	–	0,1	0,5	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	–
Картопля	5,2	32,2	20,4	4,0	2,0	1,9	1,1	1,3	25
Овочі	2,6	15,1	21,1	3,5	1,5	0,9	0,5	0,6	23
Плоди та ягоди	3,4	14,6	22,7	6,0	3,7	2,2	1,6	0,7	20,6

Продовж. додатка А

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Молоко та молочні продукти	0,8	3,1	7,5	1,5	0,7	0,5	0,4	0,4	50
Яйця	0,4	4,8	5,9	1,9	0,7	0,7	0,8	0,6	150
Вовна	–	–	13,5	2,5	0,3	0,2	1,5	0,8	-
На ринку									
Зернові та зернобобові культури	3,2	19,2	34,8	10,0	8,7	7,9	6,6	7,1	221,8
Олійні культури	0,3	27,7	46,4	11,3	7,6	6,9	5,8	5,0	1666
Цукрові буряки	–	0,2	4,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	-
Картопля	9,4	42,7	44,8	17,2	12,9	15,3	12,3	12,6	134
Овочі	8,0	41,2	47,0	31,8	29,8	18,5	11,9	12,2	152,5
Плоди та ягоди	9,8	40,6	49,8	33,0	28,6	28,1	29,2	25,1	256
Худоба та птиця (у живій вазі)	1,8	26,2	38,4	19,1	7,8	7,9	7,9	7,5	416,7
Молоко та молочні продукти	0,1	8,9	21,2	3,8	2,1	1,5	1,9	1,9	1900
Яйця	1,3	34,2	66,2	29,2	24,5	23,9	21,5	20,0	1538
Вовна	–	33,5	51,1	13,2	8,4	7,3	8,4	9,4	-
За іншими напрямками									
Зернові та зернобобові культури	3,2	13,0	26,5	69,6	72,6	77,0	81,1	79,0	2468
Олійні культури	0,0	55,3	36,5	81,3	87,2	87,3	88,6	90,0	-
Цукрові буряки	–	0,1	2,5	9,4	7,6	6,6	8,5	6,7	-
Картопля	0,3	9,9	16,3	67,1	72,3	71,5	79,5	78,6	2620
Овочі	0,0	4,1	15,7	50,3	59,4	57,6	50,5	49,8	-
Плоди та ягоди	0,0	4,4	10,7	47,2	40,7	39,0	36,9	49,1	-
Худоба та птиця (у живій вазі)	0,1	11,3	7,6	45,1	55,1	59,9	65,1	65,9	659
Молоко та молочні продукти	–	0,8	4,8	9,6	6,7	5,3	5,1	5,0	-
Яйця	0,2	4,2	7,9	68,5	74,6	75,3	77,6	79,2	3960
Вовна	–	6,2	6,7	48,7	39,0	29,0	35,1	42,9	-

Визначення терміну «фінансова діяльність» різних авторів

Автор	Визначення терміну «фінансова діяльність»
Як діяльності, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства	
Міністерство фінансів України Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 "Звіт про рух грошових коштів" (п.4) N 87 від 31.03.99 м. Київ	Фінансова діяльність - діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства
МФУ Наказ Про затвердження П(С)БО в державному секторі 101 "Подання фінансової звітності" 28.12.2009 N1541	Фінансова діяльність - діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу
Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посібн. / О. О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2003. – 554 с.	ФД підприємства у вузькому розумінні - діяльність, яка веде до змін розміру і складу власного та позикового капіталу, тобто пов'язана з фінансуванням підприємства; у широкому розумінні - усі заходи, пов'язані з мобілізацією капіталу, його використанням, примноженням та поверненням. Фінансова діяльність включає весь комплекс функціональних завдань, пов'язаних з фінансуванням підприємства, інвестиційною діяльністю та фінансовим забезпеченням (обслуговуванням) операційної діяльності
Як діяльності, яка вирішальний вплив на процеси генерування вартості підприємства	
Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств / А. М. Поддєрьогін та ін. – К.: КНЕУ, 2005. – 546 с.	ФД (фінансування) має вирішальний вплив на процеси генерування вартості підприємства. Так, оптимізація структури капіталу (оптимізація фінансування) веде до зменшення затрат на його залучення і створює фінансову базу для операційної та інвестиційної діяльності
Наукова Н. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва: сутнісно-аналітичний аспект / Н. Наукова // Галицький економ. Вісник. – 2011	ФД підприємства спрямована на пошук і мобілізацію резервів збільшення доходів і недопущення втрат, на залучення капіталу на вигідніших умовах. Це прийняття оперативних фінансових рішень, що стосуються: достатніх обсягів фінансових ресурсів, необхідних підприємству; структури джерел фінансових ресурсів; оптимального формування фінансових ресурсів та їх раціонального використання, з метою забезпечення високих результатів фінансово-господарської діяльності
Опарін В. М. Фінанси: навч. посібн. / В. М. Опарін. – К.: КНЕУ, 2002. – 240 с.	ФД підприємств відображається в грошових потоках, має бути організована трьома методами: комерційний розрахунок; неприбуткова діяльність; кошторисне фінансування
Як діяльності, яка вирішальний вплив на процеси формування фінансових ресурсів підприємства	
Лишиленко О. В. Бухгалтерський облік: підруч. / О. В. Лишиленко. – Издательство: ЦУЛ-Год: 2009. – 230 с.	ФД це формування фінансових ресурсів підприємств, одержання й використання прибутку (у вигляді дивідендів), розміщення капіталу в активи, фінансування капітальних вкладень, амортизаційна політика, сплата податків та ін. Тому термін «ФД» використовують у вузькому розумінні слова (згідно з його законодавчим трактуванням), та як його основне, узвичаєне значення
Финансовые предприятия [Електронний ресурс] / Forex MMCIS Group. – Джерело доступу: http://best-dc.ru/ .	ФД - це система використання різних форм і методів для фінансового функціонування підприємств і досягнення ними поставленої мети. ФД спрямована на: фінансове забезпечення виробництва; пошук резервів збільшення доходів, прибутку, рентабельності і платоспроможності; виконання фінансових зобов'язань перед суб'єктами господарювання, бюджетом, банками; мобілізація фінансових ресурсів в необхідному обсязі (на виробництво і соціальну сферу, збільшення капіталу); контроль за фінансовими ресурсами
Господарський кодекс України, м. Київ, 16 січня 2003 року N 436-IV	ФД суб'єктів господарювання включає грошове та інше фінансове посередництво, страхування, а також допоміжну діяльність у сфері фінансів і страхування
Визначення автора	<i>ФД — це процес управління формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів суб'єкта господарювання з метою досягнення фінансово-економічних цілей. Вона включає цілеспрямоване управління грошовими потоками на підприємстві, генеруванням додаткової вартості, її збереженням та створенням умов для використання. Як вид діяльності вона призводить до змін в розмірі і складі капіталу і позикових засобів</i>

Порівняння змісту фінансової діяльності у нормативних облікових документах окремих країн

Україна	Казахстан	Россия	Молдова
<p>Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 "Звіт про рух грошових коштів", Наказ Міністерства фінансів України 31.03.99 N 87.</p> <p>Фінансова діяльність-діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства. Рух грошових коштів у результаті фінансової діяльності 44.Рух грошових коштів у результаті фінансової діяльності визначається на основі змін у статтях балансу за розділом "Власний капітал" та статтях, пов'язаних з фінансовою діяльністю, у розділах балансу: Забезпечення наступних витраті платежів", "Довгострокові зобов'язання" і "Поточні зобов'язання" ("Короткострокові кредити банків" і "Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями", "Поточні зобов'язання за розрахунками з учасниками" тощо)</p>	<p>Национальный стандарт финансовой отчетности № 2 (НСФО-2), утвержденный Приказом Министра финансов РК от 21.06.2007 г. №217.</p> <p>§ 53. Деятельность по финансированию.</p> <p>Примерами движения денежных средств от финансовой деятельности являются:</p> <p>1)денежные поступления от эмиссии акций или других долевых инструментов; 2)денежные платежи владельцам для приобретения или выкупа акций субъекта; 3) денежные поступления от выпуска необеспеченных облигаций, займов, векселей, обеспеченных облигаций, закладных и других краткосрочных и долгосрочных заемных средств; 4)денежные погашения взятых в кредит сумм; 5)денежные платежи арендатора для уменьшения непогашенной задолженности по финансовой аренде</p>	<p>ПБУ 4/99 "Бухгалтерская отчетность организации" Приказ Минфина России от 22.07 2003 г., (форма №4 «Отчет о движении денежных средств»).</p> <p>Финансовая - деятельность, в результате которой изменяются величина и состав собственного капитала и заемных средств: выпуск акций и облигаций; получение займов от других предприятий; погашение заемных средств; другие подобные операции.</p> <p>В составе поступлений от финансовой деятельности выделены:</p> <ul style="list-style-type: none"> – поступления от эмиссии акций или иных долевых ценных бумаг; – поступления от займов и кредитов, предоставленных другими организациями. <p>В составе денежных средств, направленных на финансовую деятельность выделены:</p> <ul style="list-style-type: none"> – погашение займов и кредитов (без процентов); – погашение обязательств по финансовой аренде. <p>Строка «Чистые денежные средства от финансовой деятельности» – нетто-результат поступлений и расходов.</p>	<p>Национальный стандарт бухгалтерского учета 7 "Отчет о движении денежных средств" (с изменениями, Приказ Мин.Фин. N 61 от 23.06.2008 г.).</p> <p>Информация о движении денежных средств в результате финансовой деятельности позволяет пользователям финансовых отчетов узнать, увеличился или уменьшился собственный капитал, какие изменения и почему произошли в величине и составе долгосрочных и краткосрочных обязательств. Движение денежных средств от финансовой деятельности включает: а) денежные поступления от эмиссии собственных акций и других ценных бумаг; б) денежные выплаты собственникам с целью приобретения или погашения акций предприятия; с) денежные поступления в виде краткосрочных и долгосрочных кредитов и займов; d) денежные выплаты при погашении задолженности по краткосрочным и долгосрочным кредитам и займам; е) денежные поступления от арендаторов при погашении обязательств, связанных с финансируемой арендой; f) выплата дивидендов; g) денежные поступления от роялти</p>

Джерело: [29;182]

Финансовая деятельность
(Общий классификатор видов деятельности ОКВЭД)

РАЗДЕЛ	НАИМЕНОВАНИЕ
65	Финансовое посредничество
65.1	Денежное посредничество
65.11	Деятельность Центрального банка Российской Федерации
65.11.1	Разработка и проведение единой государственной денежно - кредитной политики
65.11.11	Регулирование налично - денежного обращения
65.11.12	Организация системы рефинансирования
65.11.9	Прочая деятельность Центрального банка Российской Федерации
65.12	Прочее денежное посредничество
65.2	Прочее финансовое посредничество
65.21	Финансовый лизинг
65.22	Предоставление кредита
65.22.1	Предоставление потребительского кредита
65.22.2	Предоставление займов промышленности
65.22.3	Предоставление денежных ссуд под залог недвижимого имущества
65.22.4	Предоставление кредитов на покупку домов специализированными учреждениями, не принимающими депозиты
65.22.5	Предоставление услуг по обеспечению кредитных карточек
65.22.6	Предоставление ломбардами краткосрочных кредитов под залог движимого имущества
65.23	Финансовое посредничество, не включенное в другие группировки
65.23.1	Капиталовложения в ценные бумаги
65.23.2	Деятельность дилеров
65.23.3	Капиталовложения в собственность
65.23.4	Заключение свопов, опционов и других биржевых сделок
65.23.5	Деятельность холдинг - компаний в области финансового посредничества
66.0	Страхование
66.01	Страхование жизни и накопление
66.02	Негосударственное пенсионное обеспечение
66.02.1	Деятельность по негосударственному пенсионному обеспечению
66.02.2	Страхование ренты
66.03	Прочие виды страхования
66.03.1	Дополнительное медицинское страхование

66.03.2	Имущественное страхование
66.03.3	Страхование ответственности
66.03.4	Страхование от несчастных случаев и болезней
66.03.5	Страхование финансовых рисков
66.03.9	Прочие виды страхования, не включенные в другие группировки
67.1	Вспомогательная деятельность в сфере финансового посредничества
67.11	Управление финансовыми рынками
67.11.1	Деятельность фондовых, товарных, валютных и валютно - фондовых бирж
67.11.11	Деятельность по организации торговли на финансовых рынках
67.11.12	Деятельность по ведению реестра владельцев ценных бумаг (деятельность регистраторов)
67.11.13	Деятельность по обеспечению эффективности функционирования финансовых рынков
67.11.19	Прочая деятельность, связанная с управлением финансовыми рынками, не включенная в другие группировки
67.12.1	Брокерская деятельность
67.12.2	Деятельность по управлению ценными бумагами
67.12.3	Деятельность по определению взаимных обязательств (клиринг)
67.12.4	Эмиссионная деятельность
67.13	Прочая вспомогательная деятельность в сфере финансового посредничества
67.13.1	Предоставление брокерских услуг по ипотечным операциям
67.13.2	Предоставление услуг пунктами по обмену валют
67.13.3	Предоставление услуг по упаковыванию денег
67.13.4	Консультирование по вопросам финансового посредничества
67.13.5	Предоставление услуг по хранению ценностей
67.13.51	Депозитарная деятельность
67.2	Вспомогательная деятельность в сфере страхования и негосударственного пенсионного обеспечения
67.20.1	Деятельность страховых агентов
67.20.2	Деятельность специалистов по оценке страхового риска и убытков
67.20.3	Деятельность специалистов по расчетам оценки страховой вероятности (актуариев)
67.20.4	Деятельность распорядителей спасательными работами
67.20.9	Прочая вспомогательная деятельность в сфере страхования, кроме обязательного социального обеспечения

Джерело: [159].

(1990 = 100 %)

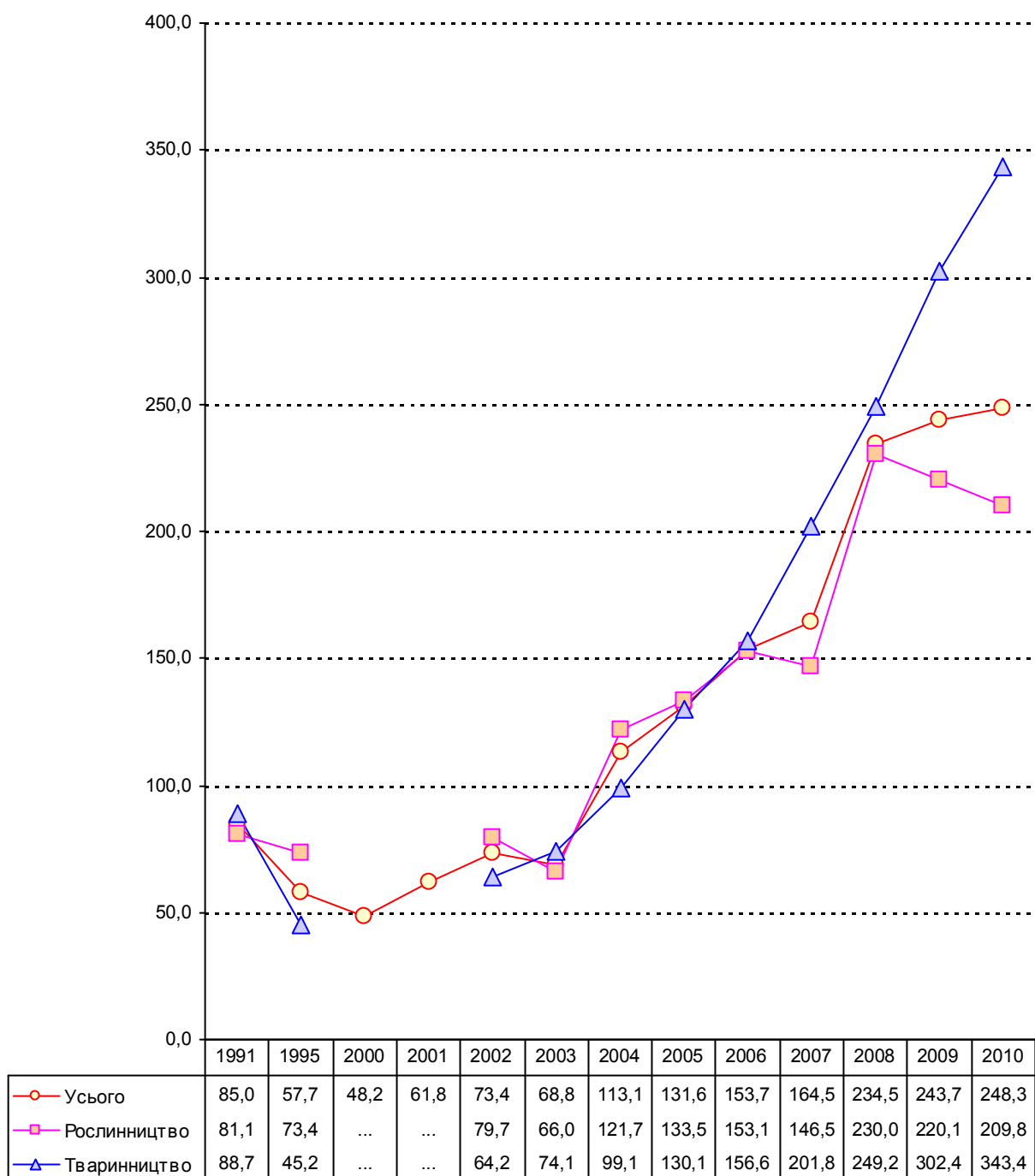

Рис. Е. Динаміка продуктивності праці у сільському господарстві України за галузями

Випуск продукції у сільському господарстві (у фактичних цінах)

	1990	1995	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2010 у % до 2000
	млрд. крб.		млн. грн.						
<i>Випуск – усього</i>	62,9	1697901	54259	92540	109985	152210	154202	184940	340,85
у тому числі									
нефінансові корпорації та сектор загальнодержавного управління	43,0	988709	20735	36273	45550	73770	74969	91470	441,14
домашні господарства	19,9	709192	33524	56267	64435	78440	79233	93470	278,82
У відсотках до підсумку									
<i>Випуск – усього</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-
нефінансові корпорації та сектор загальнодержавного управління	68,4	58,2	38,2	39,2	41,4	48,5	48,6	49,5	11,3
домашні господарства	31,6	41,8	61,8	60,8	58,6	51,5	51,4	50,5	-11,3

Джерело: [32; 52].

Обсяг укладених угод на біржах за 1995-2011 рр. (млн грн)

	1995	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011у % до 1995
Усього	544,0	3544,9	18962,1	28092,9	59875,3	73769,3	51440,6	9455,99
у тому числі								
сільськогосподарська продукція	220,8	989,7	10568,2	9596,8	40019,5	39866,8	43787,4	19831,25
транспортні засоби	41,0	193,4	319,9	452,8	398,8	376,0	184,5	450,00
сільськогосподарські машини	-	-	38,5	115,5	-	-	-	
паливо	2,8	290,6	2517,9	9343,4	12386,6	7218,8	2630,4	93942,86
продукти харчування	5,3	62,8	416,1	1228,5	751,1	1158,7	2272,3	42873,58
цінні папери	5,5	1382,9	1937,3	2032,9	3752,9	22773,4	-	
послуги	0,3	28,9	65,7	42,1	-	-	-	
нерухомість	257,5	380,9	694,5	343,0	512,2	510,2	252,4	98,02
земельні ділянки	0,1	0,3	9,4	1025,2	16,7	138,6	3,4	3400,00
інші види	7,8	215,4	2394,6	3912,7	2037,5	1726,8	2310,2	29617,95

Джерело: [52].

Кількість бірж (на початок року; одиниць)

Біржі	1996	2001	2007	2008	2009	2010	2011	2011 до 1996, %
Усього зареєстровано	88	386	479	499	503	531	537	610,23
з них:								
агропромислових	4	31	30	30	26	25	25	625,00
універсальних	22	97	114	118	103	106	106	481,82
товарних та товарно-сировинних	28	157	272	293	318	341	368	1314,29
фондових та їх філій	2	27	18	17	19	21	–	-
інших	10	74	45	41	37	38	38	380,00

Джерело: [52].

Прямі іноземні інвестиції за видами економічної діяльності¹
(на початок року; млн дол)

	2002	2007	2008	2009	2010	2011	2011 у % до 2002
1	2	3	4	5	6	7	8
Усього	4555,3	21607,3	29542,7	35616,4	40053,0	44708,0	981,45
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	86,8	404,3	557,3	813,3	793,0	833,7	960,48
у т.ч. сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	83,8	399,8	552,9	809,1	786,7	831,1	3225,00
Рибальство, рибництво	0,4	0,8	0,9	5,6	5,6	12,9	574,67
Промисловість	2443,6	10470,3	12421,2	12469,7	13276,4	14042,6	229,95
з неї виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	808,0	1272,0	1561,2	1685,9	1828,4	1858,7	2004,46
Будівництво	116,7	839,8	1631,8	1936,6	2206,0	2339,2	619,41
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	769,2	2625,7	3072,1	3708,5	4316,6	4764,5	389,71
Діяльність готелів та ресторанів	117,6	374,5	428,8	413,5	444,8	458,3	554,15
Діяльність транспорту та зв'язку	308,8	1136,8	1430,9	1567,6	1626,5	1711,2	4239,72
Фінансова діяльність	355,2	3561,0	6835,9	10496,1	12431,0	15059,5	2678,37
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	177,5	1768,6	2669,3	3613,8	4268,5	4754,1	-
Державне управління	0,0	0,0	0,2	0,5	0,5	0,5	494,12
Освіта	3,4	36,7	18,1	13,4	14,1	16,8	112,04
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	117,1	178,9	190,4	123,5	121,0	131,2	988,98
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	59,0	209,9	285,8	454,3	549,0	583,5	981,45

	2002	2007	2008	2009	2010	2011
1	2	3	4	5	6	7
У відсотках до загального підсумку						
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	1,9	1,9	1,9	2,3	2,0	1,9
у т.ч. сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	1,8	1,9	1,9	2,3	2,0	1,9
Рибальство, рибництво	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Промисловість	53,6	48,4	42,1	35,0	33,1	31,4
з неї виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	17,7	5,9	5,3	4,7	4,6	4,2
Будівництво	2,5	3,9	5,5	5,4	5,5	5,2
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	16,9	12,2	10,4	10,4	10,8	10,7
Діяльність готелів та ресторанів	2,6	1,7	1,5	1,2	1,1	1,0
Діяльність транспорту та зв'язку	6,8	5,2	4,8	4,4	4,1	3,8
Фінансова діяльність	7,8	16,5	23,1	29,5	31,0	33,7
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	3,9	8,2	9,0	10,1	10,7	10,6
Державне управління	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Освіта	0,1	0,2	0,1	0,0	0,0	0,1
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2,6	0,8	0,6	0,4	0,3	0,3
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	1,3	1,0	1,0	1,3	1,4	1,3

¹ З 2005р. дані наводяться з урахуванням обсягів прямих інвестицій, отриманих на підставі інформації НБУ та ФДМУ (щодо різниці між ринковою та номінальною вартістю акцій, майна тощо, не облікованої у статистичній звітності окремих підприємств, яка розподілена за видами економічної діяльності).

Джерело: [52].

**Кількість діючих господарюючих суб'єктів¹ у сільському господарстві
(станом на 1 липня)**

Суб'єкти	2006		2007		2008		2009		2010		2010 у % 2006
	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%	
Усього	57858	100,0	58387	100,0	59059	100,0	57152	100,0	56493	100,0	97,64
Господарські товариства	7545	13,1	7428	12,7	7879	13,3	7819	13,7	7769	13,8	102,97
Приватні підприємства	4112	7,1	4229	7,2	4326	7,3	4333	7,6	4243	7,5	103,19
Виробничі кооперативи	1373	2,4	1262	2,2	1101	1,9	1001	1,7	952	1,7	69,34
Фермерські господарства	42932	74,2	43475	74,5	43894	74,3	42101	73,7	41726	73,8	97,19
Державні підприємства	371	0,6	360	0,6	354	0,6	345	0,6	322	0,6	86,79
Підприємства інших форм господарювання	1525	2,6	1633	2,8	1505	2,6	1553	2,7	1481	2,6	97,11

¹ Зареєстровані юридичні особи за основним видом діяльності

Основні проводки відображення в обліку інвестицій за методом участі в капіталі

Операція	Дебет	Кредит
Здійснено інвестиції в асоційовані або спільні підприємства	141 «Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі»	Рахунки обліку грошових коштів, оборотних, необоротних активів
Відображено інвестором прибуток, одержаний (належний) від участі в капіталі	141 «Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі»	72 «Дохід від участі в капіталі»
Нараховані підприємством дивіденди від інвестицій, що обліковуються за методом участі в капіталі	373 «Розрахунки за нарахованими доходами»	141 «Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі»
Відображено інвестором частини збитку в складі втрат від участі в капіталі (якщо результатом діяльності підприємства, інвестиції в яке обліковуються за методом обліку участі в капіталі, є збиток)	96 «Втрати від участі в капіталі»	141 «Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі»
Віднесено доходи від участі в капіталі, отримані за звітний рік, до складу фінансового результату від фінансових операцій	72 «Дохід від участі в капіталі»	792 «Результат фінансових операцій»
Списано втрати від участі в капіталі, одержані за рік, для визначення фінансового результату від фінансових операцій	792 «Результат фінансових операцій»	96 «Втрати від участі в капіталі»

Джерело: [22; 23; 212; 213]

Облік операцій, пов'язаних з отриманням інших фінансових доходів і здійснення інших фінансових витрат

Операція	Дебет	Кредит
1	2	3
Нараховану суму дивідендів, процентів, роялті, що підлягають отриманню	373 «Розрахунки за нарахованими доходами»	73 «Інші фінансові доходи»
У разі здійснення фінансових інвестицій у цінні папери, що передбачають нарахування (отримання) за ними процентів (крім інвестицій, облік яких ведеться за методом участі в капіталі) щомісяця або не рідше як один раз на квартал сума процентів, яка припадає на даний місяць (квартал), відноситься до складу доходів звітного періоду	373 «Розрахунки за нарахованими доходами»	73 «Інші фінансові доходи»
Витрати на фінансову оренду активів	95 «Фінансові витрати»	685 «Розрахунки з іншими кредиторами»
Нараховані витрати, пов'язані із залученням позичкового капіталу	95 «Фінансові витрати»	684 «Розрахунки за нарахованими відсотками»
Відображено дисконт за операціями з векселями	95 «Фінансові витрати»	34 «Короткострокові векселі одержані»
Віднесено інші фінансові доходи, отримані за звітний рік, до складу фінансового результату від фінансових операцій	73 «Інші фінансові доходи»	792 «Результат фінансових операцій»
Списано фінансові витрати за рік для визначення фінансового результату від фінансових операцій	792 «Результат фінансових операцій»	95 «Фінансові витрати»

Джерело: [22; 23; 212; 213].

Економічні показники фінансової діяльності аграрних підприємств Вінницької області за 2008-2010 рр., тис.грн.

Основні економічні показники	ТОВ «Липовецьке»			ТОВ «Дністер Агро»			СФГ «Вільне»			ПП «Дари садів»			ПП «Бежедар - Агро»			ПП «Кургани»		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Основні засоби	3630, 1	4150	3577	3517	5040	3673	1213	1495	1351	2085	2130	1773	339	407	370	1517	1420	1080
Довгострокові фінансові інвестиції:																		
інші фінансові інвестиції	3.0	3,0	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Виробничі запаси	41816 ,7	6308	1032	136	299	195	619	701	821	966	1247	1225	111	262	285	107	168	394
Грошові кошти та їх еквіваленти	4246, 7	3020	2076	28	34	6	15	15	5	67	5	39	64	14	10	-	2	18
Власний капітал	15728 ,4	22540	21098	9340	13892	8114	2852	4114	5251	6469	7791	10328	1733	1796	1106	3061	3355	3525
Довгострокові зобов'язання	3901, 9	3913	3560	246	1510	1244	-	-	-	811	306	218	-	-	-	-	-	-
Поточні зобов'язання	921,4	670	339	961	10258	12776	1784	3051	2062	4528	6724	4730	653	1743	3663	183	388	578
Баланс	20552	27123	24997	10547	25660	22134	4636	7165	7313	13640	17021	18210	2386	3539	4769	3244	3743	4100
Дохід виручка від реалізації (товарів, робіт, послуг)	8761	19145	12080	124	12268	12232	4446	7912	9151	8415	10776	13016	1968	5406	4345	909	3644	4817
Чистий дохід виручка від реалізації	8268	15759	10132	103	9909	10193	3705	6593	7626	7059	9048	10847	1658	4519	3621	754	3037	4014
Валовий прибуток (збиток)	1309	6123	4335	47	750	627	1493	1259	650	3192	2395	2892	463	738	-	211	385	170
Прибуток (збиток)	2915	5519	2245	351	354	356	1521	1382	927	2974	1925	2757	339	422	-	179	294	170
Дохід від участі в капіталі	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ін. фінансові доходи	352	343	290	6	4	1	-	121	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші доходи	25	-	155	-	-	-	-	-	-	162	1	154	82	37	-	-	-	-
Фінансові витрати	142	364	132	21	122	312	197	217	242	153	201	178	-	-	-	-	-	-
Сплачені відсотки	142	364	132	21	122	312	197	217	242	153	201	178	-	-	-	-	-	-

Показники результативності фінансової діяльності аграрних підприємств

Види діяльності	Формули розрахунку показників		
	Фінансова результативність активів (FRA), %	Фінансова результативність власного капіталу (FRE), %	Фінансова результативність інвестицій (FRI), %
Операційна діяльність	$FRA_{од} = \frac{\Phi P_{од}}{A} * 100\%$	$FRE_{од} = \frac{\Phi P_{од}}{BK} * 100\%$	$FRI_{од} = \frac{\Phi P_{од}}{I} * 100\%$
	$FRA_{од} = \frac{D_{од} - B_{од}}{A} * 100\%$	$FRE_{од} = \frac{D_{од} - B_{од}}{BK} * 100\%$	$FRI_{од} = \frac{D_{од} - B_{од}}{I} * 100\%$
Фінансова діяльність	$FRA_{фд} = \frac{\Phi P_{фд}}{A} * 100\%$	$FRE_{фд} = \frac{\Phi P_{фд}}{BK} * 100\%$	$FRI_{фд} = \frac{\Phi P_{фд}}{I} * 100\%$
	$FRA_{фд} = \frac{D_{фд} - B_{фд}}{A} * 100\%$	$FRE_{фд} = \frac{D_{фд} - B_{фд}}{BK} * 100\%$	$FRI_{фд} = \frac{D_{фд} - B_{фд}}{I} * 100\%$
Інвестиційна діяльність	$FRA_{ід} = \frac{\Phi P_{ід}}{A} * 100\%$	$FRE_{ід} = \frac{\Phi P_{ід}}{BK} * 100\%$	$FRI_{ід} = \frac{\Phi P_{ід}}{I} * 100\%$
	$FRA_{ід} = \frac{D_{ід} - B_{ід}}{A} * 100\%$	$FRE_{ід} = \frac{D_{ід} - B_{ід}}{BK} * 100\%$	$FRI_{ід} = \frac{D_{ід} - B_{ід}}{I} * 100\%$

Де $\Phi P_{од}$ – фінансовий результат від основної діяльності;

$\Phi P_{фд}$ - фінансовий результат від фінансової діяльності;

$\Phi P_{ід}$ – фінансовий результат від інвестиційної діяльності;

D, B – доходи та витрати відповідного виду діяльності;

A, BK, I – середня величина активів, власного капіталу, інвестицій.

Джерело : [207]

Облік витрат на позики у Наказі про облікову політику згідно з МСБО (IAS) 23 "Витрати на позики»

Загальні умови	Суть облікових записів	Примітки, розрахунки
1	2	3
Вибір варіанта облікової політики щодо фінансової діяльності	При виборі варіантів облікової політики в частині витрат по позиках підприємство повинне орієнтуватися на ті економічні наслідки, до яких може привести застосування обраної облікової політики. Треба чітко і ясно ідентифікувати кваліфікаційні активи, у формуванні вартості яких братимуть участь і витрати по позиках. Використання множини кредитів і позик приводить до необхідності аналізу і розрахунку середньозважених облікових ставок.	Для приміток у фінансову звітність необхідна інформація про: 1. облікову політику, прийняту для відображення позик і витрат по них; 2. структуру витрат по позиках, капіталізованих протягом періоду; 3. ставку капіталізації, використану для визначення величини витрат по позиках, прийнятних для капіталізації
1. Методи обліку витрат, пов'язаних із залученням позикових засобів	Визначення витрат по позиках. Порядок обліку витрат по позиках регулюється П(С)БО 31 «Фінансові витрати» та МСБО (IAS) 23 "витрати по позиках»	Витрати по позиках - процентні і інші витрати організації у зв'язку із запозиченням засобів. Це: відсотки по банківських овердрафтах, короткострокових і довгострокових позиках
1.2 Методи обліку витрат по позиках	Згідно п.7 МСБУ (IAS) 23 "витрати по позиках повинні признаватися як витрати того періоду, в якому вони проведені". Існує два можливі порядки обліку: основний - витрати по позиках визнаються як витрати поточного періоду; і альтернативний, - витрати по позиках капіталізуються і збільшують ціну кваліфікаційного активу. Списання витрат в період здійснення стосується показників тільки звітного періоду, а капіталізація витрат у вартості активу впливає на фінансовий результат декількох звітних періодів за допомогою відображення амортизаційних витрат	1.2.1 Основний метод обліку витрат по позиках. Роблячи відбір на користь основного методу, можна добитися спрощення облікових процедур, а також понизити небезпеку помилок у фінансовій звітності. Це найпростіший метод. Витрати по позиках розраховуються по методу нарахування. 1.2.2 Допустимий (альтернативний) метод обліку витрат по позиках. При даному методі обліку витрати по позиках, що відносяться безпосередньо до придбання, будівництва або виробництва активу, що кваліфікується, підлягають капіталізації шляхом включення в ціну даного активу, а витрати по оплаті відсотків списуються на витрати періоду.

1	2	3
<p>2.1 Стадії і методи обліку капіталізації витрат по позиках</p>	<p>2.1.1 Початок капіталізації витрат по позиках Капіталізація витрат по позиках починається в той момент, коли: проведені капіталовкладення в актив, виражені виплатами фінансових коштів, передачею активів мул ухваленням на себе зобов'язань, зменшені на суми будь-яких отриманих субсидій, пов'язаних з активом; понесені витрати по позиках; продовжується необхідна робота по підготовці активу</p>	<p>2.1.2 Припинення капіталізації витрат по позиках Капіталізація витрат по позиках повинна припинитися протягом тривалих періодів, коли основна справа по об'єкту не припиняється. Капіталізація витрат по позиках не припиняється, якщо: протягом звітного періоду виконується значна частина технічної або адміністративної роботи; тимчасова затримка є необхідною частиною технологічного процесу</p>
<p>1.3 Припинення капіталізації витрат по позиках.</p>	<p>Капіталізація витрат по позиках припиняється, коли завершена основна частина діяльності по підготовці кваліфікованого активу до його передбачуваного використання або продажу. Основна частина діяльності по підготовці активу до використання або продажу вважається завершеною, коли завершений монтаж об'єкту</p>	<p>Хоча може ще продовжувати повсякденна адміністративна робота по його підготовці або роботи по індивідуальній обробці активу за бажанням покупця або замовника. Якщо монтаж активу завершується по частинах і кожна частина може самостійно використовуватися в те пора, як монтаж решти частин продовжується, капіталізація витрат по позиках, що відносяться до завершеної частини активу, припиняється</p>
<p>3. Розрахунок відсотків по позиках</p>	<p>Відсотки по позиках повинні признаватися в тому звітному періоді, в якому виникли і існували зобов'язання по позиці, незалежно від того, в якому періоді вони повинні виплатити кредитору. При цьому украй важливо правильно розрахувати суму відсотків, яка буде визнана і нарахована в звітному періоді.</p>	<p>Для цього існує розрахункова формула: $СП = (НЧДЧСЗ) / (ТПЧ100\%)$ де СП - сума відсотків до нарахування в даному звітному періоді; Н - норма відсотка, на умовах виплати якій надані позикові засоби; Д - число днів користування позиковими засобами в даній звітному періоді; СЗ - сума зобов'язань по позиці в даному звітному періоді, на яку нараховуються відсотки; ТП - термін (в днях), на який розрахована встановлена норма відсотків.</p>

1	2	3
4. Облік курсових різниць по позиках	У разі залучення позикових засобів в зарубіжній валюті виникають курсові різниці по основному боргу і відсоткам по ньому. Якщо облік курсових різниць регулюється МСБУ (IAS) 21 "Вплив змін валютних курсів", то по МСБУ (IAS) 23 "Витрати по позиках" існує дещо відмінний метод обліку цих різниць. По позикових засобах, отриманих в зарубіжній валюті, курсові різниці по основному боргу повинні признаватися як прибуток або збиток від курсових переоцінок, а курсові різниці, що відносяться до частини нарахованих, але не відсотків, що виплатили, признаються витратами або доходами по обслуговуванню заборгованості, включаються у витрати по позиках	Сім кроків при капіталізації витрат по позиках: визначити, які активи підходять для капіталізації витрат по позиках; визначити термін капіталізації; розрахувати витрати, понесені протягом періоду капіталізації; обчислити середньозважені накопичувальні витрати; обчислити витрати по позиці, які можна було б уникнути; обчислити понесені фактичні витрати по позиках; визначити величину витрат по позиках, яка буде капіталізована
5.3. Розкриття інформації у фінансовій звітності	У фінансовій звітності розкривається наступна інформація: при використуванні основного підходу: облікова політика відносно витрат по позиках; при використуванні альтернативного підходу: облікова політика у відношення витрат по позиках; ставка капіталізації, використана для розрахунку капіталізованих витрат по позиках; сума витрат по позиках, що капіталізується за термін	

Джерело: [57]

Вимоги щодо розкриття статей доходів, витрат та фінансових результатів у МСФЗ

Розкриття статей Звіту про прибутки та збитки згідно з МСФЗ	
Стаття	Міжнародний стандарт, що визначає порядок визнання, оцінки та розкриття статті
Дохід	МСБО 1 «Подання фінансових звітів», МСБО 18 «Дохід»
Продаж продукції	МСБО 18 «Дохід»
Надані послуги	МСБО 18 «Дохід»
Доходи і витрати від будівельних контрактів	МСБО 11 «Будівельні контракти»
Відсотки, роялті, дивіденди	МСБО 18 «Дохід», 23 «Витрати на позики»
Подання витрат за функціями та за елементами	МСБО 1 «Подання фінансових звітів», МСБО 2 «Запаси»
Собівартість реалізованої продукції (наданих послуг)	МСБО 1 «Подання фінансових звітів», МСБО 2 «Запаси»
Витрати на дослідження та розробку	МСБО 38 «Нематеріальні активи»
Витрати за виплатами працівникам	МСБО 19 «Виплати працівникам»
Доходи і витрати від курсових різниць	МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів»
Прибутки та збитки від зміни справедливої вартості фінансового активу	МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка»
Частка прибутку або збитку асоційованих компаній, спільних підприємств, що обліковуються методом участі в капіталі	МСБО 1 «Подання фінансових звітів», МСБО 28 «Інвестиції в асоційовані підприємства»
Витрати на податок	МСБО 1 «Подання фінансових звітів», МСБО 12 «Податки на прибуток»
Прибуток або збиток до оподаткування	МСБО 1 «Подання фінансових звітів», МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки»
Податок на прибуток	МСБО 12 «Податки на прибуток»
Чистий прибуток або збиток за період	МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки»
Частка меншості в прибутку за період	МСБО 1 «Подання фінансових звітів», МСБО 27 «Консолідовані та окремі фінансові звіти»
Прибуток (збиток) на акцію	МСБО 33 «Прибуток на акцію»

Алгоритм складання Звіту про фінансові результати (ф.№ 2)

Стаття	Код рядка	Обороти по рахунках	За звітний період	За попередній період
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	10	ОК 701+702+703		
Податок на додану вартість	15	Дт 701,702,703 Кт 641,643		
Акцизний збір	20	Дт 701,702,703 Кт 641/акц		
	25	Дт 701,702,703 Кт 64		
Інші вирахування з доходу	30	ОД 704		
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	35	10-15-20-25-30	0	0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	40	ОД 90		
Валовий:				
прибуток	50	35-40 >0	0	0
збиток	55	35-40 <0	0	0
Інші операційні доходи	60	Дт 71 Кт 79		
Адміністративні витрати	70	ОД 92		
Витрати на збут	80	ОД 93		
Інші операційні витрати	90	ОД 94		
Фін результати від операц д-сті:				
прибуток	100	50(55)+60-70-80-90>0	0	0
збиток	105	50(55)+60-70-80-90<0	0	0
Дохід від участі в капіталі	110	ОК 72		
Інші фінансові доходи	120	ОК 73		
Інші доходи	130	Дт 74 Кт 79		
Фінансові витрати	140	ОД 95		
Втрати від участі в капіталі	150	ОД 96		
Інші витрати	160	ОД 97		
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:				
прибуток	170	100(105)+110+120+130-140-150-160>0	0	0
збиток	175	100(105)+110+120+130-140-150-160<0	0	0
Податок на прибуток від звичайної діяльності	180	ОД 981		
Фінансові результати від звичайної діяльності:				
прибуток	190	170(175)-180>0	0	0
збиток	195	170(175)-180<0	0	0
Надзвичайні:				
доходи	200	ОК 75		
витрати	205	ОД 99		
Податки з надзвичайного прибутку	210	ОД 982		
Чистий:				
прибуток	220	190 (195)+200-205-210>0	0	0
збиток	225	190 (195)+200-205-210<0	0	0

Форма № 2 «Звіт про фінансові результати» Розділ І «Фінансові результати»

Стаття	Код рядка	Відображення на рахунках в бух обліку		Пояснення до показника	П(С)БО
		із застосуванням рахунків класу 9	із застосуванням рахунків класу 8		
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	Обороти за субрахунками Кт 701, 702, 703		Дохід від основної діяльності : • дохід від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг (з урахуванням ПДВ, акцизного збору та інших податків) без урахування знижок і повернення товарів; • дохід від торгівлі цінними паперами, якщо основний вид діяльності - торгівля ЦП; • дохід від реалізації комісійного товару та сума винагороди комісіонера; • дохід від операційної оренди, якщо основний вид діяльності - здача в оренду майна	П. 13 П(С)БО 3, п. 8 та п. 10 П(С)БО 15
Податок на додану вартість	015	Обороти за рахунками та субрахунками Дт 70 - Кт 643, 641 (ПДВ)		Сума ПДВ у складі доходу від реалізації	П. 14 П(С)БО 3
Акцизний збір	020	Обороти за рахунками та субрахунками Дт 70 - Кт 641 (акцизний збір)		Сума акцизного збору у складі доходу від реалізації	П. 15 П(С)БО 3
	025	Обороти за рахунками та субрахунками Дт 70 - Кт 642, 651		Інші податки та збори, що підлягають сплаті з обороту (податок з реклами, «хмільний» збір, суми зборів до ПФ від продажу ювелірних виробів, послуг зв'язку тощо)	П. 16 П(С)БО 3
Інші вирахування з доходу	030	Обороти по рахунку Дт 704		Суми наданих знижок, вартість повернених товарів, доходи, отримані від інших осіб, що належать комітентам, принципалам, а також інші суми, що підлягають вирахуванню з доходу (усі ці суми указуються без ПДВ)	П. 17 П(С)БО 3
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	035	Ряд. 010 – Ряд. 015 – Ряд. 020 – Ряд. 025 – Ряд. 030		-	П. 18 П(С)БО 3
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	040	Обороти за рахунками та субрахунками Дт 791 - Кт 901, 902, 903	Обороти за рахунками та субрахунками Дт 791 - Кт 23, 26, 28	Виробнича собівартість реалізованої продукції, включаючи втрати від браку з технологічних причин. Собівартість реалізованих товарів. Балансова вартість реалізованих ЦП (для підприємств, основною діяльністю яких є торгівля ЦП). Будівельні організації відображають у цьому рядку у т. ч. вартість субпідрядних робіт, а субпідрядники - вартість генпослуг. Не включається до показника: вартість супутньої продукції, що відпускається на сторону або використовується на підприємстві	П.19 П(С)БО 3
Валовий: прибуток	050	Ряд. 035 - Ряд. 040		Додатне значення	П. 20 П(С)БО 3
збиток	055			Від'ємне значення (тут і далі наводиться в дужках)	
Інші операційні доходи	060	Обороти за рахунками Дт 79 - Кт 71		Доходи: - від реалізації інших оборотних активів; - операційної оренди активів (крім фінансової); - продажу іноземної валюти; - операційної курсової різниці; - списання кредиторської заборгованості; - у вигляді сум отриманих штрафів, пені, неустойки, відшкодування вартості раніше списаних активів, безплатно отриманих оборотних активів тощо. Дохід указується без ПДВ, акцизного збору та інших непрямих податків	П. 21 П(С)БО 3, П(С)БО 15
Адміністративні витрати	070	Обороти за рахунками та субрахунками Дт 791 - Кт 92	Обороти за рахунками та субрахунками Дт 791 - Кт 80, 81, 82, 83, 84	Загальногосподарські витрати, пов'язані з управлінням та обслуговуванням підприємства	П. 22 П(С)БО 3, п. 18 П(С)БО 16
Витрати на збут	080	Обороти за рахунками та субрахунками Дт 791 - Кт 93	Обороти за рахунками та субрахунками Дт 791 - Кт 80, 81, 82, 83, 84	Витрати на утримання підрозділів збуту, рекламу, доставку продукції покупцям тощо	П. 23 П(С)БО 3, п. 19 П(С)БО 16

Продовж. додатка С

Інші операційні витрати	090	Обороти за рахунками та субрахункам и Дт 791 - Кт 94	Обороти за рахунками та субрахункам и Дт 791 - Кт 84	Інші витрати операційної діяльності, що не увійшли до складу собівартості реалізованої продукції, адміністративних витрат і витрат на збут, у т. ч.: - собівартість реалізованих виробничих запасів; - собівартість реалізованої валюти; - витрати на формування резерву сумнівних боргів; - втрати від зниження ціни запасів; - втрати від операційних курсових різниць; - визнані суми економічних санкцій; - втрати від браку не з технологічних причин; - витрати на благодійність; - інші невиробничі витрати, понесені у процесі операційної діяльності підприємства	П. 24 П(С)БО 3, П(С)БО 10, 16 (п. 20)
Фінансові результати від операційної діяльності: прибуток	100	Ряд. 050 (055) + + Ряд. 060 – Ряд. 070 - Ряд. 080 - Ряд. 090		Додатне значення	П. 25 П(С)БО 3
збиток	105			Від'ємне значення	
Дохід від участі в капіталі	110	Обороти за субрахунками Кт 721, 722, 723		Дохід від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких ведеться за методом участі в капіталі	П. 26 П(С)БО 3, П(С)БО 12, 15
Інші фінансові доходи	120	Обороти та субрахунками Кт 731, 732, 733		Дохід від фінансової діяльності: дивіденди, проценти, винагороди з фінансової оренди тощо (крім тих, облік яких ведеться за методом участі в капіталі)	П. 27 П(С)БО 3, П(С)БО 12, 15
Інші доходи	130	Обороти за рахунком Кт 74		Доходи (без ПДВ), що виникають у процесі звичайної діяльності, але не пов'язані з операційною та фінансовою діяльністю: - від реалізації необоротних активів, майнових комплексів, фінансових інвестицій; - у вигляді безплатно отриманих необоротних активів тощо	П. 28 П(С)БО 3, П(С)БО 7, 8, 12, 14, 15
Фінансові витрати	140	Обороти за рахунками та субрахункам и Дт 792 - Кт 951, 952	Обороти за рахунками та субрахункам и Дт 792 - Кт 85	Витрати на сплату процентів за кредитами, витрати, пов'язані із залученням позикового капіталу, з випуском, утриманням та обігом ЦП, нарахуванням процентів за договорами фінансового лізингу, тощо	П. 29 П(С)БО 3
Втрати від участі в капіталі	150	Обороти за рахунками та субрахункам и Дт 792 - Кт 96	Обороти за рахунками та субрахункам и Дт 792 - Кт 85	Збиток від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких здійснюється за методом участі в капіталі	П. 30 П(С)БО 3
Інші витрати	160	Обороти за рахунками та субрахункам и Дт 792 - Кт 97	Обороти за рахунками та субрахункам и Дт 792 - Кт 85	Собівартість реалізації та списання фінансових інвестицій, необоротних активів, майнових комплексів (у т. ч. ПДВ, нарахований при списанні основних засобів згідно з п. 4.9 Закону про ПДВ). Втрати від неопераційних курсових різниць, від уцінки ціни фінансових інвестицій і необоротних активів, інші витрати, що виникають у процесі звичайної діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства	П. 31 П(С)БО 3
фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування: прибуток	170	Ряд. 100 (105) + + Ряд. 110 + + Ряд. 120 + Ряд. 130 - Ряд. 140 - Ряд. 150 - Ряд. 160		Додатне значення	П. 32 П(С)БО 3
збиток	175			Від'ємне значення	
Податок на прибуток від звичайної діяльності	180	Обороти за рахунками та субрахункам и Дт 79 - Кт 981	Обороти за рахунками та субрахункам и Дт 79 - Кт 85	Розраховується згідно з П(С)БО 17	П. 33 П(С)БО 3
Фінансові результати від звичайної діяльності: прибуток	190	Ряд. 170 - Ряд. 180		Додатне значення	П. 34 П(С)БО 3
збиток	195	Ряд. 175 + Ряд. 180		Від'ємне значення	
Надзвичайні: доходи	200	Сальдо по субрахунку Кт 794 (до реформації)		Прибуток від надзвичайних подій до оподаткування	П. 35 П(С)БО 3
витрати	205	Сальдо по субрахунку Дт 794 (до реформації)		Невідшкодовані втрати від надзвичайних подій, включаючи витрати на запобігання втратам, за вирахуванням сум страхового відшкодування. Втрати відображаються за вирахуванням суми, на яку зменшився податок на прибуток від звичайної діяльності в результаті цих втрат (ряд. 180)	П. 35 П(С)БО 3, п. 31 П(С)БО 16
Податки з надзвичайного прибутку	210	Обороти за субрахункам и Дт 794 - Кт 982	Обороти за рахунками та субрах. Дт 794 - Кт 85	Сума податку на прибуток від надзвичайної діяльності (25 % від суми із ряд. 200)	П. 36 П(С)БО 3
Чистий: прибуток	220	Ряд. 190 (195) + Ряд. 200 - Ряд. 205 - Ряд. 210		Додатне значення	П. 37 П(С)БО 3
збиток	225			Від'ємне значення	

Рис. Т. 1. Роль звітності в управлінні фінансовою діяльністю аграрних підприємств

Джерело: [242]

Форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів»

Стаття	Код рядка	Джерело інформації для заповнення		Пояснення до показника
		графи 3 «Надходження»	графи 4 «Видаток»	
1	2	4	5	6
Рух коштів у результаті операційної діяльності				
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	010	Ряд. 170 форми № 2 *	Ряд. 175 форми № 2	- -
Коригування на: амортизацію необоротних активів	020	Ряд. 260 форми № 2	X	Нарахована за рік амортизація
збільшення (зменшення) забезпечень	030	Ряд. 430 гр. (4-3) форми № 1		За вирахуванням обороту Дт 30, 31 - Кт 48 в частині грошових коштів цільового фінансування, отриманих на капітальні інвестиції
		> 0	< 0	
збиток (прибуток) від нерезалізованих курсових різниць	040	Дт 302, 312 - Кт 714 за вирахуванням Дт 945 - КТ 302, 312		Операційні курсові різниці, що виникли внаслідок перерахунку залишку валюти
		< 0	> 0	
збиток (прибуток) від неопераційної діяльності	050	Ряд. (110 + 120 + 130 - 140-150 - 160) форми № 2		3 ряд. 140 форми № 2 слід брати тільки Дт 952 (крім відсотків)
		< 0	> 0	
Витрати на сплату відсотків	060	Дт (951 + 952)	X	Сума з субрахунка 952 наводиться в частині нарахованих відсотків
Прибуток (збиток) від операційної діяльності до зміни в чистих оборотних активах	070	Ряд. (010 + 020 ± 030 ± 040 ± 050+ 060) форми № 3		-
		> 0	< 0	
Зменшення (збільшення):				
оборотних активів	080	Сума рядків 100 - 180, 200, 210 и 250 (гр. 4 - гр. 3) форми № 1		Розрахунок - див. табл. 2
		< 0	> 0	
витрат майбутніх періодів	090	Ряд. 270 (гр. 4 - гр. 3) форми № 1		-
		< 0	> 0	
Збільшення (зменшення):				
поточних зобов'язань	100	Сума рядків 520 - 580, 600 і 610 (гр. 4 - гр. 3) форми № 1		Розрахунок - див. табл. 3
		> 0	< 0	
доходів майбутніх періодів	110	Ряд. 630 (гр. 4 - гр. 3) форми № 1		Крім відображення використання цільового фінансування на капвкладення
		> 0	< 0	
Грошові кошти від операційної діяльності	120	Ряд. (070 ± 080 ± 090 ± 100 ± 110) (гр. 3 - гр. 4) форми № 3		-
		> 0	< 0	

Таблиця Т. 1

1	2	4	5	6
Сплачені: відсотки	130	X	Дт 684 - Кт 31, 372	Сплата відсотків за користування позиковим капіталом
податки на прибуток	140	X	Дт 641 / приб - Кт 31, 372	Крім податку з прибутку від інвестиційної та фінансової діяльності
Чистий рух коштів до надзвичайних подій	150	± Ряд. 120 - сума рядків 130 і 140 форми № 3		-
		> 0	< 0	
Рух коштів від надзвичайних подій	160	Дт 31 - Кт 375, 377	Дт 99-Кт 31, 372	Наводяться надходження (гр. 3) або витрата (гр. 4) грошових коштів, пов'язані з надзвичайними подіями в процесі операційної діяльності (аналітичні дані)
Чистий рух коштів від операційної діяльності	170	± Ряд. 150 ± 160 форми № 3		-
		> 0	< 0	
II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності				
Реалізація :				
фінансових інвестицій	180	Дт 30, 31 - Кт 377, 741	X	Надходження коштів за реалізовані фінансові інвестиції
необоротних активів	190	Дт 30, 31 - Кт 377, 742	X	Надходження коштів (з ПДВ) за реалізовані необоротні активи
майнових комплексів	200	Дт 30, 31 - Кт 377, 743	X	Надходження коштів (з ПДВ) за реалізовані майнові комплекси
Отримані:				
відсотки	210	Дт 30, 31 - Кт 373	X	Отримання відсотків (по фінансовій оренді, позиках, довгострокових векселях)
дивіденди	220	Дт 30, 31 - Кт 373	X	Отримання дивідендів
Інші надходження	230	Дт 30, 31 - Кт 681, 371	X	Отримання авансів за необоротні активи (з ПДВ)
Придбання: фінансових інвестицій	240	X	Дт 14, 352 - Кт 31,372	Сплата коштів за придбані фінансові інвестиції
необоротних активів	250	X	Дт 685 - Кт 31, 372	Сплата коштів (з ПДВ) за придбані основні засоби, нематеріальні активи та інші необоротні активи (крім фінансових інвестицій)
майнових комплексів	260	X	Дт 685 - Кт 31, 372	Сплата коштів за придбані майнові комплекси
Інші платежі	270	X	Дт 371, 641 - Кт 31, 372	Сплата авансів за необоротні активи. Сума з субрах. 641 в частині податку на прибуток від інвестиційної діяльності (розрахунково до питомої ваги прибутку від інвестиційної діяльності у загальному прибутку)
Чистий рух коштів до надзвичайних подій	280	Сума рядків 180 - 230 - сума рядків 240 - 270 форми № 3		-
		> 0	< 0	

Таблиця Т. 1

1	2	4	5	6
Рух коштів від надзвичайних подій	290	Дт 31 - Кт 375, 377	Дт 99 - Кт 31, 372	Наводиться надходження (гр. 3) або сплата (гр. 4) грошових коштів у зв'язку з надзвичайними подіями
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	300	Ряд. $\pm 280 \pm 290$ форми № 3 > 0	< 0	-
III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності				
Надходження власного капіталу	310	Дт 31 - Кт 41, 421, 422, 45, 46	Х	Розміщення акцій (часток) та надходжень від інших операцій, що призводять до збільшення власного капіталу
Отримання позики	320	Дт 30, 31 - Кт 50, 51, 52, 60	Х	-
Інші надходження	330	Дт 30, 31 - Кт 55	Х	Сума з рах. 55 наводиться в частині надходження грошових коштів, пов'язаного з фінансовою діяльністю
Погашення позик	340	Х	Дт 50, 51, 52, 60 - Кт 31, 372	Погашення отриманих позик
Сплачені дивіденди	350	Х	Дт 671, 641/ПДФО - Кт 30, 31	Дт 641/ПДФО - Кт 31 наводиться в частині сплати ПДФО з дивідендів
Інші платежі	360	Х	Дт 53, 61, 641, 672 - Кт 30, 31	Рах. 641 в частині податку на прибуток від фінансової діяльності (розрахунково до питомої ваги прибутку від фінансової діяльності у загальному прибутку)
Чистий рух коштів до надзвичайних подій	370	Сума рядків 310 - 330 - Сума рядків 340 - 360 форми № 3 > 0	< 0	-
Рух коштів від надзвичайних подій	380	Дт 31 - Кт 377, 375	Дт 99 - Кт 31, 372	Наводиться надходження (гр. 3) або вибуття (гр. 4) грошових коштів, пов'язані з надзвичайними подіями в процесі фінансової діяльності
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	390	Ряд. ($\pm 370 \pm 380$) форми № 3 > 0	< 0	-
Чистий рух коштів за звітний період	400	Ряд. $\pm 170 \pm 300 + 390$ форми № 3 > 0	< 0	-
Залишок коштів на початок року	410	Ряд. (230 + 240) гр. 3 форми № 1	Х	-
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	420	Ряд. 040 гр. 4 форми № 3 Х	Ряд. 040 гр. 3 форми № 3	Наводиться з протилежним знаком
Залишок коштів на кінець року	430	Ряд. $\pm 400 \pm 410 \pm 420$ форми № 3	Х	Сума повинна збігатися з сумою рядків 230 240 гр. 4 форми № 1

Рух грошових коштів у результаті фінансової діяльності

Пп. П(С)БО 4	Назва статті	Зміст статті
П.45	У статті "Надходження власного капіталу"	відображаються надходження грошових коштів від розміщення акцій та інших операцій, що призводять до збільшення власного капіталу
П. 46	У статті "Отримані позики"	відображаються надходження грошових коштів у результаті утворення боргових зобов'язань (позик, векселів, облігацій, а також інших видів короткострокових і довгострокових зобов'язань, не пов'язаних з операційною діяльністю).
П.47	У статті "Інші надходження"	показуються інші надходження грошових коштів, пов'язані з фінансовою діяльністю.
П. 48	У статті "Погашення позик"	відображаються виплати грошових коштів для погашення отриманих позик.
П. 49	У статті "Сплачені дивіденди"	показуються суми дивідендів, сплачені грошовими коштами.
П.50	У статті "Інші платежі"	показується використання грошових коштів для викупу раніше випущених акцій підприємства, виплати грошових коштів орендодавцю для погашення заборгованості за фінансовою орендою та за іншими платежами, пов'язаними з фінансовою діяльністю.
П.51	У статті "Чистий рух коштів до надзвичайних подій"	показується різниця між сумою грошових надходжень та видатків, відображених відповідно до пп.45-50 цього Положення (стандарту).
П. 52	У статті "Рух коштів від надзвичайних подій"	відображаються, відповідно, надходження або видаток коштів, пов'язані з надзвичайними подіями в процесі фінансової діяльності.
П. 53	У статті "Чистий рух коштів від фінансової діяльності"	відображається результат руху коштів від фінансової діяльності з урахуванням руху коштів від надзвичайних подій.

Джерело: [184].

Зменшення (збільшення) оборотних активів

№ п/п	Показник	На початок року	На кінець року	Збільшення («+»), зменшення («-»),	Пояснення до показника
1	2	3	4	5	6
1	Усього оборотні активи	«+»	«+»	X	Ряд. 260 форми № 1
2	Грошові кошти та їх еквіваленти	«+»	«+»	X	Сума рядків 220 - 240 форми № 1
3	Всього оборотні активи для розрахунку форми № 3 (ряд. 1- ряд 2)	«+»	«+»	X	-
4	Коригування на статті неопераційної діяльності, у т. ч.:	X	X	X	Ряд. 4 = Сума рядків 4.1 - 4.3 цієї таблиці
4.1	Дебіторської заборгованості:				
	- за реалізовані необоротні активи	«+»	«+»	X	Аналітичні дані за Дт 34, 37
	- (в т. ч. яка забезпечена векселями)				
	- за розрахунками з ПДВ, які є наслідком інвестиційної діяльності	«+»	«+»	X	Додаткові розрахунки за субрах. 641/ПДВ
4.2	- розрахунками з нарахованих доходів	«+»	«+»	X	Ряд. 190 форми № 1 або Дт 373
	- пов'язаної з надзвичайними подіями	«+»	«+»	X	Аналітичні дані за Дт 377, 375
	Податок на прибуток	«+»	«+»	X	Дт 641/приб.
4.3	Аванси надані іншим підприємствам за необоротні активи та фінансові інвестиції та роботи (послуги) капітального характеру	«+»	«+»	X	Аналітичні дані за Дт 371
5	Всього оборотних активів, пов'язаних з операційною діяльністю (ряд. 3 - ряд. 4)	«+»	«+»	«±»	Ряд. 5 гр. 4 - Ряд. 5 гр. 3 цієї таблиці
6	Вирахування по операціях, не пов'язаних із операційною діяльністю, у т. ч.:			«±»	Сума рядків 6.1 - 6.8 гр. 5 цієї таблиці
6.1	Зменшення запасів у зв'язку з їх використанням для поліпшення основних засобів			«-»	Дт 10,15 - Кт 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28
6.2	Обмін запасів (оборотних активів) на необоротні активи			«-»	Дт 685 - Кт 36, 37
6.3	Виплата дивідендів запасами (оборотними активами)			«-»	Дт 671 - Кт 36, 37
6.4	Погашення зобов'язань з фінансової оренди запасами			«-»	Дт 53 - Кт 36,37
6.5	Внески до статутного капіталу оборотними активами (запаси, права вимоги боргу)			«X»	-
	- передані в обмін на корпоративні права			«-»	Дт 685 - Кт 36, 37
	- отримані в обмін на корпоративні права, додаткові внески			«+»	Дт 20, 21, 22, 25, 28 - Кт 42, 46
6.6	Вартість запасів, отриманих в результаті ліквідації необоротних активів			«+»	Дт 20 - Кт 746
6.7	Зменшення дебіторської заборгованості за іншими платежами до бюджету внаслідок зарахування їх з кредиторською заборгованістю за поточним податком на прибуток			«-»	Дт 641/приб. - Кт 64
6.8	Виправлення помилок минулих років			«±»	(+) Дт рахунків 2-го, 3-го класів - Кт 44 (-) Дт 44 - Кт 2-го, 3-го класів (за винятком рахунків та субрахунків 373, 35, 30, 31, 333, 334 (371, 377 за дебіторською заборгованістю за необоротні активи)
7	Разом зменшення (збільшення) оборотних активів			«±»	(± Ряд. 5 ± Ряд. 6) гр. 5 цієї таблиці відповідає значенню рядка 080 форми № 3

* Передбачає додаткове групування розрахунків з бюджетом за субрахунком 641/ПДВ окремо за інвестиційною та операційною діяльністю.

Збільшення (зменшення) поточних зобов'язань

№ п/п	Показник	На початок року	На кінець року	Збільшення («+»), зменшення («-»). вирахування (±)	Джерело інформації
1	2	3	4	5	6
1	Всього поточні зобов'язання для розрахунку форми № 3 (ряд. 1 - ряд. 2)	«+»	«+»	X	Ряд. 620 форми № 1
2	Коригування на статті неопераційної діяльності, у т. ч.:	«+»	«+»	X	Ряд. 2 = Сума рядків 2.1 - 2.12 цієї таблиці
2.1	Короткострокові кредити банків	«+»	«+»	X	Ряд. 500 форми № 1
2.2	Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	«+»	«+»	X	Ряд. 510 форми № 1
2.3	Поточні зобов'язання за придбані необоротні активи та роботи (послуги) капітального характеру (у т. ч. які забезпечені векселями)	«+»	«+»	X	Аналітичні дані за Кт 62, 685, 63
2.4	Аванси, отримані за необоротні активи та роботи (послуги) капітального характеру	«+»	«+»	X	Аналітичні дані за Кт 685
2.5	Податок на прибуток	«+»	«+»	X	Кт 641/приб.
2.6	Зміни в складі кредиторської заборгованості за розрахунками з бюджетом з ПДВ, які є наслідком інвестиційної діяльності	«+»	«+»	X	Аналітичні дані за субрах. 641/ПДВ *
2.7	Зобов'язання з ПДФО, який нараховано з дивідендів	«+»	«+»	X	Дт 671 - Кт 641/ПДФО)
2.8	Поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці та зі страхування, які пов'язані із виконанням робіт капітального характеру, для усунення наслідків надзвичайних подій	«+»	«+»	X	Дт 10, 15, 97, 99 - Кт 661, 65
2.9	Поточні зобов'язання за розрахунками з учасниками	«+»	«+»	X	Ряд. 590 форми № 1
2.10	Розрахунки за нарахованими відсотками	«+»	«+»	X	Кт 684
2.11	Кредиторська заборгованість, пов'язана з надзвичайними подіями	«+»	«+»	X	Аналітичні дані за Кт 685
3	Всього поточних зобов'язань, пов'язаних з операційною діяльністю (ряд. 1 - ряд. 2)	«+»	«+»	«+»	Ряд. 3 гр. 4 - Ряд 3 гр. 3 цієї таблиці
4	Вирахування по операціях, не пов'язаних із операційною діяльністю, у тому числі:			«±»	Сума рядків 4.1 - 4.5 гр. 5 цієї таблиці
4.1	Погащення поточного зобов'язання шляхом передачі необоротних активів			«+»	Дт 685 - Кт 36, 37
4.2	Реінвестиція дивідендів			«-»	Дт 671 - Кт 46
4.3	Зменшення суми зобов'язання з поточного податку на прибуток унаслідок його списання			«-»	Дт 641/приб. - Кт 717
4.4	Зменшення дебіторської заборгованості за іншими платежами до бюджету внаслідок зарахування кредиторської заборгованості за поточним податком на прибуток			«+»	Дт 64 - Кт 641/приб.
4.5	Виправлення помилок минулих років			«±»	(+) Дт рахунків 6-го класу - Кт 44, (-) Дт 44 - Кт 6-го класу оборот за кредитом (дебетом) 6-го класу вказується в частині виправлення помилок минулих років (за винятком субрахунків 681, 685 в частині заборгованості за необоротні активи)
5	Збільшення (зменшення) поточних зобов'язань			«+»	± Ряд. 3 гр. 5 ± Ряд. 4 гр. 5

* Передбачає виключення сальдо розрахунків з ПДВ за інвестиційною діяльністю із загальної кредиторської заборгованості з ПДВ.

Джерело: www.vs.com.ua/a-filelib/download.php?id=23

Система управління підприємством				
Господарські операції	Проводки	Блок фінансового менеджменту	Інформаційне наповнення	Форма узагальнення
Надходження власного капіталу	Дт 31 Кт 41, 421, 422, 45, 46	Моніторинг процесу відтворення капіталу та змін його структури	Збір інформації про розміщення акцій та інших операцій, збільшення власного капіталу	Відомість обліку операцій з власним капіталом
Отримання позики	Дт 30, 31 Кт 50, 51, 52, 60	Моніторинг процесу позичання	Утворення боргових зобов'язань (позик, векселів, облігацій, ін. видів короткострокових і довгострокових зобов'язань)	Відомість обліку боргових зобов'язань за фінансовими інструментами
Погашення позик	Дт 50, 51, 52, 60 Кт 31, 372	Моніторинг процесу розрахунків за кредитами	Виплати для погашення отриманих позик	
Сплачені дивіденди	Дт 671, 641/ПДФО Кт 30, 31	Моніторинг процесу дивідендної політики	Сплачені дивіденди	Відомість обліку розміщення акцій та виплат за ними
Інші надходження	Дт 30, 31 Кт 55	Моніторинг інших процесів	Інші надходження коштів, фінансової діяльності	Відомість фінансових розрахунків (в т.ч. в частині податку на прибуток від фінансової діяльності)
Інші платежі	Дт 53, 61, 641, 672 Кт 30, 31		Вилуплення випущених акцій, виплати орендодавцю за фінансовою орендою та за ін. платежами	
Управління фінансовими ризиками аграрного підприємства	Оцінка фінансової діяльності аграрного підприємства	Забезпечення комунікативних зв'язків аграрного підприємства при формуванні структури фінансових ресурсів	Забезпечення грошовими коштами процесів операційної та інвестиційної діяльності	Забезпечення конкурентних переваг на ринку при формуванні структури фінансових ресурсів

Звітна інформація про фінансову діяльність аграрного підприємства

Рис. Т. 2. Внутрішня звітність в управлінні фінансовою діяльністю аграрних підприємств

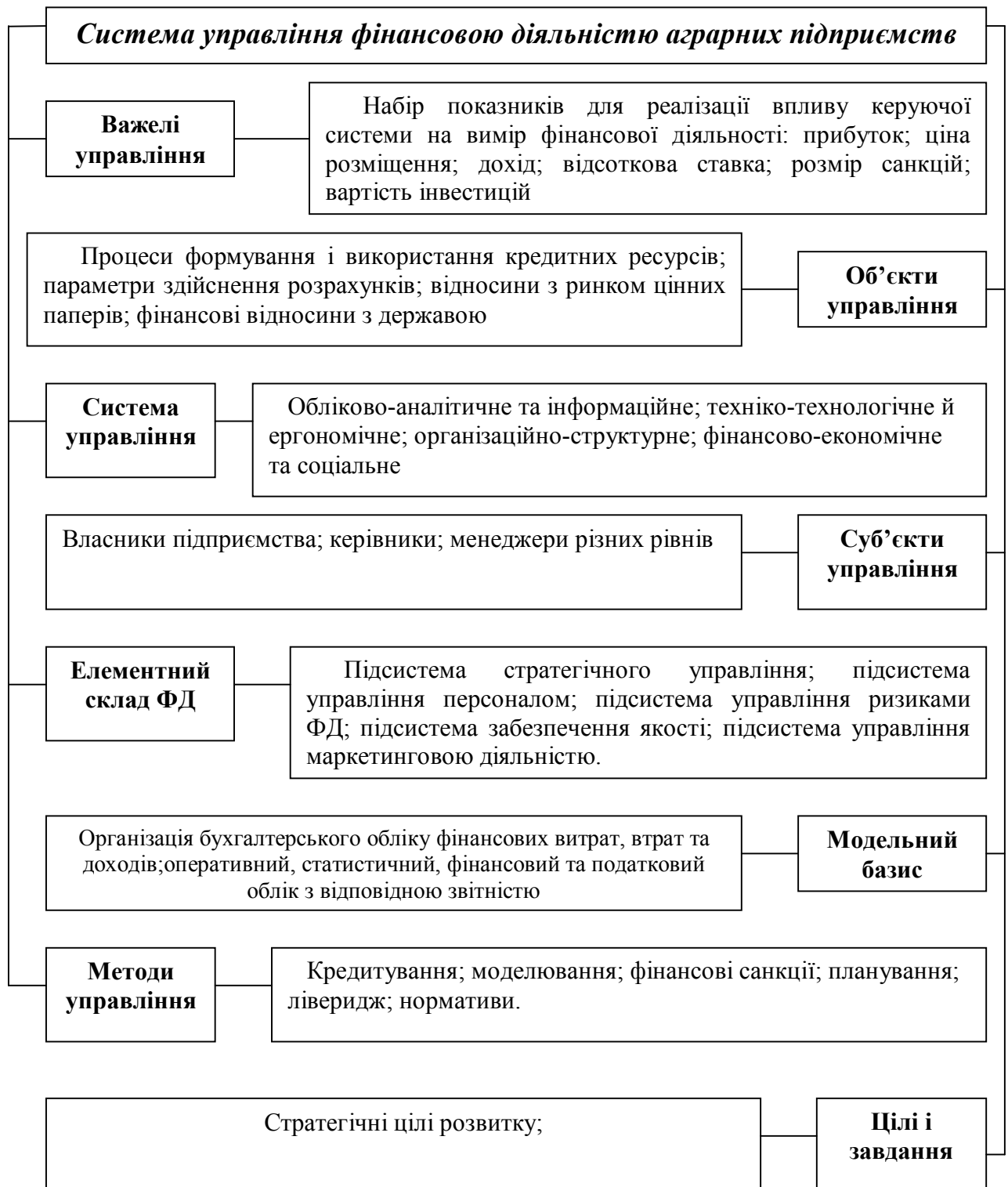

Рис. У. Інформаційне забезпечення фінансового менеджменту на потреби фінансової діяльності у аграрних підприємствах

Напрями фінансової діяльності підприємства

Заходи	Реалізація заходів
Планування фінансово-господарської діяльності підприємства	<p>Включає розробку та реалізацію короткострокових і довгострокових фінансових планів, які є невід'ємною та важливою частиною загального плану економічного розвитку підприємства. Розробка поточних фінансових планів потребує вивчення специфіки кругообігу оборотного капіталу на підприємстві, а також докладного аналізу структури та ефективності його використання в попередні періоди.</p> <p>Довгострокове фінансове планування пов'язане з використанням значного обсягу фінансових ресурсів протягом тривалого часового періоду, супроводжується значними ризиками і тому потребує тривалої та напруженої роботи фінансових служб підприємства. Фінансове планування передбачає розробку кошторисів капіталовкладень і поточних витрат, складання середньо- та довгострокових прогнозів, формування цінової політики, здійснення аналізу ефективності капіталовкладень, розробку планів щодо придбання інших підприємств чи реалізації власних підрозділів.</p>
Формування необхідної ресурсної бази	<p>передбачає здійснення оцінки наявних у підприємства активів і джерел фінансування, розміру та складу фінансових ресурсів, необхідних для підтримання економічного потенціалу підприємства на належному рівні й забезпечення його подальшого розвитку, вивчення джерел додаткового фінансування, контроль за станом та використанням фінансових ресурсів, емісійну діяльність на фінансовому ринку.</p>
Оцінка ефективності капіталовкладень	<p>необхідний і важливий напрям фінансової діяльності, який передбачає збільшення виробничого потенціалу підприємства інвестуванням значних коштів у необоротні активи. В ході оцінки визначають основні параметри інвестиційного проекту, зокрема майбутніх обсягів реалізації, операційних витрат і обсягів фінансування, здійснюють розрахунок відносних показників рентабельності капіталу та виробничого процесу; оцінюють вартість джерел фінансування й отримують узагальнюючі оцінки ефективності вкладення коштів</p>
Управління грошовими фондами підприємства	<p>переважно зосереджується на управлінні грошовими розрахунками в процесі отримання та погашення позик, емісії та погашення цінних паперів, розрахунків з підприємствами-дебіторами, акціонерами, трудовим колективом, бюджетом. Цей напрям фінансової діяльності потребує від підприємства організації та підтримки взаємовідносин з комерційними, інвестиційними банками, іншими фінансово-кредитними установами, пенсійними фондами, страховими компаніями тощо. Також передбачається управління залишком коштів на розрахунковому рахунку, страховим запасом у вигляді високоліквідних цінних паперів і контроль за рухом грошових коштів у процесі реалізації інвестиційних проектів.</p>

Джерело: [230].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алборов Р. А. Бухгалтерский учет в системе экономических методов управления сельскохозяйственных производством / Р. А. Алборов // Экономика сельскохоз. предприятий. – 2001. – № 10. – С. 23–28.
2. Андреева В. Г. Синтез системи діагностики управління фінансовою діяльністю підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємством» / В. Г. Андреева. – Донецьк, 2004. – 16 с.
3. Артем'єва І. О. Вплив глобалізації на фінансову діяльність корпорацій (досвід розвинутих країн Західної Європи та Північної Америки) : дис. канд. екон. наук: спец. 08.05.01 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / І. О. Артем'єва. – К., 2006. – 224 с.
4. Бадзь К. М. Математичне моделювання в управлінні фінансовою діяльністю підприємства : автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.03.02 «Економіко-математичне моделювання» / К. М. Бадзь. – Львів, 1998. – 22 с.
5. Базилінська О. Я. Проблеми управління фінансами підприємств в умовах становлення фінансової системи країни [Електронний ресурс] / О. Я. Базилінська // Культура народів Причорномор'я. – 2006. – № 89. – С. 19–21.
6. Бандурка О. М. Фінансова діяльність підприємств : підруч. / [Бандурка О. М., Коробов М. Я., Орлов П. І., Петрова К. Я.]. – К. : Либідь, 1998. – 312 с.
7. Барчан Г. Ю. Конкурентоспроможне управління фінансовою діяльністю комерційних банків : моног. / Г. Ю. Барчан, Ю. М. Гудзь. – К.: Сталь, 2008. – 196 с.
8. Бедринець М. Д. Фінансове забезпечення діяльності малих підприємницьких структур : Дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / М. Д. Бедринець. – Ірпінь, 2004. – 219 с.
9. Беялов Т. Е. Механізм управління фінансовою діяльністю підприємств корпоративного типу: Дис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємством» / Т. Е. Беялов. –

К., 2006. – 215 с.

10. Бердар М. М. Фінанси підприємств : навч. посіб. / М. М. Бердар. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.

11. Бесараб Є. О. Фінансове забезпечення діяльності фінансово-промислових груп в економічній системі держави : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Є. О. Бесараб. – К., 2003. – 21с.

12. Белов Б. О. Управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Б. О. Белов. – Д., 2009. – 20 с.

13. Бирман А. М. Финансы отраслей народного хозяйства СРСР / в 2-х ч. – М., 1953. – 57 с.

14. Бирман А. М. Экономические рычаги повышения эффективности производства. Размышления экономиста / А.М. Бирман. – М.; 1980. –230 с.

15. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: вступ до фінансової науки : підручник / Ш. Бланкарт: за наук. ред. та перед. В.М. Федосова; пер. з нім. С.І. Терещенко, О.О. Терещенка. – К.: Либідь, 2000. – 653 с.

16. Бобяк А. П. Удосконалення звітності із власного капіталу як основа інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень [Електронний ресурс] / А. П. Бобяк. – Джерело доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/soc..2/214.pdf.

17. Богоніколос Н. Д. Моделі антисипативного управління у фінансовій діяльності підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.03.02 «Економіко-математичне моделювання» / Н. Д. Богоніколос. – Х., 2005. – 18 с.

18. Бондар М. І. Інвестиції та джерела фінансування інвестиційних ресурсів в обліку / М. І. Бондар // Фінанси, облік і аудит. – 2010. – № 15. – С. 220.

19. Бондар М. І. Інвестиційна діяльність : методика та організація обліку і контролю : [монографія] / Бондар М. І. – К.: КНЕУ, 2008. – 256 с.

20. Бутинець Ф. Ф., Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах / Ф. Ф. Бутинець, Л. Л. Горецька / навч. посіб. [для студ. вищих навч. зал. спец. 7.050106 «Облік і аудит»] – Житомир: ПП «Рута», 2003. – 544 с.
21. Буханцов С. М. Методи і засоби ефективної організації програмного забезпечення інформаційно-аналітичних систем (для фінансових установ) : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. техн. наук: спец. 01.05.03 «Математичне та програмне забезпечення обчислювальних машин і систем» / С. М. Буханцов. – К., 2008. – 21 с.
22. Бухгалтерський облік : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / Л. Г. Ловінська, Л. В. Жилкіна, О. М. Голенко та ін. – К.: КНЕУ, 2002. – 370 с.
23. Бухгалтерський фінансовий облік : посібник для студ. спец. «Облік і аудит» вищих навч. зал. / за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – 5-е вид. доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2003. – 726 с.
24. Васенко В. К. Фінансова діагностика і санація діяльності підприємства : моногр. / В. К. Васенко. – Ч.: СУЕМ, 2009. – 203с.
25. Вдовенко Н. М. Облік та аналіз фінансових результатів діяльності підприємства (на прикладі рибницьких господарств внутрішніх водойм України) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит» / Н. М. Вдовенко. – К., 2004. – 19 с.
26. Вигівська І. М. Проблеми трактування понять "фонд", "резерв", "оціночний резерв", "регулятив", "забезпечення" [Електронний ресурс]. – / І. М. Вигівська. – Джерело доступу: www.kntu.kx.ua/doc/zb_18_1_/09.pdf.
27. Вовк В. М. Методика та організація аналізу формування і використання фінансових ресурсів підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит» / В. М. Вовк. – Т., 2004. – 20 с.
28. Воловець Я. В. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / Я. В. Воловець. – К.: Алерта, 2005. – 200 с.

29. Воробьева Н. Н. Организация финансовой деятельности в субъекте Российской Федерации: теоретико-правовые аспекты [Электронный ресурс]. – / Н. Н. Воробьева. – Джерело доступу: sun.tsu.ru/mminfo/000063105/329/image/329-117.pdf
30. Галазюк Н. М., Іваночко С. С., Кіпершайн А. А. Методика комплексного аналізу результатів фінансово-економічної діяльності природних монополістичних структур [Електронний ресурс] / Н. М. Глазюк, С. С. Іваночко, А. А. Кіпершайн. – Джерело доступу: www.nbuu.gov.ua/portal/20./index.htm.
31. Галузинський С. А. Авансований капітал аграрних підприємств: формування, оцінка та ефективність використання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / С. А. Галузинський. – К., 1999. – 18 с.
32. Гаращенко О.В. Облік і аналіз формування фінансових результатів та розподілу прибутку: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит» / О.В. Гаращенко; Київ. нац. екон. ун-т. — К., 2004. — 19 с.
33. Гейер Е. С. Вплив видів обліку на методологію визначення фінансового результату [Електронний ресурс]./ Е. С. Гейер. – Джерело доступу : nbuv.gov.ua/Portal/Soc...3/Geyer.pdf.
34. Голов С. Ф. Фінансовий облік: підруч. / С. Ф. Голов , В. М. Костюченко, І. Ю. Кравченко , Г. А. Ямборко. – К.: Лібра, 2005, – 976 с.
35. Голов С.Ф. Сучасний стан та перспективи розвитку бухгалтерського обліку в Україні: автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит» / С.Ф. Голов; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. В.Гетьмана". — К., 2009. — 31 с.
36. Гора Н. О. Облік видів економічної діяльності: підруч. / Н. О. Гора // К.: Центр учбової літератури, 2010. — 392 с.
37. Годованець О. В. Облік та аналіз фінансового лізингу як форми інвестування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук :

спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит» / О. В. Годованець. – Тернопіль, 2005. – 20 с.

38. Гончаренко Н. В. Облік та аналіз біологічних активів: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит» / Н. В. Гончаренко; Ін-т аграр. економіки. — К., 2010. — 20 с.

39. Головка В. І. Фінансово-економічна діяльність підприємства: контроль, аналіз та безпека : навч. посіб. Для студ. вищ. навч. закл. / В. І. Головка, А. В. Мінченко, В. М. Шаманська. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 444 с.

40. Головченко Н. В. Удосконалення методики бухгалтерського обліку орендних операцій [Електронний ресурс] / Н. В. Головченко. – Джерело доступу: [unier.km.ua/upload-files/ 1_2011 .pdf](http://unier.km.ua/upload-files/1_2011.pdf).

41. Голубка Я. Моделі співіснування бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] / Я. Голубка. – Джерело доступу: nbuv.gov.ua/portal/Soc.../EC210_08.pdf.

42. Горбатюк Н. М. Облік і аналіз фінансово-господарської діяльності у спільних підприємствах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит» / Н. М. Горбатюк. – Харків, 2002. – 16 с.

43. Масляєва К. В. Господарсько-правове забезпечення функціонування ринку фінансових послуг в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ю. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право» / К. В. Масляєва. – Х., 2009. – 20 с.

44. Губа Е. Операции финансовой аренды (лизинга) между резидентами: о главном // Бухгалтерские будни. 28.03.2011 - 03.04.2011, № 13 (96) [Електронний ресурс] / Е. Губа. – Джерело доступу: [www.profiaudit.com.ua /NalogKod/Kod3/Cons/C040411_1 .htm](http://www.profiaudit.com.ua/NalogKod/Kod3/Cons/C040411_1.htm).

45. Гудзь О. Є. Модернізація методичних підходів фінансового прогнозування діяльності агроформувань до умов кризових деформацій. [Електронний ресурс] / О. Є. Гудзь. – Джерело доступу: www.nbuv.gov.ua /portal/

.../13_Gudz.pdf.

46. Гудзь О. Є. Сучасний вимір фінансового забезпечення виробничої діяльності агро формувань [Електронний ресурс] / О. Є. Гудзь. – Джерело доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/.../2_Gudz.pdf.
47. Гужавіна І. В. Методи управління фінансово-господарською діяльністю підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємством» / І. В. Гужавіна. – Маріуполь, 2006. – 20 с.
48. Гулей А. І. Валютно-фінансові стратегії в системі економічної безпеки суб'єктів господарювання: міжнародний досвід: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 21.04.02 «Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності» / А. І. Гулей. – К., 2010. – 19 с.
49. Гуцаленко Л. В. Методологічні основи обліку прибутків у міжнародних облікових стандартах [Електронний ресурс] / Л. В. Гуцаленко. – Джерело доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc../120.pdf .
50. Дем'яненко М. Я. Проблеми амортизації в аграрному секторі АПК (обліково-фінансовий аспект): монографія / Н. Я. Дем'яненко. – К.: ННЦ ІАЕ, 2006. – 178 с.
51. Дерій В. А. Форми (системи) обліку та відображення в них витрат і доходів підприємства [Електронний ресурс] / В. А. Дерій. – Джерело доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/.../5.pdf .
52. Державна служба статистики України : [Електронний ресурс]. – Джерело доступу : www.ukrstat.gov.ua .
53. Джулій Л. В. Розробка моделей та методів дослідження фінансово-господарської діяльності підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.03.02 «Економіко-математичне моделювання» / Л. В. Джулій. – К., 2001. – 19 с.
54. Довгалюк В. І. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. І. Довгалюк. – Х. : НВП "Евріка" ТОВ, 2003. – 156 с.

55. Дорогань В. К. Управління фінансовою діяльністю підприємства : навч.-метод. посіб. / В. К. Дорогань. – П.: Європейський ун-т. Оріяна, 2009. – 154 с.
56. Дорош О. Б. Основні завдання та напрями аудиту фінансової діяльності підприємства [Електронний ресурс] / О. Б. Дорош. – Джерело доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/..JDoroch.htm.
57. Дугієнко Н. О. Основні причини виникнення проблеми формування облікової політики [Електронний ресурс] / Н. О. Дугієнко, А. В. Спахі. – Джерело доступу: www.dspace.uabs.edu.ua/.../dryzhakova%2.
58. Дюдюн Т. Ю. Оцінка рентабельності грошових потоків при управлінні фінансово-господарською діяльністю підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Т. Ю. Дюдюн. – Дніпропетровськ, 2006. – 20 с.
59. Дяченко Н. М. Визначення фінансового результату діяльності підприємств за податковим кодексом [Електронний ресурс] / Н. М. Дяченко, Н. М. Марченко. – Джерело доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/.../7_Daych.pdf.
60. Дьяченко В. П. История финансов СРСР / В. П. Дьяченко. – 1978. – 497 с.
61. Евдокимова М. О. Производственно-финансовая деятельность сельскохозяйственных предприятий в контексте устойчивого развития [Електронний ресурс] / О. М. Євдокимова. – Джерело доступу: www.btsau.kiev.ua/ua/edition.php?read=864.
62. Економічний аналіз : підручник для студ. вищих навч. закладів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит» / за ред. проф. Ф. Ф. Бушинця. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2007. – 704 с.
63. Економічний словник-довідник / за ред. д.е.н., проф. С. В. Мочерного. – К.: Феміна, 1995 – 324 с.
64. Єрмошкіна О. В. Вибір напрямків інвестиційної діяльності підприємства на базі багатоваріантного підходу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємством» / О. В. Єрмошкіна. – Д., 2001. – 17 с.

65. Жарун О. В. Інвестиційна діяльність та її економічна ефективність у сільськогосподарських підприємствах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / О. В. Жарун. – Сімф., 2009. – 23 с.
66. Жмуркевич А. Є. Моделювання процесу вибору стратегії фінансово-господарської діяльності підприємств у ринкових умовах: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.03.021 «Економіко-математичне моделювання» / А. Є. Жмуркевич. – Львів, 1999. – 120 с.
67. Жук В. М. Предмет та об'єкти бухгалтерського обліку сільськогосподарської діяльності [Електронний ресурс] / В. М. Жук. – Джерело доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/soc... 2Z15.pdf.
68. Жукова О. А. Моніторинг підходів до визначення показників фінансової діяльності підприємства [Електронний ресурс] / О. А. Жукова. – Джерело доступу : www.economy.science.com.ua/index.php.
69. Загородиш А. Т. Облік і аудит: термінологічний словник / А. Т. Загородиш, Г. Л. Вознюк, Г. О. Партин. – Львів : "Центр Європи", 2002. – 671 с.
70. Задорожний З. Проблеми обліку основних засобів і капітальних інвестицій / З. Задорожний // Бухгалтерський облік і аудит. – 2002. – №7. – С.18 – 22.
71. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 7.04.07 р. №283/97-ВР зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Джерело доступу: www.rada.kiev.ua.
72. Закон України «Про господарські товариства» від 19. 09. 1991 року №1576-ХІІ [Електронний ресурс]. – Джерело доступу : www.rada.kiev.ua.
73. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні"; ВР України, від 16.07.1999 № 996-ХІV [Електронний ресурс]. – Джерело доступу : www.rada.kiev.ua.
74. Зубілевич С. Облік фінансових інвестицій / С. Зубілевич // Бухгалтерський облік і аудит. – 2001. – №11. – С.6.
75. Зуєва О. І. Фінансові ресурси: формування та ефективне використання в сільськогосподарських підприємствах: автореф. дис.на здобуття наук. ступеня

канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами»
/ О. І. Зуєва. – К., 2009. – 20 с.

76. Зятковський І. В. Фінансове забезпечення діяльності підприємств : / І. В. Зятковський. Монографія. – Тернопіль : Економічна думка, 2000. – 228 с.

77. Зятковський І. В. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посіб. / І. В. Зятковський. – К., В-во "Золоті литаври", 2007. – 274 с.

78. Ільницька Г. Я. Формування фінансово-економічного механізму управління підприємством [Електронний ресурс] / Г. Я. Ільницька. – Джерело доступу : www.nbuv.gov.ua/.. /291_Ilnycka_14_7.pdf.

79. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291 // Бухгалтерський облік і аудит. – 2000. – № 1. – С. 14 – 64.

80. Казмірчук С. Деякі аспекти обліку та аналізу витрат на інноваційні процеси підприємств [Електронний ресурс] / С. Казмірчук. – Джерело доступу : www.rada.kiev.ua. elartu.tntu.edu.ua/.../Казмірчук%20С..pdf.

81. Калиновская Л. В. Зарубежный опыт учетного регулирования финансовой деятельности [Електронний ресурс] / Л. В. Калиновская. – Джерело доступу : www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/1_lklvrfd.pdf.

82. Камінська Т. Г. Обліково-аналітичне забезпечення фінансового менеджменту в сільськогосподарських підприємствах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / Т. Г. Камінська. – К., 2006. – 20 с.

83. Карман З. М. Методичне забезпечення розвитку фінансових ресурсів промислового підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / З. М. Карман. – Х., 2005. – 20 с.

84. Карпенко О. В. Облік, орієнтований на потреби забезпечення фінансування підприємства [Електронний ресурс] / О. В. Карпенко. – Джерело доступу : www.nbuv.gov.ua/.. /2010_1_Karpenko.pdf.

85. Карпицкая С. Г. Особенности бухгалтерского учета финансово-хозяйственной деятельности общественных объединений : дис. кандидата экон. наук : 08.00.12 / Карпицкая Светлана Геннадьевна. – Нижний Новгород, 2007. – 201 с.
86. Кірейцев Г.Г. Фінанси підприємства:навч. посібн./ Кірейцев Г.Г, Виговська Н.Г., Петрук О.М. - ЖІТІ, 2002. - 272с.
87. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / за ред. проф. Г. Г. Кірейцева. – К.: ЦУЛ, 2002. – 496 с.
88. Клин Н. М. Удосконалення класифікації фінансових інвестицій [Електронний ресурс] / Н. М. Клин. – Джерело доступу: www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/21_6/205_Kly.pdf.
89. Коваленко В. В. Фінансово-економічна стабілізація та стійкість діяльності сільськогосподарських підприємств: дис. кандидата экон. наук : 08.04.01 / Коваленко Вікторія Володимирівна. – С, 1995. – 156 с.
90. Коваль Н. И. Показатели учетной оценки инновационного потенциала предприятия / Н. И. Коваль, Н. П. Юрчук // "Научно-инновационная деятельность в агропромышленном комплексе" : сб. науч. статей 5-й Междунар. науч. практ. конф. (Минск, Беларусь, 21 – 22 апреля 2011 г.) в 2 частях. – Ч.2. – Минск, 2011. –256 с.
91. Коваль Н. И. Аналитическое обеспечение принятия инновационных решений в малых сельскохозяйственных предприятиях / Н. И. Коваль, О. Д. Радченко // материалы Первого Молодежного экономического форума «Инновационное развитие», 13 – 14 октября 2008 г. – Петрозаводск, 2009.– С. 107–111.
92. Коваль Н. И. Об'єкти фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств та їх стандартизація в умовах глобалізації / Н. И. Коваль // матеріали IV Міжн. наук. практ. конф. «Наукове та професійне забезпечення розвитку обліку та фінансів аграрного сектору в умовах глобалізації», 18–19 вересня 2008 р.: зб. тез та виступів / Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки». – К., 2008. – С. 67–71.
93. Коваль Н. И. Організація фінансової діяльності малих підприємств /Н. И.

- Коваль, О. Д. Радченко // зб. наукових праць Луцьк. нац. техн. ун-ту. Серія : Облік і фінанси / Вип. №6 (24). – Ч. 1. – Луцьк, 2009. – С. 307–313.
94. Коваль Н. І. Особливості облікового забезпечення управління і контролю фінансовою діяльністю / Н. І. Коваль // матеріали V Між нар. наук.-практ. конф. «Основні проблеми на сучасній науці – 2009», 17–25 квіт. 2009 р.: – Т.5. – Софія: – Вид.: «Бял ГРАД - БГ» ООД, 2009. – С. 85–87.
95. Коваль Н. І. Економічна суть фінансових ресурсів та їх категоріальний апарат / Н. І. Коваль // зб. наук. праць. Вісник Сумськ. держ. аграр. ун.: Серія :Фінанси і кредит – Вип. № 2. – Суми, 2007. – С. 384–385.
96. Коваль Н. І. Ефективність використання фінансових ресурсів фермерських господарств / Н. І. Коваль // зб. наук. праць. Вісник Сумськ. держ. аграр. ун.: Серія : Фінанси і кредит – Вип. № 2 (25). – Ч. 2. – Суми, 2008. – С. 51–55.
97. Коваль Н. І. Завдання обліку фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств / Н. І. Коваль // зб. наук. праць. Поділ. держ. аграр. техн. ун-ту. Вип.17, Т. 2. / редкол. : Бахмат М. І. та ін. – Кам'янець-Подільський, 2009. – С. 168–170.
98. Коваль Н. І. Методика бухгалтерського обліку фінансових вкладень / Н. І. Коваль // зб. наук. праць. Вісник Сумськ. держ. аграр. ун-ту.: Серія Фінанси і кредит – Вип. № 1 (28). – Ч. 1. – Суми, 2010. – С. 97–100.
99. Коваль Н. І. Методика бухгалтерського обліку фінансових вкладень / Н. І. Коваль // Облік, аналіз і контроль в системі управління підприємством: теорія і практика : III Всеукр. наук.-практ. конф., 19–21 черв. 2009 р. / редкол.: Кірейцев Г.Г. та ін.: тези доп. – Луцьк, 2009. – С. 144–146.
100. Коваль Н. І. Облікове забезпечення управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств / Н. І. Коваль // Реформування обліку, звітності та аудиту в системі АПК України: стан та перспективи : III Між нар. наук.-практ. конф., 29–30 листоп. 2007 р.: зб. /тез та виступів / – ННЦ «ІАЕ». – Київ, 2007. – С. 172–174.
101. Коваль Н. І. Облікове забезпечення фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств / Н. І. Коваль // зб. наук. праць «Економічні

науки»/ Луцький національний технічний університет. Серія : Облік і фінанси – Вип. №5 (20). – Ч. 1. – Луцьк, 2008. – С. 224–229.

102. Коваль Н. І. Організація обліку фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств / Н. І. Коваль // матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. «Формування конкурентоспроможного середовища для досягнення світових параметрів факторіальних і результативних показників виробництва» 24–25 черв. 2010 р. / редкол. : Стельмахук А. М. та ін. – Тернопіль, 2010. – С. 117–120.

103. Коваль Н. І. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств як об'єкт управління / Н. І. Коваль // Внутрішній аудит та контроль ризиків бізнесу : міжнар. наук.-практ. конф., 2–3 лип. 2007 р. – Вип. 2.: тези доп. – Луцьк, 2007. – С. 521–523.

104. Коваль Н. І. Особливості управління фінансами державних підприємств / Н. І. Коваль, Т. А. Дідух // Образование наука и техника – 2010 : матеріали 6-ої міжнар. наук.-практ. конф. 7–15 листоп. 2010 р. – Т.4. – Пшемисль : Вид. – «Nauka I studia» Польща. – 2010. – С. 87–90.

105. Коваль Н. І. Теоретичні засади стратегічного аналізу в сучасних умовах / Н. І. Коваль, Ю. М. Антонюк // матеріали 7-ої міжнар. наук. практ. конф. «Образование наука и техника – 2010» 7-15 листопада 2010 Т.7. – Пшемишль : «Nauka I studia» (Польща) – 2010. – С.61–63.

106. Коваль Н. І. Аналіз майнового потенціалу підприємств та його відтворення / Н. І. Коваль, О. О. Міщенко // матеріали 6-ої Всеукр. наук. практ. конф. «Перший крок у науку» 5-6 квітня 2011р. / Луганський національний університет імені Тараса Шевченка редкол. : Савченко С. В. та інш. – Луганськ, 2011. – Т.6 – С. 66–69.

107. Коваль Н. І. Інституційне середовище фінансової діяльності малого бізнесу в сільському господарстві / Н. І. Коваль, О. Д. Радченко // зб. наук. праць Вінниц. нац. аграр. ун. Серія : Економічні науки / редколегія : Калетнік Г. М. та ін. – Вип. 5. – Т. 1. – Вінниця 2010. – С. 116–119.

108. Коваль Н. І. Особливості фінансової діяльності малого бізнесу в

сільському господарстві / Н. І. Коваль, О. Д. Радченко // матеріали між нар. наук. практ. конф. Вінницького національного аграрного університету. – Вінниця : РВВ ВНАУ, 2010. – С 44–45.

109. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я. А. Жаліло, Я. Б. Базилюк, Я. В. Белінська та ін. / під ред. Я. А. Жаліла. – К.: НІСД, 2005. – 388 с.

110. Коркун Д. М. Фінансове планування у стратегії зміцнення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання України : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 "Гроші, фінанси і кредит" / Коркуна Дмитро Михайлович ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2011. – 20 с.

111. Корінько М. Д. Реструктуризація транснаціональних корпорацій: обліково-аналітичний аспект : монографія / М.Д. Корінько, Г.Б. Тітаренко, О.І. Пилипенко. – К.: Вид. – ТОВ «Клякса», 2009. – 520 с.

112. Коробов М. Я. Фінанси промислового підприємства : підруч. / М. Я. Коробов. – К.: Либідь, 1995. – 160 с.

113. Коротченко Н. О. Аналіз фінансової складової діяльності торговельних підприємств в Україні [Електронний ресурс] / Н. О. Коротченко. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc.J28.pdf.

114. Костирко Л. А. Інформаційне забезпечення управління фінансово-господарською діяльністю промислових підприємств [Електронний ресурс] / Л. А. Костирко, Л. О. Сурженко. – Джерело доступу : www.nbuv.gov.ua/.

115. Кравчук О. М. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва : навч. посіб. / О. М. Кравчук, В. П. Лещу. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 504 с.

116. Крейнина М. Н. Финансовый менеджмент : учеб. пособие / М. Н. Крейнина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Дело и Сервис, 2001. – 400 с.

117. Кривоног О. Л. Фінансове забезпечення господарської діяльності суб'єктів малого підприємництва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / О. Л. Кривоног. – К., 2007. – 20 с.

118. Крупка Я. Д. Облік і аналіз інвестиційної діяльності підприємств : методологія та організація: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / Я. Д. Крупка. – Тернопіль, 2002. – 32 с.
119. Крупка Я. Д. Облік інвестицій / Я. Д. Крупка. – Т. : «Економічна думка», 2001 – 302 с.
120. Крупка Я. Д. Облік інвестицій за методом участі в капіталі / Я. Д. Крупка // Бухгалтерський облік і аудит. – 2001. – №9. – С.22 – 24.
121. Кузнєцова А. Я. Фінансові механізми стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності / А. Я. Кузнєцова. – Л.: Львівський банківський ін-т. НБУ, 2004. – 280 с.
122. Кузь В. І. Облік формування та розподілу прибутку в контексті суспільного договору [Електронний ресурс] / В. І. Кузь. – Джерело доступу : www.nbuv.gov.ua/.. /NV-2010-V3_48.pdf.
123. Курченко О. Проблемні питання методики обліку фінансових результатів відповідно до П(С) БО 30 [Електронний ресурс] / О. Курченко. – Джерело доступу : www.nbuv.gov.ua/.../12_Kurchenko.pdf.
124. Лаговська О. А. Бухгалтерський облік розподілу доходів в умовах соціально-орієнтованої економіки: організація та методика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / О. А. Лаговська. – К., 2007. – 21 с.
125. Левицька Г. І. Моделювання фінансового менеджменту підприємницької діяльності: автореф. дис.на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.03.02 «Економіко- математичне моделювання» / Г. І. Левицька. – Л., 2005. – 20 с.
126. Лебедзевич Я.В. Фінансові результати та їх контроль в системі бухгалтерського обліку: методологія і практика: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / Я.В. Лебедзевич; Нац. аграр. ун-т. — К., 2002. — 20 с.
127. Лисиця В. І. Проблемні питання обліку фінансових доходів та витрат та

шляхи їх вирішення [Електронний ресурс] / В. І. Лисиця, Ю.М Шкодкіна.
// Сумський державний університет. – Джерело доступу:
http://www.iconf.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id58&Itemid=41.

128. Лишиленко О. В. Бухгалтерський облік: підручник. – 3-тє вид., перероб. і доп. / О. В. Лишиленко. – К.: 2009. – 230 с.

129. Ліга Закон, 2011. Портал [Електронний ресурс]. - Джерело доступу:
<http://www.ligazakon.ua/>

130. Ловінська Л. Г. Концепція фінансових результатів в системі бухгалтерського обліку підприємства. / Л.Г. Ловінська // Фінанси України. – 2003.–№11. – С.58 – 65.

131. Ломачинська І.А. Механізм збалансування фінансів підприємств в умовах трансформації економіки: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.08 / І.А. Ломачинська; Акад. фін. упр., Н.-д. фін. ін-т. — К., 2009. — 22 с.

132. Лубенченко О. Є. Облікова політика як віддзеркалення фінансово-господарської діяльності підприємств [Електронний ресурс] / О. Є. Лубенченко. – Джерело доступу : www.nbuv.gov.ua/.../knp161_118-122.pdf.

133. Лукашев О. А. До проблеми визначення фінансово-правової природи фінансової діяльності [Електронний ресурс] / О. А. Лукашев. – Джерело доступу : flocTynyu:www.nbuv.gov.ua/e.../FP/.../101oappf.pdf.

134. Лучко М. Р. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах: навч. посіб./ М. Р. Лучко, І. Д. Бенько. – К.: Знання, 2006. – 311 с.

135. Лю Лі. Моделі оцінки і регулювання фінансової діяльності підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.03.02 «Економіко- математичне моделювання» / Лю Лі. – Х., 2002. – 19 с.

136. Ляшко В. П. Впровадження прогресивних методів управління фінансовими ресурсами підприємств у зовнішньоекономічній діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / В. П. Ляшко. – К., 2004. –21 с.

137. Мазур В. П. Економічний зміст поняття фінансових результатів сільськогосподарської діяльності [Електронний ресурс] / В. П. Мазур. – Джерело доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/.. /9JViazur.pdf.
138. Маніє З. О. Економіка підприємства : навч. посіб./ З. О Маніє, І. М. Луцький. – К.: Знання, 2004. – 580 с. – (Вища освіта XXI століття).
139. Маренич Т. Г. Трансформація та механізми економічного регулювання агроформувань (питання теорії, методології, практики) : автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.06.01 / Т. Г. Маренич ; ННЦ "Ін-т аграр. економіки" УААН. – К., 2006. – 39 с.
140. Марченко А. А. Формування та використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання в умовах трансформації економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступення канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / А. А. Марченко. – К., 2003. – 16 с.
141. Мартинюк В. Побудова організаційно-фінансової структури фірми для цілей бюджетного управління [Електронний ресурс] / В. Мартинюк, М. Корецький. – Джерело доступу : www.nbuv.gov.ua/.../martynyuk,%20korets.
142. Меньков Ф. А. Основные начала финансовой науки / Ф. А Меньков. – М., 1924. – 82 с.
143. Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств. затв. наказом Укоопспілки від 28.07.2006 р. [Електронний ресурс]. – Джерело доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf71inkl/FIN21830.html.
144. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку фінансових витрат. Затв. Наказом Мінфіну України від 01.11.2010 р. №1300 [Електронний ресурс]. – Джерело доступу : <http://www.dtkk.com.ua/show/2cid08352.html>.
145. Методичні рекомендації з планування, обліку та калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) у сільському господарстві. Затв. наказом Міністерства аграрної політики України від 18 травня 2001 р. №132.
146. Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку. Затв. наказом Міністерства фінансів України від 29.12.2000 р. №356

[Електронний ресурс]. – Джерело доступу : http://search.ligazakon^a/1_doc2.nsf/link1/MF00062.html .

147. Методичні рекомендації щодо застосування регістрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств. Затв. наказом Міністерства аграрної політики України від 4 червня 2009 р. № 390 [Електронний ресурс]. – Джерело доступу : <http://www.minagro.gov.ua/page/78401>.

148. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 23 "Витрати на позики" [Електронний ресурс]. – Джерело доступу: buhgalter91.l.com/ .

149. Міронова О.І. Інвестиційна нерухомість і фінансові витрати: співставність окремих норм П(С)БО 31 «Фінансові витрати» і П(С)БО 32 «Фінансова нерухомість» // Вісник ЖДТУ №1 (51) [Електронний ресурс]. – Джерело доступу : www.nbu.gov.ua/portal/Soc.../15.pdf

150. Микитюк П.П. Аналіз ефективності інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств: теорія і практика: автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.09 за спец. «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / П. П. Микитюк; Терноп. нац. екон. ун-т. — Т., 2011. — 36 с.

151. Моссаковський В. Б. Стан та перспективи розвитку бухгалтерського обліку в Україні : монографія. / В. Б. Моссаковський. – К.: Інтерпрес ЛТД; 2009. – 326 с.

152. Музиченко А. О. Аналітичне забезпечення управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: Дис. на здобуття наук. ступення канд. екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / А. О. Музиченко. – К., 2010. – 220 с.

153. Налукова Н. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва: сутнісно-аналітичний аспект / Н. Налукова // Галицький економічний вісник. – 2011. – №1(30). – С.166 –174.

154. Недосекин А. Методологические основы моделирования финансовой деятельности с использованием нечетко–множественных описаний [Електронний ресурс] / А. Недосекин. – Джерело доступу : elibrary.fines

.ru/materials_files/refer/A5669_b.pdf.

155. Нетесаний Ю. В. Фінансові ресурси промислово-фінансових груп в інвестуванні інтегрованих підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Ю. В. Нетесаний. – К., 2009. – 21с.

156. Нікбахт Є. Фінанси / Є. Нібахт, А. Гроппеллі; пер. з англ. – К.: «Вік», «Глобус», – о 1992. – С. 38 – 58.

157. Новикова Р. О. Активізація та регулювання формування інвестиційних ресурсів в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економікою» / Р. О. Новикова. – Д., 2004. – 17 с.

158. Озеран В. О. Методика відображення доходів у звіті про фінансові результати [Електронний ресурс] / В. О. Озеран, Ж. С. Труфіна. – Джерело доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc../26.pdf.

159. Общий классификатор видов экономической деятельности ОКВЗД. [Електронний ресурс]. — Джерело доступу : <http://www.audito.ru/codes/okved/okvedj.htm>; <http://www.standard.ru/classif/okved/okved-28.phtml>.

160. Огийчук М. Ф. Бухгалтерский учет на сельскохозяйственных предприятиях : уч. / М. Ф. Огийчук, В.Я. Плаксиенко, Л. Г.Ланченко. – К.: Высшее образование, 2003 р. – 800 с.

161. Олійничук О. І. Організаційно-методичні аспекти обліку фінансового результату операційної діяльності підприємств [Електронний ресурс] / О. І. Олійничук. – Джерело доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc../114.pdf.

162. Омельченко Г.В. Система управління фінансовою діяльністю банку: архітектурне представлення та компетентністний підхід / Г.В. Омельченко. – Інноваційна економіка, 2011. - №4 (25). - С.249-254.

163. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): навч. посібник / В. М. Опарін. – К.: КНЕУ, 2002 р. – 240 с.

164. Охрамович О. Р. Методичні аспекти обліку фінансових витрат [Електронний ресурс] / О. Р. Охрамович. – Джерело доступу: nuwm.rv.ua

/methods/asp/vd/v41ek30.doc .

165. Пантелєєв В. П. Фінансовий облік інвестиційної діяльності : монографія / В. П. Пантелєєв. – Х.: 2010 р. – 157 с.

166. Пархоменко В.П. Бухгалтерський облік фінансових витрат / В. П. Пархоменко // Бухгалтерський облік та аудит. – 2006. – №10. – с.3 – 6

167. Пархоменко В. П. Альтернативний метод обліку фінансових витрат Журнал «Вісник податкової служби України» [Електронний ресурс] / В. П. Пархоменко. – Джерело доступу : nuwm.rv.ua/methods/asp/vd/v41ek30.doc <http://www.visnuk.com.ua> .

168. Пасіка Н. Фінансові витрати: капіталізація відсотків з 1.04.2011 р. Консультативний матеріал Ліга-закон [Електронний ресурс] / Н. Пасіка. – Джерело доступу : www.nku.com.ua/.../Kod3/.../C131011_7.ht.

169. Патаридзе-Вишневская М. В. Определение и учет финансового результата : отечественный и зарубежный опыт [Електронний ресурс] / М. В. Патаридзе-Вишневская. – Джерело доступу : www.nbu.gov.ua/e.../eui/.../10pmvvzd.pdf

170. Петіна Л. В. Управління грошовими потоками аграрних підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступення канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит» / Л. В. Петіна. – Х., 2009. – 19 с.

171. Петленко Ю. В. Фінансові ресурси підприємницьких структур та ефективність їх використання: автореф. дис. на здобуття наук. ступення канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Ю. В. Петренко. – К., 1999. – 18 с.

172. Пархомчук О. О. Огляд та аналіз наукових джерел з питань обліку резервів підприємства [Електронний ресурс] / О. О. Пархомчук. – Джерело доступу : www.nbu.gov.ua/portal/soc.../2/37.pdf .

173. Плаксієнко В. Д. Управлінський облік фінансування діяльності підприємств [Електронний ресурс] / В. Д. Плаксієнко, Т. М. Остапенко. – Джерело доступу : www.nbu.gov.ua/portal/chem.../215.pdf .

174. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і

господарських операцій підприємств та інструкція про його застосування затверджені наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999р. №291 .

175. Поліщук І. Р. Застосування поняття «чисті активи» в бухгалтерському обліку відповідно до концепції фінансового капіталу [Електронний ресурс] / І. Р. Поліщук. – Джерело доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc.../33.pdf .

176. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід». Затв. наказом Міністерства фінансів України № 290 від 29.11.1999. [Електронний ресурс]. – Джерело доступу : www.ligazakon.ua .

177. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 31 «Фінансові витрати» Затв. наказом Міністерства фінансів України № 415 від 28.04.2006. [Електронний ресурс]. – Джерело доступу : www.ligazakon.ua.

178. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 „Фінансові інвестиції”. Затв. наказом Міністерства фінансів України від 17.05.2000 р. № 284, зі змінами і доповненнями. [Електронний ресурс]. – Джерело доступу: www.ligazakon.ua .

179. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» Затв. наказом Міністерства фінансів України № 318 від 31.12.1999. [Електронний ресурс]. – Джерело доступу : www.ligazakon.ua.

180. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 „Об'єднання підприємств”. Затв. наказом Міністерства фінансів України від 23.07.99 № 499 [Електронний ресурс]. – Джерело доступу: www.ligazakon.ua.

181. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 "Баланс". Затв. наказом Міністерства фінансів України № 87 від 31.03.1999, [Електронний ресурс]. – Джерело доступу : www.ligazakon.ua.

182. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 „Звіт про фінансові результати”. Затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 № 87 зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Джерело доступу: www.ligazakon.ua.

183. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи» Затв. наказом Міністерства фінансів України від 18.11.2005, № 790 [Електронний ресурс]. – Джерело доступу : www.ligazakon.ua.

184. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 «Звіт про рух грошових коштів». Затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 № 87 [Електронний ресурс]. – Джерело доступу: www.ligazakon.ua.
185. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 5 "Звіт про власний капітал". Затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999, № 87 [Електронний ресурс]. – Джерело доступу: www.ligazakon.ua .
186. Примок М. В. Організація фінансової діяльності інформаційних комплексів : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук : 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / М. В. Примок. – Київ, 2001. – 18 с.
187. Примок Т. О. Економіка підприємства: навч. посіб. / Т. О. Примок. – К.: Вікар, 2002, – 176 с.
188. Присяжнюк А. Ю. Управління інноваційною діяльністю на засадах формування фінансових потоків : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук : 08.00.03 «м» / А. Ю. Присяжнюк. – Київ, 2009. – 20 с.
189. Пріб К. А. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посіб. для дистанційного навчання / К. А. Пріб. – К., 2007. – 321с.
190. Про внесення змін до порядку складання, затвердження та контролю виконання фінансових планів державних підприємств, акціонерних, холдингових компаній та інших суб'єктів господарювання, у статутному фонді яких більше 50 відсотків акцій (часток, паїв) належать державі та їх дочірніх підприємств Наказ міністерства економіки України від 31.03.2006 р.
191. Про затвердження методики аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки Наказ міністерства фінансів від 14.02.2006 р. [Електронний ресурс]. – Джерело доступу: www.nau.kiev.ua .
192. Петрук О.М. Обґрунтування синергетичного підходу у дослідженні фінансового контролю / О.М. Петрук, Н.Г. Виговська // Облік і фінанси АПК. – Київ, 2010. – № 4. – С. 110-114.
193. Петрук О.М. Регулювання бухгалтерського обліку в Україні: теорія, методологія, практика: Монографія. – Житомир: ЖДТУ, 2006. – 152 с.
194. Петрук О.М. Можливість сек'юритизації активів інститутів спільного

- інвестування / О.М. Петрук, О.С. Новак // Економічний вісник університету: Збірник наук. праць. – Переяслав-Хм.: ДВНЗ “ПХДПУ ім. Григорія Сковороди”, 2010. – 354 с., С. 278-281.
195. Проданчук М. А. Облік і контроль результатів операційної діяльності сільськогосподарських формувань: автореф. дис. на здобуття наук. ступення канд. екон. наук: 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит» [Електронний ресурс] / М. А. Проданчук. – К., 2003. – 19 с.
196. Пройда-Носик Н. Н. Финансовые ресурсы предприятия. / Н. Н. Пройда-Носик, С. С. Грабарчук. – Финансы Украины. – 2003. – № 1. – С. 103.
197. Прохар Н. В. Напрями вдосконалення звітності про фінансові результати в агроформуваннях [Електронний ресурс] / Н. В. Прохар. – Джерело доступу : mydisser.com/files/10846478.doc.
198. Райковська О. М. Відображення результату від інвестиційної діяльності на рахунках та в фінансовій звітності сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] / О. М. Райковська. – Джерело доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/.../16_Rajko.pdf.
199. Рибчинко М. В. Економічна сутність понять «витрати» та «дохід» / М. В. Рибчинко, Р. В. Кіслань // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2007. – №2. – с.217 – 220.
200. Рогальська Н. Г. Моделі оптимізації фінансової діяльності великих економічних систем з використанням кореляційного аналізу [Електронний ресурс] / Н. Г. Рогальська. – Джерело доступу : [http://aaecs.org/rogalska-ng-model-optimzac-fnansovo-dyálnost-velikib-ekonomchnih-sistem-z-vikoristarmyam - korelyacinogo-analzu-.html](http://aaecs.org/rogalska-ng-model-optimzac-fnansovo-dyálnost-velikib-ekonomchnih-sistem-z-vikoristarmyam-korelyacinogo-analzu-.html).
201. Саблук, П. Т. Международное движение капиталов и привлечение в Украину прямых иностранных инвестиций / П. Т. Саблук, В.И. Власов // Економіка АПК. - 2008. - №9. - С. 3-14с.
202. Садовська І.Б. Фінансовий облік: [навчальний посібник] / І.Б. Садовська, С.Г. Михалевич. - Луцьк: Редакційно-видавничий відділ ЛНТУ, 2010. – 548 с.
203. Самойлова Т. А. Джерела формування фінансового капіталу підприємства

- [Електронний ресурс] / Т. А. Самолова. – Джерело доступу: www.nbuv.gov.ua/.../1/34JSamoy.pdf.
204. Семенченко Т. Облік та відображення в фінансовій звітності фінансових інвестицій методом участі в капіталі на дату балансу. [Електронний ресурс] / Т. Семченко. – Джерело доступу: www.ug.com.ua/rus/articles?iid=86.
205. Сердюк-Копчекчі Ю. В. Механізм управління фінансовим потенціалом промислових підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Ю. В. Сердюк-Копчекчі. – Донецьк, 2008. – 20 с.
206. Синиця С. М. Моделювання фінансової діяльності торговельних підприємств : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук : 08.00.11 «Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці» / С. М. Синиця. – Хмельницький, 2009. —19 с.
207. Скалюк Р.В. Фінансова результативність діяльності промислових підприємств // Вісник економіки транспорту і промисловості, 2011. - №33. – С. 227-230.
208. Сокіл Г.О. Головні аспекти та критерії галузевої системи фінансового обліку агропромислового виробництва України [Електронний ресурс]. – Джерело доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/>
209. Сопко В. В. Бухгалтерський облік капіталу підприємства (власності, пасивів) : навч. посібник / В. В. Сопко. – К.: ЦУЛ, 2006. – 312 с.
210. Сучасний метод – Activity-Based Costing (метод АВС) [Електронний ресурс]. – Джерело доступу : <http://www.jitlosvit.com.ua/index.php?newsid=489>
211. Теорія ризику інвестицій Г. Марковіца [Електронний ресурс]. – Джерело доступу : <http://uk.wikipedia.org/>.
212. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / О. О. Терещенка. – К., 2006. – 312 с.
213. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: підручн./ Н. М. Ткаченко. – 5-те доповнен. і перероб. – К.: Алерта, 2011. – 976 с.

214. Труфіна Ж. С. Облік і контроль формування фінансових результатів операційної діяльності підприємств : теорія, методика, організація : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / Ж. С. Труфіна. – К., 2010. – 21 с.
215. Ткаченко А. М. Організація контролінгу та внутрішнього аудиту в системі управління промисловим підприємством : дис... д-ра екон. наук: 08.06.01 "Екон. підприємств і форми господарювання" / НАН України; Інститут економіки промисловості. – Д., 2005.
216. Туржанський В. А. Грошові кошти та грошові потоки як об'єкт бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] / В. А Туржанський. – Джерело доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc.../1/113.pdf.
216. Уолт К. Ключові фінансові показники. Аналіз та управління розвитком підприємства / К. Уолт; пер. з англ. – К.: Наукова думка, 2001. – 367 с.
217. Уткіна К. В. Економічний зміст фінансових результатів діяльності підприємства : історичний аспект / К. В Уткіна // Формування ринкових відносин в Україні. — 2007. — №11. — с.133—137.
218. Федорець М. Бухгалтерський облік у кредитних спілках : організація і методика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» [Електронний ресурс] / М. С. Федорець. – К., 2009. – 22 с.
219. Філіна Г. І. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Г. І. Філіна – К : Центр учбової літератури, 2007. – 320 с.
220. Фінансова вартість акціонерного капіталу та методи її оцінки [Електронний ресурс] / С. М. Мацера. – Джерело доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/.. /241JVfac.pdf.
221. Фінанси підприємств : підручник / кер. авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін - 4-те вид., доп. та перероб. – К.; КНЕУ, 2002. – 571 с.
222. Фінансова діяльність підприємств: навч. посібник / І. В. Аранчій, В. Д. Чумак, О. Ю. Смолянська, Л. В. Черненко. – К: Професіонал, 2004. – 240 с.
223. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання (на прикладі малого бізнесу)

- [Текст] : навч. посіб. / Н. І. Полтарак ; Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харк. авіац. ін-т". - Х. : ХАІ, 2011. - 48 с.
224. Финансы [Електронний ресурс]. – Джерело доступу : <http://ru.wikipedia.org/>.
225. Фінанси. Сутність і відмінні ознаки [Електронний ресурс]. – Джерело доступу : <http://www.kpi.kharkiv.edu/business/finances/L1/rozdil3.htm>).
226. Харко А. Ю. Фінансова діяльність підприємств з іноземними інвестиціями (на прикладі підприємств з виробництва та реалізації мінеральних вод) : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / А. Ю. Харко. – Тернопіль, 2006. – 21 с.
227. Царенко О. М. Економічний аналіз діяльності підприємств агропромислового комплексу : навч. посіб. для студ. вищ. аграр. закл. III-IV рівнів акредитації із спец. "Економіка підприємства", "Облік і аудит", "Фінанси", "Аграрний менеджмент" / О. М. Царенко. – 2. вид., перероб. – Суми., 2006. – 240 с.
228. Цветнова О. В. Вдосконалення відображення прибутку на рахунках бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] / О. В. Цветнова. – Джерело доступу : uabs.edu.ua/images/stories/.../oa_2011.pdf.
229. Цветнова О. В. Актуальність розробки Положення (стандарту) бухгалтерського обліку «Прибуток (збиток) за звітний період» на основі аналізу міжнародного досвіду [Електронний ресурс] / О. В. Цветкова. – Джерело доступу: www.nbuv.gov.ua/...ep/.../EC610_39.pdf.
230. Чайковська О.В. Зміст і перспективні напрями фінансової діяльності підприємств [Електронний ресурс]. – Джерело доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/.../Chaykov.pdf.
231. Червінська С. Л. Визначення та облік фінансових результатів діяльності аграрних підприємств : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит» / С. Л. Червінська. – К., 2006. – 20 с.
232. Шеремет А. Д. Финансы предприятий / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулин. – М.: Инфра-М, – 2009, – 343 с.
233. Шмигель О. Є. Формування облікової політики на базі креативного фінансового обліку [Електронний ресурс] \ О. Є. Шмигель. – Джерело доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/soc...3/193.pdf.

234. Шубіна С. В. Напрямки управління грошовими потоками підприємства: теоретичні аспекти [Електронний ресурс] / С. В. Шубіна, М. Ю. Авакян. – Джерело доступу : www.khibs.edu.ua/.. /Shubina_Avakian.pdf.
235. Шурміна А. А. Методика обліку доходів від іншої операційної діяльності // Економіка і фінанси. Вісник СевНТУ. Вип. 98: Економіка і фінанси: зб. наук. пр. – Севастополь, – 2009.
236. Ямборко Г.А. Організація і методика обліку фінансових результатів підприємницької діяльності: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / Г.А. Ямборко; Київ. нац. екон. ун-т. — К., 2005. — 21 с.
237. Яремко І. Й. Резервний капітал – важлива економічна категорія в методології обліку /І. Й. Яремко // Розвиток науки про бухгалтерський облік. Збірник тез та текстів виступів на науковій міжнародній конференції. Частина IV. – Житомир: ЖГП, 2000. – С. 211 – 215.
238. Eilenberg G. Betriebliche Finanzwirtschaft: Einfuehrung in Investition und Finanzierung, Finanzpolitik und Finanzmanagement von Unternehmungen. 6. Aufl. – Mtinchen, Wien: Oldenburg, 1997. – S. 323.
239. Rappaport A. Creating Shareholder Value, The New Standart for Business Performance. – New York, 1986.
240. <http://www.minfin.gov.ua/>.
241. <http://www.ac-rada.gov.ua/>.
242. <http://www.nbu.gov.ua/>
243. <http://me.kmu.gov.ua/>
244. <http://www.minagro.gov.ua/>
245. <http://www.bank.gov.ua/>

ЗМІСТ

	ПЕРЕДМОВА	4
Розділ 1.	Теоретичні основи облікового забезпечення фінансової діяльності	10
1.1.	Економічна суть фінансової діяльності, її структура та складові	10
1.2.	Методологічні аспекти обліку фінансової діяльності аграрних підприємств	48
1.3.	Регулювання обліково-аналітичного забезпечення фінансової діяльності аграрних підприємств	70
Розділ 2.	Сучасний стан, організація і методика обліку та управління фінансовою діяльністю аграрних підприємств	86
2.1.	Організація обліку фінансової діяльності аграрних підприємств	86
2.2.	Методика обліку фінансової діяльності	103
2.2.1.	Облік фінансових витрат	106
2.2.2.	Облік фінансових доходів	120
2.2.3.	Облік результатів фінансової діяльності	125
2.3.	Особливості контролю за забезпеченням та управлінням фінансовою діяльністю	135
Розділ 3.	Удосконалення обліку фінансової діяльності аграрних підприємств	152
3.1.	Удосконалення обліку фінансової діяльності з використанням досвіду розвинутих країн	152
3.2.	Розвиток обліково-аналітичного відображення фінансової діяльності аграрних підприємств	169
3.3.	Гармонізація бухгалтерської звітності до потреб управління фінансовою діяльністю	196
	ПІСЛЯМОВА	225
	ДОДАТКИ	229
	СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	250